

biblioteca școlarăului

LIVIU REBREANU

ADAM ȘI EVA

Litera

biblioteca școlarului

Liviu
REBREANU

ADAM ȘI EVA

roman

INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu

Conceptia grafică a colecției: Vladimír Zmееv

Coperta: Isai Cârnu

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

G. Călinescu, Tudor Vianu,
Lucian Raicu, Alexandru Protopescu,
Mariana Ionescu, Al. Pîru, Dumitru Micu,
Mircea Zaciu

Liviu Rebreanu

Grupul Editorial „Lítera“
str. B. P. Hasdeu, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: lítera@lítera-publishing.com

Difuzare:
Librăria „Scrípta“
str. Ștefan cel Mare 83, mun. Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediție a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
și electronică la Grupul Editorial „Lítera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Corector: *Raisa Coșcodan*
Tehnoredactare: *Victor Gorbatovschi*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău
Comanda nr. 11435

CZU 821.135.1-3
R 35

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Rebreanu, Lívú

Adam și Eva: proză/ Lívú Rebreanu; col. iniț. și coord. Anatol și Dan Vidrașcu;
conc. gr. a col./ Vladímír Zmeev/ coperta Isai Cărnu. — Ch.: Lítera, 2001 (Combí-
natul Poligrafic). — 280 [p]. — (Bíbl. școlarului, serie nouă, nr. 297).

ISBN 9975-74-369-2
821.135.1.-3

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	7
ÎNCEPUTUL	12
Capitolul I	
NAVAMALIKA	31
Capitolul II	
ISIT	63
Capitolul III	
HAMMA	94
Capitolul IV	
SERVILIA	129
Capitolul V	
MARIA	163
Capitolul VI	
YVONNE	194
Capitolul VII	
ILEANA	228
SFÂRȘITUL	261
<i>Referințe istorico-literare</i>	264

TABEL CRONOLOGIC

- 1885 27 noiembrie *Se naște, la Târlișiu, Liviu, primul copil (din 14) al învățătorului Vasile Rebreanu și al Ludovicăi (născută Diuganu).*
- 1889 *Familia se transferă în comuna Maieru.*
- 1891—1895 *Școala primară la Maieru.*
- 1895—1897 *Gimnaziul grăniceresc din Năsăud.*
- 1897—1899 *Liceul german din Bistrița.*
- 1898 *Primele încercări literare în română și germană.*
- 1900—1903 *Școala reală de honvezi din Șopron, în nord-vestul Ungariei.*
- 1903—1906 *Liviu Rebreanu urmează Academia militară „Ludovic“ din Budapesta.*
- 1906 1 septembrie *Ajunge sublocotenent.*
Alte încercări literare — schițe epice și lucrări dramatice — în maghiară.
- 1908 *Demisionează din armata austro-ungară și vine la Prislop, unde tatăl său era învățător. Primele scrieri notabile în românește.*
1 noiembrie *Debut absolut în revista Luceafărul de la Sibiu, cu schița Codrea (Glasul inimii). Continuă un jurnal de lector, început anterior. Revine asupra amintirilor din copilărie, de data aceasta sub influența lui Ion Creangă.*
- 1909 *Începe să traducă Război și pace de Lev Tolstoi după o versiune germană. Scrie nuvela Volbura dragostei (Cântecul iubirii). Au urmat Proștii, Culcușul, Golanii, Dintele și alte proze.*
12—14 octombrie *Participă la Adunarea Generală a „Astrii“, la Sibiu, unde cunoaște pe Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu. După lucrări, pleacă împreună cu aceștia la București — trecere „frauduloasă“ de frontieră. La București lucrează la revista Convorbiri critice, condusă de Mihail Dragomirescu, unde publică Volbura dragostei (Cântecul iubirii).*
- 1910 *Liviu Rebreanu e arestat, fiind extrădat la intervenția guvernului austro-ungar. Închisoarea la Văcărești și Gyula.*

- Proiectează liniile de forță ale romanului *Zestrea* care, pornind prin dezvoltări succesive, avea să ajungă Ion.
Face cunoștință cu actrița Fanny Rădulescu, viitoarea sa soție (din 1912).
Împreună cu dramaturgul Mihail Sorbul scoate revista *Scena*.
- 1911 Secretar literar la Teatrul Național din Craiova (director Emil Gârleanu).
- 1912 Se stabilește la București. Îi apare primul volum de proză, *Frământări*, la Editura Națională din Orăștie, cuprinzând textele publicate până în 1911: *Dintele*, *Lacrima* (*Glasul inimii*), *Culcușul*, *Ofilire*, *Răfuiala*, *Nevasta*, *Golanii* ș. a.
Colaborează permanent la revista *Rampa*.
- 1913 Prima redactare a romanului *Zestrea*. *Lucrând neorganizat, aglomerând prea multe personaje și episoade disparate, se simte nesatisfăcut de această primă variantă a romanului și o abandonează.*
Întocmește proiectul dramei în patru acte *Răscoala*.
- 1916 La București îi apar volumele de *nuvele și schițe Golanii și Mărturisire*. Încheie lucrul la *nuvela Catastrofa*.
Continuă să scrie romanul *Ion*.
- 1917 În timpul războiului e respins de la mobilizare de către autoritățile române, apoi, sub ocupație germană, e socotit dezertor și arestat. Evadează și după peripeții senzaționale ajunge în Moldova, unde este rău primit și suspectat de a fi „spion austriac“. La Iași trăiește momentul declanșator al acțiunii viitorului (și celui mai iubit) roman al său *Adam și Eva*. Toate întâmplările extraordinare din timpul războiului vor fi literaturizate în *Calvarul* (1918).
Termină prima variantă a romanului *Ion*.
- 1919 Începe lucrul la *Pădurea spânzuraților*. (În anul anterior scrisese *nuvela Catastrofa*.)
Vede lumina tiparului *nuvela Catastrofa*.
Scriitorul colaborează cu *cronici dramatice la Sburătorul*, condus de Eugen Lovinescu, criticul care avea să sublinieze primul importanța covârșitoare a romanului *Ion* pentru proza noastră obiectivă.
I se tipăresc volumele *Calvarul și Răfuiala*.
- 1920 Apare la editura *Viața românească* romanul *Ion*, primul mare roman românesc obiectiv. *Cartea se va bucura de un mare succes de librărie, fiind reeditată de nenumărate ori.*

- Academia Română îi acordă scriitorului marele premiu Năsturel.*
- 1921 *Liviu Rebreanu își vede editate volumele Catastrofa, Norocul, Nuvele și schițe.*
Lucrează intens la Pădurea spânzuraților.
- 1922 *Apare Pădurea spânzuraților, anticipat de volumul Trei nuvele (Ițic Ștrul dezertor, Catastrofa, Hora morții).*
Are loc prima reprezentare a comediei Plicul.
- 1923 *Liviu Rebreanu e ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români.*
Începe romanul Adam și Eva.
- 1924 *Conduce revista săptămânală Mișcarea literară.*
I se reeditează volumul Trei nuvele (Ițic Ștrul dezertor, Catastrofa, Hora morții).
- 1925 *Apare romanul Adam și Eva, „șapte vieți ale unei singure perechi de oameni în timp și spațiu“.*
Este ales președinte al Societății Scriitorilor Români.
- 1926 *Are loc premiera piesei Apostolii.*
- 1927 *Apare romanul Ciuleandra, ilustrând interesul lui Liviu Rebreanu pentru psihologie și chiar psihanaliză.*
Alte două volume: Cuibul viselor și Cântecul lebedei.
- 1928 *Pentru prima dată e numit director al Teatrului Național din București.*
Volumele Cântecul iubirii și Golanii (reeditate).
- 1929 *Apare romanul Crăișorul.*
Lui Liviu Rebreanu i se conferă Premiul Național pentru proză.
- 1930 *Ajuns subsecretar de stat la Direcția Educației Poporului, se dezamăgește, demisionează, cumpără o casă cu vie la Valea Mare, lângă Pitești.*
- 1931 *Apare volumul de însemnări de călătorie Metropole cu însemnări de călătorie la Berlin, Roma, Paris.*
- 1932 *20 februarie Scoate revista România literară (până la 6 ianuarie 1934), la care colaborează E. Lovinescu, Camil Petrescu, Gala Galaction, G. Călinescu, Al. Philippide, Mihail Sebastian, Ion Marin Sadoveanu, Emil Botta.*
Apare romanul Răscoala.
- 1933 *Liviu Rebreanu scrie nuvela Umbre.*
- 1934 *Apare romanul Jar.*
- 1935 *Scriitorul publică povestirea Dincolo.*
- 1936 *Culegerea de nuvele Oamenii de pe Someș.*

- 1938 Apare romanul *Gorila*, inspirat din lumea interlopă și a protipendadei, percepută din perspectiva unui ziarist.
- 1939 La propunerea lui Mihail Sadoveanu devine membru al Academiei Române. Ține discursul său de recepție: Lauda țăranului român.
- 1940 Scriitorul izbutește să publice romanul polițist *Amândoi*.
- 1941 Pentru a doua oară este numit director al Teatrului Național din București.
- 1943 Îi apare volumul *Amalgam*, cuprinzând articole, studii, cronici dramatice, conferințe și nuvela *Dincolo*.
- 1944 Fiind bolnav, se retrage la Valea Mare.
- 1 septembrie După câteva luni de boală (cancer pulmonar) Liviu Rebreanu se stinge din viață la Valea Mare, în vârstă de 59 de ani. Peste câteva luni osemintele scriitorului sunt deshumate și reînhumate la Cimitirul Bellu din București.

*“Man muss nicht alles glauben
was die Leute sagen; man muss aber
auch nicht glauben das sie es ganz
ohne Grund sagen“.*

KANT

ÎNCEPUTUL

Odaia era albă ca un culcuș de fecioară. Apusul își filtra agonia prin două ferestre înalte, schițând pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrățișare tremurătoare.

Un miros straniu de albeață respirau pereții proaspăt văruți și se cernea în unde subțiri pe măsuta cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colț, pe noptiera de la căpătâiul patului și chiar pe jilțul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în șorț alb, cu bonetă albă pe creștet și cu o cruciuliță roșie între sâni plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenușii, înaintau domol și apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptușea odaia și înghițea tic-tacul grav al pendulei atârnată deasupra calendarului, pe fâșia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina ședea neclintită, cu mâinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu brațele întinse peste învelitoarea albă, capul înfășurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrâstată cu trei linii negre paralele — sprâncenele, genele și mustățile. Pleoapele-i închise păreau niște pete violete, iar buzele carnoase erau atât de palide că de-abia li se deosebeau marginile. În ochii surorii de caritate mocnea înduioșare și nedumerire. Compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de când descoperise că e victima unei drame amoroase. Era foarte blândă și tot atât de sentimentală. Cărlionții aurii răzvrățiți îi alintau obrazii rumeni, și ochii ei leneși, albaștri, pâlpâiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi dimineață i-a șoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împușcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară târziu

ací, la Sanatoriul Sf. Maria, și că doctorul Fílostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că șansele de scăpare sunt puține...

Pentru Dafína, fire lacomă de íubírí romantíce, cuvíntele tovarășei fură ca un bob de sare pe o rană vie; íníma îi sfârâía de curíozítate. Dorea amănunte, multe, mínunate, și nu venea nímení să í le dea. Bolnavul nu se clíntíse toată zíua; níci când í s-a schímbat pansamentul n-a deschís ochíí. Pe foaía de temperatură, cu lítère calígrafíce, scría doar numele: Toma Novac.

A avut mari speranțe în *Universul* pe care í l-a strecurat, spre amíază, tovarășa. „Drama dín Strada Albă“ însă era líchídată în câteva rândurí secí. Dafína le-a cítit și răs cítit, căutând înțelesurí tainíce în frazele convenționale. Negăsínd ce rávnea, sufletul í se scálda într-o trístete sură în care pluteau, ca fírícele destrămate díntr-o țesătură veche, cuvíntele típăríte: „lerí, pe la ora șapte seara, în Strada Albă no. 7, emígrantul rus Ștefan Aleksandrovící Poplínskí, stabílit de curând în Capítală, venínd de la Berlín, unde se refugíase în urma revoluției, a tras patru focurí de revolver asupra dluí Toma Novac, bíne cunoscutul profesor de la Uníversítatea dín București. Cauza crímei pare a fí eterna gelozíe. Dín prímele cercetări ar rezulta că símpatícúl profesor a fost surpríns în flagrant delíct de adulter cu tânára și frumoasa soție a străínului gelos. Toate patru gloanțele au loví în plín, încât profesorul Novac, transportat grabníc la sanatoriul doctorului Fílostrat, se află în agoníe. Numái o mínune í-ar maí putea salva víața. Crímínalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatínsă, alegându-se doar cu spaíma. Críma a produs o senzație ímensă, deoarece asasinul este descendentul unei famílii marí; se zíce chíar că ar fí baron. În Capítală avea puține cunoștințe. Era hotărât să rămâie defínítív în țară, frumoasa lui soție fíínd orígínară dín Basarabía, unde se spune că ar avea moșíí străvechí...”

Dar cum e eroína? Și cum s-au cunoscut, cum s-au íubít, cum au fost surprínși? Apoi crímínalul?... Íntrebările frământau pe Dafína în jíltul de paie ca într-un scaun de tortură. Íncerca să-și maí astâmpere setea cântărínd pe eroul dramei. Íí plăcea. Íși zíce că merítă să fíe íubít și de o contesă. Íl íubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, știrea din ziar. Poate că totuși va descoperi vreun semn între rânduri asupra pacientului iubit. Desfășură domol gazeta și se adânci în „Crîma din Strada Albă“.

Atunci Toma Novac ridică pleoapele ca și când s-ar fi trezit dintr-un somn fără visuri. O durere uniformă îi înfășura tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roșii ca înecați în sânge. Văzu întâi pendula dintre ferestre: lîmba se legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi ușor un șapte negru arab și altul roșu roman.

„Cîdat calendar!“ îi trecu prin mînte. „Și luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit...“

Și numaidecât își zise, parc-ar fi vrut să-și controleze luciditatea:

„Zîua a șaptea din luna a șaptea... Coîncidență!... Care-i luna a șaptea?“ În aceeași vreme însă privirile ochilor imobili lunecau, mîrate și întrebătoare, de ici colo:

„Unde sunt?... Ce s-a întîmplat?“

Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gândi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i stîrni un gemăt scurt, năbușit. Gemătul apoi scormoni alte dureri, ca niște cuțite înfîpte deodată creștîndu-i trupul în mii de locuri, încât nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspînul ca prin vis, se spăimîntă, scăpă ziarul din mîini, sări în picioare și murmură buimăcită, apropiîndu-se de pat:

— Dorîți ceva, domnule?... O, bine că v-ați...

Toma Novac de-abia acum o zări. Îl supără atât de rău că strânse repede pleoapele, uitîndu-și suferințele.

„Sanatoriu!“ se gândi pe urmă mai nedumerit, aproape mînios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întîmplat?“

În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfricoșată a surorii de caritate care rămăsese uluită lângă pat.

Peste un răstimp îi auzi pașii, numai trei, foșnetul rochiei de stambă nouă, pârâitul scaunului de nuiele și pe urmă fâșâit de hârtie. Dafina își întocmea ziarul, clătînând din cap, cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciuma ca sfârtecat de o gheară nevăzută.

În tăcerea ce-și urzea din nou păienjenişul în odaie, gândurile bolnavului porniră furtunos după explicații. Amintirea însăși parcă i-ar fi fost rănită, nu izbutea să se înfiripeze. Crâpele vagi îi răsăreau și se stingeau în creieri, fără să se poată închea într-o rânduire cu rost. Tocmai târziu se ivi, șovăitor, chipul unei femei care-și smulse numele din caleidoscopul cioburilor de imagini:

„Ileana...”

Apoi numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzlete și amorțite. Chipul femeii se lîmpezea acum: un căpșor blond cu niște ochi în care bulbucea fericierea... Îi răsări în suflet o bucurie atât de fierbinte că într-însa parcă i se topiră îndată toate durerile. O clipă. Apoi în spatele femeii se ridică o umbră care o îmbrățișă, din ce în ce mai brutal, până când vedenia bălăie se transformă într-o figură sălbatică și hidoasă cu privirea clocotitoare de ură. Pe urmă patru răbufnituri, ca lovitură de ciocan, îi răsunară în urechi, izgonind chiar fărâmurile de gânduri din creierii aprinși. Bubuitorile, mereu câte patru, se repetau tot mai repede, amalgamându-se în sfârșit într-un vâjâit prelung ce-i alerga prin oase, prin carne, prin nervi, ațâțând pretutindeni focare de dureri. Apoi și vâjâitul se curmă brusc, parcă i s-ar fi extirpat rădăcinile auzului, lăsând în urmă doar un întunerit amar în care rățăceau iarăși frânturi de gânduri fără stăpân, ca stropii de ploaie în noaptea vântoasă de toamnă.

„Acum trebuie să mor!” îi lucii în sfârșit deodată, ascuțit ca o săgeată.

Gândul îl întărâta întocmai ca cleștele de fier ce-i zdrobea fruntea. Ar fi vrut să-l strivească, dar își simțea adormite toate puterile.

„Acuma trebuie să mor!” îi juca prin creieri, stăruitor, un ritm sprînten ca o sfidare.

Necutezând să-l alunge, căută să se împace cu el:

„Cine se naște trebuie să moară.“

Un zâmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înțelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nesam, pretutîndenî, ostentativ, deși își dădea seama cât e de ieftină. Și totuși, acumă parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobândit un înțeles nebănuît de adânc!

„Moartea e o ipoteză până în momentul când omul se pomenește în brațele ei, fără nici o speranță de întoarcere.“

Fraza apără nechemată, ca un răspuns la lozîncă lui răsuflată. Își aducea amînte foarte clar cum a surâs, cu o superioritate îngâmfată, când a auzit-o întîia oară, dar nu se putea dumeri: unde a auzit-o și cine a rostît-o? Sîlîndu-se să descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gîndul:

„Acum trebuie să mor.“

Atît de poruncitor astă dată, că-î stîrni veșnica întrebare:

„De ce?“

Înaîntea lanțului de argumente, fără început și fără sfârșit, prin care se sîlîse o viață întreagă, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, î se întruchîpă în suflet iarăși femeia de adîneaori, mai îspîitoare, ca o călăuză pentru o cale lungă și necunoscută. Inîma î se umplu deodată de o ferîcîre dureros de mare. Numai o clîpire țînu, dar clîpirea parcă răscumpăra din belșug suferînteles tuturor viețîlor.

„Ferîcîrea adevărată e totdeauna o clîpă, se gîndî bolnavul, cu amîntîrea ei proaspătă în suflet. Mai multă n-ar putea îndura fîrea omului care, deseori, înr-o viață de mulți ani, nu are norocul să întâlnească nici clîpa aceasta, nici măcar să se apropîe de ea.“

Toma Novac își sîmțea mîntea lîmpede și lîniștîită, ca după o odîhnă bînefăcătoare. Amîntîrîle îl pîndeau din toate ascunzîșurîle, se înrîruiau, zîmbeau, sfîoase și albe ca florîle castîțăîi. Îl mîngăiau inîma, vorbîndu-î numai despre Ileana.

Era o dîmîneață de mai cînd a întîlnit-o, întîmplător, pe o stradă plîină de lume. A recunoscut-o înaînte de a se apropia de dînsa, deși n-o mai văzuse nicîodată. De cîteva zile íníma lui o aștepta și o căuta. Și a găsit-o prîntre mîile de oameni índiferenți. I-a zărit mai întái ochíi verzi cu lumínile calde și moí. S-a cutremurat pîná în temelíile fíinței lui, ca și cînd í s-ar fí lămurít fulgerător toate mîsterele víetíi. Apoi lí s-au încrucíșat prívírile și dín uímírea eí a ínțeleș că și ea l-a recunoscut, deși nu l-a mai văzut nicîodată. Mergea la brațul unuí bărbat străín, dar Toma símțea cum íníma eí rămînea în urmă lîngă íníma lui.

Șapte zile lungí a píerdut-o. Índoíelí și nádejdi í-au răscolít măruntaiele sufletului. Pe urmă s-au întîlnít íar, pe neașteptate. A urmărít-o pretutíndení, ceasurí íntregí, pîná acasă, seara târzíu. Și a doua zí a bătut la poarta eí, a íntrat și s-au îmbrățișat ínaînte de a-și cunoaște numele. Íși dădeau seama amîndoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mii și mii de aní.

Străínul, la brațul căruía o zărise pe stradă, í-a găsit îmbrățișați. În fața revolverului, Toma Novac a avut o síngură grijă: Ileana. A prímít gloanțele fără níci o durere. Numai țípătul eí l-a durut, un țípăt desperat în care se sfîșía o ínímă.

„Acuma trebuie să mor!“ íi țășní íar în creíerí un fír de argínt ínroșít ce arse amíntírile dímprejur, lăsînd în urmă un gol cenușíu.

Golul se mărea mereu ca o bășícă în care sufli fără să-ți pese că s-ar putea sparge.

„Asta ínseamnă că se apropie sfârșítul“ se gîndí bolnavul și, pe portíța gîndului, símțea cum se furíșea în golul amenínțător o dără de groază care totuși părea plăcută.

În aceeași clípă ínsă Toma Novac mai símțea că sora de carítate a venít íar lîngă pat; íi auzea chíar bătăile ínímíi.

„Se uítă la foaía de temperatură, íși zíse dînsul. Acuma se uítă la míne... Acuma rídícă mîna... parc-ar vrea să-mí pípăie pulsul...“

Groaza dînăuntru cu gândurile de-afară se împreună deodată într-un simțământ de ușurare. Alte amintiri i se deșteptară, întâi încâlcite, apoi mai închegate și în sfârșit rotunjite ca verigile unui lanț.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprîns de o mulțumire mare. Da, da, Aleman... În sfârșit.

Acum își dădu seama că Aleman a rostît fraza care-l zbučiuimase adineaori și că amintirea lui a fost aici, la pîcioarele patului, lângă sora de caritate, așteptând doar prîlejul să-și vestească prezența și să-î ofere toate lămuririle.

Un om mărunțel, slăbuț, cu un barbîșon alb, cu părul alb și obrazii rumeni, cu niște ochi negri veșnic zâmbitori și atît de vîi că privirea lor te pătrundea pînă în fundul sufletului. Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosit tîrziu, în timpul slujbei religioase. Preotul citea și cînta, un dascâl fonf îi rîspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Sîngur Aleman asculta cu evlavie cuvintele evangheliei. La sfârșit, după prezentări, Novac murmură îndiferent:

— Frumoasă slujbă...

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos, zise bătrînul cu o sclîpire stranie în ochi.

Toma îl privi pușin mirat și trecu. Schimbă cîteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă și cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman, parcă l-ar fi atras o vrajă. Omuleșul explica unei domnișoare nerăbdătoare că moartea, ca și nașterea, n-are decît o însemnătate relativă în cursul adevăratei existențe a sufletului. Toma Novac, cu ironia-î obișnuită, își aruncă lozînce în cumpănă. Bătrînul însă rîspunse grav cu o frază care se înfipse ca o sulîță în mîntea profesorului:

— Moartea e o ipoteză pînă...

Nu se mai despărțiră toată seara. Vorbiră numai despre viață și moarte și despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri ciudate, dar cu atîta candoare în privire că Toma îl asculta

cu plăcere și numai în gând își zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gândul interlocutorului său. Naivitatea, nu filozofia!

— Din păcate însă sunt tocmai profesor de filozofie, murmură Toma zâmbind.

— Știu. Am fost și eu, urmă bătrânul, puțin aprins. Ce-î drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Și am crezut în filozofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar când mi-a murit nevasta, cea dintâi, am întors spatele tuturor filozofilor. Atunci am priceput că filozofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvânt explică alt cuvânt care lămurește iar un cuvânt, așa mereu, până ce, în pragul morții, sufletul se pomenește gol și părăsit în fața lui Dumnezeu.

— Din păcate însă eu sunt necredincios, așa că Dumnezeu... îl întrerupse Toma Novac, tot zâmbind, deși mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mândrie supărătoare. De altfel și eu am fost necredincios. Când te-ai dezgustat de filozofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Așa și eu, până ce mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea convertește de obicei pe necredincioșii care nu așteaptă decât să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar și cam batjocoritor.

— Da, da! Fără nici o ironie, domnule profesor! se încăpățână bătrânul. Așa este! Căci moartea e taina tainelor și totodată cheia necunoscutului.

Oftă, își netezi barbisonul. Avea acuma ochii înlăcrimați și atât de blânzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilință și cu căldură, încât profesorul se simți vinovat și se gândi să-l împace cu o vorbă bună. Înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări ușor, ca și când și-ar fi venit în fire, și rostii, cu un alt glas și cu obișnuita-î privire surâzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieții și noi vorbim despre moarte. Dacă îți face plăcere să continuăm, vino pe

la míne, domnule profesor! Ca să te íspítesc, te anunț că am și o bíbliotecă ínteressantă. Când vrei să te aștept?

Toma Novac íi dădu o zí și o oră, maí mult în glumă. Era hotărât să nu meargă. N-avea vreme de píerdut cu díscuții zadarníce despre lucruri zadarníce. Totuși, la data stabilită, bătu la ușa bătrânului, care-l întâmpínă cu o bucurie zgomotoasă:

— Ștíam că aí să víi! Trebuía să víi! Aí vrut să mă ocoleşti, dar...

După vreun ceas de vorbărie Toma Novac îl întrebă:

— Adică d-ta crezi că aí dezlegat taína cea mare?

Tudor Aleman răspunse repede, cu o convíngere aproape ostentativă:

— Încă de-acum șapte aní! Și de-atunci moartea nu mă maí spăímântă, căcí viața adevărată e una și neíntreuptă, díncolo de viața și moartea pământească. Viața e Dumnezeu!

— Un cuvânt explică alt cuvânt și așa maí departe — glumí Novac. Ceea ce arată că fílozofía n-a vrut să te părăsească, deși d-ta aí părăsít-o!

Atunci bătrânul întrebă scurt, aspru:

— D-ta aí văzut cum mor oamenii?

— Cum mor?... Da... cred că da... îngână Toma, nesígur díń prícina uímíríi.

— Eí bine, eu am văzut murínd sute, sute de oameni! zise Aleman cu o ínflăcărare subítă, în care fâlfâía credínța pătímașă. Și în ochíi multora am zărít străfulgerările ce lumínează și lámuresc místerul. În clipa morții de-abía omul e dezlegat să explíce ceea ce n-a putut ínțelege pe pământ: ínceptul și sfârșítul între care se ínșíră cele șapte vieți ale sufletului. Cele maí cumplíte chínurí ale morții trupești nu sunt în stare să ínăbușe lícărírea în care trăiește, în afară de tímp și spațíu, scânteía dívínă. Am șovăít mult, și eu, până să ínțeleg. Ștíínțele pozítive m-au obișnuít să-mí ímpun múltiple verífícări ínaínte de a crede.

— Un fel de metempsíhoză ímprospătată, murmură profesorul, rídícând díń umerí.

— Poate că da... Fííndcă ținem negreșít să tălmăcím prín vorbe o realítate pe care numai sufletul o poate pătrunde. O, Doamne, ce ușor e să íeí în răs chiar pe Dumnezeu! adăugă bătrânul cu ímputare.

— Dar omul care gândește nu se poate mulțumí cu realítăți sufletești nelămuríte! D-ta zící că aí pătruns rostul vieții și al lumíí. Înțelegerea d-tale totuși nu înseamnă nímic, dacă nu e accesíbílă tuturor.

Toma Novac dorea o explicație clară, rotundă, ca un sístem în care toate părțile se potrivesc între ele spre a alcătúí împreună un întreg. Aleman însă parcă se ferea de o expunere, obiectând în rástímurí că legíle sunt o născocíre omenească și decí íncapábíle să îmbrățișeze esența lucrurílor. Se píerdea în amănunte și dígresíuní, iar când íși dădea seama, revenea, începea altă ídee.

— D-ta aí călătorít mult, zíse bătrânul deodată vesel, ca și când ar fí găsít ce căuta. Nu ți s-a întâmplat să aí ímpresía că aí máí umblat prín unele ținuturí, deși știaí bíne că le vedeái íntâía oară în víața asta? Sau n-aí íntâlnít níciodată vreo persoană absolut necunoscută și pe care totuși să símți precís că o cunoști?

— Da... Exact! răspunse Toma ínvíorat. Chíar și d-ta... Díń clípa când te-am văzut la Brebenaru, mă bate mereu gândul că te-am máí íntâlnít și mă întreb: unde?

— Aceeși síguranță o am și eu, zâmbí Aleman. Parcă am fí fost buní pírietení, cândva, demult, poate în altă víață.

— Dacă cumva n-o fí la míjloc vreo sugestíe, adăugă profesorul, gândítor.

— Nu, nu! Asta nu se líchídează cu o vorbă goală! se ímpotríví bătrânul. Sugestíe! Iar o vorbă! Índată ce lípsește explicația, víne un cuvânt sec s-o ínlocuíască.

Se plímbla agítat de ící-colo, cu mâíníle la spate, bufnénd. Apói, parcă supărarea í-ar fí rânduít gânduríle, urmă:

— Cíne vrea să explíce *totul* prín cuvínte ajunge curând să nu poată explíca nímic! Eroarea începe díń clípa când vrem

să identificăm cuvântul cu spirítul. Sufletul n-are nevoie de cuvinte pentru a înțelege. Sufletul comunică direct cu lumea spirítuală, cu lumea lumilor. Și doar spirítul e esența, spirítul etern, înfinit, cuprinzător a toate. Însăși lumea materială nu poate fi decât o față a esenței dívine. Veșnica materie e implicată de esența ei. De altfel materia și toată lumea materială există numai în funcție de percepția omenească. Densitate, culoare, căldură, toate atributele materiei există numai pentru om. În fond nu e nici o deosebire între eterul síderal și corpurile cerești; toate sunt, în ultimă analiză, o formă de manifestare a spirítului. Modificările aparente alcătuiesc și întrețin atributele fără număr. Precum materia se transformă neîncetat, dobândind, prin aceasta, o existență efectivă, și spirítul are să-și asigure echilíbrul atributelor príntr-o perpetuă regenerare. Licăririle spirítuale trebuie să se îmbine permanent cu schimbările din planul material. Regenerarea spirítului nu se poate săvârși decât prin identificarea cu materia. Transformările materiei sunt astfel înfățișări díverse ale spirítului animator, începând cu cele mecanice și până la cele bíologice. Deosebirea e numai de grade, încât gradul suprem ar fi omul în care spirítul se recunoaște pe síne însuși díncolo de scoarța materială.

Dacă materia e aceeași în atomii ei, spirítul cuprinde virtual toată dumnezeirea. Întreg și parte sunt identice. Ca și atomii materialí, míliaarde de míliaarde de atomi spirítuali se află într-o mișcare eternă între lumea materială și cea spirítuală. Viața unui atom e însăși viața uníversului. Unul e *total* și *total* e unul.

Dar atomul material e echilíbrul díntre două energii. În atomul spirítual echilíbrul îl formează două princípíi. Echilíbrul princípíilor e spirítualitatea. Când atomul se rupe în planul spirítual, echilíbrul í se frânge, princípíile se díferențiază și se prăbușesc în planul material. Tímpul și spațíul devín realități pentru părțile întregului. Începe viața materială. Cele două princípíi însă rămân esența spirítuală și în transformările pe care le îndură ca animatori materialí. Spirítul pur palpítă

în ele ca un ideal spre care râvnesc neconținut. Întoarcerea în planul spirítual totuși e ímposíbílă până ce nu vor redobândí, prín uníre, echílíbrul píerdut. Râvna lor spre ídealul spirítual se concretízează astfel în peníbíla încercare de a se regási și de a se reuní.

În planul material, cele două princípíi reprezintă ínfínítele forme ale pozítívului și negatívului, care, pe treptele maí de sus ale scării víeții, se numesc masculín și femínín. Când princípíul își recunoaște orígínea, apare sufletul și omul!

Iată acuma un atom spirítual píerzându-și echílíbrul. Cele două princípíi se díferențiază îndată în două suflete, bărbat și femeie, sortite de-acum víeții materiale. Urmează că díferíte spre aceeași țintă. Trebuie să treacă prín toate planuríle existenței pământesti, purtând pretutíndení dorul lor de uníre și permanenta nostalgie după lumea spirítuală. În clipa când sufletul gol se íntrupează, începe víața omului. Pentru suflet e încercarea supremă. Încătușat complet în coaja materială, trebuie să-și recucerească anevoíe cunoștínța de síne, să urmeze supus legíle víeții materiale. Mereu trează stăruíe doar trebuínța de-a găsi perechea lui de echílíbru. Bărbatul și femeia se caută în vâlmășagul ímens al víeții omenesti. Un bărbat díń mílíoanele de bărbați dorește pe o síngură femeie díń mílíoanele de femei. Unul síngur și una síngură! Adam și Eva! Căutarea recíprocă, ínconștíentă și írezístíbílă, e însuși rostul víeții omului. Pentru a ínlesní căutarea aceasta se fac, se refac și se desfac toate legíle și convențiiíle morale și sociale, tot ceea ce se numește emfatic progresul omeníríi. Instíntul íubíríi e reminíscența orígíníi dívíne. Prín íubíre numaí se poate uní sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte díń lumea spirítuală. Íubírea aceasta e rodul dívín al sufletului omenesc. Dumnezeu sub chípul íubíríi trăiește în om.

Íubíre și Dumnezeu, conștíent sau ínconștíent, trebuie să alcătuíască suprema preocupare a sufletului omenesc. Fără de ele omul níci n-ar putea exísta!

O viață omenească nu ajunge însă pentru a prilejui întâlnirea bărbatului cu femeia. Spațiul și timpul sunt piedici pe care sufletul strâns în obezile materiale numai treptat le poate învinge. Apoi chiar când le-a învins, întrevin obstacolele convențiilor sociale care de multe ori sunt mai puternice decât puterile oricărui om. Avântul sufletului se sfarmă în clipa prăbușirii trupesti. Moartea materială descătușează sufletul fără a-i înlesni posibilitatea de unire cu sufletul pereche. Unirea lor numai în viața materială poate fi mântuitoare. Așa sufletul slobozit după întâia încarnare va pluti în alte planuri ale lumii ca o sărmană conștiință pură, așteptând prilejul unei noi întrupări omenești. A doua viață pe pământ începe, și moartea o curmă iar, și sufletul tot nu și-a dobândit perechea adevărată. Apoi urmează a treia viață, secerată de a treia moarte. Apoi alta și iar alta. Poate că în timpul unei reîncarnări celălalt suflet a rămas în vreo sferă îndepărtată; atunci omul simte cumplit zădărniciia vieții pământești și a tuturor zburciumărilor sale, încercând să se apropie de Dumnezeu prin singurărate și meditație.

Câte vieți terestre alcătuiesc o viață adevărată?... Șapte!... De ce tocmai șapte? O, Doamne, Doamne, de ce șapte? Dar pentru că șapte e numărul sfânt! A fost sfânt totdeauna, în toate sufletele!

Fiecare moarte materială pecetluiește regretul zădărniciiei. În ochii muribundului, în lumina ultimei clipe, tremură durerea neputincioasă a sufletului. A trăit în zadar.

A șaptea viață aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet. De aceea a șaptea moarte cuprinde revelația. Fiindcă moartea a șaptea înseamnă sfârșitul existenței materiale și începutul întoarcerii în lumea spiritală, sufletul retrăiește într-o străfulgerare toate viețile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieții noi, eterne, ce-l așteaptă. De-acuma nu va mai rătăci în sferile lumii materiale, ci, transformat în principiu pur, echilibrat iarăși în atom spiritual cu celălalt suflet, redevenit de asemenea principiu, își va relua existența divină în planul spiritual.

Și iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin spirit! Unitatea desăvârșită prin dualitate.

Aleman se oprise de mult în fața lui Toma, care ascultă cu ochii în pământ. Glasul bătrânului avea inflexiuni ciudate. Când tăcu Aleman, Toma tresări, parcă tăcerea l-ar fi deșteptat dintr-un vis. Ridică fruntea. Aleman își mângâia barbăsonul cu amândouă mâinile pe rând, zâmbea plin de încredere.

— Pe d-ta te mulțumește aievea sistemul? întrebă Novac cu o sîfală neobișnuită.

— Care sistem? se minună Aleman. Nu, nu! Nici un sistem! Sistem înseamnă o compoziție savantă, pe când eu ți-am povestit doar o evoluție sufletească!

— Dar evoluția d-tale, trebuie să recunoști, e o simplă combinație metafizică, domnule Aleman! zise Toma, iar puțin ironic. Pe de o parte disprețuiești filozofia ca pe o creație hibridă a minții, de altă parte însă clădești pe o revelație îndoielnică un adevărat labirint arbitrar.

Bătrânul se posomorî și întrerupse cu o amenințare:

— Ai să te convîngi totuși odată că vorbele sufletului merită mai multă încredere!

— Încrederea nu vine decât prin verificarea directă!

— Verificarea directă e rezervată pentru clipa supremă! reluă Aleman mai patetic. Atunci ai să-ți aduci aminte! Eu sunt mai înțelept ca d-ta; am priceput din moartea altora și am învățat. Ceii mulți nu se cumîntesc decât prin moartea lor.

— În orice caz verificarea în clipa supremă e cam tardivă, așa că...

— Bine... bine... bine, repetă bătrânul, mohorât, drept încheiere. Nu mai stăruim!... Bine, bine... bine...

Totuși se împrieteniră. Se întâlneau des. Vorbeau mereu despre aceleași lucruri. Aleman găsea veșnic amănunte noi care credea că lămuresc mai bine ceea ce nu se poate pătrunde dintr-o singură ochire. Pe Toma însă îl interesa mai mult omul decât construcțiile lui. Uneori, gândindu-se la el, se tulbura și-i bătea mîma, roasă parcă de o teamă. Atunci

îndoiala îi șoptea: „Dar dacă?... O alunga îndată. Se rușina că el, profesor de filozofie, poate fi zdruncinat de închîpîirile unui bătrîn exaltat...

* * *

„De ce mi-au venit tocmai acum în mînte toate vorbele lui?” se întrebă bolnavul, cuprîns deodată de un cutremur.

O clipă întrebarea rătăci de colo pînă colo pîntre cutiutele creierului. Un crâmpei mai chinuitor o izgoni:

„Dar dacă?...”

Gîndul nu îndrăznea să se întregească. Inîma lui Toma îl simțea însă ispîtitor, mai dureros decît dacă ar fi fost sfârșit.

„Clîpa supremă conține verîficarea directă” își amînti pe urmă, slab, ca o voce dîintr-altă lume.

Amîntirea îi stînsese durerea dîn inîmă, încît se simți iar mulțumit, încrezător. Își zise că poate gîndurile straniî ce i se vîltoresc în mînte sunt aîurări prîcînuite de febra care l-a doborât. Pe urmă își zise totuși că nu poate fi vorba de aîurări. Conștiința i-e foarte lîmpede, atît de lîmpede, că acuma aude chiar tîctacul pendulului, ba și un cîrîpît de păsări, de-afară, prîn geamurile duble. Ar mai fi trebuit, ca să se convîngă deplîn, să deschîdă ochii, dar nu cuteza de frîcă să nu-l năpădească iar durerile. De cînd s-a trezit, acuma parcă se simțea mai lîniștit. Doar respirația îi era grea, fîîndcă își auzea plămîniî gemînd.

Deodată un zgomot nou îi izbî urechîle.

„Vîne cineva... Cine-o fi?” se gîndi, auzînd cum se scoală sora de caritate dîn jîlțul de pafe și cum jîlțul suspînă ușurat de povară.

Zgomotul dăinuî cîteva clîpe în corîdor, apoi ușa se deschîse larg în țâțâni unse. Doctorul Fîlostrat, înalt, uscat, ras, cu părul bogat și creș, apăru în prag. Făcu un gest de cavaler medîeval, zîcînd curtenîtor:

— Pofîm, doamnă... Poftește și d-ta, domnule Aleman.

O doamnă zveltă, blondă, în rochie neagră simplă, cu pălărie mică neagră, întră șovăind, murmurând ceva cu voce muțată în lacrimi. Tudor Aleman, în jachetă cenușie, cu cravată neagră, cu joben cenușiu într-o mână și în cealaltă cu un bastonaș tineresc, se repezi în odaie parcă l-ar fi împins cineva de la spate. Privirile amândurora căutau pe bolnav, fără măcar să observe pe Dafina, rămasă cu gura căscată la doamna frumoasă în care bănuia pe însăși eroina dramei din Strada Albă.

Doctorul închise ușa cu băgare de seamă, se apropié de pat, se uită la bolnav, îi atinse pulsul cu un deget, întrebând pe sora de caritate:

— Eí?

— Nímíc, domnule doctor, bolborosí Dafina încurcată mai ales de privirile doamnei. Adíneorí a deschís puțin ochíi, câteva secunde, și de-atunci e mai nelíníștit. Vedeți ce greu respíră!

— Eí da, mormái Fílostrat cu o ușoară strâmbătură. Ce să facem? Mare-í Dumnezeu...

Doamna vení lângă Fílostrat, întrebătoare și rugătoare, în vreme ce Aleman, în vârful picíoarelor, înconjură patul și ajunsé lângă Dafina.

— Doctore, doctore! șoptí doamna atât de încet încât cuvintele păreau un oftat înăbușít.

Fílostrat strânse dín umerí în semn de compătímíre și nepu-tința. Ochíi doamnei, verzí, marí, cu lumíní de taínă, se înmuíară într-un vâl de lacrimi.

— Doamnă, vă rog... mult... doamnă! zíse doctorul, blând și totuși cu o mustrare. Mí-ați fágăduít c-o să vă stăpâníți durerea... Vă rog... V-am făcut o favoare deosebită când v-am îngăduít să-l vedeți, deși bolnavul are nevoie de líníște absolută. Gândíți-vă că orice emoție í-ar putea fí fatală. Dacă n-ați fí îndurat împreună cu el spaíma atentatului, vă rog să credeți că níciódată n-aș fí consímțít să trec peste... Așa, am fost sílit

să fac aceeași excepție și pentru domnul Aleman, prieten bun cu bolnavul.

Aleman, care examinase cu înfrigurare fața lui Toma Novac, trecu acuma repede de partea doctorului, bombănind cu imputare:

— De azi dîmîneață mă zbat să pătrund și...

— Mulțumesc, doctore, murmură doamna foarte moale și puțin înecată de plîns.

Amîndouă glasurile izbîră ca niște săgeți urechile bolnavului. Auzise clar toate zgomotele, pașii, vorbele Dafinei și pe-ale doctorului. Ascultase însă numai ca să afle ceva despre starea lui. Glasurile noi îi vîlmășiră o clipă simțurile.

„Ileana!”

Numele i se aprînsese în inimă, stăpînitor, umplînd-o de ferícire.

Încercă să i se încuibeze în mînte gîndul:

„Aleman a venit pentru verificăre... E sigur că trebuie să mor...”

Trecu însă ca un fulger, lăsînd întîpărit în tot cuprînsul sufletului numai tremurarea glasului ei și numele:

„Ileana...”

— Doctore, te rog, te împlor, spune-mi drept, mai e vreo speranță? întrebă doamna, frîngîndu-și mîinile, cu ochii la bolnavul care se zbućuma.

Toma sorbea glasul ca o sărutare fierbînte. Îi mîngăiau sufletul undele lui mătăsoase. Ileana pronunța cuvintele îndulcîndu-le moldovenește, de păreau mai calde.

Ferícirea era atît de vie în sufletul bolnavului încât se temea să nu-l înece. Inima îi bătea rar, ca și cînd fiece bătaie ar fi căutat să prelungească clipele ferícirii.

— Toate patru gloanțe s-au oprît în corpul victimei, explică Fîlostrat, grav, adresîndu-se lui Aleman. Sîtuația e îngrijorătoare. Nici n-am încercat să le extragem. Poate să fie vreo hemoragie internă. De altfel a pierdut mult sânge, organismul s-a slăbît... Extenuarea... În sfârșit, Dumnezeu mai face minuni!

— Și acuma din cauza mea se prăpădește! izbucni doamna nemaiputându-se stăpâni. Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!

— Iubire și Dumnezeu, mormăi Aleman, gros, aspru, cu o lucire subită în ochii de tăciune. În urechile bolnavului glasul Ilenei se împletí deodată cu al lui Aleman într-un amestec supărător. Símțea privirile lor. Îl usturau. Explicațiile doctorului í se păreau stupíde. Ce primejdíe, când conștiința lui e límpede ca apa de izvor! Vru să dovedească tuturor că a bíruit moartea și încercă brusc să se rídíce. Durerí furtunoase îi transformară mișcarea într-o zvârcolire neputíncioasă. Atunci se îndârjí mai rău și deschíse marí ochii negrí, cu bulbii înroșiți.

Íntâlní tocmai privirea ei, tremurătoare de mílă. Pe obrajií albí lacrimile curgeau șiroaie. Mâinile îi erau împreunate pe píept ca la rugăciune. În adâncímile verzí ale ochílor lícărea trist iubirea tainică. În aceeași vreme însă vedea și ochii lui Aleman, două mărgele negre în care fâlfâia o curíozitate bolnăvícioasă.

Íncrucșarea privirilor dură numaí o clipă. Și atâta obosí pe Toma. Pleoapele parcă-í erau de plumb. Símțea că í s-au ínțepenít deschíse. Privirea ostenítă í se odíhni în peretele díntre cele două ferestre. Zări calendarul cu un șapte negru arab și altul roșu roman, iar deasupra pendula a cărei límbă se legăna rar, rar...

Cadranul era acuma lucítor de alb. Mínutarele, două dungí negre, ínsemnau ora șapte precís.

„Treí șapte... numărul sfânt...” îi trecu prin mínte.

Auzí foarte clar și în același tímp glasul Ilenei și pe al lui Aleman:

— Doctore, uíte că moare... Scapă-l, doctore... sca...

— Vezí strălucírea rece a priviríí, doctore? Aí vă...

Azul í se frânse brusc, parcă s-ar fí trântít o ușă táínd în două cuvínțele, lăsând afară sílabele din urmă. Apói geana de lumínă í se stínse în ochí, lăsând suspendată în stânga límba penduleí.

„Acuma e clipa verificării supreme? se gândi Toma. Acuma ar fi să-mi retrăiesc, într-o fulgerare, toate cele șapte vieți. Și totuși nu se...”

Gândul se opri la mijloc, neterminat.

Sufletul parcă i se prăbușea în veșnicie, vertiginos. Avea senzația scufundării, care însă nici nu-l spăimânta, nici nu-l bucura, ca și când orice simțire pământească i s-ar fi șters din fire, fără urme. Căderea ținu o secundă sau un lanț de veacuri — nu-și dădea seama. Se schimbă însă pe nesimțite într-o înălțare tot atât de fulgerătoare și tot atât de indiferentă. Conștiința îi era totuși mai trează și mai cuprinzătoare. Plutea deasupra spațiului și în afara timpului.

Golul înfinit îl înconjura, monoton. Împrejur, în nesfârșit, pâlpâiau raze albe, palide, din altă lume, ca niște ispite născătoare de amintiri ale unei existențe divine. Sufletul înțelegea și se îndoia între regrete și speranțe. Singurătatea îl îmbrățișa și îmbrățișarea ei îl tortura...

CAPITOLUL I
NAVAMALIKA

Apoi chinul se lămurí într-o așteptare ca presimțirea unei schimbări inevitabile. Sufletul se zburcuma în tulburarea viitorului prezent. Conștiința își pierdea treptat limpezimea atotcuprinzătoare, parcă s-ar fi scufundat într-un nour alburíu și nábușitor. Sferele lumii noi apăsau ființa sufletului și îl mărgineau din ce în ce. Era o fâlfăire plăpândă în spațiul fără început și fără sfârșit, în bătaia timpului transparent.

Începu senzația unei coborâri prin planuri tot mai dese în care conștiința se subția ca un fir de argint răsucit fără cruțare.

Și deodată însăși conștiința parcă se frânse în două, iar sufletul se închise într-un zid nepătruns.

1

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic și drept ca Siva, fiul lui Usinar, iar numele tău să fie Mahavira!

Așa binecuvântă păstorul Kaurava pe noul născut, înfățișându-l soarelui ce-și sulțta lumina răcoroasă în zarea răsăritului. În mâinile noduroase și arse de vânturile fierbinți ale Indiei, copilașul roșcovan gângurea speriat, sorbind lacom razele viorii ale dimineții.

— Mahavira! suspină Radha, femeia păstorului, cu glas plângător de fericiere, din culcușul de zdrențe, uitându-și durerile în mândria de-a fi dăruit lumii un om.

Kaurava o privi cu recunoștință. Era întâiul lor copil și i se părea că a dobândit o comoară. Inima lui slăvea pe atotputernicul Vishnu.

— Radha, murmură păstorul cu blândețe, sunt omul cel mai fericit din lume!

Așeză odrasla la sânul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roșie de lotus. Acuma însă, cu copilul în brațe, îi apărea asemenea copacului sfânt mango, alcătuit din o singură frunză cu nevinovata floare albă navamalika. Îi îmbrățișă din ochi pe amândoi și zise:

— Mă duc să cer binecuvântarea înțeleptului rishi.

Porni. După câțiva pași se întoarse.

— Radha, să-ți duc și copilul!

Ochii femeii se umplură de lacrimi. Marele rishi să binecuvânteze rodul pântecelui ei! Pustnicul vestit, pentru înțelepciunea și cucernicia lui, în tot ținutul până la Hastinapur, orașul regelui. Înfășură copilășul într-o haină și-l sărută cu foc:

— Du-te, Kaurava!

Soarele se ridica dintre dealurile lince, acoperite cu cedri bătrâni. Fața lui purpurie surâdea aspru ca obraji viteazului în vâltoarea luptei. Spre mieznoapte, în fundul zărilor, sfânta Himalaya, cu coamele veșnic cărunte, lăcașul puternicului Indra, se înălța ca un zid ocrotitor. Șiraguri de munți coborau în caturi tot mai joase, în culori tot mai închise până la codrul de kesara cu poiana sfântă unde piosul rishi își petrecea viața în posturi și rugăciuni. În depărtare, spre apus, brâul de argint al râului Malini lăcarea blând înainte de-a se pierde în valurile turburi ale sfântului Ganga care curge de vale, la miezăzi, cale de două zile de-ací. Satul Ram, câteva colibe sărace de lemn necioplít, era răsfirat pe coasta ușoară. Căsuțele rare, cu loc de pășune printre ele, păreau niște movile cenușii în verdele moale al câmpului.

Păstorul, cu copilul în brațe, urca voios pe cărarea bătaorită de pași credincioșilor, spre codrul de kesara. O gazelă, cu ochii mari și curioși, îl întâmpină la marginea pădurii. Kaurava se bucură; era semn bun. Printre crengile cedrilor razele soarelui țeseau păienjenși de aur. În văzduh, mirosul florilor roșii de patala se îmbina cu gâlceava cetelor de maímute care se

avântau speriate din copac în copac. Țîpetele lor răsunau ascuțite ca niște tăișuri de pumnale, spîntecând val-vârtej liniștea codrului.

Kaurava ajunsese gâfâind în poiana sfântă, străbătută de un pârâu stăvilît, în care înțeleptul cu ucenicii săi își făceau băile de pocăință. Colîba sfântului era proptită de trunchiul unui copac prăvălît de furtună. Prîmprejur, veșmînte de scoarță, agățate de crengi, se uscau la soare. Înaintea colîbei, la marginea pârâului, bătrînul cu barba albă pînă-n brâu se închina, cu ochii pierduți în lumina soarelui, nemîșcat ca un stîlp de piatră.

Îmbătat de fericierea copilului, păstorul porni să treacă prin pârâu, din sus de locul de scaldă. Înainte însă de-a atînge apa cu picioarele-î necurate, auzi ca un tunet mînios:

— Num!

Se oprî spăimîntat. Era avertismentul pustnicului, supărat că-î tulbura rugăciunea. Se ghemui pe iarbă, la mal, cu odorul în poală. Pe fața-î dogorâtă de arșițe, bucuria alungă îndată teama. De peste pârâu soseau, ca niște îndemnuri, rugăciunile către Surya, stăpînul soarelui. Buzele moșneagului parcă nici nu se mișcau și totuși cuvintele pluteau în văzduhul îmbălsămat ca niște flori sfînte nevăzute:

— Ca tâlharii se ascund stelele și noaptea dinaîntea ta, Surya, atotvăzătorule! Înalță-te peste mulțimea de zei și oameni, deasupra marelui nesfârșit, să cercetezi cerul lui Indra! Șapte armăsari roșii poartă carul tău, Surya cu plete de raze, Lumînătorule! Urcîndu-te în cerul-cerurilor, mîntuiește-mă de groaza întunerîcului, Mărinimosule, și alină durerile inimii mele, Bînefăcătorule! Surya, Surya!

Cînd isprăvi închinăciunile, înțeleptul făcu semn lui Kaurava să se apropie, dar din jos de locul scaldei. Păstorul se supuse și trecu prin apă pînă-n genunchi, sfîos parc-ar fi luat o baie de curățirea păcatelor.

Marele rîshî îl aștepta, așezat pe o blană de antîlopă, avînd alături toîagul cu șapte noduri. În dosul colîbei, trei

ucenicí bătrâni se căzneau să aprindă focul de jertfă, frecând o uscătură de lemn samí pe o buturugă de măslín. Kaurava se aruncă la picioarele sfântului și-í sărută haína de scoarță aspră, udă de baía dímíneșii.

— Stăpâne prea mílostíve, uíte copilul meu! bâlbâi dânsul. Bínecuvântează-l!

Înțeleptul luă copilășul în mâiníle-í cu pielea zbârcită ca și scoarța haínelor, îl priví lung și rosti:

— Fíi frumos ca cei doi Asvíní, fíi nobíl ca regele Yayatí, fíi darníc ca Rantívêda, fíi cucerníc și drept ca Siva, fíul lui Usínar!

Kaurava se avântă iar la picioarele moșneagului și í le îmbrățișă cu maí mare ízbucnîre evlavíoasă. Dacă marele înțelept a bínecuvântat copilășul cu aceleași cuvînte, înseamnă negreșít că clípa nașteríi a fost pe placul zeilor eterní. Apoi, luându-și odorul, adăugă întrebător:

— E întâiul născut dín sângele meu, mílostíve ríshí, și l-am numít Mahavíra!

— Mahavíra! oftă bătrânul cu ochíi în depărtare și repetă îngăduitor: Mahavíra...

Aprobarea înțeleptului desăvârși ferícírea păstorului care își zíse în síne:

— Marele erou înseamnă numele Mahavíra, marele Víshnu să-l ocrotească!

2

Kaurava era toată zíua cu vítele și cu gríjíte víteșii. Radha, tânără și copilăroasă, rămânea cu copilășul. Cu dragostea ei s-a făcut Mahavíra de șapte aní. Era blând ca maică-sa, avea ochíi ei negrí și sufletul ei vísător. Asculta maí bucuros poveștítele ei cu regí, vítejí, cu brahmaní făcătorí de mínuní, cu lupte nesfârșíte între neamurí de eroi, decât să se joace cu copíi dín sat.

Pe urmă însă Mahavíra trebui să treacă alături de tatăl său, să păzească vítele. Povestírítele mínunate îl urmăreau mereu.

Era harnic și alergător, încât Kaurava putea fi liniștit în privința viitorului bogățiilor sale. Dar în ochii copilului ardea un foc înăbușit care-l umplea de grijă.

Când ajunsese de două ori șapte ani, Mahavira întrecea în cuminenie chiar pe tatăl său Kaurava, căruia soarta nu-i mai dăruise altă odraslă. Înțelepciunea copilului acuma îl înfricoșa. Se sfătuia deseori cu Radha și femeia, rămasă tot nesocotită, dorea să vadă pe Mahavira luptător în oastea regelui Arjuna. Kaurava clătina din cap, uluit. În mintea lui de vașya nu puteau prinde rădăcini asemenea gânduri. El multe nu știa și nici măcar nu bănuia din taiele lumii. Avea închipuirea de altar în fața colibeii, pe care făcea zilnic jertfele obișnuite, cerând marelui Vishnu, în vorbe simple, belșug în prășila vitelor, iarbă grasă și vreme bună, ori rugându-l umil să-l ferească de fiarele sălbatice pe el și cireada sa. Pentru dânsul Vishnu și Siva erau tot. Alte nume de zei și regi, cuprinse în rugăciuni învățate din copilărie, aveau în inima lui răsunet misterios. Îl spăimântau doar ca duhurile rele Rakshas. Își simțea totuși neștiința ca o povară și de aceea se frământa pentru Mahavira.

Într-un amurg apoi luă copilul de mână și porni spre poiana sfântă.

— Stăpâne, primește pe Mahavira să te slujească și să se lumineze din rămășițele înțelepciunii tale! zise Kaurava închinându-se. Să afle din gura ta sfântă ceea ce mintea mea proastă nu e în stare să-l învețe!

Înțeleptul tăcu îndelung. Se uită de două ori în ochii copilului, luminoși și cuminiți. Răspunsul era greu. Brahmanul se murdărește chiar numai vorbind cu oamenii necurați. Și totuși vorbi: Să vie dimineața și seara, înaintea de rugăciune, să usuce hainele ucenicilor.

Mahavira mergea voios în poiana sfântă de câte două ori pe zi. Sârguința lui plăcu ucenicilor care întâi, de frică să nu se murdărească, nici nu se uită la dânsul. Începură să-i vorbească și în cele din urmă îl îndrăgira, spre mulțumirea brahmanului însuși.

Multe luni de zile se duse Mahavíra în poiana sfântă, în mijlocul ucenicilor marelui înțelept, și mintea í se deschíse ca o floare sub sărutarea soarelui. Începea să înțeleagă lucruri despre care níci nu vísase, dar care zăceau amorfite în ínima lui. Cerul și pământul își deschídeau taínele și se populau cu fiínțe víi, cârmuítore de lumí. Sufletul nu se maí símțea síngur nícăieri.

Era însă de nouăsprezece aní și ínima lui avea tresăriri cíudate. Se temea de Yama, judecătorul dín împărăția morților, se ínchína în fața lui Víshnu, marele stăpân al zeilor, íubea pe Síva, domnul pământului, și pe Lakshmi, soția mult íubită a lui Víshnu, și pe Indra, stăpânitorul cerului albastru, și pe Surya, soarele binefăcător care-și poartă prín văzduh carul cu șapte armășari roșii mânați de regína zorilor Aruna, și pe toți cei treizeci și trei de zeí dín Brahman. Dar în sufletul lui maí víu trăia Kama, copilul frumos, călare pe papagal, cu arcul de trestie ímpletit cu flori și în tolba cu cínci săgeți de sírișa. În vreme ce brahmanii își ímplíneau pocáința zilnică, scufundați în contemplarea sufletului lor, Mahavíra privea, cu ínima dornică, desíșul codrului, așteptând parcă să se ívească o fecioară cerească Apsara, să-l mângâie și să-í șoptească vorbe frumoase. Încet-íncet dorul í se ínfírípă în ochii sufletului: o fecioară subțire, mlădioasă, ínvelită într-o haínă străvezie care-í alíntă formele, cu ochii verzi ca pajíștea spălată de rouă ínaínte de arătarea trandafíriei Aruna. O vedea rászând: gura eí era roșie ca lotusul cel maí scump.

În vremea aceea brahmanii íi vorbeau deseori despre taína taínelor:

— Numái Unul este fără Al Doilea și această síngură realitate este Atman. Cel ce se coboară în adâncimea sufletului său găsește acolo pe Atman, lumea cea adevărată unde nu e deosebire între ce a fost și ce va fí, între ce este și ce pare a fí, căcí numái mintea omenească, neputíncioasă de a cuprínde tot, a născocít împărțirile care sunt prícína tuturor neînțelegerílor. Iníma omului dezleagă ușor toate taínele. Iníma e cheia înțelepciunii.

Mahavíra se simțea aievea pe calea adevărului. Iníma lui înțelegea și râvnea scânteia care să aprindă focul cel mare.

— Trebuie să vie fecioara, își zicea dânsul, pítulându-se mereu în același loc, nemíscat, cu ochii spre același colț al poíenei sfínte.

Și, socotínd că numai acolo, sub scutul marelui brahman, poate să se apropie de el fecioara cerească, hotărî să rămâie în slujba sfântului toată viața. Tălmăcí tatălui său gândul ce-l poartă, dar Kaurava se spăimântă.

— înțelepciunea îndepărtează pe om de cumínțenie, își zise Kaurava, încercând să se împotrivescă cu vorba hotărâri feciorului.

Mahavíra însă avea mai multă putere în cuvinte. Spuse că marele înțelept ar fi mai binevoitor dacă l-ar vedea gata să-și dăruiască întreaga ființă pentru mântuirea veșnică. Numai la orașe, unde se adună toată stricăciunea omenească și unde chiar brahmanii se tăvălesc în ticăloșie, omul păcătos e osândit să rămână în vecii vecilor în aceeași varna. Iar de nu l-ar primí înțeleptul să trăiască mereu în poiana sfântă, el e în stare să se ascundă în singurătatea codrului, să se hrănească numai cu iarba musta ca porcii, și totuși să aștepte ivirea fecioarei cerești Apsara, care-i va aduce mântuirea cea mare.

Auzíndu-l Kaurava vorbínd așa, se spăimântă mai rău, încât níci nu îndrăzni să întrebe ce are să se aleagă mai târzíu de vitele lor, dacă Mahavíra, síngurul său vlăstar, va părăsi pentru totdeauna vatra părintească. Se sfătuí cu Radha: ce-i de făcut? Și, după șapte zile de sfat, hotărâră să-l însoare. Înainte de a-i spune gândul lor, trebuiau să-i găsească o fată bună, harnică și cu avere. Radha se însărcínă s-o díbuiască. Ea cunoștea mai bine pe toți oamenii díń sat, până și copíii. Totuși ceru și poveștele câtorva bătrâne íscusíte în asemenea treburi. Se oprírá asupra fetei Anuya a lui Durga. Se duse însuși Kaurava să se tocmească. Durga avea multe vaci și oi, un câmp de orez și robí fără număr care prindeau peștele díń râul Malíní, îl cărau la oraș și aduceau în schimb câte trebuiau gospodăriei. După

ce se înțeleseră din preț, Kaurava chemă pe Radha și cerură să vadă pe Anuya. Le plăcu. Era o fată voinică, cu picioarele mari, cu mâini mari, cu sâni mari și cu nasul mic. Era bună de muncă și de mamă.

Mahavira se întristă când află porunca părinților. Trebuia să se supună, căci Kaurava era stăpânul și tatăl său. Inima lui însă plângea. Încă nu cunoscuse femeie. Se duse la marele rishi și-i imploră, oftând, binecuvântarea. Își luă rămas bun de la brahmanii ucenici și de la fecioara cerească pe care o așteptase în zadar.

3

Mahavira se mai ducea din când în când în poiana sfântă, acuma însă ca un străin de viața înțelepților.

Era primit acolo ca și ceilalți nevoiași de prîmprejur care veneau să se închine marelui rishi și să-și pocăiască astfel sufletele. Într-o zi un brahman din poiana sfântă căută acasă pe Mahavira. Înțeleptul înțelepților, mânat de o poruncă cerească, vrea să plece de îndată la Hastinapur, cetatea sfântă a regilor. N-a spus nimănui de ce, dar ucenicii bănuiau că vrea să dojenească pe regele Arjuna. Înțeleptul are aproape o sută de ani și e slăbit la trup de posturi și rugăciuni, încât nu poate porni la drum așa de lung, singur. Ucenicilor le-a poruncit să rămâie în poiană să urmeze neîntrerupt pocăința. Pe Mahavira l-a ales să-l însoțească. Deci să se pregătească.

Se făcu fierbere în satul Ram pentru cînstea nemaipomenită ce dobândise Mahavira din senin. Se zicea că fiul lui Kaurava are să ajungă dvija, de vreme ce înțeleptul l-a ales soț în călătoria cea mare. Kaurava era mândru și jertfă un vițel alb lui Vishnu, în semn de bucurie, iar Anuya și Radha se apucară, plângând, să-i gătească merinde bogată. Mahavira însă, ascultând sfatul ucenicilor, dăruie merindea săracilor și nu luă de-acasă decât blana leopardului pe care-l ucisese cu doi ani în urmă. Femeile se bociră mai tare, iar Kaurava îi făgăduie să aibă grijă de nepoței și să-i crească, orice s-ar întâmpla.

Satul întreg, cu mic și mare, í-a petrecut până la țărmul râului Malíní. Marele înțelept, fiul lui Vasíshta, purta obișnuitul veșmânt de scoarță încins cu brăul de brahman, era desculț și avea în dreapta toíagul cu șapte nodurí. Barba-í albă flutura în adierea vântului, cu sclípírí de argínt vechí, întocmai ca și coamele sfínteí Hímalaya în miezul zílelor de vară. Cu mâna stângă se spríjinea pe brațul puterníc al lui Mahavíra care, înalt, chípeș, lat în umerí, cu pletele negre și cu blana de leopard strânsă pe coapse, avea în ochíi cumínți lucírí de bucuríe tainícă și de umílínță píoaasă. Nu se uítară deloc înapoi, níci măcar la despărțire, spre mulțimea care-í binecuvânta urându-le sănătate și noroc la drum.

Merseră șapte luní de zíle, trecură prín șapte orașe și de șapte orí șapte sate și peste nenumărate pârâurí și ape marí. Când oboseau, poposeau unde se nímerea. Mâncau poame și rădácíní găsíte în cale. Pretutíndení lume multă íi prívea trecând, căcí înaintea lor alerga vestea că marele înțelept, fiul lui Vasíshta, merge să dojenească pe regele Arjuna. Și norodul se temea parcă s-ar fí coborât însuși atotputernícul Víshtnu pe pământ.

Urcară munți și coborâră văi multe, străbătură codrí sălbaticí și câmpíi mănoase până ce ajunseră la apele sfântului Ganga, cel cu ostroave multe și cu tufíșurí nepătrunse de trestía vetasa. Zăboviră șapte zíle în Doab, pe urmă merseră mai departe, acuma mereu prín câmpurí nesfârșíte de orez. Sosíră la ínima sfântului Ganga, trecură díncolo, înaintară până la sfânta Djamuna cu apele límpezí albastre-verzuí și iară veníră în Doab, luând-o spre răsárit. Apoi într-o dímineață Mahavíra văzu, în fundul zării, zíduríle cetății regale și murmură:

— Hastínapur...

Brahmanul însă nu rídícă ochíi, parcă í-ar fí fost scârbă.

Vestea se îngroșă cu cât se apropía de cetate. Un negustor víclean dădu de ștíre tuturor că însuși Durvâsa, cel mai strașníc díntre sfínții brahmaní, s-a coborât díntre Hímalaya cu blestemele zeilor. Un pescar píos spunea, dímpotrívă, că

blândul și înțeleptul Narâda, fiul lui Brahma, vestitorul zeilor, vine cu o solie de binecuvântare de la Sîva. Ceii mai mulți credeau totuși că cel ce sosește trebuie să fie chiar Vasîshta, brahmanul sfânt ucis odinioară de către regele Kansa după îndemnul frumoasei Nîsumba, adăugând că mai poartă în piept săgeata otrăvită ca un semn al răutăților regești de totdeauna.

Orașul sfânt Hastînapur creștea mereu în fața drumeților, pe o spîinare de deal, închizând zarea. În mijloc, pe colina turtită, deasupra zidurilor înconjurătoare înalte de zece coți, se ridicau pereții de marmură roșie ai palatului regal cu șapte rânduri de coperișuri piramidale, între coroanele verzi ale platanilor seculari ca niște evantaie uriașe. Împrejurul cetății, din trei părți, se opoșea orașul, cuprinzând, în peste zece mii de case, mai mult de o sută de mii de suflete.

O sută de trepte de piatră albă și apoi o alee de platanî, prunduită cu multă grijă, coborau din cetate, la miazănoapte, spre Ganga, la scaldătoarea regelui.

În Hastînapur, cetatea cu șapte porți, era frământare ca într-un furnicar. Oamenii ieșeau în fața caselor, se sfătuiau, se adunau în pâlcuri pe ulicioarele fără număr și se uita mereu spre Doab, să zărească pe marele rîshî. Din când în când câte-un îndrăzneț se repezea cu vești la poarta apuseană a cetății, păzită de soldați mulți cu spete scurte și lănci cu vârfuri de aramă, așezați pe două rânduri; frunțașul, umblând de ici-colo semeț, nici nu voia să audă. De-abia când un bătrân cărunt spuse că fiul lui Vasîshta a sosit la marginea orașului sfânt, mai-marele oștilor șovăi. Trîmise șapte oameni să cerceteze dacă-i adevărat, iar el întră grabnic în cetate să vestească pe regele Arjuna care se întorsese de curând, împreună cu prietenii săi, de la o mare vânătoare de gazele.

Înțeleptul înțelepților, proptindu-se pe umărul lui Mahavîra, urca greu ulițele spre cetate. Arîpîle porții de aramă erau larg deschise. Ostașii căzură în genunchi și-l lăsară să treacă, copleșii de spaimă. Mulțimea rămase la poartă ca în preajma unei mari nenorociri.

Alături de înțeleptul care mergea cu pleoapele strânse ca să nu mai vadă zădărniciile lumești pierzătoare de suflete și care totuși înainta drept spre țintă parcă ar fi cunoscut locurile și cărările mai bine ca paznicii ori chiar însuși regele, Mahavira se uita împrejur uimit și fermecat. Pagoda, cu numeroasele cîntri susținute de stâlpi de granit, cu bazinele pentru scaldarea zilnice ale brahmanilor, cu copacii pentru uscarea hainelor lor, cu purohitarii în veșminte albe și brâu roșu, încremenii în contemplație pioasă ca niște bolnavi uitați acolo demult, apoi staulele elefanților de război, cu sutele de îngrijitori, casele marilor sfetnici, cu colonade de piatră și cu coperșuri și caturi multe, și în sfârșit palatul regelui Arjuna, cu terase deschise, adumbrite cu învelitori de purpură, sprijinite pe coloane răsucite de bambu, cu trepte albe de marmură — toate i se păreau minuni din basme. Își amintea povestirile din copilărie și-și zicea că ceea ce i-a fost dat să vadă aieva acuma, e mai presus de închipuirile lui de odinioară.

Pășeau numai pe cărări presărate cu prundiș cernut, străjuite ici de platan falnic, colo de câte un mango stufos, dincolo de un kesara cu ramurile tremurătoare. Cotiră pe o alee spre palatul regelui. În dreapta, la vreo douăzeci de pași, pe oglinda unui lac cu apa albastră ca undele sfintei Djamuna, se alintau perechi aurii de ciakravaka, rața minunată a brahmanilor. Mahavira întoarse privirea peste capul înțeleptului. Un lanț de fecioare zglobii, în văluri subțiri ce le înmuiau trupurile gîngașe, se fugăreau împrejurul lacului, rîzînd, chemîndu-se... Lui Mahavira i se părea că vede aieva o ceată de fecioare cerești, cum le visase el altădată în poiana sfântă. Inima îi bătea de o bucurie nemărginită. Între ele zări una cu trupul plîpînd ca trestia încovoiată de mîngâierea zeului Vayu. Tocmai se desprinsese din cerc, acoperindu-și cu mâinile albe sâni ce tremurau de oboseală ca două porumbițe înfricoșate. Auzi pe celelalte strigînd-o cu drag:

— Navamalika!... Navamalika!

Fecioara se întoarse și Mahavira îi întîlni ochii mai verzi ca pajîștea ce împrejmua locul. În blîndețea lor tainică

Mahavíra își cíti într-o síngură clípíre tot trecutul și víitorul. Prívírea lor íi deschídea parcă porțile cerului și-í arăta calea uníríi eterne în Brahma.

Văzându-l, rásul fecíoarei încremení pe buzele umede. Tovarășele eí o chemau, zícându-í în glumă:

— Ce e cu tíne, Navamalíka! Nu cumva te-a lovít vreo săgeată de sírișa dín arcul înflorít al șăgalnícului Kama?

Ea nu auzea glasuríle lor. Íl vedea numai pe el și el era acuma toată lumea eí.

Mahavíra și Navamalíka símțeau, în aceeași clípă, că s-au maí văzut, că se cunosc dín vecíi vecílor și că soarta lor e ímplínítă pentru totdeauna.

— Mahavíra! mormái înteptul aspru, băgând de seamă că însoțítorul său se gândea să se oprească.

Trebuí să-și urmeze calea alăturí de moșneagul sfânt; ochíi lui însă rămaseră vrăjíți înapoi la gíngașa Apsara, care stătea în același loc ca o vedeníe fermecătoare de suflete.

— Mavamalíka! își zícea Mahavíra. Are numele celei maí gíngașe flori și într-adevăr ea e floarea cea maí scumpă dín lumea lui Síva!

— Mahavíra! își zícea Navamalíka. Numele lui e marele bărbat și într-adevăr nu poate să fíe sub cerul lui Indra bărbat maí mare ca dânsul!

Cei doí drumeți suíră treptele terasei, trecură prín sălí mínu-nate, príntré curtení în veșmínte strălucitoare de píetre scumpe și ajunseră în fața tronului. Regele Arjuna ședea falníc în scaunul de aur, având la stânga pe femeia care-í născuse trei fecíori. Împrejurul tronului stăteau celelalte șaptezecí și șapte de femei ale puternícului rege, toate tínere și frumoase, ca níște nestemate într-o coroană domnească, toate îmbrăcate numai în vălurí țesute dín fír de aur și de argínt și împodobíte cu díamante, încât sala scânteia de focuríle ochílor și ale píetrelor prețioase. În dreapta și în stânga veneau sfetnícíi regelui, cu toíegele de bambu, cu bărbíle îngríjíte, apoi maí departe fruntașií oastei, cu haíne aspre, înarmați până-n dínți.

Puțin la o parte se afla marele purohita, arhiereul casei regale, înconjurat de sacrificatorii cu știința de la bahvrîca, de cântăreții versurilor sâman, blânzii udgatar, apoi de potrivitorii jertfelor, ucenicii de-aî școalei Yayurveda, și în sfârșit de paznicii tuturor sacrificiilor, neîndurătorii atharva, îngrijitorii celor ce s-au întâmplat și încă nu s-au împlinit.

Mahavîra însă parcă nu mai vedea nimic. În sufletul lui nu mai trăia decât fecioara Navamalîka. De-abia în fața tronului se mai dezmeticii puțin, auzînd glasul dârz al marelui pustnic:

— Te dojenesc, rege Arjuna! Șapte luni și șapte zile am umblat ca să-mi târăsc bătrânețile până la tine și să-ți strig în față: oprește-te! Ai uitat poruncile sufletului, te-ai înconjurat de femeii fără număr și te-ai lăsat copleșit de poftele stărnite în inima ta slabă de lacoma zeiță Rati. Pîlda ta a cuprîns țara întregă, de la un capăt la altul, și toate cele șapte ostroave care împlinesc pămîntul. Tu ai îndemnat pe oamenii neprîcepuți să primească stăpînirea plăcerilor trupesti și să-și bată joc de poruncile zeilor! Nefericire ție, rege Arjuna! Blestemată va fi amîntirea ta! la seama, rege! Vremea se apropie! Găsește-ți sufletul și pocăiește-te!

Cuvîntele bătrînului cu barba cîruntă și spînarea gârbovită de înțelepciunea anilor scăpărau ca niște fulgere cumplite peste capetele mulțimii de frunțași. Mahavîra simți o săgeată de muștrare în inimă. Dojana parcă-l privea și pe dînsul, care, toîag de drum al înțeleptului, îmbrățișa în gând numai pe Navamalîka. Ceru în suflet iertare sfîntului, dar în rugăciunea lui se amesteca amîntirea fecioarei, ea însăși o rugăciune, unîndu-se cu gîndurile cucernice ca o merinde a veșniciei.

Atunci regele Arjuna se sculă în picioare și vorbi. Ochii îi erau încărcăți de mînie și vorbele-î parcă erau săbii:

— În lanțuri ar trebui să te arunc pentru dojana-ți nedreaptă, bătrîne fără mîinte! Oprît-a oare Vîshnu vreodată pe oameni să iubească femeia și să se înmulțească? Sfîntele datini nu poruncesc oare regilor să-și sature inima în patul femeilor pofțite spre a lăsa mulți urmași de sânge curat în lume?

Marele înțelept, ca și când n-ar fi auzit răspunsul regelui, murmură:

— Mahavíra!

Și porní cu Mahavíra afară.

Leșínd, Mahavíra auzí dín urmă, batjocorítor și amenínțător, glasul regelui:

— Tatăl tău, Vasíshta, umbla călăuzít de gazela sfântă, iar tu murdărești casta brahmană, spríjíníndu-ți bătrânețea pe brațul unui nemerníc sýdra!

Íníma lui se umplu de înfrícoșare, parcă vorbele regelui ar fi deschís deodată o prăpastie între el și Navamalíka. De-abía acuma își dádu seama că până la ínima fecíoarei e o cale atât de lungă că o síngură víață nu va ajunge poate s-o străbată.

4

Coborârá treptele teraseí. Slujítorii regelui se aruncau cu fața la pământ ínaíntea marelui înțelept. Ímprejurul lacului nu se maí zăreau fecíoarele zburdálníce. Un glas tânguítor de cíakravaka spínteca tăcerea, ca o prevestíre urâtă. Vázduhul se íntunecase. Munți de nourí negrí se frământau deasupra orașului. Doar spre apus și míazănoapte stăruía, ca o făgădu-ínță, o dungă vânătă de cer.

Pășeau desculți pe prundișul cărării lor albe. Înțeleptul mormăia cuvínțele neînțelese în care Mahavíra símțea mânia zeilor jígníți.

Apoi deodată un fulger orbítor despícă vılmășagul norilor, iar trăsnetul zguduí dín temelíi cetatea regelui. Marele pustníc rídícă spre cer toíagul cu șapte noduri, parc-ar fi íspítít mânia lui Rudra, tatăl furtunilor nímícítóare. Mahavíra tremura, cupríns de spaímă. I se părea că de acuma va porní ploaía de foc care să prăpădească palatul regelui afurísít și ínima lui era îngríjorată că prăpădul nu va cruța pe Navamalíka.

Când sosírá la poarta de aramă, alt trăsnet cutremurá vázduhul. Paznícíi îngrozíți, vázând pe înțeleptul máníos, zvârlírá armele și sárutară urmele pícióarelor lui.

Și se porni o ploaie fierbinte, cu stropi mari ca boabele de vișine părguite. Trăsnetele se înteteau și fizele de ploaie leșiatică ciocăneau coperișele caselor ca pliscurile unor nevăzute cobitoare. Norodul, aflând ce se petrecuse în palatul regelui, se risipise și se ascunsese parc-ar fi așteptat sfârșitul lumii. Ochi umflați de înfricoșare priveau de prin case cum trecea, în revărsarea apelor cerești, marele sîhastu cu barba albă fluturată de vânt, cu părul alb răscolît de ploaie, cu toiagul de brahman înălțat spre tronul lui Rudra. Alături, Mahavira mergea cu fruntea plecată, cu inima toropită de amărăciune. Vecinătatea moșneagului sfânt nu-i mai mulcomea sufletul. Venind spre Hastinapur i se păruse că împrejurul lor erau toți zeii. Acum înțeleptul îi era o povară, căci din pricina lui trebuia să se depărteze de cetatea în care trăia Navamalika. Și cu cât se depărta, cu atât simțea mai limpede că unde e Navamalika, acolo e și inima, că numai acolo e mântuirea.

Pășeau iar pe cărările cotitoare din Doab, printre câmpuri de orez, pe sub copaci cu crengile sfâșiata de furtună. Mahavira se uita înapoi mereu-mereu. Orașul sfânt Hastinapur, zidurile cetății mărețe dispăruseră. Urgia cerului se potolise. În față soarele scăpăta roșu, furios. În dreapta, departe, apele tulburii ale sfântului Ganga aveau sclipiri trandafirii. Înțeleptul se întoarse într-acolo și Mahavira înțelese că vrea să se curețe de atingerea orașului stricat printr-o baie în fluviul sacru.

Pământul se înmuia sub picioarele lor. Ochii de apă lîcăreau dintre tufisuri de trestie și ierburii cu frunza lată, înalte cât omul. Când pământul se simți iarăși vartos, se pomeni în fața sfântului Ganga, cu apele liniștite galbene, atât de lat că celălalt țărnam de-abia se putea deosebi în zare.

Mahavira se așeză sub un palmier tânăr. Malul era lîn. Un prundiș se zugrăvea sub un strat subțire de noroi galbui, ca un fagure de miere. Brahmanul pășea spre marginea apei. Picioarele desculte desenau urme uniforme în care se dezveleau pietricele albe și rotunde. Înțeleptul se oprî și își lunecă privirea

bătrână pe oglînda undelor sfînte. Stătu așa un răstîmp, cu gândurile duse, înfășurat în razele roșii ce í le trimitea dîn asfîntît Surya, ca o haînă de glorie. Când soarele închise geana luminoasă, moșneagul întră în râu încet, cu pași șovăitori, pîpăind cu toîagul de brahman. Valurile calde și moi mîngăiau picioarele uscate. Iar se oprí. În haîna de scoarță, cu părul și barba de argînt, părea un copac împovărat de zăpadă. Apoi mai înaintă spre adânc. Amurgul cernea peste dînsul pulbere de întuneríc. Mahavíra îl privea, cum îl privise de atâtea orí, dar acuma gândurile lui zburau aíurea. Vedea că buzele înțeleptului se mișcau. Glasul însă í se împreuna cu gâlgăirea apelor sfînte și se înălța spre cer, tainíc, neînțeleș de urechí omenești.

Apoi marele pustníc rídică în sus toîagul cu șapte nodurí. Brațul íi tremura. Apa íi venea pînă la șoldurí și undele se jucau cu brăul roșu. Glasul í se făcu mai puterníc, alergă parcă prîntre valurile gălăgioase pînă ce, brusc, le stăpâni cu sfântul cuvânt care răsună ca un tunet:

— Aum!

Înțeleptul se aplecă spre răsărit. Barba albă atînse apa, se scufundă. Rămase deasupra numai părul, o pată albă. Toîagul de brahman plutea întîns pe valurí. Apoi, într-o clipíre, se stînse tot.

Mahavíra crezu întâi că moșneagul vrea să guste dîn apa sfântă. Pe urmă se speríe. Sări în picioare, își lepădă blana de leopard, se repezi în râu să caute pe marele ríshí. Pânzele însărîi se îngroșau în văzduhul plín de murmurul undelor tulburí. Mahavíra căută în zadar.

leşí pe uscat. Sîngurătatea îl cuprînse în brațe și-í turnă fíori de groază în suflet. Își zise că s-a împlínit mînunea cea mare. Víshnu a chemat în lumea zeilor pe înțeleptul rănít în ínímă de către regele Arjuna.

Se părea că n-au mai rămas pe pămînt decăt păcatul și pedeapsa, și-í era frícă. Se întreba de ce nu l-a luat și pe dînsul marele înțelept în lumea cealaltă. Dîn amărăciunea părerilor de rău íi răsări în ínímă Navamalíka. Amíntírea eí íi sporí

tulburarea. Se crezu vínovat, începu să se bată cu pumnii în piept și strigă desperat:

— A murit înțeleptul!

Plânse amarnic ca și când s-ar fi prăbușit lumea întregă și ar fi rămas el singur pe mormântul de ruine.

Împrejur, noaptea își întindea stăpânirea. Prin tufișurile dese, prin coroanele copacilor bătrâni, răcoarea se îngâna tainic cu șoaptele valurilor neostoite, cu țârâitul de greier, strident ca niște împunsături de ace. Apoi undeva, aproape, o cíakravaka își începu chemările triste la care soțul amărât răspunse curând, de pe celălalt țarm al râului, cu glas stins de depărtare.

Mahavira își curmă deodată lacrimile și ascultă cântecul raței brahmanilor. Tânguirile păsărilor lovite de crâncen blestem parcă jeleau moartea înțeleptului pustnic. Cíakravaka însă se apropia mereu de locul unde stătea ghemuít Mahavira pe blana de leopard. Cântecul, cu cât se apropia, devenea mai sfâșietor, parc-ar fi pornit din însuși sufletul bărbatului. Mahavira nu-și mai dădea seama dacă plânge moartea sfântului sau dorul de Navamalika. Se uită împrejur, așteptând vreun ajutor nebănuít sau o mínune cerească. În tufișuri se íveau sclípiri cíudate: uneori ochii înțeleptului, alteori privirea fecioarei. Erau întâi ca niște mângâieri. Pe urmă însă îi trecu prin mînte că ar putea fi ochi de fiare sălbatice, care îl pândesc, sau chiar duhurile rele Raksha, care vor să-l chinuiască toată noaptea. Închise pleoapele, să nu mai vadă nimic. Tânguirile rațelor sfînte îi stăpâneau urechile și-i pícurau în suflet, stăruitor, amărăciune și spaímă. Atunci socotí că ar trebui să plece undeva. Nu se poate să adoarmă aici, pradă tuturor duhurilor noptii. Se ridică, își încinse blana. Încotro să apuce?! Nici zîua nu cunoștea locurile, dar noaptea? Buímăcít, bolborosí ca o apărare:

— A murit înțeleptul înțelepților...

Îndată se mulcomí cu gândul că nu í se poate întâmpla nici o răutate pe țarmul sfântului Ganga. Își așternu blana de leopard, se ghemuí, își cuprínse picioarele, peste fluíere, cu

amândouă brațele, își odihni fruntea pe genunchii împreunați. Ciakravaka nu mai contenea cu tânguiriile și, prin trestia deasă, vântul sâsâia ca șerpii întărâtați.

Deodată însă văzduhul se înfioră de trîlurile dulci ale unei kokila, pasărea măastră care îndulcește somnul zeiței Lakshmi. Inima lui Mahavira se umplu de bucurie atotstăpânitoare. Navamalika îi alungă toate temerile. Nu mai auzea nici jeluiriile raței brahmane, nici șuierul vântului, ci numai picurările fermecătoarei kokila. Parcă era chiar glasul fecioarei Navamalika. Între pleoapele strânse îmbrățișa toată ființa ei. Buzele îi tremurau:

— Navamalika... Navamalika...

Somnul îi aduse împlinirea speranțelor. Regele Arjuna îl făcu conducătorul carului său de război și, drept răsplată pentru vitejia cu care a luptat, îi dăruí pe Navamalika... Se deșteptă cu sărutarea ei pe buze și cu amintirea unei nemărginite feríciri în suflet. Își spălă obrajii în apele sfântului Ganga. Vroia să fie frumos, deși simțea că n-are nevoie să cucerească. Apa răcoroasă îl dezmetici.

Aruna, cu raze trandafirii în buclele de aur, vestea răsăritul soarelui.

5

Mahavira porní singur înapoi, spre sfântul oraș Hastinapur, să dea de veste norodului și regelui că a murit marele ríshí în apele râului etern. Avea remușcări pentru că se gândea totuși la Navamalika.

Ajunse la marginea orașului tocmai când soarele sulíța mai fierbinte. Mergea pe ulița strâmbă către cetatea regală. Nimeni nu-l lua în seamă. Doar copii goi și murdari căscau gura după dânsul din pricina blănií de leopard care-í strângea mijlocul. Mahavira se miră și apoi se supără că nu-l mai cunoaște lumea. Iuți pașii și începu să strige:

— A murit înțeleptul, fiul lui Vasíshta!

Atunci oamenii se opriră, întrebându-se cine e străinul și ce strigă. Unii își aduseră aminte că l-au văzut ieri întovărășind pe pustnicul de sub Hímalaya. Încolți în suflete bănuiala că s-a întâmplat vreo nenorocire. Câțiva alergară să-l întrebe. Mahavíra însă striga întruna:

— Marele ríshí a murít...

Vestea se întinse ca focul în paie. Paznicii cetății, cuprinși de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavíra să între pe poarta de aramă. În vreme ce gura lui repeta plângător aceleași cuvinte, inima îi tremura și din ochi căuta nerăbdător pe Navamalíka.

Strigătele străinului ridică în picioare toată cetatea. Războinici și brahmani și slujitori furnicau pe cărările întortocheate, înconjură pe Mahavíra care înainta mereu spre palatul regelui Arjuna, uitându-se împrejur tot mai îngrijorat. Apoi deodată descoperi pe Navamalíka, pe terasa unui palat ascuns între platanii uriași, și inima i se făcu cât un pușor speriat de kokíla. Fecioara îl zări și se avântă spre cărarea pe care umbla el. Când o văzu în fața lui, cu sânii palpítând, i se opriră picioarele, síngure, și bálbâi zăpăcít:

— A murít înțeleptul...

Adăugă însă îndată, fierbinte ca o flacăra mistuitoare:

— Navamalíka!...

Príviriile lor se sorbeau încrucisându-se, îmbrățisându-se. Până la treptele palatului regal mai erau doar câțiva pași. Soarele cernea raze de aur pe covoarele de pajște, pe oglinda lacului albastru cu perechile de cíakravaka.

— Regele... Regele...

Glasuri murmurau împrejur. Pe terasa umbrítă se ívise Arjuna cu ochii plini de mare mânie. Mahavíra nu auzea glasurile șoptitoare, nici nu vedea príviriile spăimântate. Sufletul lui își simțea înfățisarea în ochii verzi ai fecioarei. Căzu în genunchi, ca înaintea unei zețe coborâte pe pământ, și îi cuprinse picioarele cu amândouă brațele, bolborosind cuvinte pe care nici el nu le înțelegea și prin care inimile lor totuși se întâlneau. Îl zguduí glasul regelui Arjuna:

— Afară, sùdra!

Mahavíra bâíguí speríat:

— A murít marele ríshí...

În aceeași clipă toíagul greu al regeluí căzu și-l ízbí în creștet, ameuíndu-l. Zecí de brațe apucară pe Mahavíra care stríga năuc:

— Îñțeleptul s-a stíns în apele sfântului Ganga!

Ochíí luí maí întálnírá prívírea fecíoarei îngrozíte. Era târât spre poartă într-un vâlmășag de urlete peste care stăpânea glasul regeluí Arjuna rostínd parcă același cuvânt nímícítor:

— Sùdra... Sùdra...

La poarta de aramă străjeríí îl prímírá cu lovíturí de spete. Fu zvârlít pe urmă maí la vale, ca o grămadă de carne netrebnícă, în míjlocul unui grup de oameni care vorbeau apríns despre moartea mareluí ríshí. Cíneva recunoscú pe Mahavíra; îl vâzuse adíneaorí ducând vestea cea mínunată în cetate. Se rídícară glasurí, întâí sfíoase, apói mâníoase, că regele și-a îngreuíat păcatul de íerí schínguínd azí pe solul care veníse cu ștírea morțíí îñțeleptului. Strânsená pe Mahavíra dín țărâna ulíței, îl adăpostírá în casa gúvaíergíului Gánuka, níște femei íí spălară ráníle și-l puseră să povestească pe îndelete cum s-a stíns fíul luí Vasíshta. Amănuntele treceau dín gură în gură și oamenii murmurau:

— Mínune!... Mare mínune!...

Un pescar zdrențos, cu fața murdară, lumínată de însuflețíre, zíse poruncítor:

— Mă duc la sfântul Ganga, poate să aflu acolo rămășítele îñțeleptului!

Porní. Mulțí îl urmară, maí ales bătrâní cu ochíí înfrícoșáu de taíne și femei speríate de mânia zeilor care amenínță să se abată asupra orașului. Curând alte cete, maí numeroase, alergară spre râul sfânt. Pe țărmul mlăștínos míí de oameni umblau de ící-colo, gemând, căutând și ímplorând îndurare cerului. Uníí íntrară în valurí și mulțí se ínecară, ferícítí să poată murí în apele sfínte care au îngھیít pe marele îñțelept.

Mahavíra rămase uitat în casa gíuvaíergíului. Era văduv de mulți ani Gíanuka și trăia singur-cuc, ciocănind toată ziua la brățări, ínele și alte podoabe scumpe pentru curtea regelui, pentru mai-marii țării și femeile lor. Îl íubeau toți pentru că îl cunoșteau om supus, muncitor, blând și credincios.

Seara, întorcându-se din cetate și găsind acasă pe Mahavíra, gíuvaíergíul se miră, dar nu-l alungă. Îmbucară împreună, apoi ieșiră în fața ușii, se așezară jos și ceru străinului să-i spună tot. Gíanuka îl ascultă și zâmbi:

— Am priceput, străine. Mare noroc ai avut că regele n-a poruncit îndată să-ți taie capul!

— Ce-am greșit oare, stăpâne? Pentru că am adus vestea despre sfârșitul înțeleptului?

— Și asta, dădu din cap gíuvaíergíul. Regele Arjuna nu poate íerta dojana marelui ríshí. Dar mai rău ai păcătuít apropiindu-te de Navamalíka. Așa. Căci Navamalíka nu e o Apsara, cum crezi tu, ci chiar fata vístíernícului Gutayana. Arjuna a îndrăgít-o atât de mult că în curând o va lua în palatul său. Tu însă ai murdărit pe Navamalíka, îmbrățúșându-i picioarele albe, și ai răscolít mânía stăpânului care de-abia așteaptă să-i culeagă fecioría, nădăjduínd să dobândească un vlăstar frumos ca maică-sa și víteaz ca dânsul.

Mahavíra întrebă cu glas de frícă:

— Dară părinții ei se învoiesc să o dăruiască regelui?

— Nepriceput ești, se sfătoși Gíanuka. S-ar putea oare mai multă cínste pentru un părinte decât să-și vadă odrasla în patul regelui?

— Dar ea? urmă Mahavíra încăpățânat.

— Navamalíka? Ar fí o nebună dacă nu s-ar mândrí că regele íi pofteste trupul și íubírea. De altfel cíne întrebă ce vrea o fată fără mínte?

— Dar regele Arjuna are șaptezecí și șapte de femeí! stăruí Mahavíra. Navamalíka să fíe cea din urmă?

— Va fí cea dintâi, fííndcă pe ea o íubește mai mult regele! spuse gíuvaíergíul cu mândría slujítorului credincios care ocrotește pe stăpânul său.

Mahavíra tăcu. Era întuneríc acuma și Gíanuka nu vedea cât de albí s-au făcut obrajíí străínului și nící nu auzea cât de cumplít îi bătea ínima.

— Păcat numaí că sărmana Navamalíka nu prea e bíne, urmă gíuvaiergíul într-un târzíu, aproape înduíoșat de gânduríle sale. Când í-am dus podoabele pe care í le-am gătit dín aurul regeluí Arjuna, am găsit-o plânsă. Maícă-sa ímí spuse că s-a speríat fata dín prícína vâlmășagului stárnít de tíne. A și chemat o babă să-í descânte.

— Navamalíka ștíe că sunt în casa ta? întrebă deodată Mahavíra, apucând mâna gíuvaiergíului.

— Cum să ștíe, când nící eu nu ștíam? răspuse Gíanuka râzând de întrebarea lui fără rost. Dacă s-ar afla și apoi s-ar întâmpla să se îmbolnăvească maí rău Navamalíka, ar íí vaí de tíne, căcí regele ți-ar curma víața. De aceea acuma culcă-te, să aduní puterí, iar mâíne să plecí acasă de unde aí venít!

— Am să plec negreșít! murmură Mahavíra cutremurându-se parc-ar íí rostít o vorbă de ocară.

Se culcă afară, lângă ușă, pe blana lui de leopard, și toată noaptea o petrecu prívínd stelele care lícăreau întocmaí ca ochíí fecíoareí Navamalíka. Ínima lui suspína, iar în mínte í se frământau míí de planurí: cum să maí pătrundă până la ea, cum s-o smulgă dín brațele regeluí, s-o ducă undeva, să trăiască numaí eí doí lumea lor. Íși zíceá mereu că va pleca acasă, dar mereu adăuga că nu poate pleca síngur. Símpțea foarte lămurít că aici îl amenínță prímejdíí și, în același tímp, că nící o prímejdíe nu e maí cruntă decât despărțírea de Navamalíka. Íncerca să-și înăbușe ínima gândíndu-se la marele ríshí, la satul de sub Hímalaya, la copííí săí și la Anuya. Gânduríle í se stíngeau în creíerí ca níște lumíníțe în bătaía soarelui de amíază. Dímineața îl găsí cu ochíí înroșítí de nesomn și cu sufletul zdrențuít de nehotărâre.

— Fíe-ți calea bínecuvântată! íí zíse Gíanuka, íeșínd cu somnul în gene.

— Prímește-mă slugă în casa ta! îl rugă Mahavíra, umí ca un câine rătăcít într-o ogradă străină. Gíuvaíergíul îl príví nedumerít:

— De ce nu te întorcí acasă?

— Nu maí pot pleca de-ací, zíse Mahavíra cu fruntea în pământ. Nu maí cunosc calea până la poalele sfínteí Hímalaya.

Gíanuka se înfrícoșă: cum să adăpostească el, slujítorul curțíí, pe străínul oropsít de regele Arjuna? Nící măcar n-avea nevoie de dânsul. Mahavíra însă í se părea cumínte și supus. Nu-l lăsa ínima să-l gonească. Șovăínd, amână răspunsul.

Ínspre amiază, plecând cu o cutíe de argínt, spuse lui Mahavíra:

— Alte podoabe pentru frumoasa Navamalíka...

Se întoarse târzíu, vesel:

— De-acuma poțí sta aici cât poțestí, străíne! Oameníí te-au uítat parcă níci n-ai fí umblat prín cetate. Așa uítă de repede oamenii! Toată lumea vorbește numaí despre serbările ce le pregătește regele Arjuna în cínstea fecíoarei Navamalíka. De altfel și eí í-a trecut spaíma. Am găsít-o círípínd ca o turturícă. Numaí ea m-a întrebat de tíne, dacă nu cumva te-am văzut. Se vede că ea nu te-a uítat, fíe că aí speríat-o prea rău, fíe că í-a plăcut ínfățíșarea ta. Tânără și nesocotítă cum e, n-ar fí de mírare să-í fí pă-truns ínima o săgeată de síríșă.

Mahavíra își stăpâni bucuría. Lepădă blana de leopard și se încínse cu un șorț vânăt de slujítor. A doua zí însă, când Gíanuka se gătea să meargă în cetate, Mahavíra zíse:

— Ia-mă cu tíne, stăpâne, să-țí fíu de ajutor!

— Víshnu să mă ferească să fac una ca asta, se apărá gíuvaíergíul. Dacă te-ar recunoaște cíneva, mí-ai prímejduí și míe viața!

Mahavíra nu stăruí. Speranța íí oțelea răbdarea. În fíecare zí Gíanuka íí povestea noutățile dín cetate. În fíecare zí afla câte ceva despre Navamalíka.

Apoi, într-o zí, Gíanuka vorbí tríumfător:

— Máine dímineață Navamalíka se va scálda în apele sfântului Ganga, iar seara se va culca în patul regeluí Arjuna.

Mahavíra îngălbení. Toate speranțele se rísípeau în sufletul său ca mărgelile când se rupe ața pe care au fost înșirate. Însuși chípul fecioarei parcă í se topea în ínímă, amenințând să nu mai rămâie decât o durere nesfârșít de chínuitoare. Íși píerdu stăpânírea. Se aruncă la pícióarele gíuvaíergíului, plânse, íí măturísí că Navamalíka e rostul vieții lui, îl rugă să-l ía cu dânsul în cetate, s-o vadă barem ultíma oară. Gíanuka nící nu îndrăzní să înțeleagă dínr-o dată, atât de îngrozítor era ce-í auzeau urechíle. Íl ízgoní cu vorbe blânde, dar hotărâte. Mahavíra, ca și când í-ar fí încolțít în ínímă o nouă speranță, se supuse îndată. Íși luă blana de leopard și plecă fără părere de rău. Văzându-l dus, Gíanuka respíră ușurat:

— Slavă ție, Víshnu, Atotputernícule, că m-ai scăpat de prímejdía cea mare!

6

Fără să-și dea seama, Mahavíra mergea spre sfântul Ganga. Amurgul cobora repede. Ajunse pe întuneríc afară dínr oraș. Nu cunoștea locuríle, dar nu-í era frícă. Departe, în câmpia ínnegrítă, râul sfânt se deslușea ca o panglică cenușie cu undurí mătăsoase. Într-acolo se îndrepta acuma hotărât, ca spre un líman mântuítor. Trunchíurí putrede de copací doborâți de vânturí încercau să-l abată dínr drum, tufíșurí îl plesneau cu crengí subțírí peste față, gropí și șanțurí íí încetíneau pașíí, bălți și ochíurí de mlaștíní îl trăgeau de pícióare. Nímíc nu-l oprea. Íntreaga fííntă íí era pătrunsă de chípul fecioarei. N-avea nící un gând în creíerí. Sufletul ínsă íí era plín de o íncedere straníe și mângâietoare.

Osteneala și somnul îl copleșíră maí târzíu. Se trântí sub un copac și adormí îndată atât de adânc că nící un vís nu se putu apropía de dânsul.

Íl deșteptă soarele cu raze calde care-í gâdílau pleoapele. Símtí în suflet o hotărâre gata, parcă șapte noptí ar fí chíbzuít până să-í potrívească toate amănuntele. Íníma íí era ușoară și veselă ca în preajma unei marí ferícírí.

Spre apus, ca un gard viu, se zărea aleea de plataní coborând dín cetate și întinzându-se până la scăldătoarea regală în Ganga.

— Pe-acolo are să treacă Navamalíka, îngână Mahavíra ca și când ar fi vorbit cu cineva.

Porní voíos. Ajunse repede. Se ascunse într-un desíș aproape de alee și așteptă líníștit. De la gíuvaiergíul Gíanuka știa prea bine că níci un picíor de om nu se poate afla prín preajma scăldătoarei când trece regele, cu atât maí puțin când va trece Navamalíka. Dín ascunzătoarea lui vedea bine cărarea bătută cu nísip alb príntré plataníi cu trunchiúurile groase cât mijlocul unui bărbat. O urmărea până la treptele de piatră care urcau în cetate și până la poarta de bronz cu cuíe de aur, zăvorâtă. În mínte í se depăna un plan ce se închegase síngur; cum se va strecura până la margínea aleíi, cum va lua în brațe pe Navamalíka, apoi cum va dispărea cu dânsa în tufíșele sfântului Ganga înaínte ca ostașíi de pază să-și vie în fíre, cum va duce-o departe până în codríi de pe Hímalaya.

Într-un târzíu auzí zgomot de pași. Erau ostașíi trímíși să cerceteze țínutul ca nu cumva ochí străíníi să pângărească pe íubíta regeluí. Mahavíra nu se clíntí dín loc. Treí vlájganí, cu sulíțe lungí scotocínd prín tufe, trecură pe-aproape. Vorbeau despre Navamalíka, cu glas tare, amănuțíndu-í frumusețea prín cuvínte murdare. Unul oftă:

— Eí, de-aș fí eu la noapte în locul regeluí...

Ceíaltí răsără grosolan.

Apoi Mahavíra văzu ostașíi rânduíndu-se pe alee, câte unul la o sută de pași, de o parte și de cealaltă.

„De-acuma trebuie să vie!” se gândí Mahavíra și întoarse prívírea spre poarta dín capul scărií de piatră.

Deodată ínima í se strânse ca într-un clește de fier. Poarta de bronz se deschíse încet, greoí. Apăru íntái vístíernícúl Gutayana, păríntele fecíoarei, în haína strălucítor de albă, cu un toíag lung în dreapta. Apói, în urma lui, șapte fecíoare în

vălurí de argínt, cu părul pe spate, cu picioarele goale. Apoi Mahavíra se cutremură. În pervazul porții se ívea Navamalíka. Era albă și ea ca celelalte, dar înfășurată într-un văl de aur presărat cu pietre scumpe care scânteiau în bătaia soarelui. Două roabe negre, cu apărători de păun, îi țineau umbră și răcoare. Apoi veneau șapte femeí de-ale regelui în veșmínte roșii ca lotusul cel scump. Pe urmă patrusprezece sclave purtau pe umeri lítiera de bambu, așternută cu blănuri de tigrú și perne de mătase, în care avea să se urce Navamalíka, după baía sfântă, ca să n-o mai atíngă níci o necurățenie pământească până ce regele se va mílostívi s-o facă femeie.

Mahavíra stătu împietrit un răstímp, urmărínd apropierea alaiului tăcut. O tresărire puternică îl vestí c-a sosít clipa. Se târi príntré tufe, domol ca șarpele, îngrijorat numai să nu-l zărească vreunul dín ostașii ce străjuiau aleea. Izbutí să se strecoare până lângă un trunchí scorbuos. În dreapta și în stânga paznicíi níci nu se vedeau; díncolo însă, chíar în fața lui, rezemat de tulpína platanului, un ostaș voínic, cu níște mâini mari, noduroase, care țineau drept o sulită mai înaltă ca dânsul, se uita cu ochí lacomí spre cetate, de unde venea încet convoiul.

Tăcerea era ca pânza deasă. Doar muștele și níște bondari greoi bâzâiau sfíos príntré frunze. Apoi Mahavíra auzí scârțâit de pași pe nisípul cărării și un zumzet blând, cântecul fecioarelor ce însoțeau pe Navamalíka. În clipa aceea, deasupra lui, în platan, o kokíla porní să psalmodíeze duíos, ca o melodíe de íubíre, încât ostașul dín față rídícă ochíi căutând pasărea măiastră a zeului Kama.

Íníma lui Mahavíra plângea ca o rană proaspătă, iar în creierí í se chínuiau roíuri de gândurí. Cântecul kokílei se unea cu murmurul fecioarelor într-o armoníe care proslăvea íubírea lui și pe Navamalíka.

Se furișă mai aproape de margínea aleíi, cu groază în suflet că paznicul de díncolo í-ar putea auzí bătăile ínimíi.

Gutayana trecea agale, cu ochíi în pământ, târându-și prín nisíp toiagul. Príntré cele șapte fecioare recunoscú unele pe

care le văzuse lângă lacul din cetate. Navamalíka avea privirea rătăcitoare parcă ar fi căutat mereu pe cineva. Píeptul ei se zbućuma sub vălul de fir și șoldurile í se legănau. Deodată ochii ei întâlńiră focul privirii lui Mahavíra în tufișul ce-l adăpostea. Se oprí brusc. Obrajii ei erau luminați de văpaia unei bucurii mântuitoare. În aceeași clipire, Mahavíra năvăli din ascunzătoare. O ridică în brațe și se întoarse cu ea spre desíșurí. Navamalíka își rezemă trupul pe píeptul lui și îi cuprinse capul cu mâinile albe. Fața lui Mahavíra se odihnea între sânií ei feciorelnici. Nările í se umplură de mírosul corpului ei. Íși pierdu cumpătul simțind atingerea pielitei catifelate. Buzele lui sărutau cu desperare sânií scăpați din strivirea vălului. Numai trei pași mai putu face. Ferícirea îl copleși. Uită toate primejdíile, toată lumea în îmbrățișarea ei. El și ea erau începutul și sfârșitul.

Roabele cu apărători de păun amuțiră de spaímă. Femeíle regelui însă țipau ca din gură de șarpe. Fecioarele dinainte se întoarseră, Gutayana vení gâfâind. Ostașul de sub platan se repezí ca uliul asupra lui Mahavíra, îi smulse din brațe pe Navamalíka și apoi, apucându-l de gât, începu să-í care la pumní în obraz, căci sulíța o scăpase jos în zăpăceală. În câteva clipe sosiră și alți paznici, năpustíndu-se cu toți pe Mahavíra, trântíndu-l la pământ, zdrobíndu-l în loviturí. Fu legat cobză și azvârlít deoparte, în vreme ce Navamalíka, înconjurată de femeí, îngâna:

— Mahavíra... Mahavíra...

Vístiernícul o luă de mână și alaiul își urmă calea, parcă nu s-ar fi întâmplat nímic. Navamalíka însă întoarse capul și văzu pe Mahavíra însângerat, încătușat, nemíșcat. Avu o tresărire, ca și când ar fi vrut să se oprească, dar Gutayana o spríjíní, mulcomínd-o:

— Líniște, líniște, Navamalíka! A fost un rob tícălos, amețít de frumusețea ta.

Fecioara suspínă. Nu-și mai simțea pícióarele. Pe píept o ardeau urmele buzelor lui.

Trei ostași dezlegară pe Mahavíra, apoi îl înțepară cu vârful de sulíță și-l lovírá cu pícíoarele să se scoale.

— Înainte, înainte, gâfâi răgușít paznícul de sub platan, ízbíndu-l cu pumnul noduros în coaste.

— Navamalíka! murmură Mahavíra, cu ochíi pe aleea sfântă.

Alaíul nu se mai vedea.

7

Pe la amíază, Mahavíra íntre în cetate, pe aceeași poartă de aramă, acum însă călăuzít de ostașul cu pumníi noduroși, care-l trăgea de un lanț petrecut pe după gât, și de ceílalți doí care în rástímpurí îl ízbeau dín spate cu pícíoarele sau cu vârful sulíteí. În cetate se aflase despre íntâmplarea de pe aleea regală.

— El e tâlharul? întrebă frunțașul paznícilor de la poartă.

Ostașul dínaínte răspunse doar dín cap, smucínd furíós lanțul. Atunci frunțașul se apropíe de Mahavíra și-l scuípă în obraz:

— Câíne!

Trecură pe cărări láuntrice până la temníța de lângă poarta Yama. Fu coborât pe níște scări íntunecoase într-o vâgăună ce se afla sub zídul cetății. Acolo ostașul íi puse cătușe la pícíoare, îl legă cu lanțul de un stâlp de píatră și apoi îl lăsă síngur. Mahavíra auzí rábufnítul lespedeí grele care astupa gura temníței. Íncercă să se míște, dar nu ízbutí decât să se íntoarcă cu fața în sus. Trebuí să stea așa, ca un trunchí sfâșíat de durerí. Trupul íi era însângerat de lovíturí, íncíns doar peste míjloc cu șorțul de la Gíanuka. Blana de leopard íi rămăsese în ascunzătoarea dín tufíș. Pământul rece și umed íi mai rácorea chínuríle.

Ochíi deschíși marí sorbeau numai íntuneríc. Íncet-íncet gânduríle se límpezírá. Amíntírí íncepeau să-í lumíneze íntunerícul. Navamalíka, cu ochíi verzí ca lívada ínrouată, plutea în jurul lui. Íi símțea în nări mírosul sânilor. Buzele íi

erau dogorâte de urmele sărutărilor. Pe gât, în locul lanțului, îl strângeau brațele ei calde. Sufletul îi era pătruns de o fericire aromitoare, iar gura lui șopti fierbinte:

— Navamalíka...

Ca o străfulgerare îi apărură presimțirea morții, care însă se topi fără urme în noianul de fericire. Timpul însuși parcă se oprise în loc să-și statornicească bucuria. Într-un târziu îi trecu prin minte că în noaptea aceasta regele Arjuna are să strângă în brațe pe Navamalíka. Și deodată se stinse lumina amintirilor, și temnița rămase mai neagră, mai chinuitoare ca un mormânt. Se zvârcolii ca o rămă să se scoale să-și rupă lanțurile și să alerge în ajutorul ei. Guzganii flămânzi se fugăreau priprejur. După eforturi crâncene, ajunse să se ridice în picioare. Stătu o vreme așa, rezemat de stâlpul de piatră. Un zgomot de sus îl dezmetici. Părea că lespedea grea s-ar fi dat la o parte. Pași mârșoși coborau pe trepte. Mahavira se învioră. Poate că totuși va împiedica pângărirea fecioarei.

Același ostaș îi dezlegă picioarele din lanț și-l târi afară. Mahavira văzu mulțumit că soarele e în asfințit și-și zise că Navamalíka mai poate fi mântuită. O sumedenie de paznici furioși îl înconjură. Fu pornit pe o cărare. Cíneva, din spate, îl plesnea neîncetat cu un bici. Loviturile îi frígeau iníma. Íși mușca buzele, dar nu scotea níci un strígăt de durere.

La stânga, pe o terasă albă, femeile regelui se îmbulzeau să vadă pe cel ce a încercat să răpească pe Navamalíka. Multe îl compătímeau. Íl găseau frumos, deși trupul lui era murdar de noroi amestecat cu sânge.

Ajunse într-o hală deschísă. Regele Arjuna ședea în scaunul de judecată, înconjurat de marii sfetnici și de brahmanii curții. Ostașul trântii cu fața la pământ pe Mahavira înaintea stăpânului, care însă făcu semn să se ridice ca să-l vadă mai bine. Paznicii din spate tăbărâra cu bicele asupra lui Mahavira până îl sculară în picioare.

Regele îl privii lung, vrând să-í citească din ochi pentru ce s-a năpustit cáinele de sídra la Navamalíka. Ochii lui Mahavira

însă rățăceau de ícicolu, aprínşí de îngrijorare, căutând pe cíneva. Arjuna ínţelese că privírea luí umblă după fecíoara íubítă. Sărí de pe scaun şí strígă:

— Să píardă lumína ochílor!

Mahavíra parcă n-ar fí auzít. Ochíí marí negrí aveau o lucíre fierbínţe şí nerăbdătoare.

Două mâíní vrăjmaşe îl apucară de umerí, íar în faţă íí apăru un om scund, uscăţív, cu píelea gălbejíă, cu gura strâmbă într-un rânjet cíudat, cu ochíí píezíşí. Era cǎlăul regeluí Arjuna, prímít în dar de la stăpânítorul oamenílor galbení. Un brău portocalíu íí subţúa míjlocul. Omul galben schímbă o privíre cu paznícíí de la spatele luí Mahavíra, apoi rídícă amândouă mâíníle strânse în pumní, cu degetele marí íntínse şí íntoarse înlăuntru. În cípa următoare Mahavíra símţí o durere sfâşíetoare, parcă două pumnale í s-ar fí ínfípt în orbíte zdrobíndu-í bulbíí ochílor. Un ţípăt de fíară, prelung, şerpuí în văzduh. Mahavíra căzu în genunchí. Pe obrají îl frígeau două dâre de sânge. Bolborosí totuşí în neşţire, ca o chemare deznădájduítă.

— Navamalíka...

Regele Arjuna auzí şoapta, se rídícă íar de pe scaunul de judecată şí poruncí:

— Smulgeţí-í límba!

O mână íşí ínfíipse degetele în pletele luí Mahavíra şí-í dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase íí frământau íncheieturíle fǎlcílor, sílíndu-l să caşte gura. Un cleşte rece íí apucă límba píítă în dosul díntşílor de jos şí, cu o smucítură scurtă, í-o rupse díń rǎdácínă. Valurí de sânge bolboceau în gura luí Mahavíra, zvârcolíndu-se într-un horcăít ínfundat.

— Să-l jupoaíe de víu şí să-l arunce hrană cǎínílor! răcni regele Arjuna, furíos, parcă în gǎlgáíríle de durere ar fí auzít íarăşí numele fecíoareí.

Bícele se abătură pe spínarea luí Mahavíra cu atâta poftă că-í sfártícară carnea şí-l făcură să se rídíce în pícíoare.

Ostașul cu lanțul îl târî afară. O ceată de robi se repezîră să spele urmele de sânge pe pardoseala lucioasă...

Mahavîra nu-și simțea picioarele care totuși îl duceau pe aceleași cărări, înapoi spre poarta Yama. Dîncolo de zîd, în fața porții, se afla terasa chinurilor, unde cei osândiți erau arătați norodului veșnic doritor de cruzimi. Un vestitor sufla într-un buciom de corn, chemând poporul să alerge să vadă și să se înfricoșeze. La poalele terasei, în piața cea mare, din care porneau șapte ulcioare, se și adunase mulțimea deasă, nerăbdătoare. Zvonuri felurite se încruciau despre străinul care a pângărit pe aleasa regelui Arjuna. Cei mai curioși puneau întrebări ostașilor ce păzeau, ca un gard viu, terasa. Și ostașii răspundeau cu glume grosolane, aștând și mai mult așteptările.

Un fiór străbătu prin mulțime când apăru în poartă călăul care alergase înainte să-și pregătească cele trebuincioase. Era cunoscut și iubit pentru ăscușta lui uimitoare. Glasuri prietenoase porniră, chemându-l pe nume:

— Ham-Ciun!... Ham-Ciun!

Omul galben se simțea măgulit. Se închină rânjind și apoi își rânduî sculele aduse într-un săculeț cenușiu despre care se zicea în popor c-ar fi din piele de om.

Se făcu tăcere mare împrejurul terasei. Mahavîra se ivise, cu orbitele roșii, cu obraji năclăiți de sânge, cu gura ciopârțită ca o rană căscată. Ostașii îl loveau neconținut cu bicele ca nu cumva, încetînd, osânditul să se prăbușească. Ham-Ciun îi smulse șorțul de la brâu și spuse ceva, foarte încet, ostașilor. Doi câte doi apucară pe Mahavîra de picioare, îl întoarseră cu capul în jos și-l duseră sub piroanele bătute în zidul cetății. În câteva clipe fu atârnat întocmai ca o vită înjunghiată gata de jupuit. Trupul se zvârcolea, capul se legăna măturînd cu pletele lepedele terasei.

Călăul alese un cuțit cu lama lungă și îngustă. Îl ascuți îngrijit pe o gresie rotundă. Apoi se apropiu de osândit și trase cu vârful cuțitului o linie dreaptă de la buric până sub gât, încet, cu mare băgare de seamă să nu pătrundă prea adînc și

să nu țâșnească mult sânge. Mahavíra se zbătea mai crunt și dín gura însângerată izbucniră niște glasuri groase, înecate. Ostașii se înșirară de amândouă părțile și priveau cu ochi lacomi. Jos, norodul se îmbulzea, cu respirația năbușită, urmărind toate mișcările. Pe urmă Ham-Cíun luă cuțitul în dínți, ca să-l aibă la îndemână, și începu jupuirea cu degetele, izbînd uneori cu píciorul în capul osândítului, care se tot bălăbănea și-í stînjenea meșteșugul.

Munca omului galben se ísprávi de-abía când cele dín urmă raze ale soarelui se stînséră în apus. Atunci, cu o mulțumire mândră, reteză pielea vie la mâini și la glezne, și o desfășură, arătînd-o întregă mulțimii. Ostașii dezlegară corpul, îl rídícară în pícioare, Mahavíra se clătínă și se prăvălí. Loviturile de bice șfíchíuíră cu sete mormanul de carne crudă, care se mai rídícă, mai merse câțiva pași și apoi se prăbuși fără simțire.

Ham-Cíun luă repede alt cuțít, întoarse pe Mahavíra cu fața în sus, í făcu o creștătură adîncă în piept, ca să-l trezească dín leșín. Mahavíra își mai vení în fire, simți cuțitul cum í pătrunde în gât. Trupul se întínse ca într-o sfortare supremă. Conștiința mai morfolí o frîntură de gând: „Fecióara Navama...” Pe urmă se întunecă brusc...

* * *

Sufletul avu senzația unei ușurări înălțătoare. Apoi senzația însăși se subție ca un abur care se împrăștie. Mai dăinuí amintirea unei vieți zadarnice, apoi și ea se stîNSE.

Conștiința pură de-acuma plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca și când ar fí încercat să ocolească un destín. Mișcarea însă se îngreuí cu cât sferile se ușurau, pînă ce se transformă în ímobílitare chínuitoare.

Între două lumi, sufletul gol se scufundă în nesfârșítul síngurătății...

CAPITOLUL II

ISIT

... Sîngurătatea era cenușie și apăsătoare. Sufletul tremura, o fâlfaire de eter în nemărginire. Amintirea vieții pure în altă lume străbătea ca un luminis înviorător, ca o promisiune a împlinirii speranțelor. O așteptare grea îl atrăgea din ce în ce mai stăruitor spre o țintă necunoscută. Timpul alerga alături, apă tulbure în care se îneacă toate schimbările.

Apoi reminiscentele se întunecară și așteptarea se prefăcu iar într-o prăbușire dureroasă. Sufletul parcă se subția, în vreme ce conștiința i se împovăra mereu până ce, brusc, se stînce ca o flacăra peste care s-a lăsat un capac greu...

1

Copilul se născu în ziua a șaptea a misterelor lui Osiris, în anul când se făcu a șaptea numărătoare a vitelor sub stăpânirea marelui Kufu, domnul celor două coroane.

Era întâiul vlăstar al nomarhului Sensusret din Abotu. Bucuria tatălui nu cunoștea margini, mai ales că soția și sora sa Merit îi dăruise fecior. Împlinea patruzeci și trei de ani. Trăise ros de groază că i se va stînge neamul care râvnea în taină să cucerească tronul Faraonilor ajuns în puterea nomarhilor din Nu-Ptah.

Îl numi Unamonu și-l înfățișă cu mândrie Celui iubit de dreptate, bunului Osiris, fiul lui Geb și al lui Nut.

Peste patru ani Sensusret avu o nouă bucurie. Merit îi născu o fetiță, pe care, după dorința ei, o numi Neferura.

Acum nomarhul din Abotu își zise că poate muri liniștit. Unamonu și Neferura, uniți prin căsătorie, îi vor continua neamul și-i vor păstra curat sângele.

Cel bun însă îi mai îngădui mulți ani de viață. Senusret avu mângâierea să învețe pe micul Unamonu a scrie sfintele semne și a le citi, a vindeca boli și a rându-i socotelii, a mânu-i săgeata și arcu, lancea și sabă.

Când se făcu Unamonu de șaptesprezece ani, nomarhul primii poruncă de la Kufu să-i mai trimiță degrabă vreo două sute de oameni voinicii pentru Casa Veșniciei la care munceau, de multă vreme, mii și mii de robi, fără a ajunge s-o isprăvească. Senusret puse o ceată de ostași să-i adune, de prin locurile de dincolo de Marea Oază, cât mai mulți nubieni. I se aduseră curând, legați în lanțuri, peste trei sute. Vru să-i pornească, precum era obiceiul, cu un dregător care să-i predea Faraonului. În ultimul moment se răzgândi. Era un prilej bun spre a înfățișa regelui pe Unamonu.

În fruntea bărcilor cu oamenii negri, plutea corabia nomarhului cu pânza roșie triunghiulară umflată de vântul cald de miazăzi. Întâlniră sute de vase ce urcau anevoie spre Svenet după blocurile de piatră trebuincioase pentru piramida uriașă a Faraonului. Senusret arăta lui Unamonu orașele de pe țarmii fluvului sfânt până la Nu-Ptah.

Kufu primii pe nomarhul din Abotu, prietenește, în sala cea mică a tronului. De pe coloanele albe ce susțineau tavanul înstelat, cuvintele sfinte aurite poșteau viață lungă domnului viteaz și numai biruințe. Faraonul ședea pe un scaun de aur, cu pschentul în cap, cu barba falsă regală pe piept, iar picioarele desculțe i se odihneau pe o lespede de argint. Ascultă bucuros pe Senusret și răspunse prin câteva vorbe pe care scribul, ghemuit alături, le însemnă cu sfințenie pe o foaie de papirus. În sală era zăpușeală grea și pe obrajii Faraonului, de sub pschentul împletit din fire de aur curat, se prelungeau dâre de sudori lucitoare. Trei perechi de sclave, goale, cu apărători de pene de struț, se străduiau zadarnic să mai răcorească puțin aerul dimprejurul tronului. Unamonu avu fericirea să poată săruta piciorul Faraonului și să primească, din mâinile lui, ca amintire, un scarabeu de aur cu pecetea stăpânului stăpânilor.

Senusret, foarte mulțumit de toate, se întoarse apoi acasă, împreună cu Unamonu, în orașul sfânt Abotu, ale cărui împrejurimi adăposteau așezămintele de veșnicie ale întâilor Faraoni stăpânitori peste cele două țări egiptene și în mijlocul căruia se înălța falnic marele templu al zeului Osiris, domnul tuturor lucrurilor, binefăcătorul lumii, regentul eternității.

Cinci ani trebui să petreacă Unanomu între preoții zeului, să înfrunte toate ispătele, să-și însușească toate învățăturile ca să dobândească în sfârșit înțierea în tainele lumilor văzute și nevăzute. După ce se înfîțișă zeitei Isis ca un luminos desăvârșit, Senusret îi dădu de soție pe Neferura, împreună cu o casă nouă, clădită înadins pentru ei, urându-le doar să-i dăruiască un nepot.

Unamonu era acumă bărbat între bărbați. În ochii lui negri domneau parcă vísuri și dorințe tainice. Mítă albă, pe craniul ras, îi lungea puțin fața. Avea o fire blândă, potolită, spre deosebire de sora și soția sa Neferura, mlădioasă și frumoasă ca floarea de lotus, dar aspră și sâcâitoare încât ajunsese spaîma tuturor slujitorilor.

Bătrânul Senusret se stînse într-o dímíneață caldă de primăvară, fără a fi bolit. Găsindu-l mort, Merit începu să se vaite desperat, își sfârtică haînele, își smulse puținul păr alburii ce-i mai împodobeă capul. Țipetele ei aduseră degrabă și pe Neferura la căpătâiul mortului, apoi pe toate femeile din Pahimtu, încât palatul și grădina nomarhieii se umplură de bocete.

Numai Unamonu își stăpâni durerea și porunci sclavilor să ridice îndată corpul rece al tatălui său și să-l ducă în casa morților, unde să-l gătească pentru călătoria cea mare. Apoi el însuși merse cu vestea tristă în mijlocul celor șapte mari preoți ai lui Osiris, înștiințându-i că, urmaș de sânge al lui Senusret, se urcă în scaunul de nomarh. Preoții și dregătorii de frunte i se închinară până la pământ, după obicei, și-i urară să trăiască și să domnească mîlíoane de mîlíoane de ani într-un mulțumirea lor și a orașului sfânt Abotu. Noul nomarh însă,

în aceeași zi, trimise solie umilă Faraonului, dând de știre că înțeleptul Senusret s-a săvârșit din lumea aceasta și că el, Unanomu, este de azi înaintea stăpânitorul locurilor.

2

Trei zile Unamonu aproape că nu ieși din casa morților unde, sub privegherea preotului Aahotep care ardea mereu miresme și citea rugăciuni, sclavi pricepuți munceau cu sânguință la îmbalsamarea cadavrului. Fiind el însuși un hekau care cunoștea toate, așeză cu mâinile lui în pantecele mortului amuletele sortite să ușureze trecerea sufletului prin primejdiele lumii lui Osiris.

Apoi corpul, acoperit cu pânză de în, fu lăsat să se usuce șaptezeci de zile, iar Unamonu se apucă să cerceteze cu amănuntul pregătirile făcute de răposatul pentru odihna-i de veci. Îi era mare frică să nu fi uitat ceva și astfel să se zădărnicească lunga călătorie a sufletului înspre Câmpiile Yalu.

Senusret își clădise din vreme mormântul. Șaptezeci de robi au săpat doisprezece ani, în coasta stâncoasă dinspre Uahe Psoi, coridor larg și adânc în fundul căruia alți muncitori au tăiat odăițele funerare. Meșteri iscusiti au zugrăvit pe pereți întâmplările mai de seamă ale vieții lui pământești, presărându-le cu semne de cuvinte sfinte. Chiar sarcofagul de bazalt fusese gata cu șapte ani înainte de moartea lui. Unamonu cobora zilnic în Casa Veșniciei, citea și răsceia formulele magice de care are nevoie sufletul spre a dobândi nemurirea ca Osiris, supraveghea îngrămadirea celor trebuincioase în încăperea zidită alături de lăcașul de odihnă a corpului.

Înmormântarea se făcu în ziua a șaptezeci și șaptea. Multime nesfârșită veni să însoțească pe Senusret în ultima călătorie pământească; toți cei trei mii șapte sute de preoți ai marelui templu, apoi mai-marii orașului, capetele tuturor breslelor de meseriași, păstori, țărani, până și mult disprețuții porcari. Femeile se boceau de se cutremura văzduhul, în vreme ce ostașii cu sulite aurite și căști de piele păseau țeapăn,

înconjurând mumia purtată de șasesprezece slujitori și urmată de vaca cu coarnele poleite pentru jertfă. În fruntea cortegiului mergea însuși Unamonu, înfățișând pe credinciosul zeu Horus, având în dreapta și în stânga preoți întruchipând pe Thot și Anubis, iar la spate pe maică-sa Merit, care ținea locul zeiței Isis, și pe Neferura, care avea rolul blândeii Neftis.

Porniră spre marele templu și se opriră câteva clipe în fața pilonului uriaș străjuit de catarge înalte, în vârful cărora fluturau steagurile celor două coroane. Unamonu murmură o rugăciune și pe urmă convoiul se îndreptă spre Casa Veșniciei. Înfașurată într-un linteoliu alb, având pe piept, ca o podoabă pioasă, chipul bunului Osiris, cu fața ovală și zâmbitoare, cu biciul Faraonic într-o mână și în cealaltă cu toiagul de păstor, mumia fu așezată pe banca de nisip de lângă gura mormântului. Preotul sacrificator ucise vaca și împărți carnea.

Ceremonia fu lungă și solemnă, cum se cuvine. Merit și Neferura, neștiind cuvintele sfinte și trebuind să le rostească după șoaptele preoților dimprejur, încurcară puțin slujba, încât de vreo două ori Unamonu încruntă din sprâncene. În cele din urmă însă mumia fu coborâtă sub pământ și așezată în sarcofag, într-o dungă și cu gâtul pe o rezemătoare ca să poată vedea mai lesne formulele mântuitoare pentru viața de dincolo ori să și le reamintească de le-ar fi uitat. Zidarii începură degrabă să astupe intrarea coridorului subteran, în vreme ce mulțimea întristată se ospăta din pomenile bogate.

Toată noaptea următoare Unamonu urmări în gând peregrinajul sufletului tatălui său. Îl vedea ajungând la templul lui Osiris, bătând la poarta împărăției sufletești, pătrunzând în sala îndoitei dreptăți, unde omul se desparte de păcate spre a se învrednici pentru viața eternă. În fund, sub un naos de sícomor, Zeul cel bun și drept, așteaptă pe fiul Senusret care sosește tremurând. O cumpănă uriașă se află în mijlocul sălii. Mai, femeia dreptății și a adevărului, stă în picioare, aproape, să cântărească inima răposatului. Mai încolo, o fiară groaznică, Amait, mîncătoare, jumătate crocodil și jumătate hipopotam,

întoarce gura către Osírís, cerându-í parcă voíe să sfâşíe pe cel de-abía venít. Şí împrejur, ghemuíţi pe călcâie, şed líníştíţi ceí patruzecí şi doí de zeí judecători, întocmaí atâţia câte nomurí are Egíptul şi câte păcate grele íspítesc pe om în víaţa pământ-ească. Anubís pune ínima pe cântar. Senusret se ínfrícoşează cumplít şi zíce: „Ínima mameí mele, ínima naşteríí mele, ínima víeţíí mele, nu te scula cu mărturíe ímpotríva mea, nu fí vrăjmaşa mea în faţa nemurítorilor!“ Isís, bună şi íubítoare, e gata să-í sară în ajutor. Dar nu e nevoíe. Senusret a fost fără păcate, încât zeul Thot poate vestí stăpânului Osírís: „Răposatul e cântărít pe cântar şi nu e greşéală într-ínsul, ínima lui e dreaptă, acul cântarului arată drept...“ Atuncí Osírís rosteşte bucuros: „Bíruítor să íasă răposatul ca să umble prín toate locuríle, príntré duhurí şi príntré zeí, íar paznícíí porţílor Apusului deloc să nu-l oprească!...“ Cupríns de mare veselíe, Senusret ínşírá toate cele o sută şi unu de nume ale lui Osírís, apoi pe ale tuturor zeílor deosebít, apoi pe ale celor şapte sălí ale ráiului cu patrusprezece porţi şi patrusprezece locuínte...

Unamonu nící nu maí putu adormí în noaptea aceea. Mereu í se părea că a uítat ceva şi că sufletul celui ce í-a dat víaţa, rămas fără spríjínul talísmanului cuvenít, va fí mâncat de vreun duh vrăjmaş şi se va píerde în neant pentru vecíe. Gândul îl îngrozea. Prímejdía nímicíríí í se ínfăţíşa ca o amenínţare ce-l aştepta şi pe el. Trebuía s-o ínlătore. Símpţea poruncítor că víaţa lui e nevoíe să se prelungească şi díncolo de moarte, ca şi când ar fí avut o ínsărcínare tainícă de ímplínít.

A doua zí se hotărí să înceapă índată a-şí clădí Casa Veşnícíeí. Se sfátuí cu meşterí, íşí alese locul într-o parte ascunsă a dealurílor. Făcu el însuşí níşte planurí, porní lucrul numáí cu oameni de íncredere. Şí se líníştí, parc-ar fí ínvíns de acuma puterea morţíí.

Peste doí aní închíse ochíí maícă-sa Merít, nu atât de bătrâneţe, cât de jale pentru neuítatul eí Senusret pe care l-a íubít mult şi cu care se ínvoíau în toate.

Și peste alți doi ani, un sol domnesc aduse nomarhului știrea că a murit Faraonul. Orașul sfânt Abotu se cutremură de întristare, iar Unamonu se găti grabnic să plece la Nu-Ptah, la înmormântarea celui ce a fost rege și la încoronarea celui nou. Neferura, cum află de plecarea lui, îl lînguși și-l rugă să o ia și pe dânsa. N-a avut parte să iasă nici barem până la Nut-Amon, deși e soție de nomarh și ar avea dreptul să se mai arate și ea în lume. Plânse și își blestemă soarta nenorocită. Toți bărbații își iau vestele când e vorba de niște serbări așa de frumoase. Nu e nici slută, nici proastă, să fie osândită a-și îngropa tinerețea în orașul unde nu întâlnești decât preoți și morminte. Vrea să cunoască și ea obiceiurile curții, să vorbească cu femeile Faraonului.

Unamonu nu putu rezista. O luă.

3

Nu-Ptah, orașul domnesc, jelea zgomotos pe Kufu, în vreme ce marii preoți ai zeului Amon pregăteau încoronarea principelui regal Dadefra, cel mai mare dintre cei treizeci și trei de feciori ai răposatului.

Unamonu fu găzduit în Casa Faraonului, ca și ceilalți nomarhi sosiți. Moștenitorul tronului se afla de câteva zile în templu, supunându-se curățeniilor obișnuite înainte de încoronare. Kafra, al doilea fecior al lui Kufu, se însărcinase cu primirea nomarhilor. Stătea toată ziua în mijlocul lor, vorbea cu fiecare, se interesa de mersul treburilor. Avea vorba bună și privirea de oțel. Unamonu îl îndrăgi.

În ziua încoronării orașul își întrerupse jalea. Toată lumea se îmbulzi pe ulițele strâmte și strâmbe, iar cei mai norocoși pe aleea dintre palatul regal și marele templu al lui Amon, pe unde trebuia să treacă cortegiul. Când apăru Dadefra, cu pschentul greu pe cap, cu mantia de fir pe umeri, iar în mâini cu toiagul și biciul zeului Osiris, orașul întreg izbucni într-un clocotitor strigăt de bucurie.

În sala tronului, în templu, pretutîndenî, Unamonu urmărise numai fața noului Faraon, lată, cu buzele cărnoase și umede.

De pe frunte í se prelíngeau mereu, împrejurul sprâncenelor, pícuri de năduşeală, brăzdând fardul gros cu care sclavele negre íí rumeniseră obrajíí. În ochíí măslíníí avea oboseala şi láncezeala omuluí ce-şí petrecea vremea numaí în braţele femeílor. Prívíndu-l, Unamonu símţea o ură cíudată împotríva Faraonuluí. Căuta să o înăbuşe şi nu ízbutea. Íşí aduse amínţe níşte cuvínţe pe care í le şoptíse odíníoară tatăl său despre moştenítorul tronuluí: „Dadefra maí mult íubeşte femeía decăt pe Amon...” Apoí zvonul ajunsese demult până la Abotu despre Isít, fata unuí rob, pe care Dadefra a luat-o în Casa Femeílor sale. Dín prícína eí princípelle ocoleşte pe sora şi soţíia sa, şi o umíleşte. Isít l-a fermecat cu farmece necunoscute, făcându-l să poftească mereu alte femeí, dar să nu se despartă de ea nící o noapte. În tímp ce înconjuraú zíduríle sanctuaruluí, Unamonu întrebă pe un preot dín cortegíu:

— Faraonul are copíí?

— Are trei, cu Isít, răspunse preotul uímít că un nomarh nu ştíe ceea ce ştíe ultímul sclav dín Nu-Ptah.

Un ospăţ mínunat sfârşí solemnítatea, în grădíníle palatuluí, bogate în umbre de plataní, cu pajíştí tunse şi înfloríte ca níşte covoare, cu băncí de sícomor şi de marmură. Mese joase erau întínse pe margíníle aleílor pentru căpetenííle breslelor şi mííle de slujítorí aí Caseí Faraonuluí. Chíar în faţa palatuluí, pe terasa albă, se ímprovízase un chíoşc uríaş, acoperít, unde se aşezară nomarhíí cu soţííle lor şi toţi sfetnícíí regalí cu maríí preoţí aí tuturor zeílor.

Dadefra apăru întovărăşít de Marea Femeíe, sora şi soţíia sa, şi de Isít, femeía ínímíí sale. Toată lumea se ínchínă sărutând pământul, dar în sufletul maí-marílor se ascunse anevoíe mírarea că Faraonul nící la ospăţul încoronării nu s-a putut despărţí de Isít. În loc să ţínă de mână pe soţíia sa domnească, Dadefra íşí spríjínea braţul stâng pe umărul frumoaseí íbovníce, care zâmbea tríumfătoare şi se uíta peste mulţímea ploconítă ca şi când ea ar fí fost adevărata stăpână a celor două ţări.

Unamonu ședea la o masă aproape de masa Faraonului. Când zări pe Isít, tresări parcă í s-ar í implântat o săgeată în ínímă. Nu-și maí putu lua ochíí de la ea. Íl cuprínse o spaímă care totuși íí mângâia sufletul.

„Isít... Isít...”

Íí umblă prín mínte numele eí într-un vârtej sălbatic parcar í căutat urmele unei amíntírí ascunse undeva în taíníțele sufletului.

„O cunosc pe Isít... De unde o cunosc?” se întrebă deodată, încercând să-și adune într-o grămadă toate clípele víețíí, să poată alege pe cele lámuritoare.

Nu găsí nímic, dar símțământul stăruí, tot maí víu, umplându-í íníma cu bucuría arzătoare a unei revederí de mult așteptate.

Isít stătu o clípă în pícióare, înaínte de a se lăsa pe banca așternută cu blánurí de leí, în stânga Faraonului. O pană stufoasă de struț, albă, ínfíptă în părul arámíu, buzele subțírí, culoarea sângelui, nasul míc, răsfrânt puțin ștregărește... Rochía străvezíe íí dezmiárdă trupul. Gulerul de fír brodat cu píetre scumpe se răsfrânge pe umeríí fíldesíí, iar în față í se odíhnește pe sâníí rotunzí ca două portocale. În pícióare poartă sandale de aur.

Cete de sclaví alergau príntré mese, cu tăví grele încárcate de mâncărurí. Gâștele frípte întregí erau maí căutate și vínuríle vechí în cupe cu două torți pe care le umpleau mereu fecíoare slujítóare. Neferura era ferícítă, se símțea maí frumoasă ca toate femeíle, râdea și mânca. Dezghíocând cu degetele-í fíne carnea albă de pe un piept de gâscă, șoptí lui Unamonu:

— Pâínea noastră de semínțe de lotus e maí bună ca asta de orz...

Unamonu n-o auzí. Strângea în mână o bucată zdravână de fríptură díń care nící nu gustase. Se uíta necontenít la masa Faraonului, în neștíre. Neferura íí maí zíse ceva. Nu ínțelese, dar íși vení în fíre.

„Isít are într-adevăr vrăjí taíníce” se gândí îngríjorat.

Bău două cupe de vin, una după alta, și întră în vorbă cu un nomarh bătrân despre Casa Veșniciei pe care și-o înălțase răposatul Kufu, sfârșită de-abia acum un an, parcă Faraonul și-ar fi presimțit moartea. Bătrânul mâncăcios, cu fața murdară de unsoși și fărâməturi de carne, cu ochii holbați de lăcomie, răspundea în monosilabe, înghițind după fiecare gură de mâncare câte o gură de vin. De-abia când isprăvi halca de friptură i se deschise cheful de vorbă, pornind să povestească cum și-a clădit el un mormânt scump în apropierea piramidei marelui Faraon, ca să se odihnească în vecii vecilor lângă stăpânul cel bun și drept. Unamonu nu-l mai putea asculta. Ochii lui sorbeau iar pe Isit care nici barem nu-l văzuse. Apoi brusc întrerupse povestirea bătrânului, zicând din toată inima:

— E frumoasă Isit, femeia regelui...

Nomarhul clipi și ret, întoarse capul s-o vadă și murmură:

— Frumoasă. Și nu va îmbătrâni niciodată. Are treizeci de ani, a născut trei copii și iată, parcă-i o fecioară de cincisprezece.

Neferura prinse vorbele bătrânului, oftă și adăugă cu imputare:

— A, dacă aș afla și eu taiele ei! Unamonu le știe și nu mi le spune.

Unamonu se uită la ea mirat, parcă ar fi văzut-o întâia oară. Și îi veni în gând, din senin: „Femeia asta mi-e străină, deși e sora și soția mea, iar Isit, deși mi-e străină, parc-ar fi adevărata mea soră și soție!” Gândul i se păru ciudat, îl înfricoșă. Vrând să-l alunge, își aruncă iar ochii la Isit care râdea zgomotos și se răsfața în vreme ce Faraonul îi mângâia spina goală. Ura împotriva lui Dade fra izbucni mai vie în inima lui Unamonu. Se zbuciuma parc-ar fi plănuit să se repeadă să scape pe Isit de alintările unui dușman. Glasul Neferurei îl potoli:

— Vezî ce frumoasă e rochia marii favorite? Am să-mi fac și eu una la fel. Ce zici, mi-ar sta bine? Îți place tăietura mânecilor în coadă de rândunică? Uite cum o îmbrățșează Faraonul! O, și sărmana regină zâmbește trist și rabdă. Dar și ea e prea rece. Isit e mult mai dulce.

Atunci Isít, cu gâtul întins sub sărutarea regală, întoarse ochii spre masa la care ședea Unamonu, îi întâlni privirea și rămase deodată așa, cu buzele întredeschise și înflorite de surâsul zburdalnic. Unamonu de-abia acuma îi văzu bine ochii mari, albaștri ca cerul dimineții, cu genele lungi încărcate de fard, cu o strălucire misterioasă și ispititoare în care scânteiau amintiri din alte lumi. Privirea ei tulburată se odihni atât de lung asupra lui Unamonu că atrase atenția tuturor. Însuși Faraonul se uită spre masa nomarhului din Abotu și șopti ceva sitei care avu o înfiorare parcă ar fi trezit-o dintr-un vis plăcut. Neferura observase privirea favoritei și se roși de mândrie când Dadefra învrednici de asemenea cu o privire masa lor. Murmură încântată:

— Ai văzut, Unamonu? Isít s-a uitat la mine. Și Faraonul. Dintre toate numai la mine s-au uitat. Sunt fericită.

Sclavii aduceau acum fructe și dulceturi.

În fața mesei regale, în locul pătrat înadins lăsat liber, apăru dansatoarea Tantnuít, goală din cap până în picioare, cu un văl roșu diafan în mâini, cu răsuciri de corp voluptuoase, însoțită de cântărețele din sîstru, flaut și harpă. Ochii Faraonului se aprinseră văzând trupul dansatoarei. O melodie tăgănată începu. Câteva roabe tinere, ghemuite între cântărețe, băteau din palme în tact rar. Tantnuít dansa cu mișcări de șolduri și tremurări de pantece, învârtind vălul parcă s-ar fi apărat de îmbrățișări prea pătimașe. Dadefra o sorbea, lîngându-și mereu buzele, cu priviri lacome. Apoi, când dansatoarea se grămădi la picioarele lui, la sfârșit, îi dăruí un inel de cornalină, strângându-í brațul puțin asudat.

Tantnuít nici nu apucase să iasă și piticul Danga, răsfățatul curții, se repezi înlăuntru. Fu primit cu râsete gălăgioase la care el răspunse scoțând limba. Umblă în patru labe cu lătrături de câțel flămând, se dădu peste cap. Faraonul însă nici nu se uita la el acuma. Mânos că Dadefra nu-l ía în seamă, piticul zbiera ceva într-o limbă sălbatică. În zadar. De-abia mai răsereă câțiva nomarhi necunoscători ai cuvîntei obișnuite la ospețele regale.

Vení un harap cu niște maímuțe învățate să joace ca oamenii după o muzică specială de fluiere și tobe. Toată lumea se minună afară de Dadefra. Nu-í mai plăcu regelui nici chiar meșterul străin cu doi papagalí dresați să vorbească între ei despre noul Faraon și să strige la urmă: „Milioane de milioane de ani stăpânului Dadefra!”

Deodată Faraonul porunci cu glasul aspru:

— Tantnuít!

Maestrul plăcerilor regale alergă desperat. Tantnuít, înfășurată într-o mantie de ín, ședea între tovarășele ei, sub un palmier bătrân, aproape. Cum o văzu iar, Dadefra se lumina la față. În mijlocul dansului, spuse o vorbă reginei și alta favoritei, se sculă, făcu semn dansatoarei, o luă de mână și apoi porní toți patru spre poarta palatului. Plecând, Isít se mai uită o dată lung la Unamonu, parcă ar fi căutat să-și umple ochii cu privirea lui. Faraonul cuprínse în mers mijlocul dansatoarei Tantnuít, pîpându-í șoldurile goale cărnose. Se ridícară de pretutíndení murmure de ușurare:

— Dadefra a poftit pe Tantnuít. Dadefra a scăpat de vraja frumoasei Isít! Slăvit fie marele Amon!

Unamonu se bucura și nu-și dădea seama de ce; í se făcuse un gol dureros în inimă când nu mai văzu pe Isít, și totuși era vesel.

— Mereu s-a uitat la mine Isít, íi spuse la ureche Neferura, triumfătoare. Dar dansatoarea Tantnuít e mai frumoasă și decuma ea va fi aleasa Faraonului.

Toate cuvintele pe care le auzea í se păreau înmuiate în ferícire.

Serbarea continuă. Venírá alte dansatoare, apoi luptătorii líbieni. Unamonu privea și zâmbea mereu, píerdut. La o masă alături, femeia nomarhului dín Mes-Ra, o bătrână înăcrită, zise cu glas tare:

— Faraonul va ízgoní dín Casa Femeilor sale pe Isít, cu toate că e mama copiilor lui, iar Isít va fi iar sclavă cum a fost și maică-sa...

Unamonu prinse vorbele bătrânei. Îi plăcură atât de mult că-î venea s-o îmbrățișeze. Îi răspunse râzând încrezător:

— Așa! S-o izgonească Faraonul! Am s-o cumpăr apoi eu pe Isít, s-o duc acasă la noi, la Abotu.

I se încurcă limba parc-ar fi fost beat, deși nu băuse nici pe sfert cât ceilalți.

Neferura surâse foarte mulțumită că Unamonu se gândește să-î cumpere ca roabă pe Isít, iubita Faraonului.

4

A doua zi Unamonu se duse la marele preot al lui Osírís, despre care știa că cunoaște toate cele ce se petrec în casele Faraonului. Trebuie să afle neapărat ce-î cu Isít sau barem să vorbească despre ea. Marele preot cunoscuse și iubise odinioară pe Senusret. Fiind guraliv din fire, nu aștepta decât să fie stârnit, încrezător în fiul lui Senusret, preotul își deschise larg inima, mai ales când veni vorba despre noul Faraon.

— Nu sunt bune semnele! Dedefra e cu totul robít de femei, mormăi dânsul cu amărăciune. În loc să-l doară grijile cârmuirii, se gândește veșnic la poftele trupului nesăturat. Faraonul trebuie să fie asemenea lui Amon, zeul zeilor, și Dedefra nu-și poate stăpâni nici pornirile inimii...

Unamonu dădea din cap cu gravitatea cuvenită și chibzuia mereu cum ar putea întreba ce s-a făcut cu Isít. Preotul însă îi spuse singur cât de îndignați sunt toți slujitorii zeilor din pricina purtării noului Faraon. Nu s-a mai pomenit de când lumea ca un domn al celor două țări să se arate cu ibovnica de mână chiar la ospățul încoronării. Să aibă femei câte îi dorește inima, dar să le păstreze în Pahímtu, cum e obiceiul, pentru potolirea trupului. Și-apoi cum a plecat de la masă cu Tantnuít, lăsând de rușine pe mai-marii țării, ca să se culce degrabă cu ea!

— E cu totul robít femeilor, gemu bătrânul iar îndurerat.

Atunci Unamonu zise cu glas care parcă voia să pipăie:

— Dar barem așa Dedefra a scăpat din mrejele vrăjitoarei?...

Preotul zâmbí îngăduitor:

— Crezî c-a scăpat? Nu cunoștî pe Dadefra, tînere! N-a scăpat șî níci nu poate scăpa. Isít í-a pătruns în sânge ca otrava dulce de care nímení nu maí vîndecă pe om. De când a luat pe Isít în Casa Femeílor sale, Dadefra a maí schímbat míi de femeí, după toane. Toate au trecut, Isít a rămas.

— Dansatoarea Tantnuít e prea frumoasă, îngână Unamonu cu o strângere de ínímă.

— Numaí trupul eí e frumos, pe când Isít are șî sufletul frumos! răspunse bătrînul apăsát.

— Isít... șoptí Unamonu stîns, parcă í s-ar fí topít încet toate nădejdíle.

— Tantnuít poate fí bună pentru o noapte, dar Isít pentru toată víața! urmă preotul.

— Faraonul trebuíe să alunge pe Isít dín Casa Femeílor sale! zíse nomarhul cu o lucíre de máníe în ochíi speríatú.

— Nícíodată! După fíece femeíe nouă, Dadefra se leagă maí mult de Isít!

Unamonu îngălbení. Se úita la marele preot ca șî când í-ar fí cerut îndurare. Bâlbâí apoi îngrozít:

— Trebuíe s-o alunge!

— Trebuíe? făcu atuncí bătrînul zâmbínd pușín batjocorítor. Află dar că adíneaorí am văzut, în grădína palatului, pe Dadefra, în chíoșcul de sícomor, împreună cu Isít. El o úinea pe genunchí șî o săruta, iar ea de-abía răspundea la mîngâíeríle lui...

Preotul níci nu observă cum se clătína dín pícióare Unamonu, parcă í-ar fí venít ameteală. Contínuă să-í povestească întâmplări dín cásnícía Faraonului, să compătímească apoi pe regína care n-a avut norocul să fí născut barem vreun copíl, să laude în sfârșít pe Kafra șî să regrete că răposatul Faraon n-a lăsat moștenitor pe Kafra, spre bínele șî mărirea țării.

Unamonu nu maí auzea nímic, ca șî când ar fí mîncat dín carnea spurcată a peșteluí oxírinx, care a înghítít bărbătúia bínefăcătorului Osírís. De-abía seara íșí vení în fíre, zícându-șí că marele preot e un zevzec care toráie verzí șî uscate, șí

că Isít, oríce-ar fí, nu maí poate rămânea în Casa Femeílor luí Dadeфра.

Marea Femeíe a Faraonuluí poftí la o petrecere, în casele eí, pe toate femeíle nomarhílor. Neferura se găti de dímíneață până după amíază, își puse toate podoabele. Voía să fie íar cea maí frumoasă, cum își zíceá că a fost și la ospățul încoronării. Se întoarse de-acolo la Unamonu strălucitoare de ferícire:

— Am fost fermecătoare, íubítule! Am petrecut mínunat! Toată lumea m-a admírat. Câteva femeí de-ale Faraonuluí au chemat pe loc sclavele să-mí vadă rochía, să le facă și lor rochíi la fel...

Unamonu o așteptase înfríurat. Spera să afle ceva despre Isít. Neferura îi povestí amănunțit cum a cunoscut pe toate cele optzeci și opt de femeí ale luí Dadeфра, sílíndu-se să-și amíntească numele lor și maí cu seamă rochíile și podoabele fiecăreía. Regína nu-í prea plăcuse; o găsisé într-adevăr prea rece și tristă. Bărbatul, nerăbdător, întrebă:

— Dar Isít? A ízgonít-o Faraonul?

Neferura îi aruncă doar o privíre dísprețuítoare, ca și când întrebarea níci n-ar meríta răspuns. Maí vorbí un rástímp despre sandalele regínei și pe urmă trecu la Isít. Unamonu suspínă.

— Maí toată vremea numaí cu míne a stat Isít! zíce femeía cu mândríe. Nu-ți spuneam eu la ospăț că se uítă mereu la míne? Chíar așa a fost. Mí-a mărturísít Isít că eu am fost cea maí frumoasă!

Unamonu tremura. Iníma îl îndemna să-í pună deodată míi de întrebări. Íi era frícă să nu-í ghícească taína Neferura. Tăcea și-í sorbea cuvínțele.

— M-a întreat și de tíne, urmă Neferura, strângând buzele cam íronic. Parcă-í era rușíne să vorbească despre un bíet nomarh. Aí avut noroc că í-am plăcut eu mult de tot! Ca să mă măgulească pe míne, m-a întreat de maí de multe orí și despre tíne. Vezí ce înseamnă să aí o femeíe ísteață și frumoasă cum sunt eu? Și cât de puțin m-aí prețuítu până acuma! N-aí meríta să fac atâtea sacrífícíi pentru tíne, Unamonu!

Bărbatul murmură cu o pizmă ce í se vedea pe față:

— Fericită eşti tu, Neferura!

— Sunt cum mí se cuvíne să fiú! zise femeía privíndu-l de sus. Ímí pare însă rău că nu rămânem aici!

— Până la înmormântarea lui Kufu trebuie să stăm...

— Eu vorbeam să rămânem aici totdeauna, făcu Neferura. Păcat că nu se poate. Isít m-a întreat de ce nu vením în Nu-Ptah, că doar tu eşti prietenul Faraonului. Nu ştia frumoasa că soarta te-a osândít să trăieşti în Abotu. Se îmbiase chiar să vorbească Faraonului să ne aducă la curte, să-ţi dobândească vreo dregătorie potrivită.

— S-a îmbiat Isít? întrebă Unamonu cu o ízbucnire de bucurie, care se încă însă repede în amărăciune. Adăugă trist: Adevărat, nimení în lume, níci chiar Faraonul, nu mă poate smulge dín marele templu al Celuí Bun. Numaí moartea.

— I-am spus şi totuşi ea a mai stăruit, zise femeía. Mă íubeşte mult de tot, níci nu-ţi poţi închípuí cât mă íubeşte. E o fiinţă nespus de drăgălaşă. Nu mă mir că Dadefra íi zice „stăpâna gíngăşiei“ şi o ţine ca ochii dín cap!

— Lumea spunea că are s-o alunge, oftă Unamonu, fără speranţă.

— Mai curând va alunga Faraonul pe toţi preoţii şi mai-marii ţării decât să se despartă de Isít! răspuse Neferura cu o siguranţă ce nu mai îngăduia níci o îndoială.

Unamonu era zdrobit. Vísul, pe care şi-l făurise díntr-o vorbă auzită întâmplător, care înflorise în sufletul lui ca o lume aievea, se destrăma. În ínimă însă íi rămase dorul după Isít ca un cărbune apríns. Rătăcea pe ulíţele murdare, príntr-oamení urâţi şi gălăgioşi, îmbrăcaţi în zdrenţe, prín aleile grădínílor palatului, grăbít şi speriat parc-ar íi căutat ceva pierdut pentru totdeauna. Apoi, dín senín, a doua zí întrebă pe Neferura:

— Cum í-e glasul?

— Glasul regínei? se miră femeía neînţelegând îndată.

— Nu... şovái Unamonu. Nu al regínei...

— Vorbești de Isít, rãse Neferura. Cald și dulce, parcã te mângãie.

Maí trecu o zí pãnã ce Unamonu întrebã iar:

— Era veselã?

— Isít e veselía întrupatã, îl lãmurí Neferura. Dar ínima eí ofteazã des. Așa e ínima, níciodatã nu se mulțumește cu ce are.

— Poate cã nu-l úbește pe Dadeфра? îndrãzní Unamonu.

— Care femeie n-ar úbí un rege?...

Unamonu nu maí avea odíhnã. Zile întregi pãndea prímprejurul porților grele ce despãrțeau Casa Femeilor regale de atíngere cu lumea bãrbãteascã. Nãdãjduía s-o zãreascã. I s-ar fí astãmpãrat ínima întâlníndu-í barem o prívire. Încercã sã între în vorbã cu paznícíi scopíți, care însã, de fríca morțíi, îl ízgonírã ca pe un sclav príbeag.

În sfârșít sosí zíua înmormântãrii rãposatului Kufu. Ca nomarh al orașului sfânt unde a învát dín morțí blãndul zeu Osírís, Unamonu avu rol de frunte în desfășurarea ceremoniei și îndeosebí la rítul deschíderii gurii. Se încurcã totuși în lítaniile pe care le știa bine de mic copil. Ochii lui descoperiserã pe Isít príntrre celelalte femeí regale. În tot tímpul slujbei sãvârșite în templul nou ce se rídícãse lângã Casa Veșnícíei lui Kufu, nu se maí gãndea decãt sã-í audã glasul, chíar de-ar fí sã-și píardã pe urmã ferícírea sufletului în viața de díncolo. Se bucurã când mumía Faraonului díspãru în pãntecele píramídei uriașe.

Míi de vací și maí multe pãsãri furã jertfíte spre a dobândí, pentru sufletul mortului, míla Celui ce úbește dreptatea. Míi de míi de oameni înconjuraú Casa Veșnícíei care pãrea un munte de lespezí lucítóare. Ospățul pomenilor mulțumí toatã lumea. Fumul sacríficiilor acoperea câmpía întreagã, ca un nour albastru, și cobora pãnã peste apele Nílului sfânt. Míi de preoți marí și micí împãrțeau bucățí de carne sfínțítã norodului líhnít de foame și totuși certãreș.

Faraonul oferea, chíar cu mâinile sale sfíntrite, bucățíle cele maí bune dín vaca cea maí grasã frunțașilor țãrii, începând

cu Marea Femeie Regală, urmând cu prinții, frații săi, cu femeile casei sale. Unamonu, ca mare stăpân peste marele templu al marelui Osiris, dădea mână de ajutor Faraonului. Acuma era fericit. Putea vedea de aproape pe Isit, care a stat toată vremea acolo, lângă Dedefra și lângă el. Uneori mantia lui albă atîngea haîna ei albastră și fînă ca pânza de păianjen. S-au privit întai lung, citind fiecare în ochii celuilalt bucuria inimilor ce s-au regăsit după despărțiri de milioane de ani. Fețele lor erau luminate de sclipirea ochilor care se mîngăiau. Apoi Faraonul a întrerupt farmecul cu o întrebare. Isit răspunse și Unamonu îi auzi doar glasul, fără a înțelege cuvintele. Fericirea îl amețea. Își dădea seama că, de s-ar mai uita la ea, nu-și va putea stăpâni patima și o va îmbrățișa în fața lumii întregi. Nu mai cuteză un răstimp să întoarcă ochii spre dânsa. Sîmțea însă mereu privirea ei pe obrajii lui, pe pieptul lui, pe mâinile lui, care tremurau ciopârțind un șold rumen de vacă sacrificată. Apoi, însetat după inima ei, ridică iar pleoapele. Îi întâlni zâmbetul fierbinte. O văzu cum ținea în mână o felie de friptură din care de-abia gustase. Văzu bine chiar locul de unde au mușcat dinții ei mici, albi.

Măinile Faraonului erau unsuroase de carnea ce o dăruia, în semn de prietenie, frunțașilor dintre frunțași. Unamonu tăia bucățile cu dibăcie, deși cuțitul îi juca în mână. Deodată însă, tocmai când se uita pierdut la Isit, îl deșteptă o durere ascuțită în arătătorul stîngii. Taișul cuțitului îi pătrunsesse până la os. Scoase un țipăt scurt, năbușit. Sângele țâșnea din rană. Dedefra se întoarse spre el, văzu și surâse. Isit, speriată, se repezi întrebând:

— Te-ai tăiat rău?

— M-am zgâriat puțin, bolborosî Unamonu cu ochii în ochii ei.

— Totuși, să te leg! adăugă Isit, aruncînd o privire rugătoare Faraonului.

— Leagă-l! porunci Dedefra.

Unamonu zâmbea uluit. Nu-l durea nimic și se uita doar la Isit, care, avînd felia de carne în mână, nu știa ce să facă.

Îi veni el în ajutor. Cu același cuțit tăie o fâșie din mantia-î albă și o întinse frumoasei Isit. Ea o luă, dar rămase tot atât de încurcată. Atunci Unamonu puse cuțitul pe altarul de piatră și apucă lacom carnea din mâna ei. Isit râse. Râsul ei era ca o picurare de grăunțe de argint. Legându-l, îi șopti:

— Te doare?

— Nu! răspunse Unamonu tăinic.

Atîngerea degetelor ei calde îi dădea fiori de beție. Îi simțea respirația ușoară pe mâna murdară de grăsime și roșită de sânge. Suflarea ei era ca umbra sicomorului în arșița verii. Cum stătea puțin plecată peste brațul lui, îi vedea umerii plini și, sub rochia ce-î dezvelea gâtul, rotunjimea sânilor. În nări sorbea mirosul trupului ei mai amețitor și mai dulce ca toate parfumurile înti.

— Cum te cheamă? îl întrebă pe urmă Isit, îndreptându-se, privindu-l în adâncul ochilor, în vreme ce degetele ei pipăiau ușor mâna lui înfășurată.

— Unamonu din Abotu, zise dânsul domol și înfricoșat de bătăile inimii sale.

— Unamonu! repetă ea cu glas visător, parcă dincolo de sunetul cuvântului ar fi simțit adierea unei amintiri.

Isit se retrase apoi la locul ei și rămase gânditoare, cu buzele repetând mereu, fără glas, numele lui. Unamonu își privea mâna stângă pe care o mângâiaseră degetele ei, îngrijorat numai să nu-î dispară urmele. Apoi văzu felia de carne în mâna dreaptă, văzu urmele dinților ei. Mușcă brusc în același loc, cu o lăcomie sălbatică, încercând așa să-și mulcomească pofta inimii. Isit îl zări. În ochii ei ca cerul lucea soarele bucuriei.

5

Peste câteva zile avea să plece acasă, cu Neferura, la Abotu. Se îngrozea. Toți cei patruzeci și doi de nomarhi își luară rămas bun de la Faraonul Dadefra, sărutând de șapte ori pământul. Faraonul le porunci să înceapă degrabă numărătoarea vitelor.

Unamonu nădăjduise să mai vadă pe Isít. Trebuí să pornească pe Níl în sus cu nădejdea sfărâmată. Începuse vântul de miazăzi parcă ar í vrut să oprească corabía care îndepărta pe Unamonu de dragostea ínímíí luí. Pe cât era corabía de încărcată cu daruri de-ale Faraonului pentru marele templu al luí Osírís, pe atât de împovărat cu durerí era sufletul nomarhului. Treízeci şi trei de perehí de lopeţi sfárticau apele râului sfânt vâltoríte de mânía vântului fierbinte. Unamonu şedea afară, în arşiţă, pe scaun înalt, cu faţa spre oraşul în care rămânea Isít. Nemíscat, înfăşurat în mantía albă, cu mítra albă în cap, părea un Osírís fără barba sfântă. Privírea luí cerceta chinuítă orizontul, deşi era mult de când templele, palatele, grădínile píeriseră ca închípuírile unuí vís frumos care se spulberă când deschízí ochíí. Două sclave negre se síleau să-l apere de sulítele soarelui, făcându-í mereu vânt cu níşte apărătoare uríaşe de papírus.

Coborí noaptea şi Unamonu rămase síngur, în acelaşí loc, pe acelaşí scaun. Zadarníc îl chema Neferura în chíoşcul unde lí se pregătíse pat moale şi masă bogată. Síngurătatea îl íspítea. Tăcerea o măsură plescăítul regulat al lopeţilor, precum sclípírile stelelor pípăiau puteríle întunerícului. În urechíle luí răsuna dín ce în ce mai límpede glasul eí până ce auzí, repetate de míí de orí, cuvínte pe care í le spusese ea. Acuma cuvínte acelea parcă aveau înţelesurí múltiple, în ele parcă s-ar í topít toată íubírea lor. Mâna stângă íí era legată de aceeaşí fâşíe pe care í-o potrivíse ea acum şapte zile. Târzíu, privínd oglínda apeí cu lícărírí místeríoase, íí apăru dín valurí însăşí Isít, albă, zâmbitoare. Se apropía cu legănări de şoldurí şi cu o strălucíre pătímaşă în ochíí ca două stele. Í se părea mai ademenítoare decât zeiţa Isis, cea ocrotítoare a íubírílor şi a taínelor. Unamonu întínse braţele, ínsetat. Chípul díspăru ca o vedeníe ínşelătoare...

Acasă, trísteţea í se încuíbă în suflet ca fríguríle cele rele în oase. Neferura credea că e bolnav şi rugă pe marele rekhakhet, care cunoştea toate leacuríle, să redea luí Unamonu sănătatea şi veselía. Nomarhul află şi fu cupríns de bănuíelí:

poate că într-adevăr Isít l-a fermecat cu vreo vrajă, precum a fermecat și pe Dadefra? Își aminti cum a mâncat carnea din care mușcase ea. Alergă în sanctuarul templului, mormăi acolo toate formulele mântuitoare de farmece, înghiți din toate zemurile sfințite câte o gură. Dar noaptea următoare Isít îl dojeni în vis: „Așa mă iubești?” și Unamonu avu remușcări și plânse în taină că și-a pângărit iubirea.

Pe urmă își atârnă speranțele de marea sărbătoare a bunului Osírís. Noul Faraon are să vie la Abotu cu toată curtea, după obiceiul din strămoși. Va veni și Isít. Cu cât se apropia luna Choiak, cu atât Unamonu se înviora. Dadefra sosi fără femeí. Nomarhul cunoscuse atunci toate sfâșierile deznădejdií, precum Neferura gustă toate mulțumirile bucuriei. Era uníca femeie de neam mare. Faraonul îi vorbi numai ei ca unei surori de sânge; la ceremonía marelui míster înfățișă pe zeița Isís. Mai avea o singură dorință: s-o îndrăgească Dadefra și s-o ía în Casa Femeilor sale pentru totdeauna.

Același mare preot care îi vorbise lui Unamonu despre Isít, în curtea templului osírían din Nu-Ptah, îi povesti acum frământările cele mai noi din casa Faraonului. Regína s-a saturat de umílnițe. „Dacă merge și Isít la Abotu, eu rămân acasă!” í-a zís în față Faraonului, îndemnată în ascuns de către vrednicul Kafra. Faraonul s-a mâniat și era să vie într-adevăr numai cu Isít și celelalte femeí, íar pe Aía s-o lase acasă. Ar fi fost o rușine fără seamă. În ultima zí, spre ferícirea celor două țări, Dadefra a ascultat rugăciunile marilor preoți și n-a mai adus pe Isít, dar níci pe regínă.

Unamonu ascultă povestirea preotului până la capăt, apoi îi întoarse spatele fără o vorbă, încât bătrânul se înfurie și-í strígă în gura mare:

— Necuvíinciosule!

Înainte de a pleca înapoi, Kafra, care însoțise pe rege la marea sărbătoare, luă deoparte pe Unamonu să schimbe cu el câteva cuvinte între patru ochi. Nomarhul spera íar în vreo taină care í-ar putea hărăzi pe Isít. Kafra însă îl íspíti mai mult

dín ochí, parc-ar fí vrut să-í cítească în suflet ceva. Unamonu avu o nouă dezamăgíre. Kafra îl întrebă despre revărsarea Níluluí, despre retragerea apelor, despre culesul víílor... Nící măcar nu pomení de Isít.

Acum Unamonu se găsea fără nící un spríjín. Doar vreo mínune l-ar maí putea apropía de Isít. Începură îndoélelíle. Poate că ea nící nu se maí gândeşte la dânsul. A răstălmăcít el níşte cuvínite nevínovate ale eí şí a ajuns să-şí închípuíe că marea favorítă a Faraonuluí ar fí în stare să se coboare până la el. Suferă dín prícína prostíei luí. Îşí aduse amínite cum í-a spus Neferura că Isít a întreat-o despre el şí totuşi, la înmormântarea luí Kufu, a rămas pe gândurí, când í-a spus numele, parcă nu l-ar fí auzít nícíodată.

Hotărí să şí-o smulgă dín ínímă. Îşí zíse că trupul luí pofteşte cu patímă bolnavă trupul aleseí Faraonuluí, ca să găsească plăcerea trecătoare pe care nu í-o maí poate dăruí sora şí soţíia sa Neferura. Plăcerea aceasta uşoară însă poate s-o caute la alte femeí. Tatăl său Senusret, pregătíndu-l pentru marea preotíe, îl învăţase să díspreţuíască poftele trupestí şí să nu vadă în femeíe decăt míjlocul de-a avea urmaşí, care să-í păstreze neamul. De aceea nící n-a cunoscut altă femeíe afară de Neferura.

Începu să caute femeí. Când aduse în casă pe cea dínţái, Neferura îngălbení. Se lăudase către príetene că Unamonu ar murí maí bíne decăt să o împartă pe ea cu alte muíerí. Era síngurul nomarh care nící nu avea Pahímtu. Ce nevoie de Casa Femeílor, când nu dorea nící o femeíe? Îl ocărí, plânse, leşínă. Unamonu parcă era de píatră. Poruncí îngríjitoruluí caselor să-í pregătească degrabă un Pahímtu. Femeía cea nouă era frumoasă şí foarte tânără; o alesese pentru asemănarea eí cu Isít. Era fata unuí preot mărunt al mareluí templu. Toată famííia se bucură şí sláví pe buna Isís că a trímís odrasleí lor un noroc aşa de mare. Peste şapte zíle Unamonu se sătură de trupul eí. O păstră însă în Pahímtu şí o copleşí cu darurí.

Puse pe păstorul taínelor să-í găsească alta. I se maí aduse o fecíoară, maí drăguţă, maí fragedă.

Când avu șapte femei în Pahímtu, luí Unamonu íí trecu prín mínte că mulțumírea plăceríí trupeștí nu astâmpără focul ínímíí. Nu se dădu bătut. Voía să ucídă în sufletul său pe Isít cu orice preț. Trebuía să nímerească o femeíe care s-o înlocuíască baram. Pe care o poftea, o lua. Nící nu le maí aducea în Casa Femeílor. Íșí împlínea pofta unde se întâmpla. Nu maí alegea. Între sclavă și stăpână nu e deosebíre. E aceeași femeíe.

Totuși cu cât schímba maí multe, cu atât golul dín ínímă íí creștea. Isít îl urmărea pretutíndení, zíua-noaptea.

Apoi într-o bună zí, pe neașteptate, porní spre Nu-Ptah, cu o barcă ușoară și íute ca săgeata de argínt. Se duse la Dadefra și-í ceru voíe să dea numele „Bunătatea Faraonuluí Dadefra, fíul luí Kufu“ unuí canal mare ce plănuíse. Faraonul prímí bucuros. Unamonu însă n-avu nící o bucuríe. Nu ízbutíse să zărească pe Isít. Ba maí află că Faraonul, spre a o ferí de mânia regíneí Aía, a clădíť un palat nou în míjlocul unei grădíní mínunate, înadíns pentru Isít. Acolo nu poate pătrunde nímení afară de Dadefra.

Unamonu văzu cu ochíí luí zíduríle grădíníí și coperíșul caseí de marmură albă. Era mormântul sufletuluí său.

6

Șase aní se chínuí Unamonu, nomarhul dín Abotu. Se ducea dín când în când la Nu-Ptah, se apropía de palatul alb, așteptând mínunea. S-a ímpríetenít cu marele scríb Tetunu, purtătorul pecetíí regale și paznícul tainelor Faraonuluí. Íí aducea darurí scumpe și, prín cuvínțe meșteșugíte, íí smulgea veștí despre Isít, căcí Tetunu o vedea uneorí. Află că Isít, dín veselă și zburdalnícă ce era, s-a făcut gândítoare și mohorătă parcă ínima eí ar íí roasă de o durere ascunsă. Unamonu se mângâía. Isít îl dorește. Isít dín prícína luí e ínrístată.

Neferura íșí recâștígase mulțumírea de când Unamonu renunțase la celelalte femei, deși le maí ținea în Pahímtu. Íí cerea însă, de câte orí pleca la Nu-Ptah, s-o ía și pe dânsa. În cele dín urmă íí împlíní dorínța socotínd că, prín Neferura, va ajunge

la Isít. Marele scrib îl sfătuí să se potolească. N-ar fí bine să se amestece în cearta dín famíliá Faraonului. Dacă s-ar duce Neferura la regína Aía, s-ar putea supăra Faraonul; dacă ar pătrunde la Isít, s-ar mânía regína şí toţi prietenii ei, în cap cu viteazul Kafra. Ceí mící să nu se bage în neînţelegerile celor puternící. Unamonu stăruí. Íşi plăsmuíse prea multe speranţe. Neferura trebuie să vorbească cu Isít. Puţin îi pasă de supărările regínei. El numai pe Dadefra vrea să-l slujească. Faraonul e stăpânul lui. Tetunu se înduplecă. Dadefra, prín mijlocírea lui, îngăduí bucuros soţiei nomarhului dín Abotu să cerceteze pe Isít în casa íubirii regale.

Neferura se múnună de bogăţii ce le văzu acolo, dar şí mai mult de primírea ce í-o făcu Isít. Parc-ar fí fost surorí, aşa o îmbrăţişă şí o cínstí. Era drăgălaşă ca şí acum şase aní, dar în ochii albaştri plângea o taină chinuitoare. Vorbírá despre multe nímicurí şí mai ales despre solemnităţile de odinioară care le-au prílejuít putínţa să se cunoască şí să se împrietenească.

— Unamonu ce face? întrebă apoi deodată Isít cu glasul mai dulce.

Neferura îi povestí cum s-a schímbat Unamonu, parc-ar fí mereu bolnav. Isít avu o tresărire. Ochii í se umplură de lacrími.

„Atât de mult mă íubeşte că o înduíoşează chíar suferínţa soţului meu!“ se gândí Neferura, măgulită.

Isít nu se plângea de síngurătate. Avea míi de slave şí Faraonul îi ghíceá toate dorínţele şí í le ímplínea cu bucuríe.

— Mă íubeşte prea mult Faraonul, zíse Isít cu un suspín. Dín prícína mea nu poate íubí pe sora sa regală. Eu nu sunt vínovată de nímic! Sunt o bíată femeie. De câte orí nu l-am rugat în genunchí să se întoarcă la Aía, iar pe míne să mă lase în voía soartei! Nu-í cer nící măcar să mă păstreze în Casa Femeilor sale. Degeaba! Mai curând zíce c-ar da foc tuturor oraşelor dín cele două ţări, decât să mă píardă pe míne.

Până ajunseră acasă, Neferura trebui să-í povestească totul lui Unamonu, de zecí de orí, vorbă cu vorbă. Ascultând-o,

sufletul í se lumínă. De-acuma era sígur că Isít înfățișează însăși taína fíinței lui. Fără ea, viața lui nu putea avea înțeles, níci aici, níci în altă lume. În ochíi eí e strălucírea lumíníi lui Osírís. Numái uníndu-se cu ea, s-ar topí în sânul marelui zeu. Isít e talísmantul nemuríríi lui, precum el e chezașa eternítății pentru ea.

De-abía amândoi, împreună, alcătuiesc un suflet dívín vrednic să contemple veșnicía. Iubírea lor e íubírea în Osírís, ferícírea ferícírílor și taína táinelor.

Trebuie să smulg cu oríce preț pe Isít dín temnița íubíríi Faraonului! Íși zíse Unamonu.

Se închíse în odaía vrăjilor care se afla în dosul sanctuarului. Era hotărât să încerce puterea unui hekau despre care însemnările sfínte spuneau doar atâta: „Dărămă țările și coroanele!“ Nímení nu îndrăznea să dezlanțuie vraja aceasta, căcí cerea moartea vrăjitorului însuși. Unamonu îndrăzni. Fără Isít, viața lui nu mái meríta fríca morții. Topí zece tabonu de aur curat, îl amestecă cu șapte picături dín sângele său și făcu o statueta întruchípând pe Isít. Apoi o ascunse într-un palat míníatură asemănător casei albe în care trăia marea favorítă. Șaptezeci de zile în șír, de câte șapte orí pe zí scotea chípul eí de aur dín închípuírea de palat, mormáind de câte șapte orí cuvínte vechí pe care níci el nu le înțelegea. La sfârșít sfărâmă palatul cu un cíocan de argínt, iar statueta o topí dín nou și o prefăcu într-un lánțúșor pe care și-l atárnă după gât, ca să-l poarte până la ímplínírea vrăjii.

A doua zí sosí în Abotu de veste grozavă: a murít regína Aía. Unamonu íși frecă mâíníle în ascuns:

— Iată puterea neíncercatului hekau!

Poruncí să-í pregătească marea corabíe cu trei pânze și porní índată spre Nu-Ptah. Ínainte de a se arăta în zare orașul Mes-Ra, íntâlní un șír lung de vase íuți, venínd tocmai dínspre míază-noapte. Steagul lui Kafra fâlfáia pe toate corábííle. Unamonu nu prícepea: cum pleacă tocmai Kafra de la ínmormântarea regínei Aía? Totuși voía să-și contíinue calea. I se făcură semne să oprească. Fu chemat pe vasul lui Kafra. Íí vorbí însuși príncípele:

— Faraonul a otrăvit pe Aía, Marea Femeie Regală, sora lui și a mea, ca să ridice pe tron, în locul ei, pe Isít, aleasa inimii sale. Viața mea și a tuturor odraslelor marelui Kufu se află în primejdie mare. Dedefra vrea să ucidă pe toți cei din neamul Faraonilor, să dăruiască amândouă țările copiilor săi cu Isít. Marii preoți din Nu-Ptah s-au cutremurat de atâta neleguire și m-au îndemnat pe mine să mântuiesc țările lui Amon de stăpânul stăpânit de o sclavă fără minte. Iată de ce am plecat. Și te întreb, Unamonu, ca să răspunzi îndată: mergi cu mine ori cu neleguirea?

— Merg cu tine! zise Unamonu, fără șovăire.

— Te-am crezut dușmanul nostru, urmă Kafra, mulțumit. Soția ta a fost o dată la Isít, în casa iubirii regale. Acuma vom ucide pe Dedefra și vom restabili domnia dreptății!

Unamonu strălucea de bucurie. Se împlinea puterea vrăjii descătușate. Dacă va muri Dedefra, Isít va fi scăpată și va fi a lui.

— Toți nomarhii țării de miazăzi sunt de mult de partea noastră, adăugă Kafra. Tu singur ai tăcut. Acuma ne ducem la vest, să adunăm oștire multă, să ne gătim de luptă. Până în șaptezeci de zile trebuie să izbândim!

7

Un an și jumătate se zvâcolí războiul până ce, într-o ciocnire cruntă, aproape de Mes-Ra, oștile Faraonului fură zdrobite și împrăștiate. Dedefra însă fugi la Nu-Ptah să strângă în grabă oaste nouă.

Kafra înainta falnic spre miazănoapte, doborând în trecere templele ridicate de Dedefra. Odată cu moartea regelui neleguít, voia să piară toate urmele trecerii prin lumea aceasta. În fața orașului Nu-Ptah, dădu peste oștirile noi ale Faraonului. Se încinse o bătălie mai crâncenă; începută îndată după răsăritul soarelui, ținu o jumătate de zi. Dedefra, cu oastea sfărâmată, fu pus pe fugă, încât nu se mai putu oprí până în spatele piramidei sale neisprăvite, unde avea să învingă sau să moară.

Unamonu adusese lui Kafra cei mai buni ostași și cele mai multe bogății. De aceea era mâna dreaptă și sfințitul cel mai ascultat al principelui. Înverșunarea pentru zdrobirea cât mai grabnică a lui Dedefra, Unamonu o întreținea. Întârzierile îi frigeau inima. I se păru lung sorocul de șaptezeci de zile; soarta n-a îngăduit biruința cea mare nici după ce au trecut de două ori șapte luni. Nerăbdarea lui sporea cu cât se apropia de orașul Nu-Ptah. Îl cuprindeau clipe de groază: dacă în vălmășagul războinic ar fi omorâtă și Isit? Îi era frică alteori să n-o fi luat cu el Dedefra, să cadă în mâinile ostașilor însetați de măcel. Bucuria fiecărei victorii îi era amărată: oare n-o fi și ea printre cadavrele pe care le batjocoreau învingătorii răzbunători? Descosea furios pe toți prizonierii: „Unde-i Faraonul... Dar Isit?” Oamenii tremurau, bâlbâiau, nu știau nimic. Își așteptau moartea cu torturi grele. Unamonu îi ucidea, crezând că sângele lor va astâmpăra setea inimii lui chinuite.

Iscoade veni ră cu vestea că Dedefra a pus să ardă mumiă reginei Aia și a-i risipi în vânt cenușa. Kafra răcni:

— Tot astfel va pieri Isit!

Unamonu auzi și înmărmuri. Atunci străduințele și nădejdiile lui trebuie să se prăbușească. Așteptă să se mai mulcomească mânia lui Kafra și apoi îi ceru să-i dăruiască pe Isit.

— Sufletul meu are nevoie de Isit! stăruia Unamonu.

Kafra văzu o înflăcărare ciudată în ochii lui. Înțelese că nomarhul are de gând să-și împlinească o răzbunare mare. I-o făgădui.

Grosul oastei ocolii orașul Faraonilor, îndreptându-se pe urmele lui Dedefra. Unamonu își oprii o ceată bună de soldați:

— Mergem să găsim pe Isit!

— Dacă cumva n-a luat-o Dedefra! răspunse Kafra, despărțindu-se.

Unamonu simți un ac în inimă. Intră în oraș. Întâlni un preot.

— Isit!... Unde-i Isit! strigă Unamonu.

— Faraonul n-a mai avut vreme s-o ia... Isit a rămas în casa iubirii! zise preotul, ploconindu-se până la pământ.

Ulíţele erau pustii. Oamenii înfricoşaţi se ascundeau. Ici-colo fugari răzleţi din oastea lui Dadefra încercau să dobândească îndurare, aruncându-se cu faţa în ţărână în semn de supunere. Biruitorii îi măcelăreau ca pe nişte vite de jertfă, îşi muiau armele în sângele fierbinte.

În sfârşit Unamону zări zidurile albe care împrejmúiau casa iubirii regale, şi, printre coroanele de palmieri şi sícomori, terasele înflorite ale coperişului. La poarta cea mare era o grămadire de oameni. Poate că alte cete de ostaşi au sosit acolo mai de mult şi atunci Isit...

Începu să alege. Câţiva soldaţi tineri, agitându-şi lăncile cu vârful de bronz ruginit de sânge, îl întrecură. În urma lui paşii celorlalţi veneau greoi, amestecaţi cu gâfâielii obosite, cu vorbe murdare şi râsete grosolane. Era acum în mijlocul cetei, înconjurat de trupuri goale de la brâu în sus, lucitoare de sudori, cu arcuri lungi pe umeri şi tolbe de săgeţi în spínare. Încotro întorcea privirea, întâlnea numai oameni.

Apoi deodată se poticni, parcă cei din faţă s-ar fi izbít de un zid. Ceata se risipi. Unamону se repezi înainte. Poarta cea mare era numai la vreo cincizeci de paşi. Câţiva ostaşi de-ai lui, străpunşi de săgeţi, se zvârcoleau în nisip, gemând şi vaitându-se. Un pâlc de duşmani înarmaţi dispăru pe poarta care se închise cu zgomot greu de bronz.

Unamону alergă spre poartă, cuprins de spaimă, răcnind către soldaţii vrăjmaşi ce se íveau pe zidurile grădínii:

— Daţi-mi pe Isit şi vă dăruiesc viaţa!

— Vîno să ţi-o íe! răspunse un glas gros, batjocoritor, urmat de râsetele celorlalţi.

În aceeaşi clipă Unamону auzi şuíer de săgeţi împrejurul său. Se oprí năuc. Oamenii lui năvăliră asupra porţii, în vreme ce arcaşii trăgeau în cei de pe ziduri, sílindu-í să se ascundă. Lovituri de pumní, de mâner de săbii răbufneau în poarta de cedru întărit cu benzí de bronz. Câteva topoare începură să sfârtice aşchii. Bolovaní grei, aruncaţi dinlăuntru, întreupeau truda celor de-afară, întărâtându-í în sălbătície. Unamону,

desperat, în mantia-í albă tivítă cu lotuși de aur, cu blana de panteră pe umăr, își frângea mâiníle, umbra de ici-colo, zoríndu-și ostașií să spargă poarta mai degrabă și dorínd totuși să nu izbutească, de teamă că nu va putea scăpa pe Isít de furía lor. Glasurí aprínse se întreceau în sudălmí:

— Isít, zdreanța Faraonului, să vie ací!... Ea ne trebuie!.. Eu am s-o sugrum cu mâiníle mele!.. Eu am să-í rad sâníi cu sabía asta!... Nu însă înainte de a-mí fí făcut eu pofta cu ea!... Vreau să trec și eu pe unde a trecut Faraonul!... Și eu...

Toate cuvínțele lor erau cuțíte în ínima lui Unamonu. Se amestecă príntré eí, să fie barem acolo când se va prăvălí poarta, să alerge, înainte, s-o apere pe Isít. O piatră íi zdrelí umărul. Nu simți durerea, într-atâta grija pentru viața eí íi stăpânea ínima.

Apoi cíneva porunci oamenii lor să se împartă în două: o parte să rămâie aici, ceílalți să înconjoare grădína și să escaladeze zídul fără apărare.

— S-a sfârșít, își zise Unamonu văzând o ceată depărtându-se.

Peste câțva tímp auzí răcnete prelungí în grădínă, departe. Ceí dín fața porții ízbeau mai apríg. Apoi urletele dín grădínă se întéțiră, apropiíndu-se parcă. Ultimíi apărătorí de la poartă díspăruseră să înfrunte pe dușmaníi pătrunși înlăuntru.

Unamonu zări în colțul porții o spărtură. În vreme ce ostașií loveau cu securíle dín ce în ce mai furíosi, Unamonu încercă să se strecoare în grădínă. Blana de panteră íi alunecă, mantía de ín se sfâșíe, umărul drept íi era însângerat. Pătrunse totuși. Se rostogolí ca un sac pe prundișul alb. Era ferícít. Se rídící sprínten și porní în goană spre clădírea albă, înaltă, cu coloane care sprijíneau sus șapte terase transformate în grădíníțe de florí. Trepte de marmură arătau ínrarea străjuită de statuí colosale ale zeítei Hator cu cap de písică. Unamonu părăsí cărarea prundiță. Alerga în líníe dreaptă, peste pajíștea tunsă cu îngrijíre, príntré tufe de florí multicolore. Zgomotul luptei rămase în urmă. Se simțea bíruítor. Va lua în brațe pe Isít și vor fugí împreună.

Cele două rânduri de zeițe parcă-î făceau semne să se grăbească. Urechile ciulite de pisică se mișcau, încurajându-l. Unamonu începu să țipe în culmea bucuriei:

— Isít!... Isít!... Sufletul meu!... Iată-mă!

În capul treptelor albe, între statuile cenușii ale zeiței voluptății, răsări brusc un bărbat înalt, spătos, cu pieptul gol, cu un șorț roșu dinainte, ca un arcaș. Unamonu văzu o față negricioasă, aspră și doi ochi umflați de ură. Întinse amândouă brațele, parc-ar fi vrut să spuie arcașului că a venit să salveze pe Isít. Omul ridică arcul, ochind. Unamonu strigă cu glas în care tremura numai iubirea:

— Isít!... Isít!...

Auzi săgeata zbârnâind în aer, o clipă apoi simți o lovitură în gât și îndată o durere ascuțită. Picioarele mai alergară câțiva pași, se împleticiră, corpul se răsuci cu brațele înălțate spre cer și se prăvăli la pământ, pe spate. Săgeata înfiptă adânc în gât stătea acuma vertical și se zbătea ca coada unui șarpe furios. Unamonu își simțea sângele fierbinte bolbocind în rană și prelingându-se pe gât, când în dreapta, când în stânga, după cum se clătina săgeata vrăjmașă. În aceeași vreme se gândea însă că Isít poate nici nu mai e aici sau că omul cu ochi de ură a ucis-o ca să nu cadă în mâinile dușmanilor. Gândul îi ștergea durerea. Ochii lui vedeau foarte sus cerul aproape alb și o ramură uscată de palmier, ca o mână întinsă în gol. Îi trecu prin minte să facă o sfortare și să-și smulgă săgeata din rană, să nu fie otrăvită. Brațele îi erau parcă pironite în pământ, nu le putu mișca. Doar pieptul i se încovoia într-o zvâcolire. Apoi se gândi fără teamă că trebuie să moară și Isít...

Cerul se întunecă brusc, parcă s-ar fi tras o perdea neagră, și în clipa aceea gândul se stinse neisprăvit.

* * *

Sufletul izbucni ca dintr-o încleștare purificatoare. Zborul se iuțea mereu prin sfere tot mai ușoare. Mișcarea se transforma în plutire fără țință, apoi în imobilitate. Materia informează

înconjura stropul de conștiință ca o temniță de întuneríc. Pe urmă atmosfera se límpezí într-o pânză de lumină, pe care surâdeau amintiríle unei existențe dívíne și speranțe palíde.

O încercare de înălțare rupse echilíbrul în conștiință. Formele materíeí se topírá în golul nemărgíníríí. Spațíul însuși se stínse în conștiință. Doar tímpul se învârtea sub cercul eí ca o chemare neobosítă care îndurerează síngurătatea...

CAPITOLUL III

HAMMA

... În golul nesfârşit, sufletul stîngher pâlپاia ca o lícărire de speranță.

Așteptarea dîncolo de timp era străbătută mereu de o rază caldă dîn ínfínít, aducătoare de îndemnuri.

Apoi așteptarea se subția și timpul parcă începea iar să curgă în líníe dreaptă. Conștiínța spațiului se încheга treptat, se îngroșa în unde tot mai dese. Planuri de materie se schimbau caleidoscopic, împovărând aripile sufletului și născând senzația mișcării.

Era o coborâre spre o țintă nouă, nelămurită și totuși simțită ca o călăuză sigură. Sufletul parcă își chîlbzuia forma, în vreme ce conștiínța se zbućuma tot mai neputincioasă.

Și deodată conștiínța se curmă, copleșită de îmbrățișarea lumii noi...

1

Íi dădu numele Gungunum, în amintirea regelui viteaz, înțelept și iubitor de dreptate care a stăpânít odinioară în Larsa și despre care spunea deseori că ar fi fost un străbun de-al ei. Ea însăși era femeia marelui nubanda Pídur Líbur, slujitorul și prietenul regelui Samsu-Iluna, fíul și urmașul neuitatului Hammurabí, domn peste Sumer și Akkad. Se numea Ním-Utumu, era veselă că a născut fecior și aștepta cu nerăbdare plínă de mândrie întoarcerea soțului ei dîn războiul împotriva regelui Rím-Sín, care năvălise în țară, cuprînzând orașele Uruk și Isín, măcelărînd mii și mii de oameni.

Ním-Utumu mai născuse de șase orí, dar nu avusese norocul să-í trăiască níci o odraslă. Tremura pentru viața lui Gungunum și jertfea zîlníc câte o vacă albă marelui zeu Marduk,

împlorându-í ocrotírea. Bătrâna Luballat, sclava meșteră în dădăcírea copíilor, îl scálda de câte trei orí pe zí în apă neîncepută, adusă dín râul sfânt Buranun, mormáind fel de fel de descântece care alungă negreșít duhuríle tuturor bolílor.

Pídur Líbur sosí mohorât dín războí. Bíruíse oastea dușmană în câteva bătálíi, dar regele Rím-Sín ízbutíse să scape. Șí până ce nu va fí jupuít de víu Rím-Sín, se ștía că n-are să fíe pace și líníște la hotare. Supărarea însă íi trecu în clipa când Ním-Utumu íi înfățișă copílașul de două luni, voinic și sánatos. Íl strânse la píept, fágăduí jertfe bogate zeílor și porunci lui Ululaí, fecíorul bătrâneí Luballat, să fíe cáinele lui Gungunum.

Așa crescú Gungunum nedespărțít de Ululaí. Când ímplíní Gungunum cíncí aní, Ululaí ímplínea douăzeci.

Acuma hoínăreau împreună pe ulíțele și prín grădíníle falniculuí oraș Babílu. Se duceau deseorí pe țármuríle zídíte ale râuluí sfânt Buranun care spínteca în două orașul ocrotít de marele Marduk, zeul zeílor. Acolo maí ales, prívínd bărcíle nenumărate ce míșunau pe valuríle námoloase, Ululaí íi povestea câte grozávii dín războaiele regílor dín Babílu cu vecínii neastâmpărați și hrăpăreți. Lui Gungunum nu prea íi plăceau, dar asculta cumínte pentru că íubea mult pe Ululaí, deși Ululaí îl bătea în ascuns, fíínd o fíre sângeroasă ca toți oamenii dín Assur. Șí Ululaí dín Assur era. Ajunsesé în Babílu când fusese numái de trei aní, cu maícă-sa, Luballat, pe care o luase prízonieră de războí un ostaș de-al regeluí Hammurabí și o vânduse pe un preț de nímic, deoarece avea copíl míc, părińtílor lui Ním-Utumu, care apoi a adus-o în zestre lui Pídur Líbur.

Maí ales despre războíul cu kasítii ștía multe Ululaí. Íl povestíse de atâtea orí încât Gungunum cunoștea cum a pornít regele Samsu-Iluna împotríva lor, cum í-a înfrânt, díncolo de orașul Kuta, că șapte mii au căzut în luptă și nouă mii în prínsoare împreună cu regele Ulamburíăș, iar ceilalți, încercând să fugă, s-au ínecat cu míile în apele râuluí Idígna ca șoareciii. Plăcerea cea mare pentru Ululaí era răzbunarea lui Samsu-Iluna

asupra dușmanilor ajunși în mâinile lui. Îi luceau ochii ca ai tigrului, fața îi se strâmba și nările îi se umflau parc-ar fi miroșit sânge proaspăt, când spunea, cu glas răgușit, cum Samsu-Iluna, după ce și-a îngropat morții, a pus să jupoaie de vii o mie de prizonieri, iar pe ceilalți i-a tras în țeapă și a făcut din ei gard de spaimă la graniță, lăsându-i acolo să-î mănânce ciorile și să fie de învățatură celor ce ar mai îndrăzni să năvălească în țară. Regele Samsu-Iluna a scos, cu mâinile sale, ochii regelui Ulamburiaz, precum frunțașii oastei babiluiane au scos ochii frunțașilor kasiti prinși. Pe urmă i-au legat în fiare pe toți și i-au adus în Babilu, mănăți dinapoi cu bicele, ca o turmă de porci. Aici, la poarta templului Esagil, lăcașul marelui Marduk, le-au tăiat brațele din coate și apoi au fost lăsați să-î scuipe și să-î schingiuiască poporul, să moară de foame și să-î sfășie câinii pribegii.

— Și eu am scuipat pe Ulamburiaz, gâfâia Ululai cu patimă, și l-am lovit cu băț de trestie peste obraz. Gemea și se zvârcolea. Eram de două ori șapte ani. Atunci tu nici nu erai pe lume, Gungunum! Peste un an de-abia te-a născut pe tine Ním-Utumu!

Gungunum privea tăcut, înfiorat. Într-un târziu murmură:

— Eu nu vreau sânge...

Ululai scuipa cu dispreț, se înfuria și jura că nu-î va mai povesti niciodată nimic. Mânia însă îi trecea repede. Era guraliv și tăcerea îl chinuia mai tare chiar decât duhurile rele de care se temea cumplit, îndeosebi de când, din nebăgare de seamă, a săvârșit marele păcat de-a fi scuipat în sfântul râu Buranun. A avut noroc că nu l-a văzut nimeni, altfel judecătorii regelui l-ar fi osândit să îi se smulgă limba din gură. De-atunci se simte veșnic urmărit de duhurile utukke, chiar și în somn. I-e frică să iasă noaptea pe-afară, să nu-l sugrume vreun utukku haîn care-l pândește, știut fiind că în beznă puterea duhurilor e mai mare ca a zeilor. Spaîma lui Ululai se mai întetșise de când, deunăzi, în templul zeitei Iștar, un ghicitor abkallu, scrutându-î viitorul în ulei plutitor pe apă, i-a spus că va muri de mâna dușmanului.

Ceasurí întregí petreceau prín multele temple ale zeilor, căscând gura la mulțimea de oameni ce forfoteau în curțile pardosite cu lespezí albe și negre, la altarele de jertfe și la preoții sacrificatori, supărăcioși, pătați de sânge ca și măcelarii. Lui Ululaí îi era drag să hoinărească mai mult prín Emah, casa mínunată a zeiței Iștar, cu grădina plină de Femeile Plăcerii, care jertfeau neconținut ocrotitoareí lor sâmburí de măslíne ca să le dăruiască bărbați mulți și bogați. Ululaí trăgea nădejdea că odată și odată va pune mâna și el pe o harímatu grasă și frumoasă, cum îi plăcea lui să fie femeia bună de íubít. Gungunum însă era mai bucuros să stea toată ziua în Esagíl, mai ales când se țineau judecățile, sub poarta cea mare străjuítă afară de doi gigantici lamasse cu trup de taur, cu cincí picioare, cu cap de om și cu arípí de balaur. Se uita píerdut numai la scriitorul care însemna sentințele pe táblíțe de lut. I se păreau o jucărie nespus de plăcută semnele ciudate ce le zgâria íscusítul dușaru, cu stílul de trestie, pe cărămida de lut moale. Mergând apoi acasă, ruga mereu pe Ululaí să-í facă și lui o táblíță și un stíl, dar sclavul se temea de semnele care întemnițează numele oamenilor și-í făcea mai bucuros săbíí de lemn orí alte jucării. Într-o zi, ííndcă era prea cumplítă arșița și Ním-Utumu le poruncíse să stea acasă la umbră, Ululaí se apucă să împletească un coș asírían pentru Gungunum. Împletínd fírele subțírí de trestie, povestea niște vítejíi sângeroase ale unuí luptător dín Assur. Gungunum prívea și asculta. Vedea íar pe brațul drept al sclavului semnul săpat în carne. Nícíodată n-a îndrăznít să-l întrebe, socotínd că ar íi ceva în legătură cu duhuríle rele de care se temea Ululaí. Acuma nu-și putu stăpâni curíozítatea și zíse, ínterupându-l:

— Ce e acolo, pe brațul tău, Ululaí?

— Asta? făcu sclavul cu un rânjet ciúdat. E semnul care nu se stínge nícíodată. Arată că sunt ardu și că stăpânul meu e Pídur Líbur, marele nubanda dín Babílu. Un scriitor mí-a spus demult că aici stă chíar numele tatălui tău.

— Cíne ți-a făcut semnul care nu se stínge? mai întrebă copílul pípâínd cu un deget urma de rană veche.

— Fierul înroșit în foc, râse Ululái.

— Te-a durut rău?

— Nu-mí aduc amínte, eram cât tíne de míc!

— Ímí face șí mée semn cu fierul înroșít? zíse Gungunum deodată înfrícoșat.

— Tu eștí amelu șí stăpân, răspunse sclavul. Dar dacă aí cădea în mâíníle dușmanuluí, aí fí șí tu ardu șí te-ar însemna negreșít cu fierul roșu!

— Eu nu vreau să mă bat cu dușmanul, făcu copílul repede, adăugând apoi cu o înseninare: Eu vreau să fac semne pe tăblíte de lut!

Ululái se înfuríe șí, uitându-se împrejur, îl zgâlțái de urechí zdravăn. Gungunum nu cuteză a plânge, dar, cu ochíí năpădlítí de lacrímí, se depărtă șí nící nu se oprí până sub poarta păzítă de cáinele cel rău, veșnic legat în lanț. Acolo îl găsí Pídur Líbur care tocmaí sosea acasă. Íntái se spăímântă: dacă l-ar fí mușcat cáinele? Pe urmă strígă pe Ululái:

— Cáine tícălos, cum aí lăsat copílul în prímejdíe?

Íl bātu cumplít, umplându-l de sânge. Nemulțumít cu atâta, vru să-í taie brațele amândouă dín coate, pedeapsa cuvenítă slugíí necredíncioase. Numái rugămínțile soșíeí sale Ním-Utumu îl înduplecară să-l íerte.

Sclavul, ca să se răzbune, pârí a doua zí pe Gungunum că íí bate mereu capul să-í facă tăblíte de lut. Asíríanul era sígur că Pídur Líbur va stâlcí în bătaie pe copílul care-l face de răs umblând să învețe a zgâria semne în lut, în loc să se gătească a mânuí bine armele. Rămase însă uluíť când marele nubanda, mâna dreaptă a regeluí, râse de bucuríe șí-í poruncí să ímplínească pe dată dorínța luí Gungunum. Ululái făcu o tăblítă care semăna maí degrabă cu o cărămídă, șí un stíl ca un băț de împuns bívolíí când se tăvălesc în nămol. Copílul se juca acuma toată zíua cu bățul șí cărămída, spre marea mulțumíre a luí Pídur Líbur care, văzându-í străduínțele, íí aduse într-o seară câteva tăblíte șí un stíl de la însușí marele scrítor al regeluí. Ba într-o zí, maí zăbovínd pe-acasă, arătă

lui Gungunum cum se ține stîlul între degete și cum se apasă cu vârful în lutul moale pentru a dobîndi semne frumoase ca urmele de cuie culcate.

Gungunum, sînguitor, ruga de-acuma mereu pe tatăl său să-l mai învețe. Pîdur Líbur însă nu voia să-l pună la muncă grea. Mai are vreme. Deocamdată era mulțumit că Gungunum iubește meseria scrisului. Astfel avea încredere că își va putea arăta recunoștința față de ocrotitorul zeu Nabu. Căci Pîdur Líbur din simplu dușșaru a ajuns întâiul sfetnic al regelui Samsu-Iluna. Pe vremea înțeleptului Hammurabí a învățat dînsul în școala cea mare de la Borsíppa, în templul Ezída al zeului Nabu, născocitorul scrisului și oblăduitorul scriitorilor. Fíind sílitor și deschís la mínte, a învățat în trei aní cât alții nu sunt în stare a cuprínde níci în zece aní sau mai mulți. Marele preot al zeului, mai mare peste toți învățătorii din Borsíppa, îl iubea din toată ínima și, când í-a cerut Hammurabí un dușșaru ísteț, í-a trimís índată pe tînărul Pîdur Líbur. Așa s-a făcut scriitor al regelui, cu locuința la palatul cel măreț din Babílu, cunoscînd pe Samsu-Iluna și împrieteníndu-se cu el, încât, în zíua când s-a stíns Hammurabí și s-a suít pe tron Samsu-Iluna, Pîdur Líbur a fost ales mare nubanda în gríja căruía cade toată averea regelui, toate moșíile sale și toată țara în vreme de pace, iar în război fíind căpetenia oastei alături de marele stăpîn.

De-abía în toamna când sosí la Babílu uriașul bloc de granít din muntele Amurru spre a se rídica un monument nemaípomenít marelui Marduk, zeul-zeilor care a purtat regelui Samsu-Iluna numai noroc în războaie, în vremea când Gungunum ímplíní treísprezece aní, Pîdur Líbur zíse, într-o dímineață, către femeía sa Ním-Utumu:

— La vară, după sărbătoarea Akítí, voi pune pe Gungunum în gríja ocrotitorului Nabu, la Borsíppa, să învețe síntelesemne...

Ním-Utumu íi căzu în genunchi, să n-o despartă de lumína ochílor eí. Pîdur Líbur se supără și o loví cu pícióru. Femeía

țipă, se prefăcu că leșină, apoi toată ziua se plânse sclavelor că Pídur Líbur are de gând să înstrăineze copilul. Fííndcă bărbatul nu mai aduse deloc vorba despre planul său, Ním-Utumu se líníștí. Íșí închípuía că bocetele și lacrímíle eí l-au convíns. Avea și ea planurí pentru víítorul lui Gungunum: să-l însoare cu o fată de neam mare, poate chíar cu vreuna dín Casa Femeílor regale, și să-l vadă apoi íșakku peste vreun oraș mare.

2

Sosí întâía dímíneață a luníí Nísanu, când începea sărbătoarea Akítí, care țínea unsprezece zíle neîntrerupte. Orașul Babílu, cu terase și temple fără număr, cu palate și grădíní fără pereche, cu míí de ulíțe șerpúínd príntré căsuțe sărace de trestíe și lut, înconjurat cu zídurí înalte de cărmídă arsă, late cât să meargă pe ele, alăturí, două care trase de câte trei măgarí, apărat de șanțul adânc, de trei orí mai larg ca zídul și veșnic plín cu apă curgătoare dín Buranun — trebuía să adăpostească acuma lume multă dín toate cele patru regíuní ale țárrí. Zeíí dín díferítele orașe, întovărășíți de sumedeníe de preoți și credínčíoși, veneau să se închíne mareluí Marduk, care avea să hotărască destínele pentru un an întreg. Fííndcă zeíí erau mai mulți de câte temple se aflau în orașul colosal, ceí mai sărací și mai puțin temuți fură nevoíți să se mulțumească cu níște corturí rídícate înadíns pentru eí în grădíní.

Cum în príma zí regele Samsu-Iluna, însoțít de Pídur Líbur și alți marí sfetnící, plecă la Borsípá de unde aveau să se întorcă împreună cu zeul Nabu, Gungunum voía să vadă și să înțeleagă bíne toate ceremonííle sfínței sărbătorí Akítí. Umblă până seara, cu nedespărțítul Ululái, să cunoască pe zeíí străíní.

A doua zí ulíțele orașului gemeau de lume. Gungunum ștía că încă n-are de văzut nímic deosebít. Marele preot urígallu s-a scáldat, înaínte de răsărítul soareluí, în apă de râu, s-a îmbrăcat în veșmânt alb de ín, a íntrat în sanctuarul lui Marduk

și a spus acolo o rugăciune tainică. Cel puțin așa îi povestise odinioară un slujitor al templului, căci despre lucrurile acestea tatăl său n-a vrut să-î vorbească niciodată, zicând că are vreme să le învețe mai târziu, când le va și pricepe rostul.

De altfel nici ziua a treia nu aducea nimic pentru cei necurprinzători ai tainelor. Doar seara, trei ceasuri după ce apune soarele, se spunea că un argintar, un lemnar și un țesător au să meargă la templu, să facă acolo două statuete, una din lemn de cedru și alta din lemn de tamarin, pentru întâmpinarea zeului de la Borsippa. Gungunum dorea să-î vadă întrând pe poarta cea mare de la Esagil. I se părea că, văzând pe lucrători, va înțelege ceva neînțeles. Ieși mai târziu de-acasă, cu Ululai. Până la sfârșitul soarelui, se gândea să privească puțin pregătirile ce se făceau pe malurile canalului Arahtu, ce venea de la Borsippa, pentru primirea bărcii divine. Ululai însă îl duse spre templul Emah, în grădina minunată a zeiței Iștar, unde mii de curtezane sacre se îmbiau trecătorilor, căci de dragul lor a păstrat Iștar pe bărbat și l-a dăruit lor. Căările albe erau bătătorite de sute de bărbați de toate vârstele, toți dornici de plăceri pătimeșe și gratuite, cum numai în vremea sărbătorii Akiti se găseau în grădina zeiței. Pe pajiștea tunsă, la poalele copacilor, sub tufele de flori, pretutindeni femeile voluptăților, care goale de tot, care umbrite de văluri diafane menite să le facă mai ispititoare, se lăfăiau în așteptarea pofțitorilor, unele lungite cu fața în sus, altele ghemuite și repetând felurite semne obscene, fiindcă prin grai nu le era îngăduit să oprească pe nimeni.

Ululai plescăia din limbă când vedea câte o kizretu mai grăsună și cu sânii mari. Avea el acuma acasă o femeie pe care i-o cumpărase mai de mult Pidur Libur și care îi născuse vreo patru copii. Îi era scârbă de ea și de trupul ei istovit de muncă. Îi trebuiau femei meștere în dragoste. Soarele încă nu apusese, dar în grădina iubirii coborâseră umbre ademenitoare. Gungunum privea uluit corpurile curtezanelor sacre, se roșea și simțea valurile de sânge care îi strângeau inima.

— Haidem, Ululaí, la Esagíl! Iată, sfînteşte soarele şi ajungem prea târziu! zise apoi deodată, cuprins parcă de o teamă.

— Mai stai, stăpâne! îl rugă sclavul. Avem vreme destulă. Nu putem pleca de aici așa...

Gungunum nu văzu fața lui Ululaí, dar înțelese și se roși mai tare. Totuși stăruința îi plăcea. Inima îi bătea ca niciodată. Ici-colo, din tufișuri, se auzeau oftări și gemete de plăcere. Ululaí zăbovea, voia să se uite mai bine și se strâmba de răs. Apoi, la o cotitură, chiar la marginea cărării, dădură peste o pereche încopciată, nepăsătoare de oamenii care treceau și care, nici ei, n-o luau în seamă, ca și când ar fi fost mânăți înaintea de gânduri grele.

— Uite! șopti Ululaí apucându-l de mână și încercând să-l oprească.

Gungunum își smulse mâna și trecu mai departe. Îi tremurau genunchii.

Sub un salcâm cu crengile atârdate până la pământ, ca o perdea străvezie, Ululaí zări două harimate. Bâlbâi răgușit:

— Aici!

Gungunum îl urmă aproape în neștire. Rămurelele îl mângâiară pe obraji întocmai ca niște degete dojenitoare. Amândouă femeile erau goale; mama și fata, slujitoarele zeitei Iștar. Mama grasă, cu pantecele și șoldurile ca pernele, își ținea în mâini sâni mari și vorbea foarte încet cu fata mlădioasă, fragedă, cu coapse de băiat, cu pieptul de-abia rotunjit, învăluită în păru-i lung bălai, ca într-o blană de puî de leu. Văzându-i că se apropie de ele, cea grasă se lăsă îndată pe spate, râzând către fată și îngânând batjocoritor:

— Pomana de Akítí...

Ululaí se aruncă asupra ei ca un tîgru flămând. Cea tânără sărise în picioare. Avea un surâs speriat pe față. Gungunum o privea rușinat, mai ales că sclavul găfăia alături și se zvârcolea. Fata își reveni, zâmbi, îl luă de mână și-i șopti:

— Culcușul meu e dincolo. Aici e locul mamei. De cealaltă parte a tulpinei era întins pe pajște un covoraș peștriș. Fata se

așeză, trăgând jos și pe Gungunum care tremura și-și simțea fruntea brobonată de sudori. Fiîndcă stătea fără măcar să o privească, fata îi înțelese sfiala, avu o lucire de mândrie în ochi și zise fierbinte:

— Copile, eu am să te fac bărbat! îi smulse cîngătoarea de la brâu, îl sărută pe buze, îi cuprînsese gâtul cu brațele ei moi și se întinse pe covor încolăcindu-l cu picioarele. Sângele clocotea în vinele lui Gungunum, parcă s-ar fi aprîns.

Cînd ieșiră din grădina templului Emah, era întunerîc de-a binelea. Secera lunii albea pe cerul negru, ciuruît de stele. Pe ulițe oamenii se îmbulzeau ca ziua. Pașii desculți tîpăiau înfundat ca niște șoapte înfricoșate. Gungunum era atît de rușinat, parcă ar fi săvârșit o murdărie. Ululăi fluiera mulțumît, uitînd chiar de duhurile care-l pîndeau. Mergea drept spre casă, fără să-și mai aducă amînte că fusese vorba să se ducă la Esagîl, să vadă pe cei trei lucrători. Aproape de casă, Ululăi zise deodată, cu un rîs gros:

— Acum ești și tu bărbat, stăpâne!

Gungunum nu răspunse. Nici nu îndrăzni să se uite în ochii mamei sale în seara aceea. Se culcă și toată noaptea se visă numai în grădina iubitii, prîntre trupuri de femei și suspîne de voluptate.

3

A doua zi, Gungunum porni de acasă mai devreme. Ululăi îi zâmbea cu înțeles, aducîndu-i amînte astfel grădina zeiței Iștar. Gungunum se mai roși puțin, dar amîntirea i se stînsese repede. Erau multe de văzut azi. Curiozitatea îl copleșea. De altfel tot orașul ieșise pe ulițe. Oamenii se îmbulzeau împrejurul templelor în care, două ceasuri după răsăritul soarelui, începeau purificările cele mari.

Gungunum se duse la Esagîl să vadă ieșirea marelui urigallu din sanctuarul nebîruîtului zeu Marduk. Se credea că aceasta poartă mult noroc. Era o lume ca nisipul mării în curtea cea mare, pătrată, mai cu seamă străini veniți de departe și care încă

n-avuseseră parte să se bucure de contemplarea ceremoniei. Gungunum se înghesuî şi ajunsese chiar în faţă. Tocmai atunci începea curăţirea. Un preot kalu, îmbrăcat în alb, având pe umăr un ştergar şi în mână o cădelniţă în care ardeau miresme, stropea pereţii cu apă sfântă luată din Buranun şi Idigna, ce o purta în urma lui, într-un vas de argint, alt preot, mai tânăr, în vreme ce un al treilea bătea cu pumnul în toba de aramă balaggu. Toţi trei cântau rugăciuni, cu glasuri aspre, spăimântătoare, iar bătrânul kalu, trecând pe lângă uşi, se închina deosebit şi freca țătânille cu ştergarul alb de în. Isprăvind, plecară pe poarta cea sfântă, afară, cântând şi bătând mai zdravăn în toba balaggu, spre lăcaşul zeului Nabu, cel înţelept. Gungunum cu Ululaî îi urma ră singur, căci încolo toată lumea rămase să aştepte ivirea norocoasă a marelui urigallu din sanctuarul zeului zeilor.

— Noî am văzut pe urigallu şi anul trecut, zise Gungunum ca o scuză către sclavul care mormăia nemulţumit. E mai frumos acolo.

Ululaî nu răspunse. El nu pricepea de ce n-au stat acolo unde surăde norocul. Nici Gungunum nu-şi dădea seama. Îl rodea o nerăbdare parc-ar fi fost în preajma unei întâmplări inevitabile. Nu-şi găsea locul. Căuta ceva şi nici nu bănuia ce.

În curtea templului, lângă altarul micilor jertfe, aştepta o oaie albă, păzită de un preot aşipu cu sabia la umăr, iar pe altar un vas cu ulei de cedru. În clipa când se iviră în poartă preoţii lui Marduk, cel cu sabia reteză dintr-o singură lovitură capul victimei şi apoi începu să bată furios într-un balaggu până ce se scurse tot sângele. Atunci bătrânul kalu luă vasul cu ulei, celălalt puse capul de oaie pe altar şi ridică în braţe cadavrul cald încă. Moşneagul porni să ungă cu ulei porţile templului şi mai vartos uşa sanctuarului, în vreme ce tovarăşul său ştergea pereţii cu trupul oii. Iar ceilalţi răcneau rugăciunile cuvenite. În sfârşit adunară rămăşiţele jertfei şi plecară zgomotos până afară din oraş, să le arunce în Buranun.

Gungunum făcu întâi câţiva paşi, să-î însoţească. Îşi luă seama. Se uita însă mereu înapoi, umbra de ici-colo prin

mulțimea de oameni, parcă ar fi avut să se întâlnească negreșit cu cineva. Peste vreun ceas veni o ceată de preoți, aducând din visterie cerul de aur cu care trebuia să îmbrace întreg templul înțeleptului Nabu, de sus până jos. Ceremonia ținu mult. Grupuri de kale, unii din lire halhallatu, alții din timpine lilișsu, făceau un zgomot asurzitor din care țâșneau, ca niște plângeri sugrumate, cuvintele rugăciunilor cântate de glasuri înfricoșate.

Înainte de-a se sfârși înveșmântarea templului, Gungunum făcu semn lui Ululai și se strecurară afară. Era aproape de amiază și tocmai la amiază avea să sosească barca de aur de la Borsippa, cu zeul Nabu și cu regele Samsu-Iluna. De-abia mai apucă să mănânce ceva. Maică-sa, Ním-Utumu, îl zorea; îi era frică să nu întârzie.

Amândouă țarmurile zidite ale canalului Arahtu gemeau de oameni. La debarcader se afla masa de aur pe care adineaori s-au slujit jertfe de miere marelui Marduk și pe care acuma se vor dăruii altele celui mai înțelept dintre zei. Toți marii preoți, în frunte cu marele urigallu, înconjurați de fruntașii țării și sfătuitorii regelui, așteptau pe terasa debarcaderului. Oile albe, ce urmau să fie sacrificate, behăiau speriate, puțin mai la o parte. Pe treptele de piatră, sub un umbrar improvizat din frunze de palmier, femeile celor mari, în podoabe sclipitoare, vorbeau tare despre lucruri de nimic, îngrijorate să nu li se strice frumusețea din pricina zăpușelii. Aici, în rândul întâi, era și Ním-Utumu cu Gungunum.

Deodată, dinspre Borsippa, pe țarmurile canalului, se apropie o bucurie sălbatică în valuri tot mai puternice. Un clocot de mii de glasuri umplu văzduhul moleșit de căldură. Mii de brațe goale se frământau peste capetele mulțimii cuprinsă de insufletire. Barca divină, îmbrăcată în aur, se iveau în zare. Gungunum se uita, mișcat și uluit, ca într-o așteptare dureroasă. Căutând din ochi, în depărtare, barca zeului, întâlnește, numai la câțiva pași, pe treptele femeilor, o fetiță de vreo doisprezece ani. Privea și ea, ca toată lumea, spre locul de

unde sosea zeul cu regele. Se ținea de brațul unei femei mai bătrâne, desigur maică-sa. După haína albastră ca cerul, subțire și străbătută cu figurí de fír, prinsă în jurul gâtului cu un lánțisor de aur, după părul lung ce-í atârna pe spate, strâns doar la ceafă cu o panglică albastră care-í înfășura și fruntea, după brățările símple de aur ce-í împodobeau brațele goale dín sus de coate, Gungunum știa că era o fecioară zârmașítu. Numai fața nu í-o vedea și totuși nu mai putea să-și ía ochii de la ea.

Apoi, tocmai când barca dívínă ajungea la debarcader, fecioara întoarse capul, parcă ar fí simțit privírea arzătoare. Gungunum se cutremură până în rădăcíníle sufletului. Întâlní niște ochí albaștrí peste care genele lungí negre aruncau umbre, dându-le o întunecíme víorie. În lumína lor erau molícíune și o văpaie cíudată. Când í se încrucíșă privírea cu a luí Gungunum, parcă toată înfățișarea fecioarei se schimbă. Pe buzele subțírí încremení surâsul ștregăresc, iar ochii í se umplură de o duíoșie în care lícărea și speranța, și chemarea, și o íubíre tulburătoare.

De-ací înainte Gungunum níci nu mai voía să știe de ceremonía pe care o aștepta, în fíece an, cu neastâmpăr. Barca se opríse, cântecul preoților și zgomotul tuturor ínstrumentelor acopereau chítotele de entuzíasm ale mulțímíí. El privea în ochii fecioarei necunoscute, sorbíndu-le lumína cu o dorínță atotstăpânitoare. De-abía când coborí regele pe țarm, urmat de Pídur Líbur, Gungunum socotí c-ar fí mai bíne să meargă la tatăl său, de unde s-ar putea uíta mai líníștit numai la ea. În vreme ce fură jertfíte cele nouăsprezece oí și pe urmă, până ce zeul Nabu fu așezat pe carul tras de maríí preoți îmbrăcați în albastru, Gungunum văzu pe tatăl său vorbínd cu un bătrân care mai apoi se duse drept la fecioara necunoscută și o alíntă ca pe un copíl.

— Cíne e bătrânul cu care vorbeai adíneaorí? întrebă repede Gungunum.

— E Ahnurí, fíul luí Șamaíatu, vechí íșakku dín Erídu, un oraș care e departe tare, tocmai lângă mare, răspunse Pídur

Líbur, mângâindu-l, luându-l de mână și apoi amestecându-se în vorbă cu alți bărbați.

Cortegiul se urní. Preoții cântăreții mergeau în frunte, apoi venea carul zeului, apoi regele Samsu-Iluna pe jos și, după el, îndată Pídur Líbur cu Gungunum de mână, apoi încet-încet mai-marií orașului și toată lumea, până la templul lui Nabu, unde zeul fu închís cu mare pompă în sanctuar. De-acolo, precedat de marele urígallu, regele plecă spre Esagíl. Gungunum era amărât, pírduse pe fecioara cu ochii albaștri și níci măcar n-avea nădejde s-o mai întâlnească, fííndcă femeile nu puteau lua parte, níci ca privitoare, la ceremonía dín templul lui Marduk.

La poarta cea mare toată lumea se oprí. Chiar Pídur Líbur rămase lângă stâlpul colțuros de-afară. Regele síngur, îmbrăcat cu toate podoabele domnești, pătrunse în curtea templului și stătu acolo, umí, așteptând în bătaía soarelui arzător. Peste câțva timp marele urígallu ieși dín sanctuar, despuie pe Samsu-Iluna de sceptrul greu, de mantía scumpă, de cercul înfățișând mărirea, de arma șaruru, de mítra regală, și le duse de le așeză pe toate pe un scaun în fața marelui Marduk. Apoi se întoarse la rege, îi trase o palmă peste obraz, îl călăuzí înaintea zeului, acolo îl mai trase de urechi și-l puse în genunchi să se spovedească. Pe când Samsu-Iluna era la picioarele zeului zeilor, Gungunum descoperí sub poartă, mai departe, pe Ahnurí dín Eridu. Se umplu de bucurie și începu să se frământe cum s-ar putea apropia de dânsul să-l întrebe despre fecioara fermecătoare.

Regele apáru iar în curte cu marele urígallu care-í aducea însígnele domniei. Pídur Líbur, ca mare nubanda, îi ajută să se împodobească íaráși. Urmă o clipă de tăcere adâncă. O îngrijorare cumplită stăpânea toate sufletele. Samsu-Iluna însuși parcă era cuprins de spaímă. Marele urígallu, în tăcerea dureroasă, se apropia încet, cu pași întínși, cu privirea înflăcărată. Se auzeau límpede lípăirile picioarelor desculțe pe pardoseala curții. Se oprí în fața regelui și apoi, brusc, îi trăsni o palmă zdravănă peste obrazul drept, încât răsună curtea. Ochii regelui

fură năpădliți de lacrimi. Pídur Líbur se aruncă la picioarele lui, strígând ferícit:

— Au curs lacrimi!

Parcă s-ar fí rídícat o povară de pe toate ínímíle. Lumea ízbucní în urlete de bucuríe. Mulți se târau să sărute haína regeluí. El însuși rådeá mándru, ștergându-și lacrimiíle cu dosul palmeí. Mínumea se ímplíníse: dacá au curs lacrimi, ínseamnă că anul va fí cu belșug și rázboaíele vor fí bíruítóare.

Gungunum, profítând de emoția generală, se furíșă lângă bătrânul Ahnurí și, apucându-l de cícuríí haíneí, îl întrebă:

— Ișakku, spune-mí cum se numește fata ta?

Bătrânul îl măsură o clípa mírat și, recunoscându-l, răspunse:

— Tu ești fecíorul lui Pídur Líbur?... Aha... Pe fata mea?... Íți place?... O cheamă Hamma!

Gungunum se făcu roșu ca sângele proaspăt, nu mái îndrăzní să întrebe altceva, cí alergă la tatăl său care se apropía de íeșíre, în urma regeluí. Ahnurí clătínă dín cap, se gândí că n-ar fí rău dacá fecíorul mareluí nubanda ar lua de soție pe Hamma, și rase mulțumít.

Seara, după asfíntítul soareluí, Gungunum merse íar cu tatăl său la Esagíl, unde urma o ceremoníe nouă. Luí însă puțin í mái păsa de toate ceremonííle. Se gândea mereu la Hamma și voía să mái între în vorbă cu Ahnurí, să-l mái întrebe despre ea. Era sígur că acuma are să-l íntálnească. Marele urígallu legase, cu víță de palmíer, într-un snop, patruzecí de trestíí. Snopul fu așezat solemn într-un șanț anume săpat în míjlocul curții, și apoi stropít dín belșug cu míere, lapte și uleí. Un taur alb fu adus pentru jertfă. Regele Samsu-Iluna í ímplântă, cu mâna lui, un cuțít drept în ínímă. Pe urmă un preot kalu vení cu o trestíe aprínsă, o dădu regeluí, íar regele, cu mâna lui, dădu foc snopuluí. Alți preoți se repezíră îndată cu torțe și le aprínseră la focul snopuluí sacru. Curtea se umplu de lumíní roșíatíce și de umbre marí ce jucau pe pereți dímprejur. Gungunum alerga acuma de ící-colo să díbuíască pe Ahnurí dín Erídu. Nu-l găsí. Íntorcându-se acasă, târzíu,

întrebă pe tatăl său de ce n-a venit la serbarea aceasta guvernatorul orașului Erídu.

— A trebuit să plece în orașul său, îndată după spovedania regelui, zise Pídur Líbur îngrijorat, parcă întrebarea í-ar fi răscolit o rană ascunsă. Trei solí, unul după altul, au venit cu vești negre de la míazăzi. Iluma-Illum, regele Țării de la Mare, se mișcă și amenință cu foc și sânge granița noastră. De aceea stăpânul Samsu-Illuna a poruncit să meargă acasă îndată Ahnuri și să pregătească apărarea hotarului.

Toate nădejdiile lui Gungunum se sfărâmară. Plânse, în noaptea aceea, cu fața infundată în culcuș, să nu í se audă suspinele. Adormí sperând s-o mai vadă barem în vis. În zadar. A doua zi se deșteptă abătut parcă și-ar fi pierdut rostul vieții. În loc să se ducă la serbările sfinte, care continuau, ascultă pe Ululaí și merse la Emah în grădina íubirii. Trupurile de femeí îl scârbiră însă. Dorea numai pe Hamma. În ziua a șaptea, Pídur Líbur îl luă să vadă îmbrăcarea lui Marduk în haínele de aur. Gungunum se plícisí cumplit chiar și ziua următoare, când í fu hărăzit să privească de aproape cum dă mâna Samsu-Illuna cu Marduk spre a-l conduce la Akítí. Nímica nu-l mai mulțumea. Îndată după sărbătorile Akítí, Pídur Líbur poruncí lui Gungunum să se pregătească să meargă la Borsíppa, la școala de scriitori. Ním-Utumu se îngrozí mai tare ca odinioară. Bărbatul însă o líníști repede: se va muta și ea, cu Gungunum, la Borsíppa. Avea el acolo, chiar lângă Ezída lui Nabu, o casă cumpărată, de câțiva ani, cu două mâne și zece sícle de argint, pe care o păstra numai pentru solemnități religioase, să aibă unde să se odihnească. În casa aceea vor sta până ce Gungunum va ísprávi învățătura în școala cea mare a vestitului magícian Gímílu.

Pregătirile ținură aproape două luni. În sfârșit se hotărí ziua plecării. Pídur Líbur se retrase într-o odaie cu Gungunum. Era foarte înnourat.

— Ești bărbat, Gungunum, și trebuie să știi toate! í zise. Află dar că Iluma-Illum, regele Țării de la Mare, a năvălit cu

oaste mare și a luat cetatea noastră Erídu, a măcelărit oamenii, a pângărit templele. Bătrânul Íșakku Ahnurí a fost ucís în grele chinurí...

— Dar Hamma? întrebă brusc Gungunum, tremurând de spaímă.

— Care Hamma? se miră Pídur Líbur, neînțelegând despre cine vorbește.

— Fata lui Ahnurí, îngână tânărul, rușinat, stăpânindu-și ínima.

— Nu știu, făcu tatăl, puțin supărat că Gungunum întreabă asemenea mărunțisurí. Cine se gândește la o muíere, când se prăpădesc atâți bărbați? O fí omorât-o sau o fí luat-o sclavă vreun ostaș dușman. Acum însă noi trebuie să răzbunăm cutezanța cáineluí de la Mare. Înțeleptul oracol paazu a prorocít chiar azí bíruínțe stăpânului nostru Samsu-Iluna. Decí războiul poate începe. Zeíi noștrí ne vor spríjíní. Marele Marduk e cu noi, iar Șamaș ne va îngăduí să spălăm în sânge batjocura vrăjmașului. Eu voi pleca în curând cu oastea, tu însă apucă-te cu suflet de învățatură. Dacă ar fí să mor și să mă scufund în țara de unde nímení nu se mai întoarce, tu să rămâi la învățatură și apoi să slujești pe regele nostru cu cínste și bărbăție!

Gungunum asculta cu ochíi marí și nu înțelegea nímic. În míntea lui pusese stăpâníre síngur gândul că Hamma s-a prăpădit. I se părea că s-a prăbușít toată lumea.

4

În Borsíppa fu urmărit multă vreme de amíntírea fecíoarei fermecătoare. Símpțea mereu c-a cunoscut-o de când lumea, că a trăít cu ea în același adăpost, că soarta lui se leagă de soarta ei. Dacă s-a píerdut ea, de ce mai trăiește el? se întreba deseori și totdeauna íi tresărea ínima.

Încetul cu încetul víața de toate zílele îl cuprínse în mrejele ei, făcându-l să mai uíte pe Hamma. Învățătura îl obosea, mai ales la început, când a trebuit să frământe lut, să facă tăblíțe

și stîluri de trestie pentru cei înaintați în cunoștințe. Era o muncă de sclav care îl amărea. Apoi învățătorii, preoți bătrâni și supărăcioși, nu sufereau nici o lenevire și pedepseau cu bătaie orice abatere. Dacă nu i-ar fi fost frică de mânia lui Pîdur Líbur, s-ar fi lăsat de meserie în prima lună, mai ales că maică-sa îl încuraja în dîsprețuirea învățăturii.

După trei luni însă, când trecu la semnele vorbirii, dragostea de lumină îi reveni și se schimbă repede în adevărată patimă. Într-un singur an a învățat toate slovele și semnele simple, precum și diferitele lor feluri de-a fi citite. În anul al doilea își însuși grupurile de semne, formulele obișnuite și legile împreunării cuvîntelor, iar în al treilea formulele vechi și rare, apoi toate socotelile. Între timp mai fu inițiat și în unele taine religioase, învățând zeci de litanii pentru sacrificii la felurite ocazii, ba chiar și descântece pentru bolile mai ușoare și ceva din știința prezicerii.

Fîind ager la mîinte, fu îndrăgît de toți învățătorii. După al patrulea an însuși marele machu al școlaei spuse lui Pîdur Líbur că Gungunum n-are ce să mai învețe aici, iar când regina Barnamtara, femeia lui Samsu-Iluna, avu nevoie de un dușaru mai iscusit, Gungunum fu ales și trimis fără șovăire.

În Casa Femeii mai erau doi scriitori pentru trebuințele obișnuite. Gungunum avea să orânduiască niște tăblițe vechi pe care regele Samsu-Iluna le adunase ca pradă de prin orașele sumeriene subjugate și le dăruise doamnei Barnamtara.

Cînd văzu Gungunum odăi întregi pline de coșuri cu tăblițe, îl îngrozî gîndul că va trebui să citească toată bibliotecă aceasta. Se apucă totuși de lucru. Puse deoparte întăi tăblițele cu cântece rituale, fără să le mai cerceteze, fiindcă la Borsippa mai ales cu ele fusese hrănit. Le cunoștea dintr-o aruncătură de ochi. În câteva zile le înșiră pe sfori, le pecetlui cu etichete de lut în formă de măslîne găurite pe care însemna cuprînsul coșului. Zăbovi mai îndelung la tăblițele cu diferite formule magice și îndeosebi la cele talmăcitoare de visuri. Zîua aproape nici nu se mai gîndea, demult, la

Hamma; noaptea însă îi apărea mereu în toate vísurile, îl chema, îl dojenea. Întrebase el și la Borsippa pe un șailu, dar lămuririle nu-l mulțumiră. Încerca acum să găsească în tăblîțele de lut cheia tălmăcirii adevărate. După multe zile pierdute, renunță. Erau numai formule generale, goale de înțelese.

Apoi dădu peste niște coșuri cu tăblîțe care păstrau povestirile despre luptele dintre zeii, despre facerea lumii și a oamenilor, despre potopul cel mare, despre coborârea zeiței Iștar în arallu, despre vitezile lui Gîlgameș... Povestirile acestea îi mângâiau inima. Cîtîndu-le, parcă se ridică într-o lume nouă unde toate tainele se dezleagă. Dîn nenorocire, tocmai coșurile cu tăblîțe interesante aveau lipsuri mari. Unele tăblîțe erau sparte, dîn altele rămăseseră doar cioburi, iar multe nici nu se găseau. Așa povestirile ieșeau trunchiate chiar în părțile mai ispîtitoare. Datoria lui era să le întregască, fiindcă regina Barnamtara, deși nu știa să citească, de altfel ca și Samsu-lluna, ținea negreșit să aibă o bibliotecă asemenea celei pe care o avea marea școală de scriitori de la Sîppar. În vreme ce Gungunum trăia în lumea legendelor, maică-sa Nîm-Utumu stăruia să-l însoare. Pîdur Lîbur găsea înțelepte gândurile femeii, mai ales că el era acum veșnic la război și nu se știa ce soartă i-au hărăzit Marduk și Inurta, viață sau moarte. De ani de zile Iluma-llum, regele Țării de la Mare, nu se astîmpăra. Se năpustea dîn țara lui mlăștinoasă asupra orașelor sumeriene, le jefuia, necîntea templele, omora oamenii. Samsu-lluna alerga cu oastea să-l lovească, dar Iluma-llum nu-l aștepta, iar cînd primea lupta, biruia, căci își spălase armele în apele mării și un kalamachu i-a proorocit izbînzî fără număr. Samsu-lluna a făcut mare jurămînt în fața lui Marduk că nu se va odîhni pînă ce nu va jupuî de viu cu mâna lui pe Iluma-llum, dar deocamdată dușmanul cuprînsese orașele Eridu, Ur, Kutalla, Uruk, dîn care n-a mai putut fi alungat. Războiul, firește, urmează mai crîncen, dar sfârșitul cine să-l ghicească? De câte ori n-a văzut Pîdur Lîbur moartea cu ochii?

Într-o zi fără noroc poate să-î rămâie oasele pe câmpuri. Barem să știe pe Gungunum așezat, înainte de a pleca iar la război. Numai în privința viitoareii nurori nu se puteau înțelege. Pídur Líbur ochise pe Babílítum, fata lui Bel-Iláni, pe când Ním-Utumu ținea morțiș la Nubta, fata văduveii Gaga, frumoasă, bogată și de neam mare. În cele din urmă lăsară să hotărăscă Gungunum. Auzind propunerea părinților, Gungunum se zăpăci. Nici nu se gândise până acuma la însurătoare. Le ceru voie să cumpănească, să caute a le cunoaște. Îi apărură în inimă chipul fecioarei Hamma, ca o muștrare. În aceeași noapte apoi o văzu mai bine în vis: îi porunca hotărât să n-o părăsească, să aibă răbdare. În visuri el credea mai mult chiar decât în puterea zeilor, socotind că visurile sunt porunci divine misterioase pe care mîntea omenească slabă nu le poate înțelege îndeajuns. Acuma nici tălmăcire nu-î trebuia. Simțea că, sub chipul fecioarei, i s-a arătat însăși zeița Iștar, binefăcătoarea.

Ululăi îl însoțea mereu în palatul reginei, îi dădea ajutor mutând de ici-colo coșurile, ștergând de praf tăblițele. Visul lui era să fie măcar o lună stăpân peste Casa Femeilor regale sau mare preot al zeiței Iștar în mijlocul curtezanelor sacre. A doua zi, mergând la slujbă, Gungunum îi spuse că are de gând să se însoare. Ululăi răs:

— Stăpâne, femeia e duhul rău când o aduci cu tăbliță în casă! Ori multe, ori nici una, căci una singură e pacoste!

Gungunum zâmbi, dar nu mai vorbi. Iubirea lui tăinuia în el durea.

Regina Barnamtara, iubitoare a povestirilor din bătrâni, aflând din gura lui Gungunum despre lipsurile bibliotecii, porunci să găsească, oriunde ar fi, tăblițe întregi și să le ia pentru dânsa ori barem să le copieze. Gungunum se sfătuia cu ceilalți doi scriitori ai casei reginei. Nu putu afla nimic, ei neînțelegând nici despre ce e vorba. Erau niște bieți slujbași buni numai pentru corespondența obișnuită. Întrebă apoi pe marele dușaru al regelui, care avea faima unui mare învățat și cunoscător al tainelor magiei. Nu știa nimic. Atunci luă pe

rând templele, să descoasă pe scriitorii tainelor. În Emah, în sfârșit, găsi un dușaru bătrân, anume Lulana, care cunoștea povestirile. Le citise odinioară în biblioteca zeului Enlil, la Nippur, orașul sfânt. Adăugă că acolo s-ar mai afla multe tablite necunoscute, vechi din moși-strămoși, pe care nimeni nu le mai slovenește, fiindcă scrisul e foarte încurcat cu semne sfinte neînțelese acum.

Bucuros de cele auzite, Gungunum se abătu în templul zeiței care, spre deosebire de toate celelalte, era alb pe dinăuntru ca fruntea munților înzăpezii, având doar pe sus, lângă tavan, un brâu simplu de aur. Se apropie de altar cu mierea și uleiul ce le cumpărase de la diaconii negustori, să facă o jertfă de mulțumire. În vreme ce, cu fața la pământ, murmura obișnuitele cuvinte sfinte, simți deodată un glas lîmpede în inimă:

„Du-te cu oastea să găsești pe Hamma!”

Se sculă plin de mirare. Prîmprejur nu mai era nimeni. Însăși zeița Iștar, ocrotitoarea iubirii, i-a suflat dar porunca de plecare, fiindcă unirea lor e dorită de sfatul zeilor puternici.

Șovăirea dispăru din sufletul lui Gungunum. În aceeași seară dădu de știre tatălui său că zeița Iștar i-a poruncit să plece la război. Pidur Libur, războinic pătimaș, tresări de mândrie auzind rugămintea lui. Îi plăcea că Gungunum, ca și dânsul odinioară, râvnește gloria luptei cu dușmanul, cea mai frumoasă pentru un adevărat bărbat. Nim-Utumu însă se împotrivi din răspuțeri și se bocî amarnic că odorul ei se va prăpădi.

A doua zi Gungunum se duse întâi la regina Barnamtara și îi spuse ce a auzit de la bătrânul dușaru Lulana. Pe urmă se înfățișă cu tatăl său înaintea regelui, îi sărutară împreună picioarele și Pidur Libur îl rugă să îngăduie odraslei sale să lupte împotriva vrăjmașului. Samsu-Iluna privi lung pe Gungunum, parcă l-ar fi cântărit dacă e bun de ostaș, apoi zise:

— Tu să mergi la Nippur, să scrii tablitele pentru Casa Femeii mele Barnamtara! Așa e dorința ei și porunca mea!

Îi sărutară iar picioarele, fără a mai crâcni.

Regele însă bătu din palme să se aducă o tăbliță de corespondență și puse chiar pe Gungunum să scrie guvernatorului din Níppur:

„Porunca regelui Samsu-Iluna către marele Ísakku Uș, fiul lui Aplí, din Níppur, orașul sfânt. Eu sunt sănătos. Inima ta fie fericită. În ziua când citești tăblița aceasta a mea, să primești bine pe Gungunum, fiul lui Pídur Líbur, scriitorul Casei Femeii, trimisul meu. Îndată să aduni pe toți scriitorii templului Enlíl, să-í arate toate tăblițele bătrâne, cele despre viteazul Gílgameș, cele despre facerea lumii, cele despre coborârea zeiței Íștar și toate tăblițele de mare preț ce le aveți, caută-le și arată-le lui Gungunum. Și poruncește scriitorilor să asculte poruncile lui, să scrie ce poruncește el, să nu greșească. Așa să faci!”

Scriind, Gungunum îngھیtea noduri amare și stílul de trestie îi tremura în mână încât semnele se strâmbau ciúdat pe lutul moale. I se părea că își scrie osânda la moarte. Două lacrimi í se rostogolíră pe obrazí. Regele Samsu-Iluna le văzu și întrebă:

— De ce plângi?

— De bucurie, stăpâne, îngână Gungunum.

— Atunci du-te cu inima veselă! sfârși regele.

5

Chiar a doua zi, după ce făcu jertfa cuvenită zeului Nabu și zeiței Íștar, Gungunum porní pe Calea Sacră, însoțit de Ululaí, care ducea un coș cu haíne și merinde. La Buranun í aștepta, gata de plecare, barca regală cu douăzeci și patru de vâslași, încărcată cu daruri mari pentru templele din Suruppak.

Până la Níppur, pe apă, era cale de cincisprezece leghe akkadíene. Merseră toată ziua, cu pânza înfășurată, căci vântul sufla de la míazăzi. Lopeșile vâslașilor băteau neíncetat valurile tulburí ale râului sfânt. Seara poposíră la Dílbat. Dădură jertfe bogate zeului Gíbil, cel ce păzește apele curgătoare împreună cu soția sa Nína, fiica lui Ea, de asemenea și zeului Adad,

stăpânul văzduhului, implorându-le un vânt prielnic. Jertfele fură primite cu bunăvoință și Adad le trimise dîmíneața următoare vântul răcoritor care, umflând puternic pánza triunghiulară a bărcii, îi duse pánă seara la Níppur, încât níci nu mai opriseră la Kíș, cum era obiceiul.

Marele Ísakku Uș al orașului sfânt Níppur sărută de șapte orí tăblița cu pecetea de lut a regelui, puse pe scriitorul său să o citească, o sărută iar și porunci îndată să se împlínească întocmai dorința stăpânului Samsu-Iluna. Pe Gungunum, atât ca trimís al regelui cât și ca vlăstar al marelui nubanda Pídur Líbur, îl găzduí chiar în casele sale. Peste trei zile însă vení poruncă nouă de la Samsu-Iluna: oștírea orașului Níppur să se adune degrabă și să pornească împotriva lui Iluma-Illum.

Gungunum fu îndrumat de marele dușaru al templului Enlí, mare cunoscător al tuturor tăblițelor. Acesta îi arată șapte coșuri cu tăblițe vechi pe care erau însemnate cele douăsprezece cântece despre faptele mărețe săvârșite de către víteazul Gílgameș, rege dín Uruk, împreună cu tovarășul său Enkídu, chiar și călătoria lui în lumea cealaltă, precum și povestea cu iarba tineretii veșnice. În alte cínci coșuri se găseau tăblițele cu facerea lumii și a oamenilor prin bunătatea și înțelepciunea marelui zeu Enlí care locuiește în orașul sfânt Níppur.

Se apucă de lucru, dar cu ínima îndoítă. Mai avusese nádejde, venínd aci, că va sfârși repede și se va putea întoarce înainte de ízbucnirea războiului, încât așa să împlínească și porunca zeitei Íștar, cea scumpă sufletului său. Acuma vedea că și nádejdea aceasta l-a înșelat. De altfel și copierea tăblițelor mergea greu. Trebuía să ceară mereu marelui dușaru să-í tălmăcească semne și cuvinte bătrâne neînțelese. Erau lucruri scrise cu aproape o mie de ani înainte.

După ce plecă marele Ísakku Uș cu oastea, Gungunum se simți cuprín de o tristețe dín ce în ce mai apăsătoare. Avea visuri stranii, foarte întortocheate, care-l chinuiau noaptea și pe care le uita de cum deschídea ochii, parcă o fíință nevăzută í le-ar fi șters dín mínte.

Pe urmă îi pieri pofta de mâncare. Smochínele, rodiíle, curmalele îi erau deopotrivă de nesuferite. Peștii cei mai buni, prăjiți în uleiuri fine, mâncarea lui favorită, acum a îl scârbeau.

Căzu la pat. Un așipu, cel mai înțelept, îi făcu toate descântecele și mai ales cele împotriva duhurilor lîmnutî. Gungunum gema și în somn vedea mereu pe Hamma, deseori de mână cu stăpâna Iștar care í-o arăta și-l dojenea că nu í-a ascultat îndemnul să plece la război, chiar peste voia regelui, căci regele însuși nu e decât servitorul ei. În sfârșit măturisî neobositului așipu ce í-a poruncit odinioară Iștar. Atunci preotul îi recită un descântec deosebít și jertí o vacă albă zeíței ca să-l íerte. Peste zece zile, după trei luni de bolire, Gungunum se sculă. Era însă ca o umbră.

Ululaí, care îl slujea ca un câine, îi spuse într-o zi: prin oraș umblă vestea că regele Țării de la Mare ar fi zdrobít oștirile akkadíene și că regele Samsu-Iluna de-abia a scăpat prin fugă.

— Poate că totuși zeii m-au ocrotít, se gândí Gungunum. M-au scăpat de la moarte.

Peste câteva zile un sclav de-al casei reginei aduse o scrisoare pentru Gungunum. Nu era níci în plic de pânză, níci sigílată, cí o tăblíță símplă, scrisă în mare grabă. O cíti cu spaímă: „Luí Gungunum, fíul lui Pídur Líbur, spune: Așa vorbește Ním-Utumu, femeia marelui nubanda Pídur Líbur, către Gungunum, copilul ei. Află că Pídur Líbur, tatăl tău care te-a zămíslít, în război a pierít. Regele Țării de la Mare cu mâna lui a ucís pe Pídur Líbur, în luptă. Sclavul lui a adus vestea. Pleacă degrabă înapoi la Babílu. Trebuie bărbat în casă. Pământurile nu se muncesc bine, sclavii sunt leneși dacă nu e stăpân. Grăbește-te. Nu mai zăboví.“

Gungunum răspunse, prin același sclav, că se va întoarce negreșít îndată ce va ísprávi lucrul, căci nu poate pleca cu mâna goală să supere pe regina Barnamtara. Făcu apoi cuvenítele jertfe pentru tatăl său dín arallu, gândíndu-se íarășí:

— Zeii m-au ferít, altfel aș fi acum și eu în locul de unde nímení nu se mai întoarce.

Deşi slăbít, începu să lucreze de zor. Cu ajutorul marelui duşşaru, credea că într-o lună va avea copiate táblíştele trebuín-cioase.

În oraş însă zvonuríle cele maí crâncene se întreceau. Soseau fugarí care aduceau groaza. Şapte míí de ostaşi akkadíení au píerít în lupta cea mare, împreună cu Pídur Líbur, iar alte míí au căzut în prínsoarea duşşmanului. Regele Samsu-lluna a fugít cu rămăşiştele oştíríí pe díncolo de râu şi véine spre Babílu, dar că oastea vrăjmaşă se apropíe pe díncoace de Buranun, dând foc oraşelor şi măcelărínd locuítoríí, vrând să taíe calea akkadíenílor ca să príndă de víu pe Samsu-lluna.

Peste şapte zíle sosí în oraş marele íşakku Uş cu două míí de oştení prăpădíí, dínspre Isín, de peste râu, să oprească înaíntarea lui lluma-llum. Cetăşeníí fură înarmaţi grabníc, iar sclavíí fură puşi să întărească zíduríle şi porşíle cetăşíí ca să poată ţínea píept oasteí duşşmane. Zíduríle însă nu erau maí late de şapte coţi şi nící destul de ínalte să ínfrunte un asalt puterníc.

Apoi uraganul vení. Oşşíle lui lluma-llum ímpresurară cetatea díń două părşí, dădură foc semănăturílor şi tuturor caselor de pe câmp. Fííndcă Uş nu deschíse índată porşíle şi nu alergă, împreună cu fruntaşíí oraşului, să ímbrăţişeze pícióarele regeluí duşşman, porní bătálía. În zece zíle o poartă fu síluítă. Duşşmanul rázbí în cetate. Lupta fu maí cumplítă pe ulíştele strâmte, care se umplură de cadavre. Ostaşíí ucídeau fără cruşşare bărbaşí, femeí, copíí. Până seara oraşul fu íngenuncheat. Marele íşakku căzu víu în máíníle vrăjmaşului.

lluma-llum puse stăpâníre pe palatul mareluí íşakku Uş. În grădína palatului se ţínu ospăşşul de bíruínşşă. Începu seara şi nu se íspráví până în zorí. Plataní bătrání aprínşşí lumínau poiana în care regele Ţăríí de la Mare, cu fruntaşíí oasteí sale íşí íntínseră mesele. La dreapta şi la stânga regeluí şşedeau, goale şi îngrozíte, cele două fete-fecíoare ale mareluí íşakku Uş. Fete de-ale fruntaşşilor díń Níppur, de asemenea despuíate, slujeau pe bíruítoríí care beau díń vase grele de argínt. În faşa meseí

regale fură aduși, cu mare alai, peste o mie de prizonieri, cu lanțuri de gât, cu coatele strânse pe spînare, cei mai mulți sîngerînd încă dîn rîni proaspete. Între ei se afla și marele Ișakku, încătușat ca și ceilalți, avînd în locul ochiului stîng o pată de sânge ce se scurgea pe obraz și în barba jumulită, iar în moalele capului altă pată de sânge închegat dîn care se burzuluiau smocuri de păr încalcit. Ceva mai târziu un convoi nou de prinși: slujitorii templelor, în cap cu marele preot al zeului Enlil. Gungunum era în mijlocul lor. Templele și odoarele fuseseră cruțate, fiindcă lui Enlil se închina și Iluma-Ilum. Grupul preoților fu rînduit mai departe, să privească și să se umple de spaîmă.

Băutorii zvârleau cupele goale în grămada de prizonieri rîniți. Cei izbîți horcăiau prelung de durere, spre veselía mesenilor care, dîn ce în ce mai amețiti de vinurile tari, rîdeau cu hohote sîdătoare și-și frecau bărbile negre muiate de bale. De altfel, pentru a sporí mulțumirea chefuitorilor, ostașii alergau mereu de ici-colo printre prizonieri, lovindu-i cu bice sau sfîrticîndu-le carnea cu săbii scurte strîmbe ca niște secrete.

Înspre miezul nopții, regele Iluma-Ilum șopti ceva unui dregător care stătea necontenit la spatele său, cu brațele încrucisate, așteptînd porunci. Dregătorul dispăru o clipă și reveni aducînd o canapea akkadiană, așternută cu perne și covoare scumpe, pe care o așeză puțin mai la o parte, mai ferit de lumina torțelor. Atunci Iluma-Ilum se sculă de la masă. Pe fața-i bîrboasă, bronzată, lucea un surâs ciudat. Făcu semn cu degetul unei fete-fecioare de-a marelui Ișakku. Fata înțelese și se întinse umilă pe canapea. Iluma-Ilum se repezi asupra ei. Toată lumea se închină cu respect în fața spectacolului, iar țipetele fecioarei umplură de bucurie toate inimile supuse.

De-abia sculat de lângă fata aproape leșinată, Iluma-Ilum se îndreptă spre marele Ișakku Uș, tatăl ei, și cu o apăsare de deget meșteșugită îi smulse dîn orbită și ochiul drept, aruncîndu-l cu mîndrie în obrazul altui prizonier. Marele Ișakku se prăbuși

cu un răcnet sfâșietor care stârní nespūsă plăcere tuturor frunțașilor de la mese. Regele se așeză iar la petrecere. Apoi, când vînurile îi ațâțară pofta, poruncí celelalte fecioare să se lungească pe canapeaua dín umbră. În zori începu ucíderea prizonierilor în fața învîngătorilor sátuí de vînuri, dar însetați mereu de sânge. Marele Íșakku fu jupuit de víu, iar píelea lui fu dusă îndată să fie bătută în cuie pe poarta palatului. La fel fură chinuți încă doisprezece frunțași dín Níppur. În sfârșit o ceată de șasezeci de ostași porní să înjunghie pe ceilalți prizonieri. Corpurile fură târâte de sclavi afară dín oraș, să slujească de ospăț cáinilor pribegí și corbilor, capetele însă fură așezate în grămezi dínaintea mesei regale.

Când răsări soarele, Iluma-Illum, ístovít de plăceri și de beție, se retrase în palat, să se odihnească, poruncínd ca grupul de preoți încātușați să fie închís deocamdată în templul zeului Inurta.

A doua zí regele Țării de la Mare se arată mai mílostív. Pe cele două fete ale lui Uș le trimíse la Eridu, pentru Casa Femeilor sale. Prizonierilor care nu fuseseră omorâți le îngăduí să-í sărute pícióarele, dăruíndu-le viața, dar lăsându-í în lanțuri. Toți preoții fură scoși dín fiare, afară de Gungunum care era babíluian. Fíínd dupșaru, í se ceru, pentru răscumpărare, până într-o lună, să plătească cínci mâne de argínt; altfel avea să fie ucís împreună cu alți câțiva oameni dín Babílu, surprínși în Níppur de către oștírea dușmană.

Gungunum se simțea nespūs de ferícít că se află încă în viață, chíar așa încātușat. Nădejdea întoarceríí acasă îi stăpânea ínima. Era sígur că va fi răscumpărat. Fie regele Samsu-Iluna, fie regína Barnamtara, fie maică-sa Ním-Utumu vor trimíte cele cínci mâne de argínt, numai să le poată da de ștíre. Ceru voie să trimítă la Babílu pe Ululaí, care scăpase dín vâlmășeală doar cu o bătaie zdravănă. Scríse o táblíță frumoasă și jalnică chíar regelui Samsu-Iluna:

„Stăpânului meu gloríos în strălucíre, vlăstarul cerului, lumína regilor mândră ca soarele, călăuzítorul domnilor puternící și

spăimântătorii, hrana poporului, masa frunțașilor, eroul neamului, căruia Anu, Enlil, Ea și Marduk i-au dăruit neistovite bogății de milă și dreptate, stăpânului meu spune: Așa vorbește Gungunum, fiul lui Pîdur Líbur, scriitorul Casei Femeii, pulbere umilă și slujitorul care te iubește. Află, stăpâne luminos, că regele Țării de la Mare m-a prins viu în Níppur. În lanțuri m-a pus regele Țării de la Mare. Dacă aduce sclavul tău Ululai cincii mâne de argint, viața îți dăruiesc. Dacă nu aduce nimic Ululai, peste o lună să mori ca un câine. Așa zice regele Țării de la Mare. Trimite, stăpâne, cincii mâne de argint pentru viața mea, căci n-am venit la Níppur de bunăvoie. Mi-ai poruncit tu să viu negreșit. Povestirile bătrâne să le scrii pe tăblițe în Níppur. Așa mi-ai poruncit. Acuma m-a prins regele Țării de la Mare. Să nu se întoarcă Ululai cu mâinile goale. Dacă vine cu mâinile goale, câinii și corbii mă mănâncă. Nu mă lăsa să mor în casa ticăloșiei. Trimite argint să-mi răscumpere viața, stăpâne.“

Cu tăblița sigilată, Ululai plecă îndată, pe jos, pe marginea râului sfânt Buranun, pe cărarea bătătorită de robi ce trăgeau la deal bărcile. Gungunum rămase liniștit. Își zicea plin de încredere:

— Nabu a fost milostiv și mi-a cruțat viața.

6

Prizonierii, câteva sute, fură aruncați în curtea porcilor din fundul grădini orașului. Spatele temniței se rezema de zidul cetății lângă care se ticluise un coperiș de trestie pentru adăpostirea rămătorilor în vreme de ploaie și furtună. Curtea întreagă de altfel era mică, de-abia vreo zece sari, fiindcă nu se aduceau niciodată de la moșii decât vitele trebuincioase pentru șapte zile. Nu se rânise însă niciodată, așa că gunoiul și duhoarea stăpâneau aici înăbușitor.

Un pâlcc de treizeci de ostași păzeau, pe dinafară, poarta temniței. Numai câte doi supravegheau pe dinăuntru numai ziua și numai câte un ceas, pe prizonierii legați, doi câte doi, cu lanțuri de gât. În zilele dintâi grupul de pază se schimba,

pe urmă aceiaşi paznicii fură uitaţi parcă acolo. Hrana celor închíşi venea dín míla oamenilor: curmale, ceapă, pâine, usturoi, castraveţi, chiar smochíne şi uneori peşte sărat. Dín ce era mai bun se ospătau paznicii, iar rămăşiştele se azvârleau înlăuntru ca să se bată pe ele prizonierii ca nişte câini flămânzi, spre veselía tuturor străjerilor.

Gungunum avea tovarăş de lanţ pe un muşkinu bogat dín Babílu care venise la Níppur numai pentru negoţ şi căzuse aşa în vâltoarea războiului. Era gras şi cu o rană de lance în coastă. I-o făcuse ostaşul care l-a prins, numai dín plăcerea de-a schingiuí, căci el se trântise pe pânţece umil şi supus, fără gând de vreo împotrívire, ca omul ce n-a pus niciodată mâna pe armă. Negustorul gemea toată zíua şi nu voía să se urnească de sub adăpostul de trestie unde era ferit barem de soarele ce frígea cumplít. Íi era frícă tare că va fí ucís în cele dín urmă şi se plângea lui Gungunum că ar fí mai bucuros să stea o viaţă întreagă în curtea porcilor, decât să moară, să ajungă pradă duhurilor rele dín arallu şi să se hrănească numai cu noroi şi ţărână. Gungunum îl îmbărbăta. Încrederea lui sporea cu cât se înmulţeau suferinţele. Iníma lui íi spunea că trebuie să trăiască.

Într-o zí vení marele duşşaru să vadă pe Gungunum, aducându-i mângâiere şi merinde. Îl îndrăgíse cât lucrase în templu şi voía să-í fíe acuma folositor în nenorocíre. De la dânsul află Gungunum că regele Iluma-llum a plecat cu oaste spre Kíş, după ce a pus peste Níppur un nou íşakku. Totuşi marele duşşaru credea că războiul are să înceteze curând, căci şi Iluma-llum a avut pierderi grele. Poate că níci cetatea Kíş n-o va mai putea cuprinde, având zíduri groase, înalte şi bine apărate.

De-ací înainte paznicii fură mai blânzi cu Gungunum. Nu-l mai loveau, ca pe ceilalţi, ba stăteau şi de vorbă cu dânsul, socotíndu-l un mare machu care ar putea ajunge chiar sangu, dacă ar avea zile de trăit. Atunci Gungunum vru să întrebe despre Hamma. Míntí că marele íşakku Ahnurí dín Erídu a fost

văr cu maică-sa, de aceea ar fi bucuros să afle ceva despre soarta lui și a familiei, cu toate că au trecut de-atunci peste zece ani. Căpetenia paznicilor, mai bătrân, voinic și înalt, cu o falcă purtând urmele unei răni vechi, luptase în toate războaiele regelui Iluma-Illum. Îl chema Ahușunu, vorbea gros și se lăuda bucuros cu vitejiile lui.

— Erídu? făcu dânsul cu mare mândrie. Am fost acolo! Acum zece ani!... Eu am urcat cel dintâi pe zidul cetății... Am ucis cu mâna mea trei sute de dușmani!... Mult sânge a fost la Erídu, și multă pradă!... Tot am omorât și am aprins... Templul zeului Níngirsu eu l-am aprins!

Paznicii și prizonierii făcură cerc, ascultându-l cu admirație. Iníma frunzașului se umfla de mulțumire.

— Rana asta, de la Erídu! strigă apoi mânios, parcă í-ar fi reamintit o durere crâncenă. Dar am răzbunat-o!... Toți morții dușmani í-am împrăștiat pe câmp să-í mănânce șacalii și păsările...

Gungunum rostí numele lui Ahnurí.

— Căine turbat a fost Ahnurí dín Erídu! răcni Ahușunu. Iluma-Illum l-a prins viu și pe dată í-a tăiat amândouă brațele dín coate!... Pe urmă l-a jupuit și l-a chinuit șapte zile!

Atunci Gungunum întrebă íar, cu glas tremurător:

— Ahnurí avea o fată, Hamma?...

Fața ostașului se descreți deodată.

— Ce fată! zise apoi, língându-și buzele. Regele Iluma-Illum a culcat-o degrabă în pat și í-a luat fecioría. Dar n-a ucis-o níci după ce și-a săturat pofta. l-a plăcut trupul eí și a pus-o în Casa Femeilor sale..

— Mai trăiește? făcu Gungunum cu ochii țeșți dín orbíte.

— Trebuie să trăiască, răspunse Ahușunu. În Casa Femeilor lui Iluma-Illum sunt fete multe, ca nísípul mării, toate frumoase, cu sclave să le slujească și cu mâncare bună. Regele íubește femeile, nu le omoară.

Gungunum aflase destul. În sufletul lui cântau mereu de-acuma numai două cuvinte:

— Hamma trăiește!

Cuvintele acestea îi răsturnară deodată toate gândurile. Ce să mai caute el în Babílu, când Hamma nu e acolo? Ce preț ar mai putea avea viața lui trăită despărțit de ea? Mai bine să fie sclav la picioarele ei, decât chiar rege departe de ea. Sub coperișul de trestie, în murdăria duhniitoare, în vreme ce tovarășul său de lanț se vălta, el visa cu ochii deschiși. Se vedea iar la serbarea Akítí de odinioară, pe cheul canalului Arahtu, așteptând barca divină. Între femeii, la câțiva pași, umărul ei rotund, șoldul ei plin, apoi ochii ei cu privirea caldă în care își descoperea însuși sufletul lui ca într-o oglindă fermecată... Îi părea rău că a mai trimis pe Ululá după prețul răscumpărării din robie. Îi era frică să nu se întoarcă prea curând sclavul cu argintul, înainte de a fi descoperit un mijloc pentru a ajunge la curtea regelui Iluma-Illum. Atâta râvnea acum: să ajungă acolo. Orișicum, numai să se apropie de pământul binecuvântat pe care pășesc picioarele ei. Era sigur că, ajuns acolo, va întâlni pe Hamma, precum í-a făgăduit zeța Iștar, ocrotitoarea iubirii lor.

Când veni iar marele dușaru să-l cerceteze, Gungunum îl rugă fierbinte să-í mijlocească favoarea de-a putea merge la curtea regelui Țării de la Mare. Bătrânul scriitor se miră și crezu că suferințele í-au tulburat mintea. Gungunum stăruí. Spuse că știe, încă de pe când era în școala de la Borsíppa, despre o bibliotecă bogată a lui Iluma-Illum, unde s-ar găsi tăblițe cuprinzând învățăturile cele mai taínice. Ar vrea să petreacă în bibliotecă aceea un răstimp, fie și ca sclav, numai să poată citi tăblițele sfinte. Marele dușaru se înduioșă. Atâta dragoste de învățătură nu mai pomenise. Îi făgăduí să vorbească negreșit marelui preot al lui Enlíl.

Gungunum rămase ferícit. Dacă marele preot va ruga pe Iluma-Illum, dorința lui va fi împlínită. Cum crezuse până acum câteva zile în scăparea de robie, așa spera azi în revederea fecioarei de la Akítí. Încă nu umblase prin lume. Despre Țara de la Mare știa doar atâta că e departe, fără

canaluri, cu multe mlaștini și sălbătăcimii. Nu-l înfricoșa nimic. Unde e Hamma, trebuie să fie bine. O visa iar, mereu. Iar când se deștepta, în gemetele tovarășului de lanț orî în răcnetele paznicilor, surâdea: toate acestea vor fi curând răscumpărate prin fericierea cea mare.

Avu, peste trei zile, o veste bună: marele preot a vorbit deocamdată cu noul ișakku care a făgăduit să talmăcească regelui rugămîntea lui Gungunum. De altfel Iluma-Ilum are să sosească la Nippur foarte curând. A curmat războiul și se întoarce cu oștirea, dând foc semănăturilor și satelor, nestânjenit de dușman.

7

Ululai sosi. Aducea argintul. Cinci mîne, măsurat din belșug în casa reginei Barnamtara. Povestii că Nîm-Utumu e desperată, și-a smuls părul, și-a zgâriat pielea și nu va conțeni cu plînsul până ce nu va vedea pe Gungunum în Babîlu. Îi spuse că a fost cu argintul la marele ișakku, care l-a cântărit, i-a dat și tăblișă-chitanță de primire. El însă nu poate scoate din robie pe Gungunum, căci Iluma-Ilum singur hotărăște. Dar Gungunum să aibă răbdare. Scăparea e aproape. I-a adus și merinde, dar mai bine de jumătate i-au mâncat-o paznicii.

Gungunum fu cuprins de îndoieli. De ce a mai primit marele ișakku argintul, dacă are de gând să vorbească cu regele? Dojeni pe Ululai că s-a dus la ișakku, dar nu-i spuse nimic despre planul său, de teamă să nu-i pună vreo piedecă. Ululai vru să rămâie să-l slujească. Paznicii îl goniră. Venea totuși de multe ori pe zi să-i aducă știri despre apropierea regelui Iluma-Ilum. În sfârșit, într-o dimineață sosi strălucitor de bucurie:

— Peste trei ceasuri Iluma-Ilum e în oraș. Se vede de pe coperișele caselor cum se apropie pe carul de argint tras de trei armăsari. Toată lumea e pe zidurile cetății. Stăpâne, a venit scăparea ta! Oamenii șoptesc că Iluma-Ilum e mînios, dar eu am adus argintul! N-ai grijă, stăpâne, s-a isprăvit robia

ta. Am jertfít o vacă zeului Nabu, pentru tíne, cum mí-a poruncít maică-ta Ním-Utumu.

Nerăbdarea se încuibă în íníma lui Gungunum. Tovarășul său de lanț începu să plângă, sígur că í-a sosít ceasul morții. Gungunum îl compătímea și nu-l înțelegea. Dín sufletul lui parcă s-ar fí stíns cu totul fríca de moarte. Groaza lui era că va fí ízgonít dín robíe și că astfel va pierde pe Hamma pentru totdeauna.

Trecură ceasurile înăbușitor de grele. Apoi se auzírá chíotele de bucuríe ale norodului. Apoi se făcu tăcere și iar trecură ceasuri, maí apăsătoare. Gungunum ardea. Símpțea límpede că acuma, în ceasurile acestea, se hotărăște soarta lui și îi tremura íníma.

Șí deodată se deschíse cu zgomot mare poarta închísoríi. Gungunum respíră parc-ar fí scăpat díntr-o încleștare chínuitoare. Ostași multí íntrară și legară la spate, cu lanțuri, coatele prízonerílor. Gungunum iar se uluí: „Dacă s-a sfârșít robía, de cemí leagă brațele la spate?“ Cu lovíturí de bíce și sulíțe, fură scoși afară. Cotírá prín câteva ulíțe până ce ajunseră la templul zeului Enlí. În curtea princípálă, regele Iluma-Ilum, pe tron de argínt, era înconjurat de tartaníi săi, de ostași și multíme mare de akkadíeni. Gungunum parcă se dumerí: „Ínainte de a ne da drumul, regele vrea să se bucure vâzând cum vom fí însemnați cu fierul roșu al robíei!“

Sosírá ínaintea regeluí Iluma-Ilum îngrămădítí, murdarí și duhnínd greu ca porcíi. Gungunum apucă să vadă fața regeluí, íntunecată și cu ochíi ínsetați de sânge.

„Acuma ne ucíde!“ íi trecu prín gând ca o lumínă orbitoare.

Un răcnet íi făcu pe toți să se prăvale cu fața la pământ. Și numaídecât Gurgunum auzí, de-aproape, o lovítură scurtă ca și când se ínfíge între oase arma strâmbă care ucíde maí repede. Lovítura fu urmată de un țípăt ínfundat și apoi de un horcáit. Aceeași lovítură se auzí apoi dín nou, ínsă ínsoțítă de alt țípăt, maí puterníc.

Acuma Gungunum, stând ghemuit cu obrazul la pământ, pricepu tot parcă i-ar fi spus cineva la ureche ce s-a întâmplat. Iluma-Ilum vrea să răzbune neputința de-a lua cetatea Kiș, ca să împace pe zeii lui nesăturați de sânge. De aceea a adus pe prizonierii din Bablu în curtea templului. Sângele lor trebuie să curgă pe lespezile din casa zeului. Îl rodea să ridice puțin capul, să vadă ce se petrece, dar nu îndrăznea de frică să nu-l lovească vreun paznic. Tovarășul său de lanț ofta și plângea. Alții gemeau din ce în ce mai îngroziiți, așteptându-și rândul. Și lovitură sabiei strâmbe ca secera cădea mereu, în răstimpuri egale, cu același zgomot ciudat scârțâitor, urmată doar de țipete deosebite.

Apoi se simți o mișcare, ca și când o serbare solemnă e tulburată de o întâmplare supărătoare. Glasuri indignate se ridicară, printre care însă răzbea o plângere desperată:

— Argintul... plătit... Gungunum... răscumpărare...

Era Ululai care izbutise să se strecoare până la picioarele regelui Iluma-Ilum, întinzând tăblița-chitanță ca o protestare. Ostașii se repeziră asupra lui. Câteva sulite îl străpunseră deodată. Gungunum ridică puțin ochii și, printre picioarele păroase ale ostașilor, zări trupul lui Ululai zvârcolindu-se, fără a fi scăpat din mână tăblița doveditoare că a plătit argintul de răscumpărare.

Apoi iar se făcu liniște și iar porniră loviturile armei strâmbe.

Deodată tovarășul de lanț țipă și Gungunum simți pe obrazul drept stropi fierbinți. Înainte de a-și putea da seama, o mână puternică îl apucă de umărul stâng, ridicându-l puțin. Gungunum zări ca o fulgerare lama sabiei strâmbe de pe care picura sânge. O izbîtură ascuțită în coșul pieptului și apoi o sfâșiere parcă i-ar fi smuls inima. Aceași mână îl îmbrânci la o parte, întorcându-l cu fața în sus. O sandală umedă de sânge îl călcă pe obraz. Mai simți apăsarea sandalei grele turtindu-i nasul. Apoi gura i se umplu de ceva cald. Apoi se făcu întunerice și gândurile se risipiră ca aburii în vânt...

* * *

Sufletul rătăci un răstimp, parcă și-ar fi încercat zborul spre o lume nouă. Conștiința pură se reînchega pe cât rămâneau mai departe urmele vieții materiale. Încet-încet sufletul își redobândi limpezimea. Mișcarea se intensifica mereu, prin planuri tot mai luminoase. Spațiul însuși se rotunjea în nemărginire până unde timpul se confundă cu imobilitatea.

O senzație albă stăpânea sufletul, cu atât mai vie cu cât deosebirea dintre lumea materiei și a spiritului se subția. În aceeași măsură însă creștea conștiința nedesăvârșirii care se transformă în simțământul singurătății dureroase...

CAPITOLUL IV

SERVILIA

... Conștiința singurătății râvnea existența pură. Golul încă era nemărginit și sufletul nu-și găsea calea desăvârșirii. Începu așteptarea chinuitoare a unui destin ce se apropie și de care nu te poți feri.

Apoi așteptarea luă iar forma mișcării spre o țintă necunoscută, cu înălțări și coborări, cu zigzaguri neînțelese. Spațiul se îngroșa, străbătut de curgerea timpului ca o țesătură din ce în ce mai deasă. Sufletul se zbuțuia în mrejele lumii noi, șerpuind neîncetat parcă în căutarea unui adăpost. Conștiința i se îndoia, se mlădia și se subția ca o flacăra în bătaia vântului

Apoi mișcarea se stinse deodată și conștiința se întunecă, parcă s-ar fi topit în strânsoarea unei vieți noi...

1

Al șaptelea copil nu era așteptat cu prea mare bucurie în casa din Antium a lui Nigidius Saturnius, cavalier roman. Nașterea fu atât de grea, că era să pricinuiască moartea mamei, dacă n-ar fi avut ajutorul priceputei slave, Atia. Fericit că Lollia, soția lui mult iubită, a scăpat cu bine, Nigidius oferí un sacrificiu de vin și tămâie în templul Fortunei. Copilului însă îi dădură numele Axius, în cinstea edilului Axius Sofronius, prieten scump al familiei, pe care bătrânul Caesar Augustus îl numise în slujbă chiar în acel an.

Totuși Axius deveni curând răsfățatul tuturor. Lollia îl iubea pentru că a suferit atât de mult dându-i viață și sperând că va rămâne ultimul ei vlăstar. Nigidius era mândru că mai are un fecior să-í perpetueze numele și să fie rezerva viitorului familiei. Dintre șase copii, numai cel dintâi, Nonius, fusese

băiat. Gríja pentru soarta celor cinci fete îl nelinișteea, deși era bogat. Îl rodeau ambiții. Spunea că se trage dintr-o veche familie patriciană sărăcită. Prin muncă și noroc el s-a ridicat în rândul cavalerilor, dar n-avea pregătire destulă să poată juca vreun rol în viața publică. Zeii nu-l înzestraseră cu talent oratoric și nici barem nu învățase gramatică. Prin Nonius spera să ajungă și el, la bătrânețe, omul zilei. Îi dăruí o creștere aleasă, punându-l să ia lecții numai cu maestrul cel mai scump. Când Nonius va fi bărbat cu faimă în Roma, surorile lui se vor putea mărita, având și zestre mare, chiar cu senatori. Axius sporea perspectivele familiei. Ce n-ar putea dobândi Nigidius prin Nonius, va înfăptui negreșit Axius.

Curând după ce îmbracă toga virilă, Nonius fu trimis la legiunile proconsulului Publius Quintilianus Varus, să lupte contra germanilor, ca apoi, întorcându-se acasă cu glorie militară, să obțină mai lesne onorurile ce i s-ar cuveni. Deși Nonius a plecat sub auspiciile cele mai favorabile, familia întregă a rămas tristă și chinuită de îngrijorare. Vrând să afle știri mai dese și mai directe de la eroul lor, se mutară cu totul la Roma, în casa lor de pe Vicus Patricius. Mutarea de altfel era plănuită mai de mult, din pricina fetelor care trebuiau să fie mai în văzul lumii bune.

Axius însă rămase în Antium, în gríja bunicii, o matroană pioasă, și a unui pedagog, Myro, cumpărat anume pe o sumă mare, având faima unui gramatic desăvârșit, cunoscând deopotrivă de bine limbile latină și elenă. Bunica avea să-i completeze educația religioasă, după tradiția romană, iar pedagogul să-l inițieze în meșteșugul scrierii și citirii. Împlinea zece ani și era copil blând, ascultător. Iubea mult pe maică-sa Lollia, și despărțirea de ea îl amări, mai ales în primele zile. Se simțea oropsitul familiei. Explicațiile bunicii îl împăcară puțin, iar libertatea deplină îl făcu să uite despărțirea. Casa din Antium era în mijlocul unei grădini mari, nu tocmai îngrijite, lângă mare, cu o priveliște minunată asupra orașelului de vilegiatură pentru patricianii și bogătașii romani. Nigidius o

cumpărase, împreună cu grădina, pe un preț de nimic, a restaurat-o, a împodobit-o cu colonade de marmură. Fusesse casa norocului. Mîcului Axíus îi era mai dragă marea în ale cărei veșnice frămîntări presimțea taîne multe. Însoțit de pedagogul Myro și urmat de un capsariús, care aducea cele trebuincioase pentru scris, copilul petrecea toată ziua pe afară pe aleile și cărările umbroase. Îi plăcea să stea ceasuri întregi pe țărmul mării, cu cerata în mână, scriind, citind și mai cu seamă ascultând cu nesăturată curiozitate glasul pedagogului care-í povestea și-í explica faptele zeilor. Șoaptele spumoase ale mării, adierile răcoroase și alinătoare ale zefírului se îmbinau cu basmele minunate ca niște murmure misterioase din altă lume. Zeii trăiau în inima lui atât de vii, că se aștepta mereu să-í întâlnească. Deseori, în zare, í se părea că se apropie Neptun, plutind pe valurile verzi, despícând cu tridentul de aur adâncimile, în vreme ce pe malul nisipos, spălat de unduirí moi, ce lăsau în urmă îngrămădirí lăptoase de spume, se deslușeau contururile albe și ispititoare ale etern tineréi Venere... În trei ani, Nígídíus a venit de multe ori prin Antíum, totdeauna grăbit și fără a se interesa prea mult de Axíus. Intrase în câteva mari combinații comerciale și era mereu pe drumuri. Lollía cu fetele soseau, în fiecă an, la sfârșitul verii, pentru câte-o lună, înainte de-a trece la Baíae, unde se aduna, toamna, lumea cea mai aleasă.

Acuma însă, îndată după calendele lui noiembrie, într-o seară, pe neașteptate, pică toată familia în Antíum, spre marea mirare a lui Axíus. Toți păreau posomorâți, îngrijorați și-l îmbrățișau, pe rând, care de care mai călduros, chiar și tatăl său, rece și serios din fire. În cele din urmă Lollía nu s-a mai putut stăpâni, a izbucnit în hohote de plâns și, sărutând furtunos pe Axíus, a strigat:

— Tu ești speranța noastră, unica speranță!

A doua zi Axíus află de la Myro ceea ce se întâmplase, mai lămurit decât din șoaptele misterioase ale surorilor sale, căci Myro se înformase de la sclavii ce întovărășiseră familia

și care cunoșteau toate veștile romane. De câteva zile umblase prin Roma o știre pribeagă despre înfrângerea legiunilor lui Varus. Nu se știa cine a adus-o, dar creștea din ceas în ceas, se strecura în toate casele și în toate inimile. Apoi a sosit confirmarea: întreaga oaste romană a fost atrasă în cursă și măcelărită de către germanii lui Arminius. Imensul oraș a avut o tresărire cumplită. Zvonurile sinistre se multiplicau: germanii au pornit spre Roma, germanii au și trecut Alpii... Se povestea că împăratul s-a închis într-o odaie unde plânge neîncetat și se izbește cu capul de pereți. Străzile gemeau de mulțimea îngrozită, alergând de ici-colo, fără țință, doritoare de amă-nunte. Se găseau mulți care blestemau pe Caesar Augustus pentru că el ar fi pricina nenorocirii naționale. Paza orașului fu întărită. Erau temeri de tulburări și de revolte. Apoi alaltăieri, un edict îndurerat anunța poporul roman catastrofa, îndemnând pe toți să o suporte cu demnitate. Casa lui Nigidius s-a umplut de doliu. Nonius, fala familiei, se afla printre cei pierduți. În sfârșit, de frica unei răcoale a poporului, s-au hotărât brusc să părăsească Roma și să se stabilească, barem până se vor liniști lucrurile, în Antium, unde era și Axius, acuma singurul reazem pentru ambițiile lui Nigidius.

Viața lui Axius se schimbă cu totul de-acî încolo. Însuși Nigidius îi povestea, peste câteva zile, cum s-a prăpădit Nonius, atrăgându-i atenția că viitorul familiei se află în mâinile lui. Copilul, deși nu înțelegea tocmai bine, se simțea mândru.

Familia nu rămase multă vreme în Antium. De îndată ce aflară că Roma s-a potolit, se reîntoarseră acolo cu toții luând acuma și pe Axius. Myro se bucură mai mult, dar bucuria îi fu scurtă, căci Nigidius, pentru a desăvârși educația copilului, îi tocmai un retor faimos, pe Caius Orbilius, care dădea lecții de oratorie tuturor odraslelor marilor familii romane. Așa, Myro rămase simplu pedagog însoțitor al lui Axius. Apoi, fiindcă Axius era cam moleșit și visător pentru cei treisprezece ani ce-i avea, primii un atlet special care să-l învețe gimnastica și mănuierea armelor.

Primăvara aduse un eveniment mai important în viața lui Axíus. Spre a-și pune în valoare averea și planurile de înălțare, Nígídíus îl logodí cu Chrysílla Autronía, fiica de zece ani a lui Publíus Autroníus. Logodna era menită să deschidă ímedíat porțile caselor patriciene pe seama fetelor lui Nígídíus. Autroníus, deși sărac, era înrudít de aproape cu câteva famílii mari. El însuși se lăuda mult cu un străbun de-al său care ar fi fost consul cu vreo trei secole în urmă. Neamurile îl ajutau cât puteau; el însă dísprețuía ajutoarele, primíndu-le totuși. Consímțământul de logodnă al lui Autroníus l-a costat pe Nígídíus un împrumut de două sute mii sesterții, fără dobândă. Axíus a îndurat ceremonía cu demnitatea cuvenită, asemenea și logodníca. Însemnătatea lui Axíus, în sânul famíliei, crescú mult pe urma logodnei. Chíar el se símțea bărbat, deși Chrysílla Autronía í-a rămas tot atât de străină ca și mai înainte. De altfel níci n-avea prílej s-o întâlnească decât rareori. Numái de la surorile sale află că Autronía e o fire orgolioasă, că íi place să vorbească grecește și că de aceea í se zíce în famílie Chrysílla.

Rezultatele logodnei lui Axíus fură mai ferícite pentru famílie. Chíar în toamna următoare, două surori își găsíră norocul, mărítându-se una cu un cavaler roman foarte bogat, cealaltă cu fiul unui senator.

2

Retorul Orbílius spuse în curând lui Nígídíus că Axíus nu e tocmai tare în *controversia*, dar că e emínent la *suasoria*, ceea ce dovedește o fantezie bogată. Cu același prílej, celebrul învățator făcu oarecare complímente și lui Myro pentru eleganța și puritatea pronunțării límbii elene.

Myro rămase confídentul lui Axíus. Íl íubea dín ce în ce mai mult. Împreună au cutreierat Roma, pe care Myro o cunoștea și care pentru Axíus era încă o taínă uluítoare. Ceasurile líbere le petreceau, la început, în splendídele grădíní ale lui Maecena. Erau destul de aproape de casa lor dín Vícus

Patrícíus. Pe aleíle adumbríte de plataní şi străjuíte de statuí, Myro încerca uneorí să-í explíce că díferííí zeí sunt, în realítate, înfăţíşarea multíplă a unei dívínítăţí atotcuprín-zătoare. Axíus clătína díń cap, neîncrezător. Farmecul multíplicităţíí s-ar fí dístrus prín reducerea la unítate. Mulţímea face armonía. Când la fíece pas întâlneştí un zeu sau barem manífestarea unei dívínítăţí, lumea e maí bogată, maí încântătoare. Ce arídă ar fí víaţa pe pământ dacā nu s-ar amesteca príntré oameni în permanenţā şi zeíí cu dorínţele, pasiúníle şi ordínele lor. Pedagogul nu stāruía, dar íí prevestea tainíc că va íntelege toate când va face cunoşţínţā cu fílozofíí.

Maí târzíu Myro íl obíşnuí să treacă aproape zílníc prín Argíletum, pe strada îngustā şi ímbâcsítā ce leagā Subura cu Forul Roman. Acolo sunt cele maí multe líbrării. Pancarte cu títluríle noílor cărţí atārnau pe toate coloanele, iar díń uşíle deschíse răbufnea afarā mírosul greu de şofran şi uleí de cedru care apăra de ínsecte rolele sau volumele păstrate în pungi de pergament orí în lādíţe de lemn tare. Cāscau gura pe stradā, prívínd după oamenií celebri, ascultānd uneorí convorbíríle lor. Myro ar fí cumpărat bucuros câte-o noutate, despre care auzea mereu vorbíndu-se, dar el n-avea baní şi nící Axíus. Ca să-şí astāmpere setea de-a cítı, íntrau díń când în când în bíblíoteca públícā, ínfííńţatā de Augustus în templul lui Apollo. Acolo a cítıt cu glas tare vestítul *Metamorphoseon* al lui Ovídíu, care încântā mult pe Axíus.

În curānd Nígídíus, aflānd că în toate casele marí se cuvíne să fíe o bíblíotecā, poruncí lui Myro să-í alcātuíascā una vrednícā de o persoanā consularā. Se gândea în síne că Axíus, cât e de deştept, ar putea să ajungā şi senator, şi chíar consul. Urmā un an ferícít pentru Myro. Cutreíerārā toate líbrăriiíle, rāscolírá toate rafturíle şi adunarā vreo douā míí de volume, spre bucuría lui Nígídíus care, deşí nu cítea nímic, se lāuda pretutíndení cu bíblíoteca. În acest răstímp, în schímb, Axíus dobāndí o pasiune pentru cărţí atāt de mare, că íşí neglíja chíar studííle de retorícā şi exercíţííle de gímnastícā.

Până să îmbrace Axíus toga vírilă, se mai măritară și celelalte trei surori, făcând partide nu mai puțin strălucite ca cele două dintâi. Acuma Nígídíus se gândea să-l trímítă la legiunile lui Germanícus, să-și împlínească datoriá mílítară către patrie, cum se cere unui víitor senator. Moartea împăratului îi încurcă puțin socotelíle. I se părea de rău augur ca Axíus să plece la oaste tocmai când se stínge un om mare și se temea să nu-l píardă cum a píerdut pe sármanul Noníus. Consultă un oracol egíptean dín Alba, care-í spuse că Axíus va trăi mulți ani și va muri în baie. Totuși Nígídíus mai șovăi până în primăvara víitoare. Atunci, prín Autroníus, obțínu permisiúnea pentru Axíus de-a pleca. Axíus însă mai zăboví câteva luni și porní de-abía în august. Când ajunse la poalele Alpílor, întâlní solí care vesteau că Germanícus a zdrobít oștírile lui Armíníus în câmpíile Idífíavíso și la valul Angrívavírilor. Făcu un popas de șapte zile într-un orașel, cumpánínd dacá trebuie să-și mai urmeze calea sau să se întoarcă acasă. Se întoarse. Nu voía să fie rídicol ajungând la oaste când s-a ísprávít rázboiul, să creadă lumea că umblă doar să fígreze și el în tríumful lui Germanícus.

Sosí acasă numai prín noiembre și găsí pe tatăl său pe moarte. Întoarcerea lui neașteptată fu socotítă ca un semn místeríos al zeilor care n-au lásat pe Nígídíus să se stíngă ínaínte de a-și revedea fecíorul. Bătrânul îi dădu sfaturí pentru víiață. Íl lăsa o avere de câteva mílíoane de sesterțíi. Să profíte de ea, íntrând în serviciul republícii, să fie stáruitor, energíc, actív. Axíus îi fágăduí solemn că-í va urma povețele. Íl și ímprovíză níște planurí grandíoase de víitor, care umplură de ferícire ínima muríbundului.

Rămășițele pámântești ale lui Nígídíus fură transportate la Antíum, unde le aștepta un míc mausoleu rídícat mai de mult prín gríja ráposatului. Bătrâna Lollía se hotărí să rămâie acolo, nemaíavând ce căuta de-acuma la Roma. Și Axíus petrecu aproape toată zíua în Antíum, díscutând cu Myro asupra morții și a zeilor. Explícațiiile sclavului fílozof nu-l mulțumeau. Íși

puse în gând să studieze filozofia, să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebările ce-l nelinișteau deseori. În martie trecu la Roma înadîns ca să se inițieze în filozofie. Capitala era un adevărat furnicar de filozofi de toate categoriile. Chiar prin tavernele de pe Subura, epicuriani vagabonzi propovăduiau filozofia plăcerilor, angajați în acest scop, cu lefuri grase, de curtezane care astfel cucereau mai mulți curtenitori bogați și darnici. Axius vorbi cu câțiva, la întâmplare. Fiecare îi glorifica altă înțelepciune și-i promitea alte fericiri. Se înfricoșă de perspectivele încurcate și amână pentru altă dată alegerea.

De altfel acuma Roma se interesa de triumful lui Germanicus, fixat pentru sfârșitul lunii mai. Pretutîndenii și toată lumea numai despre învingătorul germanilor vorbea, cu un entuziasm care-l cuprînse curând și pe Axius. Se pregătea o primire măreață. Două cohorte de pretorienii fură trimise întru întâmpinarea eroului, dar plecară toate, fără ordin. În prezîua sosirii zeci de mii de oameni porniră pe toate căile să salute mai degrabă pe salvatorul onoarei romane. Axius, întovărășit numai de Myro, se afla printre cei mai însuflețiți. Seara însă se întoarse acasă cam obosit. În ziua triumfului, pe o vreme minunată, Axius ieși iar pe Via Lata până la Porta Flaminia și așteptă acolo două ceasuri până ce apărură în depărtare cortegiul. Apoi, alături de carul triumfal tras de patru armăsari albi, în mijlocul mulțimii înflăcărate care cânta, dansa, asuda și se îmbrâncea, veni înapoi pe Via Lata, coti printre Saepta Julia și Iseum & Serapeum și trecu chiar pe sub poarta triumfală. De aici însă se despărți de alai și o luă pe Vicus Argentarius, sperând să ajungă mai repede pe Forum Romanum, să poată vedea sosirea în fața templului lui Jupiter. Strada era înșesată de oameni care toți se îmbulzeau în aceeași direcție. Axius izbuti să străbată până aproape de Carcer Mamertinae. Aici învălmășeala era cumplită. Oamenii se zvârcoleau care să răzbească înaintea, care să se întoarcă înapoi, răcnind, injurând. Multe femei leșinară în înghesuială. După o adevărată și disperată luptă cu coatele, Axius se smulse din mulțimea

înfierbântată. De altfel Germanicus trebuie să fi ajuns de mult pe Capitoliu, cel puțin după urletele de entuziasm ce se auzeau furtunoase și pe care le îngroșau țipetele celor ce își manifestau din depărtare bucuria.

Ocolind anevoie Capitoliul și Palatinul, de-abia târzii după-amiază reuși să se strecoare până la Vicus Patricius, acasă. Toga-i tivită cu purpură era sfâșiată și murdărită, iar corpul îi era vrâstat de vânătăi.

3

„Gloria militară nu se cucerește privind triumfurile altora, ci luptând!” își zise Axius a doua zi, rușinat că s-a amestecat în mulțimea dornică de spectacole.

Nu simțea însă nici o chemare pentru viața ostășească. Vru să se apuce de altceva și își dădu seama, curând, că nici o activitate nu-l ispitește. Avea dorințe vagi, nelămurite. Îi lipsea parcă mereu ceva și întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.

Totuși, socotind că un cavaler roman tânăr și bogat nu poate sta degeaba, ceru sfatul lui Myro pe care îl privea ca pe un prieten.

— Să nu faci nimic, stăpâne, îi spuse sclavul. Cavalerul roman să trăiască, să petreacă și să mediteze. E cea mai frumoasă viață.

— Mă plictisesc îngrozitor, Myro! Am să mă sinucid dacă nu-mi voi găsi o ocupație sau barem un scop în viață! murmură Axius, amărât.

— Numai filozofia poate destăinuî omului rostul vieții și al lumii! zise Myro.

Șase ani jerfi Axius filozofiei. Începu cu Seleucus, prietenul împăratului, epicurian faimos care-și vindea scump învățăturile numai odraslelor de patriciani bogați. Lui Axius i-a luat într-un an peste cincizeci de mii de sesterții. În cele din urmă Axius s-a saturat de lecțiile lui pomădate și i-a întors spatele. A întâlnit un stoic bătrân, grec, foarte de treabă, l-a adus acasă

și l-a ținut trei ani, crezând că a găsit calea înțelepciunii. Atunci a cunoscut pe liberta Thesmína, a îndrăgít-o și a adoptat teoriile hedoniste ale lui Aristíon care era nomenclatorul curtezanei și se lauda că e discípolul lui Aristípp dín Cyrene. S-a scârbít însă și de el, mai curând decât de grațiile Thesmínei. În sfârșít a plecat cu Myro la Atena, în patria filozofíei adevărate, a ascultat câteva luni pe sceptícul Chrysípp și s-a întors acasă nemângâiat. Golul dín sufletul lui parcă se mărea cu cât încerca să se lumineze.

Se duse la Antíum, să mai vadă pe maică-sa.

— Adu-ți amínte că ești logodít cu Chrysílla Autronía! Íi zise Lollía.

Cuvíntele mamei îl înviorară. Socotí că ea are dreptate. În căsnície va găsi ferícirea și líníștea. Era de douăzeci și patru de ani. Índată ce se întoarse în Capítală, se gândí cum să reia relațiile cu famílía Autroníus. Se símțea rușinat că, de vreo doi ani, níci măcar n-a trecut pragul casei lor. Autroníus trebuie să fie supărat, deși Nígídíus í-a lăsat prín testament un dar frumos de baní. Prea vínovat însă nu se găsea. Logodníca íi rămăsese aproape străínă. În orice caz nu-l íspítea. I se păruse totdeauna rece, mândră și prefăcută. Íși zísese mereu că are vreme destulă să trăiască cu ea. Până atunci să cunoască bine viața. Fííndcă în căsnície avea de gând să păstreze vírtutea veche romană, íubínd numai pe soția sa și mama copíilor săi, se crezuse îndreptățít să guste toate voluptățile íubíríi înainte de a se însura, încât să nu-l mai poată ademení níci o femeie.

Nomenclatorul îl anunță și apoi îl conduse într-un atríum sobru și modest, unde Autroníus îl aștepta, mírat și muștrător.

— Credeam că ți-ai uítat logodníca de dragul filozofíei!

— M-am pregătít numai ca să o pot respecta mai mult! zise Axíus cu un surâs blând care rísípí repede supărarea bătrânului. În vestibul, un sclav țínea în mână, cu mare gríjă, o lădiță de lemn sculptat. Fííndcă Autroníus îl príví nedumerít, Axíus adăugă în semn de explícație:

— Pentru Chrysílla...

Ochii de oțel ai bătrânului avură o lucire de bucurie, pe care însă o stăpâni repede. Luându-l de braț, zise cu o nepăsare compusă:

— Chrysiilla e în grădina cu maică-sa. Să mergem la ele!

Casa lui Autronius se afla în colțul dintre Clivus Mamuri și Vicus Longus, înconjurată de o grădină mică, foarte bine îngrijită. Un pavilion hexagonal, cu coloane subțiri de marmură, cu trepte albe, era fala stăpânului fiindcă îngăduia o priveliște frumoasă spre Viminal, spre Forul Cesarilor și spre Capitoliu. Statuete, colonade potrivite, câțiva platani și adevărate covoare de flori împodobeau grădina. În dosul pavilionului era chiar și o piscină în mijlocul căreia o nimfă speriată se ferea zadarnic de miile de fire de apă ce o stropeau din toate părțile. Câteva slave tundeau iarba lălăind, în vreme ce grădinarul hirsut, german, plivea un rond de flori roșii.

Cei doi bărbați urcau spre pavilion, pe cărarea albă șerpuitoare. De cum ieșiseră din casă, Axius zărise lângă pavilion două siluete. Pe când Autronius îi lauda calitățile grădinarului, tânărul se uita numai la figura albă, cu mâna întinsă spre o câprioară care se apropia puțin și apoi fugea. O recunoscuse. Era Chrysiilla. Autronius observă privirea lui și începu să-i spună cum câprioara a fost crescută de Chrysiilla care a primit-o în dar, la Tusculum, de la administratorul unui senator, rudă de-a lor, în vila căruia au fost găzduiți vara trecută.

— A venit Axius! strigă Autronius de departe, întrerupându-și povestirea.

Atât Chrysiilla, cât și maică-sa rămaseră pe loc, nemîșcate. Amândouă văzuseră și recunoscură pe Axius. Fata scutura de pe degetele mâinii drepte firele de iarbă cu care momise câprioara. Autronius le povestí, cu mare lux de cuvinte, cum s-a mirat când nomenclatorul i-a vestit pe logodnicul rătăcit, cum nu-i venea să creadă... Axius examina, zâmbind, pe Chrysiilla care se uita numai la tatăl ei, simțea că e privită și surâdea puțin cam disprețuitor. Avea ochii mari, negri și gene foarte lungi care le moleșeau lumina, și o gură mică cu buzele subțiri. Tunica albă îi mlădia formele corpului.

Când Autroníus contení, Axíus luă lădița dín mânăile sclavului și o oferí Chrysílleí, murmurând:

— Frumusețea ta n-are nevoie de podoabe. Dar admirația mea simte nevoia unei mărturisiri.

Fata luă lădița, scoase darurile, mulțumí cu același surâs indiferent. Schimbară cu toții câteva vorbe banale. Atmosfera însă rămânea greoaie. În cele dín urmă Autroníus, sub pretext că are ceva cu grădinarul, plecă împreună cu bătrâna, lăsând singur pe logodnicí. După un răstimp de tăcere, Axíus îi spuse că acuma, deplin pregătít pentru viața serioasă, dorește să-și împlínească obligația veche și atât de plăcută de-a o duce în casa lui și-a o face fericită, că, deși o cunoaște prea puțin, știe că ea îi va fi soție demnă, íubitoare și credincioasă. Chrysilla îl asculta cu síala convenită, privíndu-l însă mereu curioasă și cercetătoare, parcă ar fi vrut să-l încurce. Ținuta lui frumoasă, îmbrăcămíntea elegantă îi plăceau tot atât ca și ochii lui blânzí în care dormeau mistere. Totuși voia să-l pedepsească pentru că a neglijat-o atâta vreme. De altfel í se credea superioară prín noblețea familíei și râvnea să-și păstreze superioritatea și în căsnicie. Íi răspunse calm, aproape rece, amestecând multe cuvinte grecești în fraze, ca să-í arate că are o educație subțire.

Axíus plecă nemulțumít. Când ajunse acasă, era hotărât să o repudieze și să-și caute altă míreasă. Pe urmă se răzgândí. Trebuie s-o ía, tocmai íííndcă e orgolioasă. Are s-o îmblânzească, s-o subjuge. O adevărată femeie romană așa se cuvíne să fie, mândră și nestăpânită. Până acuma a avut legături numai cu femei care, fie pentru averea lui, fie pentru frumusețea lui, parcă nu aștep-taseră, pentru a-í cădea în brațe, decât să facă el primul pas. Rezistența ei e o calitate.

Stabilí cu Autroníus ziua căsătoriei. Până atunci mai văzu pe Chrysilla de trei orí. O îndrăgí. Ardea de nerăbdare s-o strângă în brațe.

Bătrânul Autroníus ținu să-și aducă el însuși fíica la templul lui Jupíter, spre a face acolo jertfa focului, după datină.

Aleseseră templul lui Jupiter Stator, de pe Velia, aproape de Via Sacra. Era un templu mic, foarte vechi. Se zicea c-ar fi fost clădit, cu trei secole în urmă, de consulul Attilius Regulus. Avea șase coloane albe, cu fațada spre Capitoliu, iar pe fronton fascia cu fulgerele. În cella minusculă statuia marelui zeu, șezând, era vopsită în roșu, ca și a lui Jupiter Capitolinus.

Axius aștepta acasă sosirea miresei. Însăși Lollia venise de la Antium să supravegheze și să se bucure. Toată casa era în fierbere. Sclavii, îmbrăcați de sărbătoare, umblau veselii după treburi. Se răspândise printre ei zvonul că, în cinstea Chrysiliei, stăpânul avea să le dăruiască tuturor libertatea.

În atrium, împrejurul impluviului pătrat, Axius se plimba din ce în ce mai nerăbdător. Pașii lui răsunau lăptos pe pardoseala lucioasă, frecată cu ulei. În apa impluviului se oglindea de sus cerul foarte albastru. Sclavi alergători, iuți de picior, îl vestiră când a pornit cortegiul de la Autronius, când a sosit la templu. Acuma însă, de o veșnicie, nu mai venea nimeni să-i anunțe sfârșitul ceremoniei de-acolo. Se gândi că poate sclavul, căscând gura la lume, a uitat să-și împlinească datoria. Scrâșni mânios și-și zise că va pune să-l biciuiască până la moarte. În aceeași clipă apără în vestibul sclavul grec, istovit de alergătură, gâfâind: „Au pornit...” și apoi prăbușindu-se ca un mânz cu fierea plesnită.

Axius se lumina. Trecu în peristilul vast, sprijinit pe patru rânduri de coloane corintice. În fund, în oecus, se înălțase altarul împodobit cu flori, înconjurat de socluri cu statuetele de marmură ale străbunilor și figurile de lut ars ale zeilor Larii. Lollia nu era aici. O găsi în triclinium unde o ceată de sclavi pregăteau ospățul nupțial. Îi spuse că a pornit cortegiul și, fiindcă mai era timp, se reîntoarse în atrium, reluându-și plimbarea în jurul impluviului.

În sfârșit auzi din stradă un zgomot surd, îngroșându-se mereu. De prin toate încăperile sclavi și slave năvăleau afară să întâmpine mireasa. Axius aștepta pe Lollia, rezemat de o coloană. Ieșiră împreună.

Strada gemenă de lume. Curioși și cerșetori se adunaseră, mulțime mare, să privească spectacolul. Libertinii familiei rânduiau în semicerc pe sclavi cu flori în mâini.

Carul nupțial opri în fața porții. Chrysiilla, în peplum alb, cu cununță de verbină în păr, peste care se mlădia vălul de argint, coborî ca o zeiță în sărbătoare. Sclavii căzură în genunchi și cu fața la pământ. Mireasa pășea numai pe petale de trandafir albi. Autronius o luă de mână și o duse întâi la Lollia, care o sărută pe frunte.

În peristil îmbulzeala era imensă. Toată lumea căuta să fie mai aproape, să vadă mai bine. Însuși marele flamin al lui Jupiter venise să slujească. Căciula-i conică albă, de piele de oaie, se ridica deasupra tuturor pe când, cu lingurița de aur, picura graunțele de tămâie peste flacăra de pe altar, murmurând cuvinte neînțelese într-o latinească arhaică. Mirii gustară din aluatul sacru, băură din aceeași cupă vin îndulcit cu miere și primiră binecuvântarea flaminului.

Pe urmă Axius se așeză cu mireasa pe un tron improvizat, acoperit cu o blană de miel. Ii cuprinse blând mijlocul. Brațul îi tremura atingând corpul ei cald. O privea cu ochi care o sorbeau. Chrysiilla era acuma fără văl și i se părea mai frumoasă. În zâmbetul ce-i înflorea în ochi și pe buze, el simțea o chemare tainică.

— Chrysiilla, îngână dansul cu o voce arzătoare, te iubesc!

Mireasa închise pleoapele ca și când ar fi vrut să-și ascundă sfiala. Axius nu înțelese gestul și avu o săgeată în inimă. Atunci însă simți mâna ei mică așezându-se pe brațul lui, mângâindu-l. Mâna era fierbinte și tremura. Axius tresări de fericire. Iși alunecă degetele pe șoldul ei rotund, de-abia stăpânindu-și iubirea.

Începură felicitările...

Peste un an Chrysiilla Autronia născu un băiat pe care îl numiră Nigidius, după tatăl lui Axius. Peste alți doi ani născu alt băiat, Balbus, și apoi, înaintea de-a se împlini un an, o fetiță,

Saturnína. Pe urmă trecură trei ani până ce născu iar băiat, pe Marcus.

Axíus era ferícít. Dívíníza pe Chrysílla în care își zicea că și-a găsit rostul vieții. Fecunditatea ei se părea o favoare specială a zeilor, mai ales că, după fiecare naștere, Chrysílla se făcea mai frumoasă. Se simțea iubit și simțământul îl măgulea, fiindcă vedea în soția sa o ființă superioară. Iubirea îi era tirană și exclusivistă. Din prima noapte i-a declarat că nu vrea să fie împărțită cu nici o femeie, precum ea nu-l va împărți cu nici un bărbat. Axíus i-a jurat atunci credință eternă, fără să-i atribuie vreo însemnătate, știind că jurămintele de iubire sunt făcute anume pentru a fi călcate. Curând însă a trebuit să-și dea seama că Chrysílla ține morțiș la promisiunile ce și le-au făcut atunci. Îl urmărea mereu cu o gelozie pătimașă. Pe când fusese însărcinată cu Saturnína, a ucis cu mâna ei pe o sclavă blondă care i s-a părut că iubește în тайнă pe Axíus. Gelozia ei era de prisos, căci Axíus, într-adevăr, nici nu mai visa alte femei.

O singură neînțelegere le întuneca fericierea. Chrysílla, ațâțată și de tatăl ei, era nenorocită că Axíus nu vrea să între în viața publică, să dobândească onoruri și glorie. Din pricina aceasta aveau deseori schimburi de vorbe neplăcute. Axíus se împotriva din răspuțeri. Nu-și simțea destulă energie pentru a cârmui pe alții, când el însuși avea nevoie de cârmuitor. Spunea că gloria oferă mai multe primejdii decât mulțumiri. Îi scotea mereu pilda lui Germanicus și o întreba dacă învidiază soarta Agríppinei.

Ani de zile, Chrysílla n-a pierdut speranța că totuși îl va îndupleca. A pătruns și în intimitatea bătrânei Lívía Augusta care, îndrăgind-o, de multe ori a vrut să interviev la împăratul Tiberius pentru Axíus. În sfârșit se ivi o ocazie strălucită. Sosise la Roma o delegație de iudei cu o plângere împotriva procuratorului Pontius Pílatos care administra de șase ani Iudeea și Samaría cu o severitate excesivă. Consulul Camíllus Scribonianus, prieten vechi al lui Autronius, înainte de a primi

delegația, chemă pe Chrysílla și o întrebă dacă Axíus ar vrea să meargă la Ierusalím în locul lui Pontíus, cerându-i un răspuns până a doua zi. Atunci Chrysílla își puse în luptă toate armele: rugăciuni, lacrimi, amenințări... Zadarníc. Axíus refuză categoríc, mai ales că era vorba și de un prieten de-al răposatului său frate Noníus.

Femeia capítulă și de-ací încolo níci nu-i mai pomení de slujbe și însărcínări. Pacea cea mai deplină stăpânea căsnícía. Axíus nu râvnea nímic. Dragostea ei și a copiilor îi umpleau viața. Ca să nu stea tocmai degeaba, își înfrumuseță casa dín Roma, se ínteresa de moșía dín Antíum; numai la cea dín Patavíum nu se duse níciodată, era prea departe și chíar se gândea s-o vândă sau s-o schímbe. Încolo trăia cu cărțile. Pentru bíblioteca bogată îl învidíau mulți bíbliofíli. Pe Myro, fostul său pedagog, îl líberase dín sclavie și-l făcuse bíbliotecar, ferícindu-l. Unii prietení îl credeau moleșít de trândăvie și, în spate, îl dísprețuíau ca pe un exemplar típic al decăderíi romane. Alții însă, mai puțíní, zíceau că e un înțelept care știe să întrebúințeze viața spre binele său și al famíliei. Într-o zi un líbrar șiret îi oferí în mare taină un volum în care, spunea el, un fílozof grec dín Alexandría dezvăluía cuprínsul celor patruzeci și două de cărți ermetíce egíptene, împreună cu învățăturíle díctate marilor preoți de către însuși Hermes Trísmegístos. Prín acestea ei stăpâneau místerele vieții și ale morții. Volumul, nefíind míplícát, stârní curíozítatea lui Axíus care îl cumpără îndată pe trei míi de sesterții.

De cum începu să citească, Axíus se simți cupríns de o emoție stranie, parcă í s-ar fi răscolít toate adâncímíle sufletului. Cítínd í se părea mereu că întâlnește lucruri care dormeau într-însul, pe care le-a vísat cândva și apoi le-a úitat când s-a deșteptat. Și cu toate acestea era vorba de lucruri de care, știa foarte bine, nu mai auzíse níciodată în viața aceasta. În trei zile ísprávi cartea și o trecu lui Myro, vrând să-și controleze prín el ímpresíile cíudate ce í le născuse. Myro însă nu găsi nímic deosebít. Ba, când Axíus îi ceru părerea, líbertul

spuse că autorul volumului nu poate fi un filozof, deoarece a îngrămădit superstiții, prodigii și miracole pe care nu le iau în serios decât spiritele naive; el credea că, prin cartea aceasta, se urmărește doar o propagandă pentru cultul Isiac. Axius, auzindu-l, se supără, parcă l-ar fi jignit în ce avea mai sacru, strigă și apoi se înfurie într-atâta, că îl amenință cu flagelatorul. Bibliotecarul se spăimântă, îi imploră mila, scuzându-se că se obișnuise a vorbi deschis când stăpânul binevoia să-i asculte părerea. Axius se potolî îndată, rușinat de o ieșire pe care singur nu și-o putea explica.

Peste câteva zile se apucă să citească iar volumul misterios. Cum îl deschise, impresia ciudată îl prinse iar în rețelele ei. Era singur în bibliotecă. Amurzea și lumina slăbea. Pe când citea tocmai despre judecata lui Osiris, auzi brusc un glas care îl făcu să sară în picioare, parcă ar fi răsunit dintr-o adâncime necunoscută a sufletului său:

— Stăpâne... În fața lui, lângă una din coloanele ce despărteau biblioteca de atrium, stătea o sclavă tânără, într-o tunică verde-mohorâtă, cu brațele goale, cu niște sandale brune de lână, cu părul blond-auriu împletit în două coade ce-i atârnav pe spate.

— Ce vrei?... Cine ești? întrebă Axius buimac, parcă-ar fi văzut o fantomă.

— Servilia...

— Servilia? bâlbâi Axius, mai nedumerit.

— Sclava stăpânei Chrysis Autronia...

— Nu te-am mai văzut pe-aici, zise el, mereu încurcat.

— Sunt numai de trei zile în casa voastră, stăpâne. Am crescut în Patavium, pe moșia ta, și am fost învățată de mică meșteșugul de-a servi pe stăpâna mea când vrea să se împodobască.

Sclava vorbea foarte blând, cu glasul tremurat de o emoție mare, totuși lîmpede și grăbit, ca o lecție spusă pe dinafară. Vorbînd, privirile ei minunate și aprinse se înfîgeau în ochii lui Axius, care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochii ei erau verzi și adânci ca un vârtej de ape și aveau o lumină fermecătoare.

— Ce vrei? o întrerupse Axíus cu o aspríme prin care căuta parcă să se apere de vraja ce-l înlănțuia.

Servília plecă ochíi, ca surprínsă asupra unei fapte nesocotíte. Buzele ei plíne și umede șoptírá încet, umí:

— Chrysílla Autronía te vestește că...

— Bíne! Du-te, du-te! strígă Axíus, fără să mai aștepte să afle pentru ce a venít, símțínd acuma că, de va mai sta în fața lui și de-í va mai auzí glasul, nu se va putea stăpâni să n-o ía în brațe.

Sclava, puțin speríată de vocea lui, rídícă ușor pleoapele, íi întâlní privírea, se întoarse și porní spre atríum. Axíus o vedea îndepărtându-se. Șolduríle ei se legăneau chemătoare. Pulpele plăpânde, goale, luceau în lumína stínsă a amurgului. Și deodată fu cupríns de o teamă sugrumătoare, parcă plecarea Servíliei í-ar seca ínima. Símpțea că, nemaívăzându-í ochíi și neauzíndu-í glasul, lumea întreagă are să se sfărâme, íar el va rămânea síngur, strívít între dărâmăturí.

Șí atunci, fără să-și dea seama, murmură rugător:

— Servília...

Ea se oprí și întoarse capul. În ochíi ei străfulgeră o bucuríe pe care însă o înăbuși scurt. Răspunse supusă:

— Stăpâne...

În aceeași clípă Axíus tresări, ca smuls dínr-un farmec, și zíse cu o líníște stăpânítă:

— Nímíca... Du-te!

Servília díspăru. În tăcerea deasă Axíus mai auzí foșnetul molatic al sandalelor ei pe lespezíle pardoselei. În bíblíotecă, în aerul pătruns cu míros de șofran, pluteau undele unui parfum, ca și când urmele sufletului ei ar fí rămas să-l íspítească.

De-abía într-un târzíu își vení cu totul în írre, întrebându-se cum s-a putut píerde așa în fața unei sclave. Până azí privíse numái ca obíecte de muncă pe sclavele multe ce le avea aici, ca și la Antíum sau la Patavíum. Și tocmai o sclavă să-í zdruncíne íubírea pentru Chrysílla și poate chíar toată ferícírea vieții? Râse síngur, rídícă dínr umerí cu díspreț și se gândí că

a fost o rătăcire neroadă întâmplarea cu Servííia aceasta. Dar ímediat, peste gândul dísprețuitor, se íví o înduíoșare:

„Servííia... Ce nume și ce prívire cíudată!”

Íníma íí bătea ca în preajma unei bucuríí marí. Văzu íar pe Servííia, în același loc, parcă s-ar fí întors, și-í auzí glasul alínător. Íși aduse amínțe că níci barem n-a lăsat-o să-í spună de ce a venít. Íí părea rău.

Vrând să-și alunge dín suflet părerea de rău, íși zise că desígur Chrysíílla a trímís-o și poate pentru ceva ímportant. Cum să fíe atât de bádăran cu Chrysíílla dín prícína unei sclave necunoscute care l-a tulburat cíne știe cum, poate príntr-o vrajă? Trebuie să meargă, să vadă ce dorește Chrysíílla.

Puse volumul cu táinele lui Hermes Trísmegístos în raft, apoi trecu în atríum. Mergând și zícându-și că vrea să ímpace pe Chrysíílla, íși dădea seama că dorește pe Servííia și că numai pentru ea caută pe Chrysíílla. Gândul í se păru jígnítor, încercă să-l gonească, dar íí revenea neíncetat ca o muscă stăruitoare.

Gási pe Chrysíílla cu sclava care tocmaí íí povestea cum a alungat-o, fără níci o vínă, stăpânul. De cum o zărí, tulburarea í se mulcomí, parcă s-ar fí ínlăturat o mare prímejdíe. Íníma însă íí bătea speríată, neputíncíos a o mulcomí. Se apropíe de Chrysíílla, căutând să nu se uíte la sclava pe care totuși o vedea și chíar íí símțea prívíríle. Chrysíílla íí zâmbí cu o mustrare drăgăstoasă:

— Vai, Axíus, níci n-ai vrut să ascultí pe Servííia?

Auzínd numele eí, íar se încurcă, maí ales că în aceeași cílpă íntální aievea, la spatele Chrysíílleí, ochíí verzí aí sclaveí. Erau atât de adâncí și-l chemau atât de íspítítor, că trebuiú să facă sforțări dureroase să nu uíte că la míjloc se află femeía lui. Vorbí ceva, chínuít numai de teama să nu-í observe Chrysíílla zbucímarea. Și totuși, vorbínd, nu-și lua ochíí de la Servííia care se retrăsese lângă ușa și acuma stătea, neclíntítă, cu corpul puțin plecat, cu brațele atârname, cu capul în píept. Axíus símțea, de sub genele ímbínate, prívírea eí arzătoare

urmărindu-l neîncetat ca și când ar fi fost călăuzită de o putere supraomenească. În vreme ce înima lui o mângâia, fața i se schimonosea din pricina încordării de a-și înăbuși o pornire împotriva căreia rațiunea lui se revolta. Chrysislla îi văzu încruntarea și vru să i-o potolească încolăcindu-i gâtul cu amândouă brațele și murmurând:

— Lasă, nu mai fi supărat pe ea.

Cuvintele ei blânde îl întăritară deodată, parcă i-ar fi descoperit taina ascunsă cu atâta chin. I se roșiră obrații, vinele i se îngroșară pe tâmpile strigând cu un glas răgușit ca și când o mână nevăzută ar fi încercat să-i înăbușe vorbele:

— Pleacă!... Pleacă!

Servilia ieși. Pe când închidea ușa, Axius repetă, dar cu altă voce, aproape chemătoare:

— Pleacă!

Când n-o mai văzu, se simți brusc atât de singur, parcă și-ar fi pierdut sufletul. Sărutarea Chrysisllei, care căuta să-i astâmpere mânia, îl ardea ca o insultă.

— De ce ești rău cu Servilia? îi șopti Chrysislla. E o fată așa de blândă. Mi-e dragă ca o soră. Numai de trei zile o am și parcă am fi crescut împreună. De altfel libertul tău favorit mi-a adus-o, ca să-mi facă o surpriză cu ea. În ziua căsătoriei noastre a trimis poruncă la Patavium să crească pentru mine o sclavă și s-o învețe toate ălcușele unei bune slujitoare... Cei de-acolo au ales pe Servilia, pe atunci o copilă. Libertul voia să mi-o dăruiască în ziua când vom implini zece ani de căsnicie. Și mi-ar fi oferit-o de-acum o lună, dar sârmana fată a întârziat pe drum și apoi a mai ținut-o și libertul ascunsă, câteva zile, să se odihnească, s-o pună la încercare, s-o îmbrace înainte de-a mi-o arăta.

Vorbind îl dusesse pe nesimțite până la un bisellium pe care se așezară amândoi. Femeia îi cuprinse mijlocul și-și lipi sânii plini de pteptul lui, vrând astfel, prin ațâțarea cărnii, să-i schimbe gândurile mânioase. Axius asculta bucuros lămuririle ei asupra slavei, dar mângâierile amoroase îl supărau, parcă, răbdându-le, ar fi jignit pe cealaltă.

— Are o privire atât de stranie, zise dânsul încet, desfăcându-se din îmbrățișarea ei stăruitoare.

— Ți se pare, murmură Chrysílla cu alt glas, puțin vexată că avansurile ei n-au fost luate în seamă. Apoi ce mai atâta vorbă pentru o sclavă. Dacă te supără vederea ei, poruncește flagelatorului s-o bată bine, ca să te răcorești auzindu-í vaietele.

— Nu, nu! făcu Axíus aproape îngrozít. Ar fí o nedreptate să fie bícíuită fără vínă!

— Sau spune-mí că dorești și chiar azi o trímít înapoi la Patavíum, să nu te mai enerveze prezența ei în casă! adăugă femeía, în picíoare, cu o mândrie rece.

— Nu, níci asta! se apără bărbatul, mai spăimântat. De ce să te lípsești tu de o sclavă bună pentru un capríciú prostesc al meu? Nu, nu vreau! De altfel nu mă símt prea bine și poate de aceea mă necăjesc toate nímicurile.

Íi vení în gând că, într-adevăr, poate să fie la mójloc, dacă nu o boală, cel puțin o vrajă. I-ar fí fost însă rușíne să mărturísească temerea de vrăjí, nedemnă pentru un om ca el, cu cunoștínțe bogate fílozofice. Superstíțiile sunt bune numai pentru cei símpli și fără învățatură.

— Și tocmai ar trebui să plec la Antíum, unde pare să se fí întâmplat ceva, căcí mă cheamă mama, adăugă, după o mică pauză, cu un oftat de ușurare ca și când ar fí scăpat dínr-o primejdíe.

Mínțea. Nu-l chemase nímení nicăierí. Gândul plecáieríi íi răsăríse acuma. Fííndcă Chrysílleí nu-í putea spune că se símte fermecat de o sclavă, are să se sfátuíască cu Lollía care, obișnuită să se lupte mereu cu toate soíurile de vrăjí, poate va ști o íarbă sau vreun descântec, să-í víndece boala cíudată ce-í zdruncínă sufletul.

Auzíndu-l că nu í-e bine, Chrysílla își uítă îndată orgolíul rănít și îl ímploră să nu plece, să nu se ímbolnăvească mai rău, să trímít pe un líbert. Axíus se încurcă și nu cuteză să se uite în ochíi ei:

— Bine, bine... Să mai vedem!

Înserarea era caldă și veselă. Axius porni pe Vía Suburana, înțesată de o lume gălăgioasă prin care puținele lectițe de-abia își puteau face drum. Sub porticuri, curtezanele gătite și fardate ca și prostituatale cele ieftine, pândind pe amatori, râdeau și făceau semne obscene trecătorilor. O clipă Axius simți ispita de-a intra la vreo curtezană, să-și alunge în patul ei chipul obsedant al slavei. Gândul însă pieri singur ca o împietate. Mulțimea și imbulzeala și mai ales bucuria de viață, ce înviora toate fețele, îl supărau. Coti brusc pe o stradă laterală, ajunsese sub Palatin, apoi se îndreptă spre Círcus Máximus, o luă iar la dreapta spre Forum Holitorium, în spatele Capitoliului, rătăci pe Câmpul lui Marte până ce se pomeni lângă Tíbru.

Umbla ca un lunatic, chibzuiind și cumpănind, parcă nimic n-ar mai fi existat pe lume afară de gândurile lui. Încea să-și explice motivele tulburării ce i-o pricinuiește o sclavă ca atâtea altele. Nu găsea nimic. Servilia nu era mai frumoasă ca Chrysiila și nici barem interesantă. Numai în ochi avea o licărire ciudată, sau cel puțin lui i se părea. Se disprețuia că se lasă învins de o slăbiciune și-și zicea că, de-ar fi ales o viață mai activă, n-ar fi ajuns aci. Ii trecea prin minte, ca o amăgire, râvna de-a lua pe Servilia, de-a pleca cu ea undeva, să înceapă o viață nouă, adevărată. Alunga însă ispita care l-ar fi despărțit de femeia și copiii lui, făcându-l de ocară lumii, înjosindu-l în fața oamenilor. Socotea apoi că și-ar putea potoli simțurile culcându-se o dată cu sclava tulburătoare. Dar aceasta ar fi însemnat o umilire pentru Chrysiila, nemeritată, pe care ea n-ar lerta-o niciodată. Nu voia să se încovoie sub jugul unei porniri degradatoare. I se păru rușinoasă chiar rătăcirea de-acuma, pe străzi, ferindu-se de oameni ca un lepros.

— Trebuie să plec! bombăni, parc-ar fi vrut să se scuture de niște lanțuri.

Ajunse târziu acasă. Ducându-se la culcare, se întreba unde o fi dormind Servilia. O visă toată noaptea: erau numai ei doi, în toată lumea, uniți într-o fericire divină.

Se trezí abătut. În inimă îl durea dorința de-a vedea pe Servíliá, întunecându-í orice alte preocupări. Se sílí să nu se mai gândească la ea. Plecă îndată spre bíbliotecă, dar în loc să meargă dírect, trecu prín toate încăperíle, călăuzít parcă de o putere mai tare decât voínța lui, sperând ínconștíent că barem va zări-o undeva. Când își dádu seama, se rușínă, traversă perístíulul, uítându-se totuși mereu în dreapta și stânga. În bíbliotecă întâlní pe Myro și nu-í vorbí nímic. Luă cartea místerioasă, crezând că farmecul eí va destrăma vraja sclavei. Míntea lui nu mai prímea níci un înșeles. În fiece rând íi zâmbeau ochíi Servíliei, ca o muștrare ostenítoare.

În sfârșít, pe la a patra oră, chemă pe líbertul admínístrator și-í spuse că vrea să meargă ímedíat la Antíum. Se duse repede să-și ía rămas bun de la Chrysílla, voíos deodată că va putea vedea totuși pe Servíliá. Chrysílla era síngură. Prelungí convorbírea, în speranța că sclava va apărea. Trebuí să plece fără a o întâlní. În fața casei aștepta un císiúm cu două roți. Axíus se urcă. Vízítíul galíc dádu bíce catârilor care pornírá în goană. În dosul marelui círc cotírá pe Vía Appía, merseră un rástímp príntré monumentele funerare. Catârii galopau arși díń când în când de șíchíul sclavului. Axíus întorcea mereu capul spre orașul strălucítor în bătaía soarelui, cu palatele, grădíníle, arcuríle, portícuríle íngrămădíte pe colínele care se mícșorau díń ce în ce. Cu cât se depărta, cu atât símțea în inimă mai adânc dorul sfâșíetor.

Maică-sa, Lollía, îmbătrânítă rău, se bucură văzându-l. El însă íi povestí îndată toată întâmplarea care í-a răscolít brusc líníștea. Bătrâna se spăímântă. Era sígură că sclava l-a ferme-cat. Trímíse îndată după baba meșteră în vrăjí și descântece. În aceeași seară baba făcu, într-un loc dosníc și prăpășíos, pe malul mării, un altar míc de cărămízí vechí, sacrífícă o puícă neagră, topí pe jăratíc mocnít o inimă de ceară, descântă o amforă cu buza spartă, în care puse apă de mare și cíne știe ce íerburí, apoi, exact la míezul noptíi, dádu lui Axíus să soarbă de treí orí díń zeama afurísítă și amară ca fíerea stătută,

bolborosind că tot astfel să se scârbească inima lui de farmecele negre ale slavei blestamate.

Axius plănuiise să rămână aici câteva zile. A doua zi de dimineață, în ciuda descântecelor, se simțea ca pe spinii. Lollia îl descusu dacă i-a fost mântuitor leacul babei. Minti: da. Se zvârcoli toată ziua: ce să mai facă? Noaptea îi aduse o nouă dezlegare. E nevoie de o ruptură lungă. De mult plănuiă să facă o călătorie mare în Orient, începând cu Grecia, continuând cu Asia Minoră și sfârșind cu Egiptul. A amânat-o an de an, mai mult din lene. Acuma călătoria aceasta poate să-l salveze de boala ce amenința să-i distrugă toată viața.

Cum sosi la Roma, de-abia avu răbdare să se odihnească puțin. Îmbracă toga laticeavă, porunci să-i vie lectica și merse la consulul Paulus Fabius, un prieten din copilărie de-al tatălui său, care i-a arătat totdeauna bunăvoință. Fabius știa mai de mult că Axius dorea să cunoască Orientul și chiar îl îndemnase să plece. Aflând acuma că s-a hotărât, îi făcu repede o scrisoare prin care îl recomanda călduros tuturor legațiilor și procuratorilor din provinciile răsăritene.

— Dacă îmi spuneați mai dinainte, adăugă consulul, îți obținam o scrisoare de la Tiberius, căci imperiul meu se sfârșește peste câteva luni. Dar fiindcă te-ai hotărât să pleci îndată, e mai bine să te mulțumești cu recomandarea mea. Altfel te pomenești că te răzgândești și rămâi iar acasă.

Îl bătu pe umăr și-i ură călătorie bună.

Chrysiilla ceru să-l însoțească. Axius refuză categoric. De altminteri, în fundul inimii, îl plăcuse și o învinovățea că numai din pricina ei trebuie să se ferească de Servilia. Chrysiilla stăruie, îl imploră, plânse. Atunci intra, nechemată, Servilia. Axius n-o văzuse de trei zile. I se aprinse fața de o bucurie mare. Ochii lui o mângăiau. Voia să-i mai audă glasul. Dar Chrysiilla gemea și-și frângea mâinile. Aceasta îl înfurie încât răcni deodată ca un nebun:

— Flagelatorul!... Să vie flagelatorul!

Servilia, speriată, alergă și aduse pe libertul pedepsitor.

— Douăzeci de vergi pentru Servilia!... Îndată!

Sclava se făcu albă. Chrysílla își curmă plânsul și se aruncă la dânsul, strigând:

— Axíus, íartă-o!... Axíus!... N-a mai fost bíciuită níciodată!

Flagelatorul se uită o clipă la stăpânul care rămase împietrit, cu o încordare sălbatică pe față. Apucă de braț pe Servília și o târi afară. Axíus îi întovărăși, parcă ar fi vrut să supravegheze pedeapsa. În urma lui, Chrysílla îl ruga, plângând, s-o íerte. El níci n-o auzea. Într-un colț al grădínii, sub un copac, flagelatorul smulse tuníca Servíliei. Rămasă goală din cap până-n picioare, fata își uită o clipă spaíma și își acoperí sânii cu un braț, iar cu celălalt pântecele. Axíus, la câțiva pași, privea ca ieșit din míniți. Trupul ei era alb și fraged și tremura. Părul lung í se despletíse și-í acoperea spatele ca o mantíe de aur, iar sânii míci aveau sfârcurí trandafíríi ca doi stropí de sânge. Líbertul í legă mâínile și petrecu sfoara peste o creangă, încât corpul slavei se întínse. Chrysílla plângea, își sfâșía haína, se agăța de brațul lui Axíus, s-o íerte. El părea de gheață. Cu ochii ieșíți din orbíte, cu respírația reținută, se uita la trupul alb cu șolduríle puțin cambrate, cu pântecele plăpând, cu picioarele delícate, în care se concentrase parcă acuma toată lumea de la începutul începuturílor până la sfârșítul sfârșítului.

Apoi, brusc, flagelatorul își șuíeră nuíaua.

Din gura Servíliei țâșní un țípăt ascuțít care se ínfipse ca un ac lung în ínima lui Axíus. În aceeași clipă ochii ei îngrozíți íntâlnírá ochii lui. Lumíníle lor se ímpreunară. Pe urmă sclava nu mai strígă, parcă n-ar mai í simțít níci o durere. Doar boabele marí de lacrími ce-í ízvorau neíncetat și í se revărsau pe obrájii palízí, arătau suferínța cárníi. Și alături, Chrysílla hohotea de plâns, gemând întruna:

— Iart-o, Axíus, íart-o!

După câteva lovíturí, Axíus, deșteptat parcă dintr-o amețeață, mormăi:

— Destul!

Și se depărtă grabníc, aproape fugínd spre casă, se ascunse într-o încăpere íntunecoasă și ízbucní într-un plâns amar.

În aceeași seară, întovărășit numai de Myro și de doi sclavi, Axius plecă spre Orient. Dacă ar mai fi pregetat, nimic nu i-ar mai fi putut stăvili dragostea pentru Servilia aceasta fermecătoare și spăimântătoare.

Până la Brundisium nici nu deschise gura. Se imbarcă pe o triremă pentru Corint. Myro avea să-i fie călăuză. Grecul era fericit că se poate întoarce prin țara lui și, de la Roma până la Brundisium, alcătui un itinerar de șase luni numai pentru Grecia. Pe corabie Axius nu-și mai putu ascunde suferința. De altfel Myro, fiind scribul și secretarul lui, îi cunoștea secretele. I se destăinuî. Myro îl îndemnă să ceară un sfat Pythiei de la Delphi.

— Sunt mistere pe care nici un filozof nu le poate lămurii, ci numai zeii și inițiații lor, adăugă Myro ca o scuză că el, atât de încrezător în puterea științei, îl povățuiește totuși să recurgă la sprijinul credințelor populare disprețuite.

Trirema făcu escală la Delphi. Axius coborî fără multă încredere. Trebuî să aștepte șapte zile până i se primii jertfa. Văzu apoi el însuși pe bătrâna preteasă, în hlamidă solemnă, bând din apa izvorului sacru, rozând frunze de lauri și apoi așezându-se pe trepiedul de aur, deasupra deschizăturii din care bolboceau aburii amețitorii. Pythia, în extaz, băguî crâmpel de cuvinte, fără legătură și neînțelese. Profeții, dimprejurul ei, le însemnară cu grijă pe tablete de aramă. Și a doua zi primii povața zeului: „Ferește-te de puterea mâinilor tale!”

Axius nu se dumerii din răspunsul Pythiei, dar inima lui se liniști. Cătreieră toată Boeotia, trecu în Atica și stătu trei luni în Atena.

Când Myro îl văzu iar mai abătut, îi propuse să meargă la Oropos, la templul lui Amphiaraos. Axius se duse, ajună o zi și sacrifică un taur, dormii o noapte pe pielea animalului jertfit, într-o odaie de lângă altarul zeului și în somn îi apăru într-adevăr Amphiaraos, zicându-i numai atât: „Eros e zeul zeilor”.

Oracolul, în loc să-l mulcomească, mai rău îl tulbură. I se păru o chemare misterioasă și o dezaprobare a despărțirii de Servilia. Myro îl rugă atunci să mai încerce tămăduirea în cel mai vestit și mai vechi templu, unde s-au făcut secole de-a rândul nenumărate minuni, în Asklepieion din Epidauros. Docil, Axius îl ascultă. Împrejurimile templului erau pline de bolnavi sosiți din toată lumea. Până să-și vie rândul, i se urî și renunță la leacurile zeului. Își zise că, pentru dânsul, singurul leac e uitarea, iar uitarea cere depărtare.

Pe la sfârșitul lui octombrie ajunsese în Alexandria. Plănuise să petreacă aici mai multă vreme. În primele zile îi plăcu orașul tumultuos ca o a doua Roma. Dar se sătură repede. Încrucșarea pestriță a Europei, Africii și Asiei, cu vălmășagul de zei și de neamuri, furnicarul de curtezane luxoase și perverse care înlocuiau miilor de călători grăbiți soțiile, mamele și surorile, îi reaminteau neconținut iubirea ce căuta, dacă nu s-o stârpească, măcar s-o adoarmă în tainițele sufletului său.

Peste zece zile porni pe Nil în sus, poposi la Heliopolis și apoi se opri mai îndelung în Memphis. Recomandația consulară îi deschidea toate porțile și toate bunăvoînțele. Ordine grăbite îl precedau, ca să poată vedea și cerceta orice ar dori. Se duse la mormintele Faraonilor, își zgârie numele pe un bloc din piramida lui Keops și pe creștetul sfînxului. Mai acasă se simți însă în orașul vechi, printre ruinele pe care le înmulțise și le răvășise cutremurul de pământ de-acum vreo șase ani. Parcă nici nu-și venea să mai plece. Din primul moment avu impresia că a mai umblat cândva pe-ací. Simțământul acesta era și mai ciúdat pentru că se împerechea cu un dor mai mistuitor după Servilia. Printre uriașele coloane rupte și prăvălíte îi apărea mereu, ca o fâlfâire eterică, privirea ei ademenitoare și muștrătoare. Îl chinuiau remușcări: de ce a pus s-o bîciuiască? Loviturile parcă îi șfîchuiiau înima. Auzea uneori suieratul nuielui și zgomotul cãrnos când atîngea trupul fecioarei. Se rezema istovit de câte un zid străvechi. Fluturări tainice

umpleau aerul în care nisipul fin, vâltorit de vânturi, plutea ca nișteourași albi.

Pe Myro îl exaspera șederea prîntre ruine, care se prelunga mereu. De cîteva orî Axius, cuprîns de o pornire năvalnică, se pregătí să plece acasă, la Roma, declarînd fățiș líbertului că nu mai poate trăi fără Servília, că altfel ar trebui să se sínucidă.

După o lună se imbarcă pe o corabie egípteană și porní spre sud. Impresía că cunoaște locurile contînea. Nu voia să se oprească decît la Theba. Totuși la Abydos, împotriva sfatului corábierilor cunoscători ai ținutului, zăboví zece zile, simțîndu-se foarte bine, vísînd mereu pe Servília, o dată chîr sub înfățișarea unei prințese egíptene.

În Theba puterea farmecului slăbí. Nící aleea sfîncșilor nu-l ínterese. Trecu repede dîncolo de râu, la cele două statuí uriașe ale lui Memnon, voînd să audă negreșít glasul oracolului care cînta dîintr-un colos de cînd a umblat și pe-aicí cutremurul cel mare. Íși rídică un cort în apropiere. Cîteva sute de oameni de toate neamurile așteptau ca și dînsul. De-abía a treia zí, dísdedímíneață, colosul de granít începu să cînte aievea. Íntái niște tonurí strídente, ca un fluier răgușít. Apoi o pauză pînă la răsărítul soarelui. Apoi, îmbínîndu-se cu adierea zefírului, porní un cîntec nou, cu modulări stranii, ca o plîngere de om bătut. În sfârșít, după o tăcere mai scurtă, urmă a treia strofă cu glas de femeie. Axius se cutremurá: era chîr glasul Servíliei. Ghemuít pe soclul statuí, lîngă píciorul uriaș, stătu toată zíua să mai audă oracolul. Colosul rămase mut.

Călătoria contînuá pe Níl pînă la Elephantíne, unde Myro văzu fântána míraculoasă care înregistrează urcarea apelor binefăcătoare, apoi la ínsula Phílai cu vestítul templu al Ísidei. Pe Axius nu-l mai ínteresea nímic. Cîntecul uriașului de granít íi răsuna mereu în suflet ca o chemare poruncitoare. De-abía aștepta să plece mai degrabă acasă.

În Alexandría se mai líníști puțin. Se rușínă să se întoarcă la Roma, după o lípsă de un an, fără a fí văzut barem pămîntul Asiei. Imperíul lui Fabius se termínase și decí recomandația

lui nu-î mai folosea, ba mai curând í-ar fí strícat, fííndcã între Fabíus și unul dín noíi consulí, Marcus Servílus, era o dușmãnie veche, cunoscutã de toatã lumea. Se hotãrî sã cerceteze doar Palestína, unde avea pe procuratorul Pontíus Pílatus.

Trecu pe mare la Caesarea și de-acolo porní îndatã spre Ierusalím, pe drum lung și obositor, mai ales cât ține deșertul Saron. Vãzu de departe turnul Antonía, reședínța procuratorului ímperial, domínator și greoí ca un pumn de gladiator.

Pontíus Pílatus îl primí cu mare bucuríe. Era de vreo patruzeci și cincí de aní, cu fígura asprã, cu pãrul puțin níns. Îl duse degrabã la soția sa Claudía Procula, mai tânãrã ca el cu aproape douãzeci de aní, foarte blãndã și cu ochíi vísãtori ca o profantídã.

Procuratorul íi vorbí despre Noníus, cu care a fost odínioarã camarad de arme. Íi povestí cum a scãpat el atuncí de la moarte, príntr-o mínune. Apoi începu sã se plângã de greutãțile guvernãrii. Se símțea aici ca un exílat și n-avea dorínță mai fierbínțe decãt sã fíe strãmutat în altã provincíe. Ura și dísprețuía poporul íudeilor. Îl îndígnau superstíțiile lor și veșnícele certurí cu care-l plíctíseau.

— Sunt turbulenți și pãrãtori! De douã orí s-au plãns contra mea Cesarului, zíse Pílatus scrãșnínđ dín dínți.

Axíus aprobã dín cap. Despre o plãngere știa și dãnsul — când Scriboníanus í-a oferít lui locul de procurator. Dacă ar bãnuí Pontíus!

În sfârșít, procuratorul, ca sã-í dovedeascã cât sunt de nebuní oamenii aceștia, íi spuse cã, nu mai departe decãt cu douã sãptãmãní în urmã, au venít la dãnsul, cerãndu-í zgomotos sã condamne pe un anume lehoșua pentru un sacrílegíu ímpotríva zeului lor ínvízíbil. Cererea í s-a pãrut nedreaptã; totuși, ca sã scape de gura lor și mai ales ca sã nu-l pãrascã iar la Roma cã ar favoríza pe un dușman al împãratului, deși asemenea dușman e mai mult o rușíne decãt o prímejdíe, le-a fãcut pe plac și a rãstígnít pe lehoșua. Iatã ínsã cã príeteníi celui rãstígnít au rãspãndít zvonul cã lehoșua s-ar fí sculat dín mormãnt și s-ar fí

înălțat în cer, alături de zei. Cei ce í-au cerut moartea s-au înfricoșat să nu prîndă zvonul în popor și acuma umblă să condamne și pe prietenii mortului.

— Mai ínteressant e totuși că și Claudía crede basmul cu învierea dîn morți! sfârși Pílatuș cu un rîș dîn toată íníma.

— Da, cred, murmură Claudía Procula, uítându-se cu íncrêdere la Axíus. L-am văzut. Avea în ochi atâta bunătate cum nu s-a mai pomenít în lume. Era zeul bunătății coborât pe pămînt.

Axíus se înfíoră și răspunse:

— Toate mînuníle sunt posíbíle.

Le mărturísí durerea lui cu Servíliá. Claudía, íntelegătoare și blîndă, îl sfátuí să nu mai șovăie, cí să asculte porunca zeilor care í s-a încuíbat în ínímă. Pontíus Pílatuș ínsă zíse aspru, dísprețuítor:

— Ar fí rușinos pentru un cavaler roman să-și ízgonească soția de neam dîn prícina unei slave tícăloase! Servíliá trebuíe ucísă fără íntârziere și atunci se va sfârși vraja ei demonícă asupra ta!

7

Cu cât se apropía de Italía, cu atît calea í se părea mai lungă. Cele câteva zile, de la Brundusíum la Roma, fură o eternítate. Glasul colosului de granít í cînta iar în ínímă ca o poruncă supremă.

Sosí pe neașteptate. Nomenclatorul se mînună văzându-l, parcă nu l-ar fí recunoscut. De altfel Axíus slăbíse; pílea í se íntînsese pe obraji și se bronzase, iar în ochii măříți avea o lucíre místeríoașă ca o revelație.

Sclavii casei năpădiră în atríum, ínconjurând cu o bucuríe zgomotoasă pe stăpînul reíntors dîntr-o călătorie atît de lungă. Gălăgia neobíșnuită chemă índată pe Chrysílla. Íl zări dîn perístíl în mijlocul sclavilor. Se repezí la dînsul cu o ízbucníre de lacrími, îl îmbrățișă víjelíos, pípáíndu-l cu mîíníle, parcă n-ar fí crezut că este el aievea. Sclavii díspărură. Rămaseră síngurí.

— Axíus, íubítul meu, bíme-ái venít! Șí nící nu m-ái vestít ca să te aștept, íngâna Chrysílla, sãrutându-í când obrajíí, când mâíníle, plângând șí rãzând deodatã.

Axíus stãtea nemíșcat, cãutând doar dín ochí pe cíneva, cum cãutase mereu de când trecuse pragul vestibulului, prín mulțímea sclavílor, ca șí acuma în síngurãtatea perístíllului ímpodobít cu coloane de porfír șí statuí albe de marmurã. Apoi, cupríns de o íngríjorare, întrebã cu glas stíns:

— Unde e Servílíã?

Chrysílla, copleșítã de bucuríe, auzí întrebarea numai ca prín vís șí totușí o símțí în ínímã ca o ímpunsãturã de pumnal. Íșí curmã brusc efuzíunile de íubíre șí rídícã ochíí în ochíí lui. Vãzând prívírea ceea straníe, Chrysílla se retrase ínstíctív. Plín încã de pulberea drumului, cu fața murdarã șí barba nerasã de treí zíle, Axíus pãrea un barbar cu sufletul stãpânít de o tainã cumplítã pe care o trãdeazã ochíí aprínșí într-o lumínã sãlbaticã șí totușí cumínte. Dín prívírea lui apoi ínțelese deodatã tot. Ca o razã de fulger, prívírea aceasta evocã în sufletul eí crãmpeie dín trecut care acum dobãndeau o ínfãțíșare nouã: ura lui nemotívãtã pe Servílíã, bícíuírea sclaveí, cãlãtoría ínsãșí. În urechí íí rãsunã mai clar întrebarea lui Axíus, parcã í-ar fí repetat-o, șí într-ínsã símțí o prímejdíe care-í pune în cumpãnã toatã soarta. Íngríjorarea lui o fãcu sã ghíceascã rãspunsul ce se cuvíne sã í-l dea.

— Servílíã? murmurã ea cu un díspreț tãíos ca o lovíturã de sabíe.

Rídícã mãndrã capul, îl mãsura de sus pãnã jos, strângând puțín pleoapele șí zãmbínd cu sílã. Era într-o tunicã de culoarea șofranului, care-í mlãdíã corpul șí o ínãlța. Adãugã dín vãrful buzelor:

— Hm!

Apoi íntoarse spatele șí se índreptã spre ușa de stejar a încã-perílor eí. În deschízãtura neagrã se mai profílã o clipã sílueta eí galbenã, ca o amenínțare.

Axíus rãmase pe loc, cu aceeașí întrebare în ochí:

— Unde e Servíliá?

Símţindu-se síngur, îngrijorarea lui se schimbă în groază. De ce n-a apărut Servíliá? Poate că níci nu mai e aici? Pentru ce n-a răspuns Chrysílla? De-abía acuma îşi aduse amínte că Chrysílla a spus ceva. Glasul eí acuma îl spăimântă. O văzu iar întorcându-í spatele, hotărâtă parcă. În aceeaşi clípă o durere violentă îl zguduí, ca şi când í s-ar fí împlântat un pumnal în piept.

Alergă desperat pe urmele Chrysílleí. În cubículum, la picioarele patului dublu, Servíliá se zvârcolea, cu faţa în sus, horcăind greu. La câţiva paşi, alături, Chrysílla o privea rece, mulţumită, cu pumnii strânşi. Auzínd paşii lui Axíus, întoarse ochii spre el şi-í zise sfidător:

— Iată pe Servíliá!

Axíus se aruncă urlând de durere asupra sclavei, în pieptul căreia rămăsese înfípt pumnalul mic de argínt cu mânerul de fíldeş sculptat.

— Nu murí, Servíliá, nu murí! strígă Axíus, luându-í capul în mâini şi privínd acuma de-aproape lumína ochílor care de un an de zile a trăit în sufletul lui cu speranţa eternităţii.

Pe faţa Servílleí apăru o undă de bucurie, iar în ochii verzi, întâlnínd ochii lui Axíus, se aprínse o flacăra vie de fericíre nemărgínită. Axíus însă repetă în neştíre, parcă prín cuvântul lui ar fí crezut că-í poate păstra viaţa:

— Nu murí...

Atunci atínse mânerul pumnalului. Se sperie şi-l smulse dín rană, sígur că aşa are s-o salveze. Pe tuníca verde a Servílleí se íví o pată roşie de sânge care se înnegrí repede. În ochii stícloşi mai dăinuí o clípă fâlfâirea de fericíre, apoi se stínse.

Axíus o chemă pe nume, dín ce în ce mai deznădăjduít, până ce se prăbuşí cu fruntea pe pieptul eí, într-un hohot de plâns.

Peste un rástímp auzí glasul Chrysílleí care-l făcu să sară deodată în picioare. Parcă numai acuma şi-ar fí dat seama că ea a ucís-o, avu o mişcare de furie. În mâna stângă strângea mânerul pumnalului însângerat. Femeia îl înfruntă cu

o líníște care í zдробí chíar rădăcína mâníeí. De altfel un gând íí spunea stăruítor că de-acuma ar fí de prísos orice.

Leși năucít. Pícióarele îl duceau síngure. Când se pomení în tepídarium, unde câțúva sclaví se întreceau să-í pregătească baía, íși aduse amínțe:

— Adevărat... trebuíe să mă spăl. Sunt murdar de drum și de oboseală...

Un sclav cu trupul arămíu se apropíe plecat să-í dezlege încălțămínța. Axíus se dădu înapoi mírat. Zâmbí trist și făcu semn slujítorului să plece, că nu maí are nevoie de el. În baía de marmură trandafíríe apa caldă se maí clătína ușor ca o oglíndă de argínt víu. Axíus se uíta curíos, parc-ar fí văzut pentru întâía oară nu numaí odaía, dar chíar lumea. Símți în stânga mânerul de fíldeș și-í dădu drumul ca și când atíngerea l-ar fí îngrozít. Pumnalul căzu zângănínd pe pardoseala lucíoaasă, săltă de câteva orí ca un șarpe lovít și pe urmă alunecă în baíe, la fund. O bolbocíre tulbură oglínda apeí și se píerdu în rotocoale tot maí líne. Axíus avu o tresăríre scurtă, apoi uítă totul. În míntea luí gânduríle se zbăteau neputíncioase, nímícíndu-se unele pe altele într-un vălmășag haotíc. În suflet însă í se deslușea un símțământ dureros de zădărnícíe.

Se răsucí dín umerí, parcă s-ar fí smuls díntr-o încleștare, se cutremură și începu să se dezbrace în mare grabă. Coborí cele cínci trepte. Apa caldă și parfumată íí mângâía pícióarele ca îmbrățișarea unei femeí íubíte. Când íși scufundă tot corpul, se símți atât de bíne, parcă nímíc nu s-ar fí întâmplat.

Bâjbâínd cu mâíníle pe fundul bazínului, dădu peste pumnalul care pândea acolo. Îl scoase deasupra apeí și-l príví un răstímp cu mírare, întrebându-se ce caută pumnalul aící. Tăíșul era spălat, cu stropí lucítorí ca níște díamante. Apoi, ca și când și-ar fí adus amínțe deodată, íși deschíse vínele, foarte líníștít, cu vârful de argínt, íntâi la brațul stâng cu mâna dreaptă, apoi la brațul drept cu mâna stângă, și așeză pumnalul pe margínea bazínului. Íntínse pícióarele, íși rezemă spínarea pe treptele de marmură așa încât capul să í se odíhnească pe

cea de sus. Símþea cum í se scurge sângele și-și zíceea că apa trebuie să se roșească, dar nu se uita deloc la oglínda eí, cí numai în sus, fără a vedea nímic.

Maí târzíu auzí un zgomot cíudat, apătos și se gândí că pumnalul íar a alunecat în apă, parcă ar fí víu și l-ar íspítí mereu.

Apoí gânduríle í se înșírară ca într-un cerc în care nu maí putea pătrunde nímic afará de Servííia. Remușcări și párerí de rău încadrau toate crâmpéiele de amíntírí șoptíndu-í că a scăpat díń mâíní un noroc ce nu se maí întoarce nícíodată.

O oboseală mare íí îngreuía tot corpul. Pleoapele íí apăsau bulbíí ochílor ca níște capace de plumb. Gânduríle í se încurcau íar, díń ce în ce maí palíde. O lumínă gălbuie íí stăruía în ochí, tot maí slabă, maí tulbure. Símþea cum í se subþía conștíínþa mereu până ce se píerdu în ușurarea íntunerícului deplín...

* * *

Sufletul, slobozít díń încleștarea materială, se înălþă vertígínos ca spre o țíntă sígură care-l ademenește și pe care totuși n-o poate atínge. Urmele víeþíí se píerd în golul nemărgíníríí.

Conștíínþa síngurătăþíí íl însoþește între planuríle celor două lumí. Pâlpâíríle palíde ale exístenþeí pure íí aduc îndemnurí și speranþe. Íntre ínfínítul trecutului și ínfínítul víitorului sufletul șovăie ca în faþa unei ímense porþí închíse...

CAPITOLUL V
MARIA

... Șovăirea sufletului părea o fâlfăire fără început și fără sfârșit. Prin conștiință i se perîndau imagini diafane din alte existențe, trecute și viitoare. Nedesăvârșirea se lumina în suflet ca o senzație dureroasă care provoacă o râvnă nouă.

Și deodată mișcarea reîncepu ca o coborâre vijelioasă. Poarta timpului se deschise și căderea continuă în linie dreaptă, mereu de-a lungul unui plan mărginitor de lume. Sufletul își dă seama că trebuie să se scufunde în lumea aceasta și totuși alunecă cu teamă înainte, parcă nu și-ar fi găsit încă momentul.

Apoi în planul lumii nedorite se înfățișează deschizătura în care sufletul pătrunde călăuzit de o predestinație supremă. Stăpânirea spațiului frământă formele materiei într-o schimbare neîntreruptă. Conștiința se zbuciumă cumpănit sub apăsarea înconjurătoare, se mlădie, se subțiază până ce se împreună cu materia înformă...

1

Fu botezat în bazilica mănăstirii, a doua zi după ce veni pe lume. Primi numele Hans și binecuvântarea abatelui. Crescu oropsit de toți, fiindcă era slăbuț și fără spor la muncă.

Când împlini treisprezece ani, într-o duminică de primăvară, tatăl său îl luă de mână și porni împreună pe drumul cu multe cotituri ce suie din satul Odenhain, așezat pe râulețul Wischnitz, spre mănăstirea Lorsch, ale cărei ziduri cu creneluri se văd de departe, dominate de cele trei turnuri ale bazilicii bătrâne.

Hans cunoștea bine calea. O bătuse de multe ori, mânănd vitele la pășune prin poienile pădurilor de fag ce înconjoară

mănăstirea. Niciodată însă nu i-a tremurat inima ca azi. De săptămâni de zile nu se vorbea în casa lor decât despre duminea aceasta. Toți îl învățau, îl speriau sau îl încurajau. Tatăl său îl dăscălea și acuma neîncetat cum să sărute mâna abatelui, cum să răspundă cuvințios la toate întrebările.

Poarta mănăstirii era deschisă. Pe podul suspendat peste șanțul ce apăra zidul din afară, se îmbulzea o gloată de cerșetori și bolnavi în așteptarea pomenilor duminiicale mai grase. Portarul, călugăr laic, cunoștea pe țăranul Michel Boenheim, slujitor pe pământul mănăstirii, om de treabă și cu frica lui Dumnezeu. Îi și dădu mâna să i-o sărute și-l întreba, prietenește, de sănătate. Țăranul îi povestí îndată, cu mare belșug de vorbe, c-a venit să dea pe Hans la mănăstire, c-ar vrea să-l facă negreșit călugăr. Portarul, fecior de țăran și el, foarte mândru de haína călugărească pe care o purta, clătina grav din cap, tăcu un răstimp ca un înțelept, apoi zise că s-au dus vremurile când oricine se putea călugări de azi pe mâine, că lui nu-i vine a crede că abatele va primi pe Hans în mănăstire. Totuși, ca să-i arate un semn de bunăvoință, îl sfătuí să vorbească întâi cu celariarul, care e adevăratul stăpân al mănăstirii, mai puternic chiar decât abatele, și de care atârna tot.

Celariarul Primin era un călugăr gras, roșcovan, cu fața rasă și părul tuns chilug. Avea în grijă toată administrația mănăstirii și era veșnic nervos și răgușit de cât răcnea. Acuma se necăjea cu câțiva călugări laici care potriveau porțiile pomenilor. Văzând pe Michel Boenheim, deși altfel îi vorbea cu blândețe, se răstí:

— Ce vrei, Michel? Nu cumva ai venit și tu la pomană cu cerșetorii și ologii? Să-ți fie rușine, Michel! Mare rușine! Se vede că Satana vă împinge pe toți numai la blestemății!

Drept răspuns, țăranul se repezí plecat și-i sărută mâna grasă, zicând către copii:

— Ce stai, Hans? Sărută frumos mâna preasfântului.

Umílnța lui Míchel îl dezarmă într-atâta, că binevoí să mângâie obrajíi și pletele bălaie proaspăt pieptánate ale copilului, mormăind:

— Spune ce dorești, Míchel, spune degrabă, că, vezi bine, eu n-am níci duminică, níci sărbătorí, ca toți creștínii...

Míchel Boheím începu povestea de la Adam: că Dumnezeu í-a dăruit cincisprezece copii, că viața e grea, că multe păcate s-au abătut pe oamenii sărmani, că a venit vremea să ne gândím și la cele sufletești mai cu nădejde... De-abía după ce ízbutí să enerveze rău pe celáriuul Prímín, își spuse verde păsul:

— Și așa ne-am sfătuit și ne-am socotít să dăruím pe Hans bunului Dumnezeu, să se roage și el pentru noi și să mijlocească o soartă mai ferícită pe lumea cealaltă pe seama părinților și fraților lui. De altmínterí e copil sfânt, precum a fost de când a deschís ochisoríi în lume, și plăpând, și supus, tocmai cum se cade să fie slujítorul celui Atotputerníc. Ca mâine trec și cei șapte aní până se ímplínește sorocul judecării dín urmă și cel puțin să nu apuce zíua cea mare fără píe de apărător în fața Mântuitorului și numai ínnegríi de păcatele ticăloșiei.

— Ce judecată dín urmă, nerodule? se ínfurie călugărul. Ați ínnebunít rău, Míchel! Unde vezi tu sfârșítul lumii?

— Apoi să ne íerți, prea sfínte, așa merge vestea prín prostíme, se umíli țáranul. Că dacá se ímplínesc o mie de aní de la venírea Mântuitorului, lumea asta păcătoasă trebuie să píará și să înceapă judecata tuturor, așa zíce că scríe la Sfânta Scríptură. Noi carte nu ștím, că nu-í de noi cartea, dar semnele sfârșítului se arată și orbilor: războaiele nu mai conțin, molímele și blestemățiile se lăfăiesc alături de foamete și sărăcie, om pe om se năpustește mai cumplit de cum se spune c-ar fí fost pe vremea păgánilor...

Era atâta credínță în ochii țáranului, că celáriuul se mulțumí să-l dojenească cu bunăvoínță, ínvățându-l să nu mai răspándească asemenea prostii păcătoase pe care numai díavolii le șoptesc oamenilor ca să-í íspítească și să-í prăpădească.

— De câți aní e copilul? íntrebă apoi, examínând pe Hans cu luare amínte.

— Răspunde, Hans, îl îndemnă Michel. Să nu-ți fie rușine, Hans! Răspunde frumos, că doar ești băiat mare și cuminte.

— La Paști am împlinit treisprezece, făcu Hans cu glas cald și privind drept în ochii celarîarului.

— Și poțtești aievea să slujești cu frică pe Dumnezeu și numai pe Dumnezeu?

— Dumnezeu vrea și Sfânta Fecioară, răspuse copilul cu o lumină mare în ochii limpezi, uimind pe călugăr.

Atunci Michel se dădu mai aproape și șopti tainic celarîarului:

— A spus de multe ori măică-si, că mie n-a îndrăznit, că eu n-am vreme să ascult palavrele copiilor, că, zice, i s-ar fi arătat mereu în vis Domnul nostru Isus Hristos, în haină albă până-n pământ și cu coroană de raze pe cap și cu semnele cuielor la mâini și la picioare, și l-a mângâiat pe obraz, uite-așa, și i-a zis: „Vino după mine!“ Și a pornit copilul, dar pe urmă s-a trezit...

Călugărul Prîmin se închină ca în fața unei minuni. Îi fulgerase prin mînte să primească pe Hans în tagma călugărîilor laici, să-l aibă pentru muncă, fiindcă de meseriași harnici e mai multă nevoie în mănăstire decît de învățați. Avea șovăiri din pricina înfățișării costelive a candidatului. Întîlnind însă lumina stranie din ochii copilului, apoi mai auzînd și cuvintele lui Michel, celarîarul se înfricoșă. Slujba lui neîngăduîndu-i o viață cucernică și ferită de păcate, trăia în groaza amară și a pedepsei lui Dumnezeu și a ispitelor Diavolului.

— Bîne, bîne, să mergem la...

Porni, fără să poată sfârși, spre bazilica severă, printre clădirile scunde cu coperișe țuguiate ale meseriașilor, ca pe o uliță, urmat de-aproape de Michel și Hans.

La intrarea bazilicii, celarîarul se opri un moment și ridică ochii la cer, întrebător, căutînd parcă o povață. Privirea lui alunecă peste bolțile portalului, peste cele șapte rînduri de ferestre ale turnului principal, până la crucea neagră, cu brațele subțiri. Apoi, lămurit și hotărât parc-ar fi primit o poruncă de sus, întră repede în atrium, își muie degetele în apa sîntită și

își făcu cruce. Pe o ușă laterală ieși în curtea pardosită și acoperită ca un gang, trecu pe dinaîntea vorbitorului și a școalei, ajunse la casa abatelui, lăpătată de bazilică și comunicând cu naosul printr-un coridor.

Locuința avea numai două încăperi mici ca și chiliele fraților. Abatele era în genunchi, în fața unui altar, adâncit în rugăciuni. Nici nu observă când intrară cei trei. Celaritarul însă auzi foarte clar cuvintele.

— *Benedictus* qui venit în nume Domini!

Fu cuprins de spaimă, parcă ar fi fost o întâmpinare cerească. Plecă genunchii și bâlbâi înmărmurit:

— Părinte, a venit un copil sfânt în mijlocul nostru...

Michel îngenunche de asemenea, șoptind copilului:

— Aîde, Hans, îngenunchează frumos, să vadă preasfântul cât ești de cuminte.

Abatele, ca și când n-ar fi auzit nimic, își urmă rugăciunile până la sfârșit. Apoi întoarse capul întrebător. Cu barba albă și capul tuns, cu ochii înflăcărați de o lumină pioasă, părea un pustnic sfânt, rătăcit printre oameni. Hans, parcă l-ar fi cunoscut de mult, se apropie, îi sărută mâna și rosti rugător:

— Tată...

2

Anul de noviciat fu greu ca un păcat de moarte.

Ispita tăcerii și a singurătății ținu șapte săptămâni. Închis în chiliea dosnică, nu putea vorbi cu nimeni afară de Dumnezeu. Un călugăr mut îl conducea, dis-de-diminează, în capela novicilor, unde trebuia să asculte, în genunchi, o liturghie lungă urmată de predică nesfârșite. Apoi iar singurătatea chiliei în care de-abia pătrundeau câteva raze de lumină cenușie.

O revoltă crâncenă îl frământă în primele zile. Genunchii îl dureau, iar tăcerea și singurătatea îi vâltorau amintirile vieții de-afară, zgomotoasă, veselă, peștriță. Îl chinuiau păreri de rău și dorințe de evadare. Se simțea ca îngropat de viu într-o criptă străveche. Pe urmă amintirile se împuținau, cernute parcă prin

síte tot mai dese. Resemnarea í se coborí în suflet, înfrumuseţată de aşteptarea unei revelaţii care trebuie să vie şi pe care trebuie s-o meríte. Începu să dorească un semn de încurajare dín altă lume, o vedenie sfântă care să-í oţelească ínima. Umbla de ící-colo prín chilía ca o cuşcă, murmurând neîncetat cuvinte de rugăciune. Patul de scândură cu perna de lemn îl întăreau. O măsuţă şubredă şi un scaun fără spetează mai avea, şi pe perete, la căpătâi, o ícoană a Maicii Domnului, veche, cu rama mâncată de carii. În faţa ei se oprea dín ce în ce mai mult, ca înaintea unei fiinţe vii. Zugrăveala stângace arăta un cap frumos de femeie, cu ochii mari, cu privirea blândă şi plină de mistere. Şi ochii ei îl urmăreau neconţinut, oriunde se mişca în chilie, parcă s-ar fi întors după el, chemători şi mângâietori. Privirea lor, cunoscută, parc-ar fi întâlnit-o de mult, ascundea taina revelaţiei pe care o rãvnea dín adâncimile su-fletului.

De-acuma nu se mai simţea singur. Privirea ícoanei îl însoţea pretutíndení, îi lumina sufletul chiar în bezna nopţilor petrecute pe patul de scândură. În rugăciunii ínvoca mereu pe Maica Precista, adăpostul şi sprijínul vieţii lui.

Când se ísprăviră cele şapte săptămâni de încercare şi fu mutat între ceilalţi novici, zgomotoşi şi îndiscreţi, í se păru că s-a coborât în purgatoriu. Convorbírile lor lumeşti, întrebările lor necuviíncioase îl rãneau în suflet. Smerenia şi cuvíoşia le erau necunoscute. Sfiala lui ajunsese repede bãtaia lor de joc. Începu şcoala: citit, scris, socotit, cânt, religie.

Celariarul recomandase pe Hans magístrului novicilor ca pe un sfânt care a vorbit cu Mântuitorul. Magístrul era sceptic în privinţa vedeniilor misticé, spunând că au devenit atât de numeroase încât primejduiesc bazele credinţei adevărate. Fiíndcă Hans era ascultător şi sílitor în toate, îl luă cu blãndeţe, împotriva obiceiului său de-a bruftului pe novici spre a le strivi gândurile lumeşti.

Învăţătura însă nu-l ademenea. Iubirea tainică pentru Dumnezeu îi epuiza toate dorinţele. Numai cântul îi plăcea. Melodiile triste parcă-í rãscoleau în suflet altă viaţă. Învăţa totuşi cu

sârguință citirea și scrierea. Voia să știe latinește ca să afle din cărți, fără ajutorul oamenilor, viețile sfinților după care să-și călăuzească viitorul. La socotit mânca deseori bătaie, împreună cu ceilalți elevi, ca să le între mai bine în cap misterele adunării și scaderii. Singur Hans plângea amarnic, ca o fată, spre uimirea și chiar disprețul colegilor. Pentru toate suferințele găsea alinare în privirea icoanei sfinte din chiliă tăcerii. Ca să nu se despartă de ea, ceruse să rămâie acolo, și celariarul Prímín, în mod excepțional, îi îngăduise.

De altfel celariarul se mândrea a fi protectorul novicelui Hans. Îl ajuta unde putea și se gândea mereu ce nume să-i dea, sfătuindu-se în privința aceasta cu călugării mai bătrâni. Unii propuneau să-l numească Chrodegang, în amintirea piosului și întâiului abate care a sfințit mănăstirea Lorsch acum două secole și jumătate. Magístrul novicilor, consultat de asemenea ca mai învățat între toți, stăruí pentru numele Lollus, purtat odinioară cu mare cinste de abatele care a slujit întâia oară în bazilica nouă, în fața împăratului Carol cel Mare. Celariarul șovăi și, în cele din urmă, se oprí la Adeodatus, după numele în care și-a botezat copilul sfântul Augustín. În duminica dinaíntea ceremoniei legământului solemn, celariarul chemă la mănăstire toată familia lui Michel Boheím să-și ía rămas bun de la Hans, spunându-le:

— De-acuma Hans e ca și mort pentru voi! E numai al lui Dumnezeu și al nostru.

Țăranul zâmbí încurcat și înduioșat, mormăind ceva despre spríjínul ce-l vor avea, prin Hans, pe lumea cealaltă. Mama copilului însă se porní pe niște bocete de răsună vorbitorul cu tavanul boltít. Hans, alb ca varul stíns, cu un surâs de resemnare pe față, sărută pe toți cei patru sprezece frați ai săi.

Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă. Însuși abatele Kempten, deși bolnav, slují líturghía și ținu chiar o homílie specială, aducând ca pilde, pentru novicele care íntra în viața monacală, virtuțile marilor cenobítí și reamíntínd cele trei calítăți îndispensabile celor ce vor să servească aievea biserica Domnului: stabilitas, conversio morum, obediéntia.

După serbarea din bazilică, celariarul Prímín, lăcrimând de emoție, îmbrățișă pe tânărul frate, murmurând:

— Adeodatus, roagă-te și pentru mine, căci multe greșeli îmi apasă sufletul!

Spre toamnă, ciúma cea mare care bântuise Italia, ajunsese în câmpia Rinului ca o vijelie năprasnică, răspândind moartea și groaza. Satul mănăstirii rămase pustiu; oamenii ce nu apucaseră să fugă spre miazănoapte, pieriră în mai puțin de două săptămâni. Morții neîngropați putrezeau pe ulițe și prin case. Câțiva călugări, care coborâseră în sat să îngrijească pe bolnavi, nu se mai întorseseră, iar alții nu mai îndrăzniră să iasă dintre zidurile mănăstirii. Atunci Adeodatus se oferí să plece să înmormânteze cadavrele, și exemplul lui îmbărbătă și pe alții. Toată familia lui Michel Boenheim fusese secerată de moartea neagră; Adeodatus își îngropă plângând părinții și frații.

Rămas de-acuma singur pe lume, Adeodatus se simțea mai aproape de Dumnezeu. În tovărășia călugărilor, în dormitorul comun, în refectoriul comun, parcă era un străin. Ceru și obținu o chilie, chiar alături de camera flagelației. Își luă și icoana Maicii Domnului. În seara când o văzu în chilia sa, avu o fericire atât de mare, că el însuși se spăimântă. Vísurí necurate îl chinuiră. Ispita Diavolului îi tulbură inima. Dorí o ispășire aspră. Intră de dimineață în odaia torturilor cucernice. Rugă pe un frate să-l pedepsească. Trebuí să stăruie mult până ce primí, pe spinarea goală, cincizeci de curele. Carnea í se învineți. Durerea îi potolí sângele. Se întoarse mulțumit în chilie, căzu în genunchi în fața icoanei bătrâne și plânse:

— Sfântă Fecioară, îndură-te...

3

Celariarul Prímín socotea că Adeodatus e atât de sfânt, încât îi ajunge școala inferioară. De altă părere era însă magístrul care, cu încuviințarea abatelui, trecu pe tânărul călugăr în școala superioară, să studieze artele liberale, de o

parte gramatică, dialectică și retorică, iar de altă parte aritmetică, geometrie, muzică și astronomie.

Adeodatus se supunea cu umilință tuturor îndemnurilor. Dragostea învățaturii îl cucerea cu cât înainta mai mult în cunoașterea limbii latine. Magistrul, cărturar pasionat, îl încuraja, îi alegea cărțile potrivite, ba îl introduse și în bibliotecă mănăstirii, aflată la stânga corului. Era o singură odaie vastă, cu dulapuri deschise de lemn înnegrit de vremuri, pe ale căror rafturi se odihneau, colbuite, feluritele volume legate în piele, scrise pe pergament cu litere greoaie. Îi povestii că bibliotecă a fost adunată de primii călugări, toți cărturari mari care, din ordinul abatelui, copiau ziua-noaptea manuscrise împrumutate. Acuma însă, de vreo sută de ani, patima învățaturii a dispărut din sufletul fraților și bibliotecă e mai mult pustie. Doar magistrul și un bibliotecar bătrân mai scormonesc arar prin foliantele uitate.

În trei ani, Adeodatus citii multe volume latinești, ferindu-se de cele grecești, ebraice și arabe, pe care nu le pricepea. Dintre toate însă mai mult îi ațâță curiozitatea o carte cu povestirea lui Siegfried, aflând de-acolo cu uimire că eroul ar fi îngropat chiar în mănăstirea Lorsch și că locul unde a fost ucis mișelește ar fi de asemenea prin apropiere. Ceru bibliotecarului lămuriri mai bogate. Bătrânul habar n-avea. Magistrul însă îi spuse că volumul e o copie după colecția de legende eroice, făcută din porunca împăratului Carolus Magnus. Îi arată, în dreapta altarului, crucea neagră pe o lespede sub care se odihnesc rămășițele pământești ale viteazului, între mormintele celor doi împărați Ludovic Pîul și Ludovic cel Tânăr. Îi făgădui să-l ducă, într-o zi, să cerceteze ținutul unde s-a prăpădit eroul eroilor.

În sfârșit magistrul, după multe amănări, pornii cu Adeodatus pe marginea râului, în sus, prin pădurea ce adumbrea dealurile lîne. Inima tânărului tresălta ca o pasăre scăpată din colivie. În vreme ce învățătorul îi povestea întâmplări de demult, Adeodatus se gândea că, de ani de zile, azi e întâia

oară când a ieşit pe poarta mănăstirii. I se părea mai vesel aici soarele primăverii, mai frumos cântecul păsărilor, iar în foşnetul frunzelor auzea chemări ispătitoare. Îşi aducea aminte zilele dinainte de-a îmbrăca haîna călugărească: cum se ducea cu vitele la păşune, voios, împreună cu alţi copii de vârsta lui. Parcă vedea iar pe Margareta Híppler, mai mică decât dânsul, píerzându-şi mereu vacíle prín pădure şi bocíndu-se până ce alerga el să í le găsească.

Sosínd la un pârau, cotírá în dreapta. Urcuşul era mai greu şi magístrul, grăsun, gâfâía şi-şi ştergea întruna fruntea şi capul pleşuv, cu mâneca sutaneí. Se oprírá la un ízvor clădít cu bolovaní ca o fântâna. Magístrul se aşeză, ístovít, se odíhní puţin şi pe urmă explică: Uíte, colo s-a plecat Sígfríed să-şi astâmpere setea; uíte, colea teíul bătrân în care şi-a agăţat armele; pe-aicí, s-a furişat Hagen, í-a luat lancea şi l-a ízbít în crucea spetelor; díncolo şi-a sfărâmat scutul Sígfríed; până colo s-a dus cu lancea ínfíptă în spate; mai încolo şi-a dat sufletul... Adeodatus se múnuna. El mai umblase pe-aicí, ştia de la oamení doar că fântâna e fermecată şi văzuse fete díń Odenhaín, venínd în zoríi zileí să ía apă de ízvor, s-o dea de băut celor pe care doreau să-í ínlănţuíască. Magístrul zâmbí: aşa-í poporul, íşi uítă eroíi şi schímbă necontenít legendele despre eí.

Adeodatus, ajuns iar în chílía lui íntunecoasă şi tăcută, se símţea vínovat în suflet şi nu-şi dádea seama pentru ce. Íşi ceru íertare de la ícoana sfântă, dar noaptea vísa numai vítejí ínarmaţi care se ucídeau de dragul femeílor.

De-acuma se ducea deseorí la ízvorul díń poiana de teí, síngur, parc-ar fí căutat pe cíneva. Vísa cu ochíi deschísi, copacíi luau ínfăţíşări omeneşti, vâjâitul codrului îl ímpresura când cu chíote de veselíe, când cu plânsurí ínfundate.

Apoí, într-o dumínică, întorcându-se pe ínserat spre mănăstíre, íntâlní pe cărare o femeíe. Plecă fruntea, să n-o vadă. Símţi ínsă că ea s-a oprít şi, ajungând în dreptul eí, íi auzí glasul care îl chema pe nume:

— Hans!

Glasul îi era cunoscut. Vru să treacă înaintea și totuși se pomeni stând pe loc. Fără să vrea, ridică ochii. Era o fetișcană de vreo șaptesprezece ani. Ochii ei căprii îl priveau cu bucurie. Cozile ei groase, împletite, cânepii, coborau pe umeri în jos, pe lângă sânii plini care se rotunjeau, sub cămașa strâmtă, ca două mere păguite. Adeodatus văzu tocmai sânii fetei și deodată i se aprinse sângele într-o văpaie ciudată, iar inima începu să-i zguduie pieptul.

— Nu mă mai cunoști, Hans? îi zise fata cu un surâs de mirare. Margareta... A lui Híppler... Nu ții minte când îmi pierdeam vacile prin pădure?

Adeodatus nu auzea nimic. Privirea lui se frământa pe sânii ademenitori și pe buzele ei umede care, vorbind și zâmbind, parcă-l dojeneau și-l chemau. Încerca să plece ochii, să înăbușe ispita clocotitoare. Nu izbutea. Și fata cîrîpea mereu:

— Știi, Hans, acum patru ani, când a venit moartea cea neagră, noi am fugit în lume și am stat doi ani departe, într-un ținut unde-s numai munți și păduri. Mult am pătimit pe acolo, vai de sufletele noastre, dar pe urmă ne-am întors acasă. Și acuma tata vrea să mă mărite cu Wendel, îl mai ții minte? Oamenii, prin sat, spun că tu ești un adevărat sfânt, zău, așa vorbește lumea. Se zice c-ai făcut și minuni. Apoi dacă mă mărit, să știi, Hans, că...

Călugărul își dădea seama că se pierde. O clipă de va mai asculta glasul ei și nu-și va smulge privirea de pe sânii ei, are s-o ia în brațe, s-o omoare în sărutări. Cu o sforțare cumplită închise pleoapele și îngână răgușit, disperat:

— Píeí, Satano!... Satano!... Satano!...

Începu să alerge nebunește, cu pleoapele strânse, cu inima îngrozită, să scape din vraja pierzaniei. Nici nu cutează să se mai uite înapoi, ca și când i-ar fi fost frică să nu-l întoarcă ispita.

În tăcerea chiliei se bătu cu pumnii în piept, implorând sprijinul Domnului împotriva Diavolului care încearcă să-i

zdruncíne cuvíoşia. Pe când se ruga însă, prin ínimă íi umbla, ca un tâlhar, regretul că barem n-a sărutat pe Margareta. Uluít, rídică ochíi spre ícoana Maícíi Sfínte, dar şí ea parcă-l muştra: de ce n-a sărutat-o?

Se crezu píerdut şí părăsít. Plânse multe nopţi, nemaíştíínd bine níci pentru ce plânge: că n-a strâns în braţe pe fata cu sânii aţâţători sau de teamă că o prăbuşíre mare íi amenínţă sufletul?

Fură cartea cântecelor de vítejie şí íubíre, pândí o clípă când nu era nímení în bucătăria cea mică şí aruncă în foc volumul cu fíle îngălbeníte, legat în píele de capră sălbatică.

4

Aşa se líníştí. Íşí zíceá că toată tulburarea numái cărţile í-au prícínuít-o, deschízându-í ferestrele altei víeţi, cu íspítírí şí păcate. Cíne trăieşte pentru Isus, n-are trebuínţă de ínvăţătură, cí numái de credínţă. Adevăratul suflet cucerníc se fereşte de prílejuríle care-í pot zdruncína credínţa. Íntocmaí cum spuneau şí ceilalţi fraţi díspreţuítori aí bíbliotecíi.

Peste câteva săptămâni amíntírea Margaretei píerí ca un vís fără urme. De altfel gânduríle íi fură íntoarse spre gríja cea mare ce stăpânea tot maí stăruítor sufletele píoase. Nící doí aní nu maí erau până la ímplínírea míei de aní de la Hrístos, care ínsemna sfârşítul lumíi şí judecata supremă. În mânăstíre se vorbea mereu de apropierea vremíi. Ínfrícoşarea sporea. Semne dese vesteau venírea Míelului. A fost moartea cea neagră, acuma amenínţa foamea, căcí de treí aní seceta e aşa de aprígă încât oamenii de-abía íşí maí trag zílele díe rodul pământului. Totuşi mulţímea nu părăsea calea păcatelor şí nu se pocăía. Tícăloşííle lumíi se ínteţeau încât duhoarea lor se rídíca, sfídătoare, până la cer. Preoţíi şí călugăríi se bálăceau în rele íntocmaí ca şí slăbănogíi şí nemernícíi víeţíi.

Episcopíi şí cârmuítoríi se íntreceau în íncercări de-a lámurí poporul că credínţa despre sfârşítul lumíi e păcatoasă. Lámuríríle lor maí mult măreau íngríjorarea.

Adeodatus credea puternic în apropierea sfârșitului când Satana cel încătușat va fi slobozit pe pământ să distrugă viața și sămânța omenească ticăloasă. Dormea cu Apocalipsul la căpătâi. Cu cât îl citea mai sânguincios, cu atât cuvintele întunecate i se înfățișau ca niște lumini strălucitoare. Compara cele ce auzea că se petrec în lume cu prevestirile din cartea sfântă și se cutremura de orbirea celor ce nu vor să vadă. Începu să-î roadă în inimă o îndoială: poate că păcătuiește stând la adăpostul zidurilor unde nu pătrunde ispița? Nu ferindu-se de încercări, ci înfruntându-le și biruindu-le se întărește credința slujitorului Domnului. E ușor să fii curat când mâna Diavolului nu te atinge. Binele n-ar exista în lume, dacă n-ar fi și răul. De-abia în lupta cu răul se pot învedera binele și virtutea.

Vru să caute ispitele, să iasă în lume și să-și oțelească sufletul. Se gândi să facă un pelerinaj până la Ierusalim sau barem la Roma, să sufere chinuri și durere pentru credința lui. Celariarul Primin, aflându-î planurile, îl convînse să mai aștepte.

Apoi, în toial iernii, aproape de Crăciun, se ivi pe cer o cometă care spăimântă toată lumea. Era atât de luminoasă, că se vedea și ziua, parc-ar fi umblat să inghită soarele. Oamenii așteptau din ceas în ceas prăpădul. Chiar episcopii împărțeau binecuvântarea apostolică și iertarea păcatelor spre a mântui cât mai multe suflete pentru viața eternă. Țăranii dîmprejur se adunară sub zidurile mănăstirii, să-î găsească lângă lăcașul sfânt trambițele judecății din urmă, se îmbulzeau la șpovedanie și se rugau fierbinte cu ochii în sus, spre cerul tăinuitor de primejdii.

După ce se stînse semnul ceresc și lumea reîntră repede în făgașul vieții desfrânate, inima lui Adeodatus se umplu de amărăciune. Se simțea nevrednic de mila Atotputernicului pentru că el huzurea în chilie, în loc să propovăduiască prin vorbe și fapte credința binefăcătoare. Cum se desprîmăvără, se înfățișă la abatele Kempten și-î mărturisî plângând zbuciumările, cerându-î voie să plece printre oamenii rătăciți, să-î

întoarce pe calea mântuirii. Abatelui îi plăcu gândul tânărului călugăr. Ca să-l pună la o încercare prealabilă, îl însărcină să-î ducă o scrisoare către arhiepiscopul Wílegís din Maínz, să se înapoieze curând cu răspunsul și, dacă dorința de plecare îi va mai stăruí în suflet, pe urmă să meargă încotro îl va îndrepta Dumnezeu.

Adeodatus coborí în valea Rínului, trecu prin sate și orașe, sosi într-o seară sub zidurile bătrânei cetăți Maínz și mase pe câmp, nevoínd să se adăpostească prin hanurile ce se aflau în apropierea porților închise și despre care auzise că sunt cuiburi de pierzanie pentru sufletele cele mai tari în credință. În noaptea aceasta, pe când se odihnea ghemuit sub un copac înmugurít, í se arată întâia oară Díavolul, sub chipul unui cățeluș negru cu ochii ca doi cărbuni aprinși. Necuratul se apropia mereu, típtít, dar dispărea în beznă îndată ce călugărul își făcea semnul crucii. Spre miezul nopții, așipínd puțin, văzu chipul Fecioarei María, coborând parcă din icoana lui scumpă. Preacurata îi zâmbea blând. Pe buzele-í sfínte, Adeodatus citea cuvântul: „lubește...” În aceeași clipă se trezi, simțind aproape de obrazul drept o respirație caldă și văzând iar ochii ca doi cărbuni aprinși. Sudorí reci îi broboneau fruntea. Brațul îi tremura încât de-abia putu schița semnul mântuitor al crucii. Se rídică în genunchi și începu să se roage fierbinte. Așa îl găsi răsăritul soarelui.

Intră în Maínz împreună cu carele țáranilor care duceau merinde și díjme. Paznicii porții, văzându-l murdar de noroi, răsără:

— Uíte, călugărașul, cum s-a tăvălít ca un purcel príntré purcele!

Adeodatus roși, dar níci nu rídică ochii. Merse pe străzile întortocheate, príntré casele cu coperișuri țuguiate și cu zidurile mohorâte, înainte, ca și când ar fi umblat toată viața numai pe-aici. Oamenii se opreau, se mírau de înfățișarea lui sălbatică și se închinau orí îl ocărau. Dădu peste un halebardier ce se plímbea sever prin fața unui palat. Își aduse atunci aminte

că are de împlinit o misiune și că nu știe unde poate găsi pe arhiepiscopul Wíllegís. Halebardierul îi arătă, fără a scoate un cuvânt, un turn ascuțit și înalt care se ridica departe deasupra tuturor caselor. Călugărul porni într-acolo. Se rătăci. Pe la amiază de-abia nimeri în piața dominată de reședința guvernatorului spiritual și militar al orașului. Pătrunse în clădirea greoaie și întunecoasă, cu ochii mereu în pământ, pe o scară cu treptele tocite, cuprins într-un vălmășag de oameni urcând spre aceeași țintă, își făcea cruce din când în când și murmura frânturi de rugăciuni. Vedea numai cizme mari cu pîntenii lungi și sandale cu curele sub sutane castanii. Apoi deodată se pomeni într-o sală vastă, cu ferestrele întocmai ca ale bazilicii din Lorsch și cu un tron strălucitor în care ședea un bătrân cu barba neagră pișcată abia de cărunțeală, cu obrajii roșii, îmbrăcat în haină scumpă de hexamiton cu ape mătasoase și având în dreapta toiașul episcopal. Adeodatus își croi drum cu coatele prin mulțimea de preoți și ostași, și se prăbuși la picioarele tronului, parc-ar fi căutat acolo apărare și odihnă. Un lăncier îl apucă de umăr, vrând să-l arunce înapoi. Arhiepiscopul însă făcu semn să-l lase. Călugărul scoase din sân scrisoarea și o întinse, bâlbâind istovit:

— Abatele... sfântul... Lorsch...

Fața stăpânului orașului se însenină. Luă scrisoarea și începu să citească. Adeodatus îl privea și în privirea aceasta tremurau miile de speranțe tulburii. Văzu în ochii marelui păstor aprinzându-se o lumină ciudată, batjocoritoare, care-l spăimântă. Apoi auzi glasul lui compătimitor:

— Eí, sármanul Kempten! A rămas tot cu nălucirile pioase.

Arhiepiscopul Wíllegís se uită zâmbind la cei dîmprejur, clătina din cap și adăugă:

— Spune abatelui, tînere, să fie liniștit! N-a sosit încă sfârșitul lumii! Să citească mai cu luare aminte cărțile sfinte și să-și alunge din suflet îngrijorarea, așa să-și spuie, tînere! De altfel îi vom trimite și răspuns scris, mai târziu.

Adeodatus níci nu mai sǎrutǎ mǎna arhiepiscopuluí. Fugí dín salǎ, coborí pe scara de píatrǎ, alergǎ pe ulíțe, îngrozít, așteptând dín moment în moment sǎ se porneascǎ o ploaie de foc și pucioasǎ care sǎ nímíceascǎ cuíbul nelegíuírú, precum au fost prǎpǎdíte odínioarǎ Sodoma și Gomora.

leși dín oraș plângând cu hohot. Paznícú se hârojoneau cu níște țǎrance și níci nu-l luarǎ în seamǎ. Adeodatus, desculț, cu capul gol, alerga, parcǎ l-ar fí gonít. Spre searǎ ajunse într-un sat. Bǎtu la multe porți în zadar. Țǎranú se fereau de cǎlugǎrú rǎtǎcítorú ca de díavolú. De-abía porcarul îl gǎzduí dupǎ oarecare șovǎírú, fííndcǎ avea o fatǎ mǎrúsoarǎ. Era evlavíos și nevoiaș, cu o droaie de copú. Povestú cǎlugǎruluí multúme de întâmplǎrú destrǎbǎlate și críme monstroase care vesteau sfârșítul lumú. Il îndemnǎ sǎ se opreascǎ negreșít la Níersteyn, sǎ caute pe pustnícul sfânt dacǎ vrea într-adevǎr sǎ audǎ glasul Domnuluí.

Pǎnǎ la Níersteyn merse douǎ zúle. Un copú il cǎlǎuzú la lǎcașul schímnículuí, sub o stâncǎ, lângǎ apele Rínuluí. Copúlu il spuse cǎ sfântul n-are nume, cǎ trǎiește acolo de anú de zúle, síngur, și cǎ afurúsește pe orícúne încearcǎ sǎ se apropúe. Adeodatus se apropúe umúlit. Pe o lespede de píatrǎ, în genunchú, pustnícul se ruga, scrutând cerul cu prívúrea ínflǎcǎratǎ, lovíndu-și píeptul cu pumnú ín cǎt il tremura barba încǎlcítǎ, plínǎ de noroú și mǎrǎcínú. Cuvínte le nu se ínțelegeau, cí doar un mormǎít prelung. Când símți pe Adeodatus, ínťoarse capul spre el, il cǎntǎrú și rostú rǎspícát:

— Vú sǎ mǎ íspítești, Díavole, sub chíp de om?

Cǎlugǎrul cǎzu în genunchú, se ínchínǎ și tăcu. În ochú avea lacrímú și o prívúe atǎt de amǎrǎtǎ, cǎ sfântul murmurǎ:

— Am fost și eu ca tíne, iar acuma íatǎ-mǎ maí tícǎlos, ne-vredníc sǎ mǎ alínťe lumúna soareluí.

Íși contínuǎ apói rugǎcúunúle pǎnǎ se coború íntunerícul, fǎrǎ a se maí úíta la tǎnǎrul cǎlugǎr care se símțea ferícít cǎ barem poate sta în apropúerea unú sfânt. De câteva orú, în cursul noptú, Adeodatus se deșteptǎ în mormǎíturú mǎníoase: pustnícul alunga díavolú ce încercáu sǎ se apropúe.

Șapte zile și șapte nopți petrecu Adeodatus în preajma anahoretului. Nu-î află numele, dar îi descoperi povestea. Era dintre călugării de la mănăstirea Farfa, cei ce uciseseră pe abatele Dagobert, aduseseră acolo femei și trăiseră mulți ani numai în desfrâu și blestemății. Într-o bună zi, pustnicul de azi, cuprins de remușcări, a fugit dintre tovarășii criminali, a rătăcit prin Italia, a căutat să urce pe muntele Gargano în vârful căruia se zice că sîhaștrii sfinți stau de vorbă cu îngerii, a fost însă oprit la jumătate cale de un glas care i-a poruncit să trăiască și să ispășească dacă vrea să dobândească iertare de la Dumnezeu. Atunci a plecat mai departe prin lume, s-a hrănit numai cu rădăcini și a nimerit aici unde vrea să-și încheie viața păcătoasă vestind apelor cuvântul Domnului, căci oamenii, scufundați în noroi până-n gât, nu mai sunt în stare să se pocăiască și vor fi stăpîți curând de pe fața pământului. A început anul când se împlinește mileniul, se înmulțesc mereu semnele sfârșitului, dar nimeni nu ia seama. Numai când vor suna trâmbițele arhanghelilor, se vor dezmetici păcătoșii, dar va fi prea târziu.

Adeodatus sosi la mănăstire împăcat și mângăiat. Avea singura grijă să-l găsească judecata cea mare cu inima curată. Cuvintele arhiepiscopului stărniră indignare în Lorsch. Abatele Kempten murî înainte de-a veni răspunsul scris de la Mainz. Călugării văzură în moartea cuvîosului lor stăpân favoarea Mântuitorului care a vrut înadîns să-l ferească de chinurile pierzaniei obștești.

Iar nu mai părăsea chilía Adeodatus, decît când se ducea la bazilică. Postea și ajuna și se ruga. Nu citea nimic. Chiar cărțile de rugăciuni le aruncase. Îi spusese și pustnicului: cartea e izvorul relelor, începutul și sfârșitul tuturor păcatelor de moarte. Icoana Fecioarei Maria veghea asupra lui, neîncetat, cu ochii ei prea iertători. Uneori totuși se mai surprîdea morfolînd amintiri lumești: ba o scenă nerușinată zărită pe drumul spre Mainz, ba iarăși întîlnirea de odinioară cu Margareta Hippler... Nu șovăia deloc. Trecea îndată în camera flagelației și își tortura carnea până î se potolea sîngele.

Veni un abate nou în fruntea mănăstirii. Era tânăr, se îmbrăca îngrijit și iubea cărțile. Adeodatus nu vedea într-însul nici urmă de adevărată cucernicie. Începu în mănăstire o viață mai slobodă. Fură aduși câțiva frați învățați să reorganizeze școala, iar alții să cerceteze volumele bibliotecii și să le înmulțească.

Noul abate nu mai dădea voie călugărilor nici să vorbească despre sfârșitul lumii, deși era acuma aproape. Declară într-o homilie, de pe amvon, că e o erezie să se creadă în asemenea copilării, că nicăieri în cărțile sfinte nu se spune asemenea absurditate.

— Iartă-l, Doamne, că nu știe ce vorbește! bolborosi Adeodatus auzind vorbele abatelui care i se păreau un sacrilegiu.

Ultima zi sosi cu un semn îngrozitor. Pe cer se ivise brusc o cometă. Însuși abatele se sperie, iar călugării așteptau din clipă în clipă să răsunе trâmbițele sfârșitului. Noaptea spori înfricoșarea. Se făcu în bazilică o liturghie care avea să dureze până va începe judecata divină. Toți frații, chiar cei laici, se îmbulzeau să fie mai aproape de altar în momentul suprem. Curtea mănăstirii se umpluse de țărani. Când înfloriră zorile în ferestrele multicolore, abatele încheie repede slujba și plecă să se culce, șoptind celor dimprejur:

— Nu v-am spus că n-are să fie nimic?

Toată lumea respiră ușurată și se împrăștie. Adeodatus însă rămase în genunchi, în același loc, cu ochii la crucea de aur de pe altar, cu ghimpele dezamăgirii în inimă, așteptând totuși minunea. Lumânările se stinseră pe rând. Doar câteva candelے mai pâlăiau ici-colo. Era acuma singur în bazilică întunecoasă. Inima îi tremura, sfioasă, într-o așteptare mare. Gândurile toate i se împletiră într-o fâșie luminoasă în care înțelesurile se pierdeau încet-încet. Avea simțământul că sufletul i se desprinde ușor și plutește lin deasupra vieții. Biserica se umplu apoi de o lumină viorie. Dintr-o firidă înaltă, Fecioara Maria în haină albă, cu surâsul blând pe fața-i albă, coborî de pe soclu și veni spre dânsul, cu brațele întinse, albe, îngânând cuvinte pe care inima lui le

sîmțea, înțelegându-le. O ferícire atît de mare îi cuprîndea sufletul, încât își dădea seama că n-ar putea-o îndura dacă ar ține mai mult. Și deodată lumina se stînsese, vedenia se risîpî, iar Adeodatus se prăbuși în nesîmțire pe treptele altarului.

Se deșteptă în chilie, pe patul de scîndurî, întîlnînd îndată privirea Fecioarei dîn icoană. Spînul îndoielii îi dispăruse dîn inimă. Acuma știa că a talmăcît greșît proorocirea dîn Apocalîps.

— Când se vor împlîni o mie de ani de la învierea Mielului, nu de la naștere! își zise cu încredere. Mîla Domnului e nemărgînită! Iată treizeci și trei de ani pentru pocăința deplină a oamenilor!

5

Totuși nu se mai sîmțea bine în mănăstire, sub oblăduirea tînărului abate care, în locul cucernicieii, punea năzuințele cărturărești, poruncînd tuturor călugărilor să citească, ba chiar să copieze cărți păgâne. Apoi când, într-o zi, abatele își bătu joc de zbućumăriile lui pioase, îndrăznînd a le socoti exagerări sau prefăcătoria, Adeodatus nu se mai putu stăpîni, îl afurisi în fața mai multor frați, își luă icoana sfîntă și plecă în lume.

Ani de zile pribegî de la Franconovurd pînă la Spîra, oprîndu-se când la o mănăstire, când la alta. Apoi îl cuprînsese dorul de-a vedea Roma, orașul în care au suferit mai mult martirii și peste care azi domnește urmașul Sfîntului Petru. Trecu Alpii, desculț, cum umbla de altfel totdeauna. Când ajunsese sub zidurile străvechi, era de treizeci de ani. Orașul însă îl nemulțumî. I se păru mai tîcălos chiar decît Mainz. Ruinele dîn vremile păgâne îl supărau ca niște sfîdări. Rătăci pe străzile fără viață, călăuzit de un călugăr care cunoștea bine Roma și care-î spunea că acuma orașul nu adăpostește nici treizeci de mii de suflete. Îi arăta ulițe întregi, pustii, părăgînîndu-se vîzînd cu ochii.

Adeodatus ar fi pornit mai departe a doua zi, dacă nu l-ar fi reținut dorința de-a săruta mîna Pontîfîcului. Ca să pătrundă însă la papa Sergius, trebuia să aștepte cel puțin o săptămîna. Fu

găzduit într-o casă veche, pe Vímínal, anume pentru peleríní. Locul í se păru cunoscut parc-ar maí fí umblat cândva pe-acolo. În casă se símţí deodată în puterea unui farmec cíudat. Crezu într-o íspítíre a Necuratului. În odăiţa întunecoasă aşeză ícoana Fecíoarei pe mescíoara murdară, căzu în genunchí şí rosti de câteva zecí de orí, cum obíşnuía când voía să-şí înalţe ínima:

— Domíne, Jesu, Rex píe, Rex clemens, Píe Deux...

Fecíoara íí zâmbí. Şí zâmbetul era atât de íspítítor, încât Adeodatus luă ícoana, cu amândouă mâíníle, şí o sărută píerdut, fără să-şí dea seama că patíma luí ar putea fí necurată.

Lemnul vopsít se încălzí de buzele-í arse. Iníma îl durea.

Noaptea avu vísurí de care se ruşínă dímíneaţa şí pe care totuşi le alíntă cu drag, parcă n-ar fí fost în stare să se despartă de ele. Fecíoara María părea o femele ca toate femele, íar el însuşí fără credínţa adevărată în suflet. Şí se íubeau cu o íubíre păcătoasă: se îmbrăţişau víjelíos şí íşi muşcau buzele cu o plăcere atât de drăcească, încât, trezíndu-se, maí símţí câteva cípe în tot corpul voluptatea píerzătoare de suflet.

Izbucní în plâns amarníc. Satana l-a bíruít, murdăríndu-í chíar ícoana Fecíoarei María. Toată zíua íşí bícíuí trupul, dar nu cuteză să se uíte la ícoană. Şí noaptea următoare vísul se repetă maí nelegíuít, lăsându-í în mínte şí níşte cuvínte de-ale femeíí: „Eu sunt perechea ta adevărată, numaí eu...” Şí a treía noapte la fel.

Adeodatus íşí vedea prăbuşírea, dacă va maí stăruí în oraşul ruínelor. Renunţă brusc de a maí săruta mâna papeí, íşí înfăşură ícoana şí fugí díń Roma, parc-ar fí săvârşít toate crímele lumíí. Príbegí fără ţíntă pe drumuríle Italíei, huíduít de ţáraní şí de mercenaríí baronílor rázboínící. Íí trecu prín mínte că dragostea exagerată pentru ícoană poate să fíe ídolatríe şí că, tocmaí punându-şí în ea toate speranţele de mántuíre, păcátuieşte statorníc ímpotríva Sfínteí Treímí. Poate că e chípul cíoplít de care Domnul a poruncít să ne ferím? Nu cuteză s-o arunce, cí o dăruí unei bíserícúte.

Peste treí zíle ínsă se íntoarse şí o reluă, căcí fără ícoană îl încercau mereu gândurí de sínucídere şí se temea să nu ajungă

cu totul în mrejele Necuratului. Se abătu într-o mănăstire, învăță meșteșugul fierăriei și își făcu un brâu de cuie pe care îl încinse pe corpul gol ca să-î cîopârțească neîncetat carnea și astfel să alunge, prin dureri grele, poftele sîngelui neostoit.

Totuși ispîitele Diavolului îl urmăreau ca umbra, pretutîndenî. Cu cât se ruga mai mult, cu atît Satana se înverșuna mai tare împotriva lui. Începea să se gîndească, desperat, că Dumnezeu o fi lăsat înapoi omenirea în puterea Necuratului și că deci orice luptă ar fi deșartă. Se zvârcolea aprig să nu se scufunde în mocirla păcatelor în care se bălăcea pămîntul.

Douăzeci de ani se chinuî, mai mult pe drumuri. Deseori, în ceasuri de mari încercări, a căutat să se refugieze pe Muntele Gargano. Nu l-a putut găsi și sfârși prin a se îndoii dacă într-adevăr există undeva pe pămînt vreun munte sfânt. Pustnicul de la Niersteyn spunea că l-a aflat, dar poate că vorbele lui au fost în pîlde. Când în sfârșit își dete seama că vrea să suie pe sfîntul munte numai pentru a putea sta de vorbă cu Fecioara Maria, se flagelă ca un nemernic și nici nu vru să se mai gîndească la cuvîntul Gargano.

Prin Sícilia se gîndi că mai sunt de-abia trei ani pînă la împlinirea sorocului adevărat al sfârșitului lumii. Nu se poate să-l apuce în pribegie judecata cea dreaptă. În Lorsch trebuie să-l găsească glasul Domnului, acolo unde a făcut legămîntul de statornicie. Călători doi ani încheiați pînă ce ajunse iar în valea Rínului.

Nici celariarul Prímín, acuma moșneag de peste optzeci, nu recunosc în călugărul bărbos, sălbăticit, pe Adeodatus, fratele blînd și înfocat de odinioară.

De altfel și mănăstirea Lorsch suferise schimbări multe. Abatele cărturar era azi episcop la Spira. La Lorsch venise un stăpîn evlavios, bătrîn, căruia Adeodatus îi sărută mâna ca unui sfânt. Dîntre frații de-atunci de-abia vreo zece mai erau de față. Ceilalți se risipiseră, care pe la alte mănăstiri, care morți, care rătăciți în lumea plăcerilor vinovate.

Lui Adeodatus i se dădu vechea chilie, de lângă camera flagelației, din care nu lîpsea decît icoana luată de dînsul.

Níci aici nu găsi líníştea şi pacea. Ispítele nu încetau. Toate luptele lui parc-au fost zadarníce. Se símţea ostenít. Groaza îi rodea ínima ca un caríu. A avut treízeci şi trei de ani pentru pocăinţa deplină şi acuma sufletul e bolnav şi mai nevrednic ca atunci când aşteptase întâia oară sfârşítul. I se părea că Díavolul şi-a făcut cuib statorníc în chíar sufletul său şi de aceea nu se mai poate ferí de íspítá nícáieri sub soare.

Era sfârşítul primăverii şi ploua necontenít ca în preajma potopului. Câmpurile nu apucau să înverzească. Fírícelele de íarbă de-abía răsárite putrezeau ca şi mugurii copacilor. Pe cerul plumburíu soarele nu se mai arátase de şapte luni. Părea că Dumnezeu vrea să nímícească omenírea a doua oară prin apă şi foamete.

Adeodatus înţelegea rostul ploilor pedepsítóare, dar cu cíne vorbea despre apropierea sfârşítului acuma, strângea dín umeri, necrezător. Unii călugări îi spuseră chíar pe faţă că a fost de-ajuns înfricoşarea de odínioară şi că azi níci un om cumínte n-ar mai putea crede asemenea basme. O dată se poate înşela lumea, a doua oară se fereşte. Adeodatus se întrístă şi îşi închíse în suflet durerea pentru nesocotínţa omenească. Era sígur însă că Dumnezeu, înainte de a zdrobí pe păcătoşi, va trímíte un semn care să deschídă toate mínţile, ca să fíe cu atât mai crâncenă pedeapsa ce va urma îndată.

Într-a şaptea duminică cerul se însenină deodată şi soarele strălucí mai mândru ca altădată. Lume multă dín împrejurímí se strânse la mánăstíre să mulţumească Domnului că s-a îndurat de suferínţele oamenilor. În câteva ceasurí câmpíile înverzíră. Iarba creştea aievea văzând cu ochii şi pomii înfloreau. Pe toate buzele fâlfâia acelaşi cuvânt:

— Mínone!

Adeodatus văzu soarele cu un símţământ de resemnare. Se duse de-a dreptul în bazílică, unde îl întâmpínară numai feţe lucítóare de mulţumíre. Se aşeză în genunchí, la locul său, cu ochii în pământ, murmurând deznădájduít:

— Doamne, Doamne, nu mă părăsí!

Până la sfârșitul lîturghiei ferestrele bazilicii se întunecară din nou, încât oamenii de-abia se mai vedeau unii pe alții. Lumea năvăli afară, în curtea mănăstirii. Cerul era senin, de un vînat întunecat, ca în amurgurile de vară. Soarele însă se zvârcolea sub zăbranic, improșcând raze neputincioase în lumina cărora oamenii păreau cenușii la față și îmbătrîniți. Abatele căzu în genunchi, apoi întreg poporul, împlorînd mila Cerului.

Adeodatus ieșise cel din urmă. Curiozitatea îl îmboldea, dar o stăpînea, socotînd-o un păcat. Rîdică ochii în sus și avu un mormăit de satisfacție. Întunecimea soarelui era semnul suprem pe care îl râvnise inima lui întru mărirea Domnului. Sîngur în picioare, în mijlocul mulțimii prosternate, cu sutana murdară, desculț și nespălat, cu părul și barba vâlvoi — nu mai voia să-și murdărească sufletul, îngrijîndu-și trupul, — părea un profet mînios. În ochii negri avea o înflăcărare dojenitoare și rugătoare. Izbucni deodată cu glas tunător:

— Fraților, înglodați în păcate, fraților care în fiice clipă mîhniți pe Domnul, iată, a sosit începutul sfârșitului! În curând trâmbițele arhanghelilor vor scula morții, chemînd pe toți la judecata cea mare. Fraților nelegiuți, pocățiți-vă cât mai e vreme! Alungați din inima voastră pe Satana! Pocățiți-vă!

6

Cerul se înnoură iarăși înaintea ca soarele să-și recapete strălucirea. Și ploaia porni iar, mai nimicitoare, înăbușînd degrabă înmuguririle pămîntului.

Adeodatus se închise în chilia lui și petrecu toată ziua în rugăciuni fierbinți. Noaptea însă îi zdruncină toată mulțumirea zilei. În vis îi apără Diavolul și, mai îndrăzneț ca totdeauna, încercă să-i fure icoana Fecioarei Maria. Adeodatus se aruncă desperat asupra Necuratului. Se deșteptă. Își făcu cruce și simți cum se goleşte repede chilia de urmele drăcești, cum se lîmpezește întunericul și cum i se coboară liniștea în inimă. Se zvârcoli un răstîmp pe patul de lemn, mormăind cuvînte mîntuitoare până ce adormi din nou. Diavolul îl mai trezi de câteva ori din somn, căutînd parcă să-l biruiască prin hărțuiri necontenite.

Dímíneața, obosit de íspítele Satanei, vru să maí stea în pat, să strângă puterí. Era o lumínă tulbure, cenușie în chílía strâmtă și umedă. Adeodatus, cu ochíi în tavanul boltít, se gândea la luptele ce le poartă de peste treízeci de aní cu vícleníile Díavolului care de atâtea orí erau să-l píardă, căcí nenumărate sunt înfățișările răului și numai cel drept găsește mijloacele de împotrívire până la moarte. De câte orí n-a zărit dânsul prín copaci și pe lângă fântâni forme cíudate care se stíngeau îndată ce le încerca cu semnul crucíi. Íși aduse amínte că odată, într-un sat dín Alpí, a văzut pe Necuratul strâmbându-se chíar în vârful unei bíserícuțe și zgâlțâind crucea de lemn până ce a míșcat-o dín loc. Atunci el a scos un țípăt de índígnare atât de crâncen, că demonul a íntrat în pământ, dar crucea s-a prăvălít și a rămas împédicată pe acoperíș. Preotul, când í-a spus vedenía, a zâmbít necrezător, explicându-í că lemnul crucíi era putred și tocmai voíse să o înlocuíască cu una nouă de fier. Adeodatus se revoltă de atâta orbíre necredíncioasă. Avu însă mulțumírea să afle peste trei zíle că preotul a căzut bolnav la pat. Pedepsa Domnului a venít ca trăsnetul.

Pe când frământa în mínte amíntírí și temerí, Adeodatus auzí deodată un zgomot ușor, parc-ar íi íntrat cíneva în chílíe. Coborí prívírea și văzu, foarte bine, pe Satana chíar la pícióarele patului. Era un monstu negru, mítítel și cu chíp de om. Avea gâtul subțíre și lung, fața uscată, ochíi roșíi, fruntea îngustă și pãroasă, nasul turtít, gura până la urechí și buzele lătãrețe, o bãrbíță bãrlígată de țap, urechíle marí de catâr, părul ca țepíle arícíului, colți de câine, o cocoașă în píept și alta în spate, haínele scãrnave. Se zvãrcolea furíos și clãnțãnea dínții. Adeodatus încremení de groază, uítând să se ínchine. Așa de clar și aproape nu í se arătase Necuratul níciódată. Crezând că acuma l-a ínvíns, Díavolul, cu níște degete ca ghearele, apucă pícióarele călugãrului și strígã rãnjínd tríumfător:

— Ești al meu!

Adeodatus își revení, își făcu cruce, sărí jos dín pat și se repezí afară cu spaíma în suflet, neopríndu-se decât pe treptele altarului, în bíserícă. Sudorí íi curgeau pe tâmple. Rugăcíuniile

salvatoare de-abia îi mai veneau în minte. Prímejdía píerzaníei îi vâjâia în tot corpul.

Într-un târzíu, mai potolíndu-se, își amíntí că același glas tríumfător l-a mai auzít o dată, acum vreo trei aní. Era în Sícíliá, într-o seară veselă, într-un orășel. Pe strâzi se lăfâiau fără rușíne păcatele dragostei. Atunci, díntre ruínele unei clădíri păgâne care servea de adăpost femeílor ce-și vínneau pe baní trupul, a auzít un glas vestíndu-l cu mândríe că Díavolul a fost descătușat díntre temníțele íadului și că începe domnía lui pe pământ până la sfârșítul lumíi. I s-a părut o nălucíre, totuși clípa aceea l-a îndemnat să se întoarcă la mânăstírea Lorsch, reamíntíndu-í apropierea judecâții.

Repetarea glasului îl puse pe gândurí. Poate că e vreun semn?

Luă *Apocalipsul* și căută să dezlege prorocíríle ascunse în píilde adâncí. Răsfoí cărțile Sfântului Augustín în care știa că se află toate socotelíle íntâmplárilor víitoare, tălmăcíte după cuvíntele Mântuítorului și ale apostolilor. Cítí că, între descătușarea Díavolului și judecata díntre urmă, patruzeci și două de luní va stăpâní Satana pe pământ, în care rástímp are să se aleagă grâul de neghínă. Íi trebuíră câteva zile până ce își amíntí zíua când Necuratul í-a vestít descătușarea. Fusesse 13 octombríe. Patruzeci și două de luní se vor ímplíní la 14 aprílie 1034, iar 13 aprílie cade în sâmbăta Paștilor, adícă tocmai când se ínceie o mie de aní de la ínvíerea Mielului díntre morți.

Descoperírea îl spăímântă íntái. Pe urmă însă ínțelese favoarea cerească. O mândríe píoasă îi mângâie sufletul că Dumnezeu, chíar prín íspítele díavolești, îl deosebește díntre gloata păcătoșilor. Acuma își dádea seama de ce s-au ínmulțít sforțáríle Necuratului pentru a-l abate díntre calea vírtuții. Íată, mai sunt doar câteva luní până se sfârșește stăpânírea lui tícăloasă și cíne va fí rezístent, va dobândí aievea ferícírea veșnică.

Satana í se arăta mereu, îl ademenea necontenít până și în bazílică. Adeodatus îl vedea rânjínd uneorí pe un capítel díntre două ferestre, alteorí pe speteaza unei strane sau între ogívele unui portal. Nu-í mai era frícă. Se ínchína cu íncredere și Necuratul se depărta scrâșnínd mâníos.

Credința îi era acuma atât de vie în suflet, că începu să se amestece iar printre ceilalți călugări, dorind să le înmoaie inimile pentru a putea primi vestea cea mare. Îndoielile ce le întâlnea pe fața lor nu-l mai supărau și nici nu-l descurajau. Asculta povestirile lor despre ticăloșirea lumii, despre fără-delegile urmașilor Sfântului Petru, despre ereticii care zăpăcesc mintea mulțimii și pentru a căror stârpire nu ajung toate rugurile, despre războaiele ce pustiesc în toate părțile, răspândind foametea, desfrâul și moartea. În toate vedea semnele domniei Satanei și îndemna pe toți frații să se pregătească de judecata care bate la ușă. Într-o zi, un călugăr tânăr, anume Ioan, venit de curând de la Lyon, unde învățase multă carte, vru să dovedească lui Adeodatus că socotelile lui despre sfârșitul lumii sunt cu totul greșite. Tânărul era socotit în mănăstire ca un adevărat înțelept. Se spunea că ar fi citit toate cărțile sfinte și că ar cunoaște chiar învățăturile păgânilor. Adeodatus zâmbi și primi discuția. Ioan susținea că Sfântul Augustin n-a precizat nimic. În cărțile lui și ale altor învățați creștini se spune doar că va fi o luptă cumplită între Isus și Anticrist, războiul dintre lumină și întuneric întrevăzut de profetul Daniël, proorocit de Sfântul Ioan și confirmat de Sfântul Paul. De-abia după aceasta va urma o mie de ani de domnie a Mielului pe pământ și numai pe urmă va începe judecata cea mare peste vii și morți. Sfârșitu-s-a oare lupta sau început-a? Numai Dumnezeu poate să știe. Adeodatus însă se înverșună cu cele patruzeci și două de luni, cu semnele care arată chiar orbilor voînța Domnului, aruncă în cumpănă glasul Dăvolului care i-a vestit descătușarea din iad.

Disputele ținură zile și săptămâni și luni. Călugării se împărțiră în tabere. În cele din urmă cerură cuvântul abatelui:

— Nimeni nu poate pătrunde planurile Atotputernicului, dar omul dator este să fie gata totdeauna!

Răspunsul nu mulțumí pe nimeni și discuția continuă până ce, într-o noapte, chiar în ajunul Crăciunului, tânărul Ioan fugi din mănăstire, lepădând haína monacală, începând o viață de plăceri desfrânate.

În loc să-și glorifice izbânda aceasta cumplită, Adeodatus își simți inima mai împovărată de întristare. Se credea vinovat pentru că n-a găsit cuvinte destul de puternice să deschidă ochii omului și să-l scape din ghearele Satanei. Se hotărî să-și jertfească de-acuma toate puterile pentru mântuirea celor rătăciți și slabi. În duminica a treia, chiar în timpul liturghiei, își aminti un imn pe care-l auzise undeva în pribegia lui. Se sculă îndată și-l cântă spre uimirea tuturor, cu glas profetic, care răsuna în biserica vastă ca revărsarea unei dureri imense a unui suflet sugrumat de îngrijorare:

*Audi, tellus, audi, magni maris limbus;
Audi, homo, audi, omne quod vivit sub sole:
Veniet, prope est, dies irae supremae,
Dies invisă, dies amara;
Qua coelum fugiet, sol erubescet,
Luna mutabitur dies nigrescet,
Sidera supra terram cadent.
Heu miseri, heu miseri! Quid, homo, ineptam
Sequeris laetitiam?*

Toată lumea fu cuprinsă de mare duioșie, parcă un avertisment ceresc ar fi vorbit oamenilor prin gura lui Adeodatus. Abatele porunci călugărilor să învețe pe dată imnul sfânt și să fie cântat apoi la toate liturghiile.

Ca și când glasul ar fi răsunat până dincolo de zidurile mănăstirii, peste șapte săptămâni Ioan fugarul se întoarse pocăit înapoi, cu cenușă pe cap, mărturisindu-și păcatele, cerșind milă și iertare. Întoarcerea păcătosului fu privită ca o minune. Însuși Adeodatus îl îmbrățișă cu drag, mulțumind Cerului că i-a ascultat rugăciunile. Era întâia oară rătăcită și scăpată din ghearele Diavolului.

7

Vremea ploioasă continuă până la sfârșitul lui februarie. Lumea aștepta zăpada. Venirea însă niște călduri năbușitoare, parcă, în locul iernii, ar fi sosit vara pe pământ. Câmpurile și

pădurile înverzîră. Apoi într-o noapte, în postul Paștilor, se porni o ninsoare cumplită. Dîmíneața zăpada era de doi coți.

— Semnele se înmulțesc! zise Adeodatus către călugării îngrozîți. Chiar vremea și-a ieșit din făgașul obișnuit, pentru a deschide ochii oamenilor și a-i întoarce pe calea pocăinței.

Prin zăpada aspră coborî în satul Odenhaín să propovăduiască mîntuirea apropiată și să întărească sufletele șovăitoare. Țăranii, speriați de schimbarea vremii, îl ascultară cu umilință, încât inima lui se umplu de bucurie. Își puse în gând să meargă zîlnic între ei, să-i mîngâie. Și se ținu de vorbă. Oamenii însă se obișnuiră cu iarna ce începuse când altădată venea primăvara. Murmurau când Adeodatus le zugrăvea în culori strigătoare sfârșitul pămîntului. În cele din urmă un țăran bătrîn îi și spuse cu un fel de imputare:

— Așa ne-au amețit călugării și acum peste treizeci de ani, și lumea-i tot lume!

Adeodatus nu se supără deloc, găsi chiar întemeiată observația țăranului și îndată se sili să lămurească pe toți, prin amănunte multe, că atunci s-au greșit socotelile, azi însă nu mai încape nici o îndoială. Nu convinse pe nimeni. Margareta Híppler, văduvă bătrână și arțăgoasă, îi strigă în față cu dispreț:

— Dar dacă o fi și acum vreo greșeală în socotelii?

Ajunse să nu-l mai asculte nici copiii, ba unii răutăcioși asmuțeau cainii asupra lui când voia să între în ogradă cu vestea Domnului. Decețiile nu-l descurajau. Își zicea că puterea Dîavolului descătușat e atît de mare, că rățește mințile cele mai agere. Trebuie multă răbdare celui ce vrea să-i smulgă prada din gheare. Așa, după ce fu alungat din satul său natal, își urmă învățăturile în satele vecine, fără preget, huíduit și batjocorit și bucuros că poate suferi pentru mărirea Sfíntei Treímí.

Veni Săptămâna patímilor. Adeodatus își simțea trupul atît de trudit, că trebui să înceteze ieșirile din mănăstire. De altfel era ultima săptămână și se cuvenea să-și pregătească sufletul pentru ceasul izbăvirii. Stătu toate zilele în biserică, în ge-

nunchi, să fie mai ferit de orice ispită. Se spovedi abatelui, descoperindu-și miile de păcate și implorând cu lacrimi iertarea.

Vineri noaptea de-abia se mai târî până în chilie. Dorea să petreacă în rugăciuni penultima noapte a lumii. Slăbiciunea îl doborî la pat. Adormi istovit. Somnul îi fu greu, fără vise, dar cu gemete dureroase. Un călugăr din chilia vecină, care îi auzise vaietele, îl întrebă a doua zi dacă nu e bolnav. Adeodatus zâmbi trist:

— Numai când se îmbolnăvește sufletul, numai atunci e primejdie.

Toată ziua de sâmbătă o petrecu în chilie, ajunând și rugându-se. Icoana Fecioarei Maria era pe lectoriu, rezemată de perete. Îl privea și azi cu ochii de odinioară, blânzi și iertători. Își aduse aminte ispitele trecutului și se cutremură de rușine și de groază. Se uită lung la chipul sfânt, parcă ar fi vrut să-și încerce inima și, prin încercare, să șteargă amintirea păcatului cu gândul. I se năsură în minte întrebări pe care însă le izgonea, zicându-și:

„Ziua de mâine nu va mai fi.“

O întrebare alungată adăugă numaidecât:

„Și dacă totuși va fi?“

„Eu sunt pregătit pentru orice va orânduî Domnul, se mângâie, ca și când n-ar fi luat în seamă îndoiala vicleană.“ O viață întreagă m-am luptat împotriva Satanei și l-am biruî.“

„O viață pierdută!“ îi fulgeră prin ascunzăturile minții. Își făcu cruce ca și când ar fi fost sigur că Diavolul îi suflă șoaptele neîncrederii. Se uită chiar împrejur dacă nu s-o fi pîtînd undeva Necuratul. Și, ca să-și redobândească liniștea deplină, aruncă patru cruci spre cele patru colțuri ale chiliei. Întrebările ciudate rămaseră însă ca niște bondari nevăzuți, rotîndu-se mereu în jurul lui, când mai aproape, când mai departe.

Aștepta înfricoșat întinericul nopții din urmă. Căzu în genunchi, cu fața spre ușă, să vadă cum se va înnegri ochiul de lumină. Cu cât se îngroșa întinericul, cu atât inima lui se umplea de mulcomirea încrederii. Bătu trei sute de mătâni.

Brăul de cuie îi frigea carnea. Mîla Domnului se apropia. O simțea. Sufletul i se deschidea s-o primească. Rămase cu ochii în gol, cu inima însetată...

Încet-încet chîlîa se luminează. Ușa se topi într-un potop de raze trandafirii. Fecioara Maria, albă și vie, pogora din ceruri, înconjurată de îngerii înaripați cu obraji strălucitori de nevînovăție și cu părul de aur ca păpușile. Adeodatus auzea fâlfâitul arîpilor de argint și o melodie dulce care-i picura în inimă. Cu privirea din icoană, Fecioara, în haină albă, stătea în pervazul ușii și zâmbea. Călugărul se uita în ochii ei adânci ca tainele, dar vedea, în același timp, și pieptul rotunjit sub veșmântul mătăsos. Își dojenea în gând privirea scârnăvă. Fecioara, parcă i-ar fi citit gândul, se apropie cu pași fără zgomot. Numai haina fâșia mîngâindu-i picioarele. Adeodatus întinse capul. Fecioara era acum în fața lui, lângă el. Îi cuprînsese gâtul cu brațele moi dezvelite și se plecă încet asupra lui. Adeodatus, într-un extaz de fericire, închise ochii, așteptând sărutarea mîntuitoare. Simți pe obraji o respirație fierbinte, apoi pe buzele-i crîmponite de rugăciunii se apăsă o gură voluptuoasă care îi sorbea sufletul, împrăștiîndu-i în sângele aprîns fulgerele unei fericiri necunoscute...

Un răs batjocoritor răsună deodată în chîlîe. Ridică pleoapele. Acolo unde văzuse pe Fecioara Maria cu îngerii, rânjea acum Satana înconjurat de o ceată de diavoli care se strîmbau și trepădau într-o lumină leșiatică. Adeodatus încercă să facă semnul sînteii cruci, dar nu-și putu mișca mîna, ca și când i-ar fi încremenit-o Necuratul care strîga biruitor:

— Mă cunoști, Hans?... Eu sunt, Hans! Eu, cel mai puternic peste cei puternici, împăratul împărățiilor, stăpînul pămîntului!

Călugărul izbuti să întoarcă puțin capul, spre icoana mîntuitoare. Diavolul îi oprî mișcarea, rînjînd:

— Pe Maria o cauți, Hans? De ce n-ai căutat-o aievea până azi? Ți-ai pierdut viața împotrîvîndu-te voînțelor mele, în loc să o urmărești numai pe ea! N-ai iubit niciodată, nefericitule, și doar nimic nu-i mai prețios în lume ca iubirea femeii! Acuma ai să mori și simți că ai trăit în zadar.

Un zgomot colțuros întrerupse glasul Necuratului, parcă s-ar fi rostogolit ceva. Chília se umplu de întuneríc ca smoala. Adeodatus, în genunchí, se zvârcolea cu o chinuitoare părere de rău în ínímă.

„A căzut ícoana“ — íí trecu prín gând și, fără să-și dea seama, se plecă și începu a pípái cu amândouă mâínile, căutând-o.

Icoana, căzând, alunecase tocmai lângă dânsul.

„Poate că într-adevăr mí-a sosít ceasul morții“ íși zise, ridícând ícoana. „De altfel tot se sfârșește lumea acuma. Adică ce-mí pasă mie de lume?“

Părerea de rău íí sfredelea sufletul. Sărută prelung ícoana. Era rece ca un cadavru. O strânse apoi la piept, în neștíre. O durere ascuțită í se ínfipse în ínímă, răsucíndu-se adânc ca un cuțít. Íí venea să țípe. Buzele de-abía îngânără:

— María...

Glasul se topí în întunerícul chíliei ca o șoptă de íubíre.

Se prăbuși cu fața la pământ, cu ícoana sfântă în brațe. Nasul, ízbínd podeaua, mái smulse o fulgerare de durere, apoi símíirea se stínse în întunerícul fără margíní...

* * *

Sufletul, ca o tremurare lumínoasă, se ínálță vertígínos prín sfere tot mái transparente. Urme de senzații străíne se rásfírau dín conștiínța pură ca níște fulgí care íngreuiază plutírea în síngurătatea nemărgínírilor.

Apoi, peste ușurarea sufletului se așternu apăsarea așteptării díncolo de tímp și spațíu. Speranțele lumílor se încrucíșau în conștiínța ínr-un echílibru dureros.

Cumpăna destínelor una și despărțea existențele în líníile ínfínítului...

CAPITOLUL VI

YVONNE

... Línía destínului se întindea între două lumí. Echílibrul tremurător cumpănea în conştiinţa pură speranţele. Şí aşteptarea se lămurí într-o mişcare contínuă spre o şíntă nouă.

Sufletul plutea pe línía lumíí ce se deschídea în planurí multiple. Nemărgínirea spaţiului îl cuprínse în vârtejul timpului. Conştiinţa se zbugíuma în transformări tot mai grele, se răsucea şí se subţíia.

Ca o pâl páire sfíoaşă, sufletul se mlădía mereu.

Apoi conştiinţa se topí într-o formă nouă, o lícărire ínfímă într-un íntuneríc năbuşítor...

1

Gaston Duhem deschíse ochíí asupra lumíí în Rue des Rapporteurs, în farmacia L'Etoile Bleue, cea mai mică şí mai cínstítă dín vechíul oraş Arras. De şaptezeci de aní dăínuía farmacia în aceeaşí casă cu uşă şí fereastră spre stradă, cu coperíşul greoí de şíglă, cu poarta monumentală de stejar care mărgínea vederea în curtea largă unde se afla gospodăria spişterului Duhem, grădína de zarzavaturí şí medicínală, acareturíle bogate. Şí copííul crescú príntré borcanele cu alííí suverane pe care Duhem, în colaborare frăţească cu doctorul Flavigny, le prepara íntru víndecarea mai mult sau mai puşín promptă a díverselor bolí ce bántuíau pe pacíenşíí credíncíoşí.

Duhem era mare admírátor al ştíinşelor în general, cítea uneorí şí stătea mereu de vorbă cu cliénşíí şí vecíníí care-l socoteau om superior. Naşterea lui Gaston, în al treísprezecelea an de căsnícíe, îl índemnă să studíeze în mare grabă şí problema educaşíei, fíínd hotărât să-şí crească odorul aşa, încât

să-l învidieze toată lumea. Chiar atunci apăruse *Emile*. Spîterul dîbui cartea, o citi și se umplu de entuziasm, decl-arînd doctorului Flavigny, care n-o cunoștea, că Rousseau e un savant incomparabil. Scandalul ce se iscă în jurul operei îl făcu să șovăie puțin. Totuși în public se lauda că, în ciuda tuturor prejudecăților, Gaston, atunci de vreo trei ani, va fi educat după preceptele înțeleptului Rousseau. Între timp citi cartea și doctorul. Începură controverse violente. Enciclopedist înflăcărat, Flavigny acuza pe Duhem de inconsecvență, spunând în gura mare, în farmacie, că un adevărat spirit științific nu se poate împăca cu ideile simple din *Emile*. Spîterul, altfel și el enciclopedist dârz, riposta că doctorul n-a înțeles nimic din cartea proscrisă și-i demonstra că deosebirea dintre el și Rousseau e numai aparentă. Discuțiile continuă luni de zile, aruncând chiar o umbră de răceală peste prietenia lor veche, încheată din înclinări și interese comune.

Duhem se înverșuna numai pentru a-și sporî autoritatea. A fi pentru *Emile*, când toată lumea e contra, i se părea o atitudine de efect. În realitate, Gaston creștea sub oblăduirea dnei Duhem, femeie evlavioasă și fără învățătură. De altfel acasă și Duhem era bun catolic și, în fiecă duminică după amiază, citea cu glas tare *Biblia*, spre bucuria soției sale. Dădu pe Gaston la școala cea mai bună, ținută de călugării benedictini. Mai târziu, când un profesor îi spuse că băiatul e plin de speranțe, Duhem se înțelese cu nevastă-sa să-l facă preot. Planul lor fu zdruncinat din temelii de-abia peste câțiva ani, în urma unei pedepse grele ce o primea Gaston pentru că a scris pe tablă cu litere mari: „Ecrasez l'infâme!“ cu intenția vădită de a insulta pe profesorii clerici. Spîterul se zăpăci, consultă pe nevastă-sa. Ii era frică să nu fie eliminat copilul din școală. Avu o explicație gravă, între patru ochi, cu Gaston care implinea cincisprezece ani. Băiatul îi făcu mărturisiri complete. Mai mulți prieteni și colegi, având aceleași convingeri, au hotărât să-și manifeste indignarea

împotriva profesorilor care încearcă, prin naivitatea popeștii, să le ascundă sau să le ponească adevărurile științei. Fiindcă deviza lor este sentința dlu' de Voltaire, cu ea au vrut să protesteze. Au tras la sorți: Rígouard, Villeneuve-Esclapon; Robespierre, Taillefer... Soarta l-a desemnat pe el. S-a executat cu bucurie.

— Și nu îți-e teamă că te va bate Dumnezeu? se cruci Duhem.

— Cum să mă bată cineva care nu există? răspuse Gaston cu o seninătate glacială.

Spîterul rămase perplex. Apoi îl descusu de aproape și descoperi că Gaston îi citise în ascuns toate cărțile, cu predilecție pe cele mai periculoase, și că, în sfârșit, era un ateu îngrozitor, cam așa cum se fălea Duhem în lume, dar cum el n-ar fi îndrăznit niciodată să fie aievea, ca să nu-l trăsnească Dumnezeu din senin. Bătrânul se simți vinovat, totuși îl dojeni aspru, îl amenință. Trebuia să-l smulgă dintre prietenii vicioși. Se plânse profesorilor, le ceru povește și mută pe Gaston în altă școală.

Gaston câștigă prietenii noi, păstrându-î însă pe cei vechi. Îl iubeau toți pentru firea lui deschisă și-l respectau pentru că era mai inteligent ca toți. Mai legat se simțea însă de frații Robespierre cu care a copilărit împreună, fiind aproape vecini. Când a fost Maximilien bolnav de vărsat, de era să moară, Gaston nu s-a mișcat de lângă căpătâiul lui. Avea proiecte de viitor comune; toți trei se vor face avocați și vor lupta pentru libertate și umanitate. Prietenia lor avea să fie pecetluită apoi prin căsătoria lui Gaston cu Charlotte, sora celor doi colegi.

Sosind vremea alegerii carierei, planurile tinerilor se încurcă. Duhem, fiindcă trebuise să renunțe la gândul de a-l convinge pe Gaston să îmbrățișeze taina preoției, dorea să-l lase barem urmaș în farmacia părintească. Doctorul Flavigny se amestecă: De ce n-ar studia tânărul medicina, în definitiv o știință mai nobilă? Iar se născură discuții între buni prietenii.

Duhem apăra, cu energie, noblețea artei farmaceutice. Flavigny își dezvăluie intențiile: voi să dea lui Gaston de soție pe fiica sa Antoinette, împreună cu pacienții lui siguri și credincioși. Spițerul se împlânzește, dar mai șovăie: Cum rămâne farmacia? Doctorul surâse șiret: farmacia o va păstra, luându-și un ajutor ieftin și harnic. Duhem capătulă bucuros. Gaston, medic și farmacist, era o culme. Apoi Flavigny are avere și toată va reveni Antoinettei, adică lui Gaston. Perspective mai strălucite pentru viitorul băiatului nici nu se pot închipi. E certat cu religia, iubește știința — tocmai bine!

Tânărul încercă să-l înduplece, zăgrăvind-îi idealul lui de-a deveni emancipatorul celor ce tânjesc în întinericul robiei. Găsi urechi surde. Se supuse dorinței părintești. Plecă la Paris, îndrăgi medicina. Maximilien era acolo mai de mult. Studia într-adevăr dreptul, dar avea ambiții literare și chiar obținuse câteva premii medii. Se întâlneau rar. Gaston rămase franc și bonom; Maximilien devenea din zi în zi mai grav, mai mohorât. Își închidea în inimă invidiile și visurile. În ochii lui reci apăreau uneori străfulgerări ciudate. Întâlnindu-l odată, în Cartierul Latin, și prinzându-îi o asemenea privire, Gaston îi zise glumind:

— Ești un fanatic, Maximilien!

— Dar tu? replică Robespierre cu un zâmbet.

— Eu sunt rațional! murmură Gaston.

2

Precum la moartea lui Voltaire purtase cu pietate doliul, tot astfel îi păstrase și lozinca: „Ecrasez l'infâme!” În ea își înfășură chiar diploma de doctor cu care se întoarse acasă după studii strălucite.

Duhem dădu o masă mare în onoarea tânărului doctor. Printre invitați, cei dintâi fură Flavigny cu fiica sa Antoinette. La sfârșitul banchetului se făcu, o surpriză aranjată de bătrâni în toate amănuntele, logodna lui Gaston cu dragălașa Antoinette. Elocința comensalilor se revărsă în numeroase discursuri de felicitare,

stropite cu vinuri numai din anul nașterii logodnicului. Un orator îndiscret și neînțiat își îngădui o aluzie la vârsta Antoinettei, cerând să guste din vinul anului ei care trebuie să fie mai nou și mai dulce.

I se astupă gura cu glume, dar Flavigny șopti spîterului să-l șteargă din lista invitațiilor la nuntă.

Antoinette era într-adevăr cu cinci ani mai mare ca Gaston. Rămasă orfană de mamă la zece ani, Flavigny o crescuse la călugărițele ursuline în mijlocul cărora Antoinette s-a umplut de credință în Dumnezeu și de respect adânc pentru manierele nobleței. Înaltă, slabă, cu figura uscățivă și lunguiață, cu nasul subțire și ochii severi, avea înfățișarea unei abatisse înăcrîte. În copilărie, Gaston a disprețuit-o din pricina bigotismului ei încăpățânat. Mai târziu, când venea în vacanță de la Paris, s-au ciocnit deseori, totdeauna pe chestii religioase. Gaston n-o ura, nici n-o iubea. Iubiri sentimentale avusese el la Paris, mai mult sau mai puțin durabile, cu fete care vorbeau numai despre inimă. Pentru căsnicie iubirea nu o credea indispensabilă. O potrivire sufletească, bazată pe o comunitate de idei, i se părea mai rațional. Pe Antoinette o lua numai ca să nu amărască pe tatăl său. De-abia după ce se hotărâse să se însoare cu ea, își stabili ca scop convertirea Antoinettei la cultul rațiunii.

Tinerii căsătorii își începură viața comună în casa spîterului. Antoinette se înțelegea de minune cu mama lui Gaston și amândouă nu se înțelegeau deloc cu el. Încercară să-l convingă să meargă și el la biserică duminică; Gaston refuză surâzând. Dna Duhem nu stăruie, fiindcă nici Duhem nu era mai bun. Antoinette se înverșună. De altfel ea își pusese în gând, din ziua când s-a hotărât căsnicia, să împace pe Gaston cu bunul Dumnezeu. Pentru a ajunge la acest rezultat pios, renunță, cel puțin deocamdată, chiar la ambițiile ei de noblețe. Când trebui să-și dea seama că toate eforturile directe se frâng de cerbicia lui, îi făcu imputări că-și pierde vremea cu studii nefolositoare în loc să caute a-și câștiga o clientelă serioasă. Se plânse și lui Duhem care, în privința aceasta, îi

luă partea. În cele din urmă ținură un consiliu de familie spre a dezbate și remedia toate greutățile noilor căsătorii. Sfatul fu udat de lacrimile Antoînettei și ale dnei Duhem, în fața cărora toți trei bărbații se dovediră niște păgâni primejdioși. Avură însă o satisfacție când cei doi socri convinseseră pe Gaston că trebuie să practice medicina efectiv, hotărând mutarea tinerilor în casa din Place des Espagnols, unde Flavigny îl va introduce printre pacienții săi statornici.

Nici în casa socrului său, Gaston nu se dădu pe brazdă. Ce-i drept, tânărul sporî grabnic clientela doctorului Flavigny, dar în aceeași proporție îi micșoră veniturile, refuzând sistematic onorariul de la pacienții care nu i se păreau în stare să plătească. În câteva luni merse atât de departe că, în loc să prefere pe bolnavii nobili și bogați, floarea pacienților, cum zicea Flavigny, umbla să vindece pe calicii din cartierele mărginașe. Ba, într-o bună zi, Flavigny află cu groază că Gaston ducea și medicamente unor nenorociți care n-aveau bani să le cumpere. Atunci alergă la Duhem și-i spuse tot. Spișterul se spăimântă, încât trebui să-l liniștească doctorul zicând:

— Excelent băiat, dar cu desăvârșire lipsit de simț practic!

Căzură de acord că ar fi cazul să-i facă niște muștrări blânde. Nici unul nu îndrăznea să se însarcineze a i le comunica, atât de serios li se părea Gaston, a cărui știință îi uimise de multe ori. Se gândiră o clipă să recurgă la dna Duhem care, ca mamă, i-ar putea vorbi chiar despre un lucru atât de grav. În sfârșit făcură apel la Antoînette să-i atragă atenția, foarte fin, bineînțeles, că sistemul lui îi va ruina în curând pe toți și că medicul adevărat, tocmai spre a servi mai bine interesele bolnavilor, trebuie să-și îngrijească în primul rând propriile-i interese.

Era de-abia a șapte lună de căsnicie și Antoînette se simțea profund dezamăgită. Încă nu-și pierduse toate speranțele, dar își zicea în taină că va trebui să renunțe la multe. O jigneau îndeosebi mentalitatea lui Gaston, în care predomină o gravă lipsă de deferență față de tot ce avea ea mai scump: noblețe,

rege, Dumnezeu... Deși îi sângera inima, nu scăpa nici un prilej fără a-i învedera manifestările grației divine în lucrurile cele mai neînsemnate. Răspunsul lui însă era invariabil același: n-avem nevoie de grația divină câtă vreme știința oferă explicații mai plauzibile. Și urmau lămuririle științifice, uneori atât de clare, că aproape s-o ispítească și pe ea, dacă n-ar fi avut în suflet rezistența solidă a credinței.

Gaston o ascultă și acumă cu surâsul care o exaspera, fiindcă într-însul era și ironie și încredere, și chiar o amabilitate deosebită de cea practică în societatea nobilimii. Când isprăvi AntoINETTE, el vorbi cu glas blajin și totuși hotărât:

— Draga mea, d-ta ești soră cu Isus și fiiică credincioasă a bisericii catolice, și cauți să răstălmăcești preceptele lor elementare; eu rămân păgân, dar țin să-mi împlinesc obligațiile umanitare față de frații de azi ai lui Hristos!

AntoINETTE avu o clipă de ezitare. I se păru că în răspunsul lui ar fi o lăcărire de dreptate. Își reveni repede. Urmă o discuție, întâi calmă și împeștrită doar cu aluzii ironice. Pe urmă AntoINETTE se aprinse, îi impută toate vinile trecute și viitoare, sfârșind prin argumentul lacrimilor. Gaston se înmuie, îi ceru iertare dacă ea crede că a jignit-o, jurându-i că o iubește.

— Ce folos că mă iubești, cât timp nu mă respecti? plânse femeia.

Bărbatul îi făcu îndată o declarație solemnă de respect.

— Dacă nu respecti pe Dumnezeu, cum să cred că mă respecti pe mine? Însistă ea, tot nemulțumită.

— Dumnezeu nu există, draga mea, pe când d-ta ești aici în carne și oase! zămbi Gaston, încercând să-i sărute mâna.

— Asemenea cuvinte merită Bastilia! strigă AntoINETTE ferindu-se cu îndignare.

— Și chiar eșafodul! completă bărbatul cu o lucire în ochi, care consternă pe AntoINETTE. Dar nici Bastilia și nici eșafodul nu mi-ar putea schimba convingerea că Dumnezeu nu există!

Privirea lui ciudată zdruncină din temelie încrederea AntoINETTEI. În loc să continue străduințele de a-l converti, se

mulțumí de-ací înaínte să se roage pentru dânsul, seara și dímíneața, să-í íerte Dumnezeu păcatele. Íși compuse, și pentru viața de toate zílele, o ínfățíșare de martíră, prín care să-í dea o píldă vie și mută a superiorítății vírtuții creștíne.

Rezultatul negatív al íntervenției Antoínettei tulbură puțin pe Duhem și Flavígný. Se împăcară ínsă cu speranța că viața are să schímbe pe Gaston în bine. Până atuncí farmacia va merge cu Duhem ca și ínaínte, iar Flavígný va îngrijí síngur de pacienții de seamă, ca în trecut, lăsând pe seama gínerelui numai sărăcímea.

Astfel stíma lor pentru Gaston creștea tocmai dín prícina ateísmului său fără compromísurí. Íncercau deseorí să díscute cu dânsul despre Dumnezeu. El se ferea. Când vorbea, era mai mult în glumă. Necredínța lor de paradă îl plícitísea ca și bígotísmul Antoínettei. Íși dăduse seama repede că armele lui sunt neputíncioase față de fanatísmul lor ínconștíent. Flavígný, în fíecare seară, după ce se încálzea în díscuții cu príetenii, se fălea acasă că a părăsít defínítív pe Dumnezeu și că în știínță găsește mângâierea supremă. Gaston zâmbea. O síngură dată íi amíntí că, deunăzí, când o răceală rebelă l-a trântít la pat, a chemat grabníc pe duhovnícul său benedícín. Doctorul se supără, rípostă că atuncí a fost vorba doar de ímplínírea unei oblígatíi sociale fără de care, în caz de moarte, ar fí rămas neíngropat.

Scăpând de bolnavíi bogatí, Gaston se bucură. Putea să-și dăruíască toată vremea și munca numai celor oropsítí. Umbla prín cartíerele sărace, unde era așteptat ca Mântuítorul. Se símțea mândru seara când íși putea zíce că a dus o rază de mângâiere măcar într-o síngură casă de nenorocítí. Vísa o societate în care toți oamenii să fíe deopotrívă de ferícítí. Lumea íncepu să-l íubească. Devení repede popular în tot orașul. Fu poreclít „doctorul calícílor“. Porecla îl mágulea, deși colegíi îl batjocureau cu ea. Nu-í pása de pãreríle lumíi. În toate íși consulta numai própria-í conștíínță care era mai severă cu dânsul decât toți judecãtoríi pãmântului.

— Omul e Dumnezeu! își zicea tot mai des cu un entuziasm ce-i dădea ochilor o strălucire deosebită.

Numai pe clericii nu-i socotea oameni. Avea o aversiune bolnăvicioasă pentru haína preotească. Voia să și-o explice și nu găsea motive. Se gândea uneori că poate chiar ateismul lui izvorăște din ura împotriva castei clericale.

— Preoții sunt pricina tuturor relelor din lume! spunea atât de amărât, parcă ar fi suferit de pe urma clericilor cine știe ce nedreptate îngrozitoare. Într-o seară de toamnă, târziu, după ce se culcase toată casa, Gaston fu deșteptat din somn de zbârnăitul prelung al clopoțelului de la poartă. Afară de cazuri speciale, pacienții nocturni cădeau în sarcina lui, deoarece Flavigny, dacă își tulbura odihna, se resimțea câte două-trei zile. Zbârnăi a doua oară clopoțelul până să se urnească din pat Gaston, să-și ia halatul și felinarul. Trecu în odaia de consultații care comunica direct cu gangul dinspre poarta cea mare. Înainte de-a deschide, întrebă:

— Cine sună?

— Caut pe doctorul Duhem, răspuse o voce zgrăbulită.

Gaston deschise poarta. În piața întunecoasă ploua cu găleata. Un vânt aspru răbufni în gang. Doctorul ridică felinarul, ferindu-se de stropii ce pătrundeau înăuntru:

— Ce poștești?... Intră mai repede!

Străinul se strecură în gang. Avea în mână un felinar stins. O glugă neagră îl îmbrăca din cap până la genunchi.

— Tatăl meu trage să moară... I-a venit rău adineori... Numai d-voastră îl puteți scăpa... Vă rog din toată inima...

Gaston luminează fața străinului. De sub glugă îl priveau doi ochi cenușii, înfricoșați. Doctorul se dădu înapoi, parcă s-ar fi speriat de privirea lui.

— Cine e tatăl d-tale?

— Dogarul Lebon.

— Bine. Mergem! zise Gaston, stăpânindu-și neîncrederea.

Îl pofti în odaia de consultații, aprinse o lumânare și-l lăsă acolo să aștepte până se va îmbrăca. Înainte de-a trece în dormitor, mai întrebă:

— Cum te cheamă pe d-ta?

— Joseph Lebon, murmură străinul, adăugând îndată cu un surâs de umilînță și sfială: Ploaia m-a pătruns până la piele... Mă-e frică să nu se scurgă apă, să murdăresc pardoseala... Mai bine să aștept afară, în gang!

— Nu, nu! Fii liniștit! Vin numaidecât! se rușină doctorul, dispărând.

Figura străinului îl obseda. I se părea cunoscută, inspirându-i o teamă ciudată. Când reveni, găsi pe Lebon cu gluga descheiată, cu felinarul aprins. De-abia acum observă, sub glugă, haîna preoțească.

— D-ta ești preot? făcu doctorul, uimit.

— Încă nu, zise tânărul. Sunt în ordinul Oratorienilor. Monseniorul de Talleyrand, episcopul din Autun, mi-a făgăduit însă o parohie pentru sărbătorile Crăciunului viitor.

— Așa? Acuma înțeleg... mormăi Gaston, parcă ar fi găsit explicația simțământului ciudat de adineaori! Bine! Gata! Mergem!

Pe drum, prin ploaia care-i biciuia, Lebon vorbea numai despre Dumnezeu, cu glas de suferință cucernică. Gaston asculta tăcut; prin mințe îi șerpuia neîncetat gândul că pe tovarășul lui de-acuma nu-l va mai putea uita niciodată... Gândul i se părea bizar și superstițios. Încerca să-l alunge și nu reușea.

3

Duhem-tatăl și Flavigny erau tot mai mult cuprinși în afacerile publice care se încurcau și pasionau toată lumea. Flavigny, făcând vizitele zilnice la pacienții săi de seamă, afla taînele cele mai importante pentru mersul evenimentelor, iar Duhem primea în farmacie multe știri proaspete de la călători sosiți din Paris sau barem de la prietenii prietenilor acelora. Dată fiind însemnătatea vremilor, Flavigny se ducea după cină pe la cuscrul său, își împărtășeau noutățile zilei și le dezbăteau cu mare aprindere. Fărăste, amândoi erau partizani entuziaști ai libertății,

dar fiecare ținea să se arate mai generos și mai înaintat. De aceea convorbirile lor erau animate de cuvinte aspre uneori, iar alteori se întrerupeau brusc prin supărări care însă se potoleau până a doua zi.

— Nu mai există Bastília! strigă într-o zi Flavigny, năvălind în farmacie, urmat de Gaston și Antoínette, pe care-í adusese fără să le dîvulge marea veste.

— Nu se poate! se mîră Duhem.

— S-a sfârșit! triumfă doctorul. Ierí, poporul dín París a dat drumul tuturor prizonierilor, a măcelărit gărzile, a dărâmat zidurile... În sfârșit, Bastília a fost și nu mai este!

— Cum, a dat voie regele? se amestecă Antoínette, aproape îndígnată.

— Poporul e suveran! decretă Duhem, solemn, ștergând cu un șervet curat un borcan pe care tocmai îl deșertase.

— Atuncí avem revoluție! murmură Gaston míșcat, cu o lícărire de satisfacție reținută în ochi.

— Revoluție! Revoluție! repeta ră cei doi prietení.

Se îmbrățișară. Băură câteva pahare de vîn în cínstea revoluției.

Peste vreo trei săptămâní, spíțerul alergă la Flavigny:

— S-au dus prívilegiile! Líbertate, egalitate, fraternitate!

Fiecare zí aducea câte-o veste nouă. Gaston totuși, după prímul moment de bucurie, ofta veșnic:

— Líbertate adevărată nu va fí cât tîmp poporul e lăsat în ghearele popílor.

Flavigny și Duhem îl aprobau. Avea însă neînțelegerí dín ce în ce mai serioase cu Antoínette care rămânea credincioasă regeluí și luí Dumnezeu și găsea un sacrílegíu profund jígnítor pentru sentímentele eí cele mai sfínite, în cuvínțele luí. Pentru a restabilí pacea în famílie, Gaston declară spontan că, până la alungarea regeluí, nu va mai deschíde gura despre slujítoríi Domnuluí. Antoínette se înfurie mai rău, amenínță că se va retrage la o mănăstíre... Gaston însă se țínu de cuvânt. Numái când se află de fuga regeluí și de prínderea luí la Varennes, zise strălucítor:

— Eí, de-acuma pregătește-ți o rochie de dolíu! Zílele tíranului sunt numărate!

Cítea cu pasiúne zíarele ce soseau, cam neregulat și cu marí întârzíerí, dín París. În *L'Ami du Peuple* găsea însă frazele care-í mulțumeau maí adânc sufletul. Díntre toți oamenii revoluției, Marat í se părea cel maí síncer. Íl íubea ca pe un zeu. Íl trímíse scrisorí de admirație și prímí chiar un răspuns măgulítor.

Proclamarea Republicíi stární un delír de însuflețire. Flavigny și Duhem paradau de câțva tímp cu cocarda trícoloră. Acuma și Gaston se împodobí cu însigna líbertății și íeși în oraș, se amestecă în mulțimea zgomotoasă, având símțământul că a început ráiul pe pământ.

Antoinette plânse dín toată ínima când auzí despre condamnarea și apoi despre ghílotínarea regeluí. Flavigny povestea amănunte autentíce, míșcat, fííndcă era dín fíre foarte mílos, frecându-și mereu mâíníle și rászând cu hohote scurte, ca să nu-și trădeze emoția. Duhem se míra și întrepea:

— Bravo!... Bíne í-a făcut!... Să se învețe mínte toți tíranii dín lume și să nu maí conspire împotríva poporului!

Gaston tăcea. Pentru el toate zvârcolíríle revoluției, după proclamarea drepturílor omului, erau bune sau rele numaí íntrucât tínteau la stârpírea secerdotísmului dín lume. Convențiunea Națională í se părea însuflețítă de multe íntenții salutare în prívínța aceasta, dar lucra prea încet. Símpatíile lui îmbrățișau dín depártare cu căldură pe cei ce combăteau fanatísmul religíós. Toate măsuríle împotríva preoților și a religíei íi mângáiau sufletul. În gazete încadra cu roșu pasagíile în care se arátau relele prícínuíte omeníríi de către reprezentanții lui Dumnezeu pe pământ. Cítí în *L'Ami du Peuple* o frază rostítă de un membru al Comunei dín París: „Íntr-o țară líberă oríce ídee de superstíție și fanatísm trebuie dístrusă și ínlocuítă prín sentímentele unei fílozofíi sănătoase și ale unei morale pure“. O învăță pe dínafară, găsínd-o demnă de lozínca lui Voltaire. „Pretutíndení unde se urzesc comploturí contra patrieí sau contra rațiunii, trebuie să

fie la mijloc preoții!” scria în gazeta *Révolutions de Paris*, și Gaston simțea parcă ar fi vorbit cineva chiar din sufletul lui. De altfel atât în comitetul Instrucției Publice cât și în Comuna din Paris, descoperirea tot mai mulți dușmani hotărâți ai clericalismului sub orice formă și care propovăduiau adoptarea Cultului Rațiunii. Primea cu străngerii de inimă orice amănunte despre oamenii dragi. Știa că Romme și pictorul David își pierd sângele rece chiar numai gândindu-se la preoți, că Fourcroy strigă pretutindeni: „Trebuie zdrobită infama religie!”, că pentru Chaumette sutana preoțească e ca postavul roșu, că Lakanal a spus: „Preoții sunt obiect de execrație pentru oricine n-a fost transformat în bestie feroce!” Totuși n-avea răbdare. Convențiunea chibzuia prea mult până să voteze legile care ar pune capăt tiraniei invizibile a religiei. Îi trebuia un simplu decret care să ordone arestarea și ghilotinarea imediată a tuturor clericilor.

Vestea uciderii lui Marat îl îngrozii. Era sigur că Charlotte Corday a lucrat din îndemnul preoților. Scrise un articol fulgerător și-l trimise gazetei *Pyre Duchesne*. Nu apăru. Gaston era convins că manuscrisul s-a rătăcit în mâinile vreunui agent secret al fanaticilor, pripășit în redacția lui Hebert.

În aceeași vreme AntoINETTE, deși rămasă credincioasă regelui asasinat, începu să mustre pe Gaston că revoluția nu i-a dăruit nici o demnitate, când atâția alții, fără meritele lui, au ajuns în fruntea republicii. Zadarnic se apăra bărbatul că el nu dorește nimic, că el servește patria prin exemplul abnegației. AntoINETTE îi aducea pilda fraților Robespierre, prietenii lui din copilărie, pe care el îi socotise mult inferiori și care sunt azi stăpânii Franței.

— Dar Lebas, dar Hermann? Până și Lebon a izbutit să fie ales în Convențiune, numai d-ta ai rămas doctorașul calicimii! se revolta AntoINETTE.

Gaston avu șovăiri. Le învinse fără greutate. Conștiința lui era împăcată. Nu râvnea nimic, afară de binele obștesc. Nu-și simțea puteri de luptător și nici ambiții de mărire nu-l rodeau. Îi era frică de ridicol, de aceea își stăpâna totdeauna chiar

entuziasmul. Avea deseori impresia unei zădărnicii chinuătoare, parcă i s-ar fi golit inima. Câte-o dorință plâpândă după o iubire mare, visată cândva fără să-și dea seama, îi răsuna brusc în suflet, stîngându-se însă tot atât de iute, alungată de răceala chibzuirilor lui nemiloase.

Amintirea lui Lebon i se așezase în minte ca un motiv de enervare. De câte ori se gândea la întâlnirea lor ciudată, la ochii lui cenușii, i se încleșta inima sub presimțirea unei primejdii inevitabile. Aflase cum a trecut de partea revoluției, când s-a cerut preoților să jure pe Constituție, apoi cum și-a părăsit parohia și, intrând în politică, cum s-a ales reprezentant suplinitor pentru Convențiunea Națională. Își amintea mereu vorbele lui pioase despre Dumnezeu și-și zicea că, împotriva tuturor aparențelor, fiul dogarului Lebon e un fanatic periculos. Într-o zi apoi Gaston citi despre Cloutz, un revoluționar cosmopolit, poreclit „amicul neamului omenesc“. Tot ce află i se păru extraordinar, dar mai ales că se consideră dușman personal al lui Isus Hristos, a cărui operă demoralizatoare pentru progresul omenirii vrea s-o nimicească prin foc și sabie. Îl cuprinsese o dorință arzătoare să meargă la Paris, să cunoască pe oamenii în sufletul cărora clocotește aceeași pasiune împotriva obscurantismului clerical, să-și întărească în apropierea lor convingerile... Nu mai ieșise din Arras de când se întorsese cu diploma de doctor. S-a prăbușit o lume întregă și el nu cunoaște pe cea nouă decât din auzite sau din răsfrângerile ei depărtate.

Anii de practică provincială îl moleșiră.

Îi trebuiră câteva săptămâni până se se hotărăscă și altele până să găsească un pretext prin care să justifice AntoINETTEI nevoia plecării. Femeia se spăimântă totuși. O chinuiau de o vreme visuri urâte și era sigură că Gaston are să se piardă la Paris, unde oamenii au înnebunit și se omoară unii pe alții, ca o pedeapsă a Domnului pentru crimele fără număr săvârșite de către revoluționarii sângeroși. Temerile ei fură împărțite deplin de soacră-sa și chiar de Flavigny și Duhem, al căror entuziasm

republican se topea, transformându-se în groază, cu cât se înmulțeau veștile lugubre despre activitatea tribunalului revoluționar. În sfârșit, la 1 noiembrie plecă, însoțit de rugăciunile Antoinettei, de lacrimile bătrânei și de urările timide ale lui Flavigny și Duhem să se întoarcă în curând cu noutăți bune.

4

Avu decepții la Paris. Nu izbuti să pătrundă, multe zile, la nici unul din cei doriți. Se duse la Tuileries, unde se țineau ședințele Convenției. Stătu înghesuit între oameni gălăgioși, ore întregi. Văzu pe capii revoluției, ascultă discursuri bombastice rostite de reprezentanți obscuri... Se plătisi. Nu nimerise o ședință interesantă. În ziua următoare merse la Palatul Justiției. Se judeca procesul lui Philippe-Egalité. Era atâta lume că nu putu străbate nici măcar până la scările palatului. Un necunoscut, văzându-l desperarea, îl mângâie îndemnându-l să vie mâine mai devreme, că e procesul dnei Roland, mai de seamă chiar decât cel de azi.

Gaston, a doua zi, încercă iar să ajungă la Chaumette. Îl așteptă la primărie. Aflase că, pe la ora unu, are să se întrunească consiliul general al departamentului împreună cu mai mulți delegați ai Comunei. Din fericire, Chaumette sosi printre cei dintâi. Gaston îi vorbi cu atâta însuflețire și admirație, încât Chaumette, deși bănuitor față de necunoscuți, îl îmbrățișă și-l introduse în sala de ședințe, zicându-i triumfător:

— Veí avea fericirea, cetățene, să vezi prăbușirea finală a sacerdotismului și zorile cultului mareț al rațiunii!

Gaston se simțea despăgubit pentru toate nemulțumirile. În sală era o mulțime nerăbdătoare, ca la spectacolele de zile mari. În sfârșit ședința se deschise și numaidecât apăru episcopul Gobel, urmat de patrusprezece vicari și de un grup respectabil de preoți, toți cu înșignele demnității lor. Se făcu tăcere adâncă și episcopul rostí o cuvântare lungă în care, renegând rătăcirile religiei creștine, preamărea puterea filozofiei. Îi răspunse Chaumette. Gaston acuma îl văzu mai bine și-l îndrăgi mai mult. Era palid la față, cu părul lins, cu înfățișarea modestă; doar uneori avea

în ochi scăpărări în care țâșnea o energie violentă. Gaston nu înțelese bine cuvintele, atât de mult îl fermecau inflexiunile ciudate ale glasului.

— La Convențiune! La Convențiune! răsună din toate părțile, când isprăvi Chaumette.

În fața Palatului Primăriei un cortegiu se formă în grabă. Câțiva membri de-ai Comunei, cu Chaumette în frunte, conduceau mulțimea. Preoții veneau în urma lor, cu capetele în pământ, parcă s-ar fi dus la ghilotină. Ici-colo se auzeau strigăte de pe trotuare:

— A bas les calotins!

Conducătorii cortegiului explicau în dreapta și în stânga că nu e vorba de niște preoți fanatici, ci, dimpotrivă, de ecleziaștici cumsecade, care merg să se răspopească în fața Convențiunii Naționale. Gaston de-abia acum pricepu rostul procesiunii. Tineri cu bonete roșii, cu obraji înflăcărați, cântau *ça ira și Carmagnole*.

Trîbunele Convențiunii erau mai ticsite ca totdeauna. Un murmur de ușurare se încinse în sala imensă:

— Au sosit!

Deputații au pătruns în hemiciclu. Episcopul citi ceva de pe o foaie, cu glas stins. Din tribună porniră strigăte:

— Mai tare!

Gobel ridică glasul. Foaia îi tremura în mână. Fu aclamat cu frenezie de toată lumea. Președintele Adunării improviza un răspuns patetic, glorificând cultul rațiunii, singurul cult național al viitorului. Un deputat oferă episcopului o bonetă roșie. O puse în cap, în aplauzele furtunoase ale tribunelor. Apoi lepădă crucea pectorală și inelul de păstor sufletesc, oferindu-le ca omagiu Convențiunii... Mai mulți reprezentanți cerură președintelui să onoreze pe vrednicul cetățean cu acolada republicană. Gobel se urcă pe estrada biroului și fu îmbrățișat pe amândoi obraji de către președintele asudat de entuziasm. Sala clocotea de aplauze și răcnete de bucurie.

Istovit de emoțiile zilei, Gaston se simțea în culmea fericii. În sfârșit i-a fost dat să vadă capitularea superstiției

milenare în fața rațiunii victorioase! S-a împlinit visul și de-acuma, orice s-ar întâmpla, fericierea nu i se mai poate smulge din inimă... Se gândi să se odihnească două zile, până la Sărbătoarea Rațiunii, care fusese fixată pentru 20 brumaire. N-avu răbdare. Alergă la Chaumette, care îl duse la Clubul Jacobin, unde cunoscă și pe Cloutz, și pe Lakanal, și pe Fourcroy, și chiar pe Fabre d'Eglantine, care îi explică îndelung și pasionat calendarul republican... Numai pe Maximilien Robespierre nu-l întâlnește. Dar nu se mai neliniștește. Are să-l găsească negreșit înaintea de-a se întoarce la Arras.

Era tocmai duminică. O zi mohorâtă, cețoasă. Ploaia mărunță, plătisitoare, cernea neîntrerupt... Totuși pe străzi furnica lumea multă, figuri voioase... Gaston se înființă de dimineață în fața Palatului Primăriei. La ora zece alaiul porni. Toți membrii Comunei erau aici, în haîne de sărbătoare. În frunte mergea un șirag de fecioare în alb, cu centuri tricolore. Urmau cântăreții Operei și muzicanții, apoi autoritățile. Serbarea însăși se desfășura în catedrala Notre-Dame, transformată în mare grabă în Templul Rațiunii. În fața altarului principal s-a ridicat, cu ajutorul unor schele combinate, o colină verde, în vârful căreia tronează templul rotund al Filozofiei, iar ceva mai jos, pe un soclu de argint, urna de aur din care se înalță Flacăra Adevărului. O cărare șerpuitoare, străjuită de busturile lui Voltaire, Franklin, Rousseau, urcă pe colină până la Izvorul Rațiunii.

Cortegiul defilă pe sub marele portal al catedralei. Cocarde albe fură oferite tuturor la intrare. În vreme ce lumea umplea nava, fecioarele în alb urcară pe cărare, ocoliră Templul Înțelepciunii, aprinseră la Flacăra Adevărului fiecare câte-o torță, coborâră în public, dăruiră torțele aprinse muritorilor, apoi se suiră pe colină și se așezară pe două rânduri... Urmară discursuri pioase slăvind binefacerile rațiunii suverane. Apoi artiștele de la Operă, ca niște îngeri păcătoși, cântară Imnul Libertății. Drept răspuns la imnul scris anume pentru sărbătoarea aceasta de către poetul Chénier. Din Templul Filozofiei apărură Zeița Rațiunii, în veșmânt alb, lung, cu o mantie albastră pe

umeri, cu boneta roșie în cap și cu o sulită în mână. Zeița, o actriță frumoasă, avea o înfățișare impozantă și grațioasă, inspirând respect și iubire. Coborî câțiva pași, se odihni pe un tron de lauri, "în vreme ce mulțimea extaziată, cu brațele întinse, cânta imnuri de slavă... Pe urmă zeița se sculă și se urcă spre templu, aruncând înaintea ei de-a dăspărea, o privire recunoscătoare amicilor ei de la poalele colinei.

După ce se termină aici ceremonia, cortegiul refăcut se îndreptă spre Tuileries să se închine Legii, precum s-a închinat Rațiunii. Incinta Convențiunii fu năpădită de grupuri de muzicanți și de republicani de toate vârstele. Toată lumea începu să cânte ariile scumpe revoluției până ce apărură în sală Zeița Rațiunii, înconjurată de o ceată de fete frumoase, șezând într-un fotoliu purtat de patru cetățeni.

— Fanatismul a murit! strigă Chaumette când se făcu o clipă de tăcere. Nu mai există popi, nu mai există zei! Trăiască Republica! Trăiască Rațiunea!

Președintele zdrobi, de asemenea, într-o cuvântare vijelioasă, hidra superstiției și la sfârșit îmbrățișă cu foc pe Zeița Rațiunii. Ceea ce nu întârziară a face și secretarii biroului, spre mai marea mulțumire a zeitei.

Un deputat propuse îndată ca, unindu-se cu poporul, Convențiunea să meargă la Templul Rațiunii. Propunerea fu primită cu entuziasm... Cortegiul porni înapoi, prin ploaia mai deasă și ceremonia se repetă în catedrală, împovărată de alte discursuri, isprăvindu-se de-abia după ce se înseră de-a binelea.

Gaston era frânt de osteneală de cât umblase, cântase și se entuziasmase. Totuși ziua cea mai înălțătoare din istoria omenirii, cum își zicea dânsul fermecat, vru s-o încheie frumos, printr-o emoție de artă. La teatrul din Rue Favart se juca *Marat în subterană*. Acolo se duse.

De-acuma se putea întoarce acasă. Inima îi era plină pentru tot restul vieții. Se gândi însă că e dator să vadă pe Maximilien. Au fost atât de bun prieten odinioară, că ar avea dreptul să se supere, aflând că a umblat prin Paris și nici măcar n-a venit să-i

strângă mâna. Chiar a doua zi se repezi în Rue Saint-Honorî, unde îl mai căutase și cunoștea casa tâmplarului Duplay care găzduia pe Robespierre. Norocul îi surâse. Era acasă. Stătea într-o odăiță aproape sărăcăcioasă. Îl primii cu bucurie. Gaston îi povestii cu însuflețire emoționale de la Sărbătoarea Rațiunii, îi arătă și cocarda albă pe care o păstra ca o relicvă neprețuită. Încet-încet fața lui Robespierre se mohorî, iar în ochii îi apărură o lumină rece, puțin ironică. După ce se mai potolii avântul lui Gaston, gazda îi zise cu glas tăios ca cutitul ghilotinei:

— Ai rămas același ateu înverșunat... Ateismul e dușmanul republicii și al omenirii!

Gaston râse zgomotos, răspunzând:

— Și tu ai rămas tot fanatic, Maximilien!

Întâlnii privirea rece a lui Robespierre. Râsul i se curmă brusc, parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în gât.

5

Ajunse acasă atât de schimbat la față, că Flavigny îl întâmpină voios:

— Uite cum s-a înviorat, Antoînette! E alt om, în sfârșit, e revoluționar!... Eî, degeaba, Parisul e inima libertății! Numai în Paris îți poți scâlda sufletul în baia încrederii revoluționare!... Noii aici nici măcar o ghilotină n-am văzut!

Vorbea patetic, cum de altfel vorbeau toții adevărații republicanii revoluționari.

Săptămâni avu pe urmă Gaston să le povestească, până în cele mai mici amănunte, tot ce a văzut la Paris. Toții regretau, chiar și Antoînette, că Gaston n-a căutat să asiste la nici o execuție sau măcar să vadă de aproape ghilotina.

Aveau și ei noutăți. Cinci zile în timpul cât a lipsit Gaston, a fost în oraș Lebon ca reprezentant al poporului, în misiune. A fost foarte nemulțumit de cele ce a descoperit și, la plecare, a declarat că aici e un cuib primejdios de contrarevoluționari și fanatici, amenințând că se va întoarce curând să întroneze stăpânirea reală a republicii. Au fost arestați vreo două sute

de oameni, mai cu seamă clerici. A întrebat de Gaston. De ce o fi întrebat?

Apoi Duhem, ca să dea o pildă republicană, se gândi să schimbe firma farmaciei. „L’Etoile Bleu“ mirosea a vremuri de tiranie regală. Și nu găsea o numire potrivită. Flavigny îi bătea capul să adopte „Geniul lui Marat“. Duhem dorea ceva cu Brutus ori cu Mucius Scaevola, în sfârșit, ceva răsunător, încât toată lumea să știe că e vorba de o spîțerie republicană. De la el porni ideea să se transforme și numele străzii în „Rue de la Libertă“. Nu se primii. Lîngușitorii se gîndeau să-i zică mai târziu „Rue Robespierre“ în cîntea marilor bărbați care s-au născut și au copilărit pe ulița aceasta.

Pe urmă veni decretul cu calendarul republican, care le dădu mult de lucru. Flavigny și Duhem se luară la întrecere să-l întrebuițeze corect. Se încurcau, se corijau, se certau. Gaston era arbitrul, ca unul ce avusese onoarea să stea de vorbă cu însuși creatorul calendarului. Totuși Duhem respecta duminițiile citînd *Biblia*, ca și mai înainte, soției sale, dar acuma într-ascuns.

Gaston își continua viața obișnuită, cu mai multă râvnă, considerându-se servitorul umil al Republicii și al umanității. Amintirea Sărbătorii Rațiunii se păstra în sufletul lui ca o floare minunată care nu se ofilește niciodată. Cocarda albă o închisese într-o casetă împreună cu diploma de doctor și câteva hârtii pe care însemnase sentințele dragi despre triumful rațiunii. Deseori le scotea, le mîngăia cum un avar își alintă o comoară ascunsă. Chiar veștile din Paris puțin îl mai interesau. Citi discursul lui Robespierre care se sfârșea cu butada lui Rousseau că, dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat. Gaston zâmbi și-și zise: „Sărmanul Maximilien, tot fanatic!“ Îi veni în amintire privirea cea sfredelitoare. Iar i se strânse inima, dar pe urmă se gîndi cu compătimire: „Privirea fanaticului!“

Pe la sfârșitul lunii nivôse se răspîndi vestea că Lebon, trimis de Convențiunea Națională, vine a doua oară la Arras, cu puteri nemărginite, să organizeze aici regimul republican

și să combată fanatismul Sosi. Fu primit cu mare solemnitate. Flavigny a fost de față.

— Iată un patriot strălucit! povestí doctorul acasă. A îmbrățișat pe toți reprezentanții autorităților, ca un adevărat fiu al libertății... M-au năpădit lacrimile!... A stat de vorbă cu toți cunoscuții de odinioară. Nu i-e rușine de rudele sărace. Poporul striga cu însuflețire: Trăiască Lebon! Trăiască Republica!

Arestarea suspectilor de toate categoriile, aristocrații, moderații, patrioți reci, începu chiar a doua zi.

Într-o decadă se umplură temnițele. Fură improvizate în grabă altele noi în clădiri clericale, încât adunarea proscrisilor să poată continua fără stânjenire.

În aceeași vreme reprezentantul poporului în misiune transformă tribunalul criminal în tribunal revoluționar. Își alege judecători de încredere, în frunte cu președintele Daillet. Puse pe o veche cunoștință, Darthn, în funcția de acuzator public. Numi șasezeci de jurați, cu salariu bun. Aștepta de la Paris o ghilotină nouă, perfecționată, însoțită de un călău experimentat.

Flavigny era speriat. Până în cele din urmă se temea să nu-l scrie și pe dânsul vreun dușman pe lista suspectilor. Mai ales de când află că Lebon socotește vinovați nu numai pe cei ce-au greșit în contra republicii, dar și pe cei ce n-au făcut nimic pentru ea. Își căuta merite republicane și nu-și găsea. Spiterul, prietenul lui, avusese grijă să se pună totuși la adăpost, adoptând firma „Les Triomphes de la Raison“... Nu mai știa ce să facă. Se gândea să rostească un discurs patriotic undeva, ca să-și manifeste în public sentimentele republicane. Nu îndrăzni; câțiva oratori fuseseră arestați pentru că n-au avut expresii demne de orgoliul patriei. Dar și tăcerea era primejdioasă și putea fi luată ca semn de dezaprobare a regimului republican... Invidia liniștea lui Gaston, care își vedea de vizitele lui gratuite, parcă nici n-ar fi vrut să știe că în oraș s-a instalat domnia Teroarei.

Într-o zi Gaston se pomeni cu o invitație de la Lebon. Flavigny îngălbeni. Antoinette începu să plângă cu hohote de groază. El își păstră sângele rece și surâsul conștiinței mulțumite.

În piațeta cu arcade, în piața Palatului Primăriei, văzând mulțimea de oameni spăimântați care se mîlogeau să pătrundă și pe care îi bruftulău sentinelele gărzii naționale, Gaston avu o clipă îndoielii. Îi reapăru privirea seminaristului de odinioară, fanatică, stranie, ca un avertisment. Își redobândi repede calmul. Un gardist îl conduse la ofițerul care examinează invitația și îl îndreptă spre cabinetul reprezentantului. Alt gardist, la ușă, îl opri:

— Cetățeanul Lebon are de vorbă acuma cu cetățeanul Duquesnoy din Bîthune!

Pe ușă, Gaston văzu, scris cu litere mari, un aviz:

„Cine va cere eliberarea vreunui arestat, va fi trimis imediat la închisoare!”

Peste un răstimp se deschise ușa cu zgomot. Gardistul încremeni.

— Azi nu mai primesc pe nimeni!... Absolut nimeni!

Gaston recunoscuse glasul, înăsprit, umflat. Lebon era în cămașă decoltată, pantalonii albi și cizme înalte, cu sabie trenantă și, la centură, cu două pistoale, iar în cap un bicorn cu panaș înalt. Reprezentantul îl văzu, fața i se lumina; îi întinse amândouă mâinile, strigând bucuros:

— Cetățeanul Duhem!... Doctorul calicimii!

Îl luă de mijloc și-l duse înăuntru. În jurul unei mese lungi ședeau vreo opt inși cu pălăriile în cap, îmbrăcați aproape ca și Lebon, încinși cu săbii. Vorbeau foarte tare.

— Nu cunoașteți, prieteni, pe cel mai vechi republican din Arras? făcu Lebon, vesel, încântat. Iată-l! ... A smuls din ghearele morții pe tatăl meu!... E doctorul Duhem!... Sunt fericit că am onoarea să-î dau, în fața voastră și în numele Convențiunii, acolada patriotică!

Îl îmbrățișă călduros. Ceilalți, de asemenea, pe rând, Lebon îi prezenta emfatic:

— Cetățeanul Duquesnoy, *ci devant* călugăr, inimă fierbinte de republican și prietenul meu scump!... Substitutul Caubirÿre, om de treabă, servitor devotat pentru binele patriei!... Célestin Lefetz, vice-președintele districtului, mâna dreaptă a mea și a

republicii!... Jurații mei de mâine, dușmanii neîmpăcați ai fanatismului superstițios: Gouillard, Leroux, Clément...

Apoi, fără ceremonie, îi dădu afară, spunându-le că dorește să rămână singur cu Gaston.

— Îți mai aduci aminte de mine? întrebă Lebon cu o duioșie în glas cam exagerată. Noaptea cea ploioasă, urâtă, rece?... Au trecut șase ani, sau aproape! ... Îmi era frică de d-ta! Aveai reputația de păgân și eu aveam atâta încredere în bunul Dumnezeu cu care mi se împuiaseră urechile!... Îți amintești cum ți-am vorbit pe drum, prin ploaia mănioasă, numai despre Dumnezeu? Eî bine, află acumă că înfățișarea d-tale blândă mă încurajase să încerc a te readuce în sânul bisericii, ha-ha-ha!

Avu un râs atât de strident, că Gaston tresări. Lebon urmă:

— Revoluția a deștelenit mințile prostite de obscurantismul trecutului! Revoluția e mama mea adevărată! Revoluția... Revoluția!

Fața lui frământată, rasă, fu înundată de extaz. Cu brațele ridicate, cu ochii în gol, plini de o strălucire stranie, părea că își înalță sufletul spre un geniu luminos. Își reveni și, rușinat că s-a pierdut, izbîi cu pumnul în masă:

— Dumnezeul a creat o lume de sclavi, revoluția a zdrobit lanțurile sclaviei!

Vorbî apoi despre dușmanii revoluției, despre regii coalițați împotriva republicii, despre suspectii care completează pretutindeni împotriva patriei.

— Nicăieri însă fanaticii nu sunt mai periculoși ca aici, în orașul meu natal! zise pe urmă scrâșnînd furios. Arras a dăruit revoluției servitori credincioși, pe Maximilien Robespierre și pe Joseph, pe Herman, pe Lebas, pe atîția alții... Dar în Arras s-au cuibărit și dușmanii cei mai îndărătnici ai republicii... Trebuie să-i dîbuim și să-i zdrobim! Și am să-i zdrobesc eu, chiar dacă ar fi să ridîc ghilotine în toate piețele orașului!

Cuvintele învăpăiate însuflețeau și îngrijorau pe Gaston în același timp. Se întreba mereu de ce-i spune Lebon toate acestea și unde vrea să ajungă.

— Dar îmi trebuie oameni, cetățene! strigă Lebon înfîgându-și privirea în ochii lui. Oameni de încredere, oameni care iubesc republica mai presus de toate... De aceea te-am chemat!... D-ta ești un om!

Gaston se roși. Lebon îi oferí să fie jurat, sau judecător, sau acuzator, sau chiar președintele noului tribunal revoluționar.

— Îl alung pe Daíllet, dacă primești d-ta locul! stăruí reprezentantul.

Gaston níci măcar nu șovăí. Refuză. N-a dorít și nu dorește decât să servească republica prin munca lui líníștită. Nu simte níci o chemare pentru locuri care cer aptitudíní speciale. Apoi prin meseria de medic s-a obișnuit să păstreze viața oamenilor, nu s-o scurteze. Un doctor care să rostească sentințe de moarte, chiar contra ticăloșilor, ar fi ceva bízar. În orice caz, el s-ar crede umílit.

— Republica are nevoie de d-ta! îl întrerupse Lebon.

— Fiecare cetățean numai la locul lui poate servi aievea republica! făcu Gaston líníștit.

— Și totuși, cine refuză un serviciu pe care í-l cere republica, săvârșește o crimă împotriva ei! rosti acum Lebon, mai apăsát, cu o privire în care luceau bănuíelí și ímputări.

— Decât să servesc rău republica într-un loc nepotrívít cu puteríle mele, prefer să fac críma de-a o servi bine acolo unde m-a găsit! declară doctorul cu un surâs în care înfloreau urme de orgolú.

Lebon se înfurie. Porní cu pași mari în jurul mesei. Sabia zdrăngănea, ízbínd pardoseala. Strângea pumnii și, príntré dínți, morfolea vorbe murdare.

— Când oamenii de treabă se încăpățânează să stea deoparte, republica ajunge pe mâiníle sceleratúlor! íí șoptí Lebon, opríndu-se brusc în fața lui, cu o muștrare aproape dureroasă.

Mai umblă un răstímp de ící-colo, mormáínd, chíbzuínd. Apoi scoase pălăria dín cap, o zvârlí pe masă, răsturnând călmări și rávășínd hárții, și răcní către Gaston:

— Pleacă!

Îi întoarse spatele cu díspreț. Gaston porní spre ușă, buímăcít, rușínat. Lebon se repezí după el, îi luă mâínile și í le strânse, murmurând:

— Iartă-mă!... Nu vreau să fíi supărat, deși d-ta m-ai jígnít refuzând să servești Franța!

Schímbă iar tonul, adăugând cu níște prívírí aprínse:

— Și totuși, fără d-ta, ímpotríva d-tale, am să stârpesc fanatísmul, chíar de-ar fí să íau în fíecare zí câte-o baie de sânge spurcat!

6

Ghílotína se rídícă într-o zí în fața Palatului Prímăriei. Píața se umplu de curíosi. Bureala aspră, de sfârșít de íarnă, străbătea prín haíne. Călăul, cu mânecíle suflecate, umbla de ící-colo în jurul mașínii de ucís, dârdâínd, mormáínd cíne știe ce... Apói se făcu o míșcare în mulțíme. Capetele se întoarseră în aceeași dírecție. Se auzeau răcnete voíoase amestecate cu cântece, apropiíndu-se. Careta ínaltă apăru ínconjurată de soldați, venínd de la ínchísoarea Baudet, precedată de câteva zecí de entuzíaști în bonetă roșie, urlând parcă ar fí mers la o petrecere de carnaval. Condamnatul, în pícióare, se spríjínea cu o mână de loítura umedă. Era un călugăr de peste optzecí de aní, gârbov. De-abía se putu urca pe cele cíncí trepte ale eșafodului. Călăul îi făcu repede toaleta, dezvelíndu-í bine gâtul și legându-í brațele la spate. Doí ucenící potrvíră capul în gaura deasupra căreia atârna satârul greu. Zece tobe uruíau ímprejur, acoperínd chíar cântecele entuzíaștílor. Apói călăul smucí sfoara și cuțítul căzu. Capul se rostogolí în coșul de núiele. Sângele țâșní dín gâtul retezat, roși brațul călăului care apucă de păr capul tăiat și-l arătă mulțímii. Câțívá slabí de ínger se ínfíorară. Buzele însângerate parcă se maí míșcau. Un spectator dín prímele rândurí se cutremură, parcă l-ar fí cupríns amețeala, gata să se prăbușească. Vecínii îl spríjíníră. Era Flavigny, care, prín prezența lui la execuția unui fanatic

bătrân, osândit pentru că dosise scripțe incendiare, voia să-și demonstreze în public sentimentele republicane și să se pună astfel la adăpost de orice suspiciune.

Zăcu trei zile. Avu călduri și vedenii. Gaston îl îngrijii. AntoINETTE aduse în taină un duhovnic să-i citească rugăciuni. Îndată se simți mai bine. Își scuza apoi slăbiciunea:

— Execuția în sine n-a putut să mă zdruncine, nu! Sunt doctor și moartea nu mă sperie, nici sângele... Numai femeile leșină când văd un cap tăiat!... Dar eu, republican până în măduva oaselor?... Cred însă că am răcit. A fost un frig viclean cum nu s-a mai pomenit... Multă lume trebuie să se fi îmbolnăvit.

Totuși nici nu mai trecu prin piața primăriei, parcă acolo l-ar fi așteptat și pe el ghilotina. Își potrivii treburile așa, încât să iasă cât mai rar și mai puțin în oraș. Pretextând că e obosit, cedă lui Gaston chiar și floarea pacienților. Vestile însă soseau acasă, zilnic, despre cele ce se petreceau. Află că numărul arestațiilor a trecut de o mie, că tribunalul reorganizat de Lebon condamnă mereu-mereu, că ghilotina lucrează neîncetat. Apoi auzi că ghilotina s-a mutat în Place de la Comédie, că alături s-a ridicat o gheretă de scânduri unde spectatorii entuziaști găsesc băuturi ieftine, că însuși Lebon privește execuțiile din balconul teatrului. De altfel reprezentantul poporului în misiune parcă și-ar fi pierdut mințile. Se zicea că toată noaptea o duce în chefurii cu judecătorii și jurații tribunalului revoluționar. Bătrânul Duhem povestii cazul marchizului de Vieux-Fort care, legat de scândura fatală, cu satârul deasupra capului, a trebuit să asculte așa o cuvântare a lui Lebon, anunțând victoria de la Menin, ca să poată comunica tuturor fanaticilor din lumea cealaltă triumful republicii.

Gaston parc-ar fi fost de piatră, devenea tot mai tăcut. Asculta și el povestirile despre faptele lui Lebon. Uneori avea remușcări. Poate dacă ar fi primit propunerile reprezentantului, nu s-ar vărsa atâta sânge în numele republicii și al libertății. Se întorcea. Cine știe dacă ar fi putut împiedica el singur cele ce se întâmplă și dacă n-ar fi azi și el altul? Nu mai întâlne

pe Lebon de-atunci. Scena din cabinetul lui îl însoțea însă mereu, pretutîndenî. Și, din ce în ce mai mult, i se părea că a vorbit atunci cu doi oameni deosebiți, deși cuprînși într-o înfățișare exterioară unică.

Cu cât se înfrumuseța vremea, cu atât activitatea tribunalului revoluționar se întetea. Pe la sfârșitul lunii germinal începură furneurile: într-o zi douăzeci de oameni, în altă zi doisprezece, apoi douăzeci și opt... Călăii, ca să nu-și piardă entuziasmul, luau masa împreună cu reprezentantul poporului în misiune. În primele zile de messidor se răspândi zvonul că se pregătește un proces extraordinar. Șasesprezece preoți, călugări și călugărițe vor fi judecați pentru fanatism. Spre mai mare solemnitate, tribunalul va ține ședința aceasta în catedrala transformată în Templul Rațiunii. Acuzații au și fost mutați, din diferitele închisori, la Baudet, anticamera morții.

Știrea tulbură pe Gaston, mai mult decât toate celelalte. Se gândi să meargă și el la proces. N-a fost niciodată. Măcar de curiozitate face să meargă. Apoi acuzații sunt toți clerici urâți. Chibzui mai bine și hotărî să-și vadă de treabă, ca și până acuma. În dimineața de 13 messidor ieși, ca de obicei, pe jos, să viziteze pe pacienții care nu puteau veni la consultație. Era cald, plăcut. Soarele, pe cerul curat, râdea. Gaston se uită la ceasornic. Mai avea vreme. Vru să facă o plimbare, să-și liniștească gândurile. De-abia ici-colo întâlnea câte-un om, parcă orașul ar fi fost sub călcâiul unui dușman de a căruî frică nimeni nu îndrăznea să iasă din casă. Cotea dintr-o stradă în alta, la întâmplare, fără țintă. Prin mințe, oricât se silea să se stăpânească, îi umbla neîncetat, ca o chemare obsedantă:

„Azi e procesul...”

Se pomeni în fața primăriei. Turnul se înălța spre cer ca un braț amenințător. Gaston nu-l văzu, precum nu vedea nici fațada gotică a palatului. Ochii lui căutau însă ceva cu înfrigurare.

„Unde-o fi fost aici ghilotina?” își zise deodată.

Întrebarea îl spăimântă, atât í se păru de curioasă. Plecă repede, parcă ar í vrut să scape de o urmărire. Străzile se schímbau. Nící nu-și dădea seama pe unde trece. Ajunse la Place de la Comédie. Clădirea teatrului îl ademenea. Íí vení în mínte că n-a mai fost deloc la teatru de când s-a întors de la París. Ar trebui să meargă. Dar întâi să vadă ce se joacă. Se apropíe. De díncolo de scară íí apăru ghílotína. Uítă de teatru, ocolí scara, cu ochíi la pervazul ínalt pe platforma largă, făcută parcă să cupríndă zecí de condamnați. Satărul lípsea. Un soldat plíctísít păzea, rezemat de un colț. Maí íncolo, în ghereta coperítă cu pânză, níște oameni vorbeau tare.

„Am întăríat! Íși zíse Gaston, ca și când s-ar í scuzat că pleacă. Mă așteaptă bolnaví.“

Porní pe o stradă și nímerí la catedrală.

„La urma-urmelor de ce n-aș íntra? se gândí pășínd hotărât pe treptele largí și făcându-și loc príntré cetățení, să pătrundă. De ce mí-ar í frícă? Republica trebuie să pedepsească pe vínovați.“

Se strecură până lângă băncíle juraților. Procesul începuse. Acuzatorul públíc cerea pedeapsa cu moartea pentru șase călugări vínovați de-a í fanatící în toată puterea cuvântului. Íși împodobea rechízitoríul cu glume și sentínțe. Públícul râdea cu hohote. Președíntele râdea índulgent. Un jurat strígă íronic:

— Dacă acuzații sunt în stare să ne arate ínfernul, să fíe achítați!

Acuzatorul sfârși patetíc cu o perorație asupra bínefacerílor republícíí. Jurații votară pe față. Președíntele rostí sentínța de moarte, adăugând grăbit:

— Alții!

Fură íntroduși doi carmelíti desculți, apoi trei preoți. Atunci íntră Lebon. Președíntele îl salută ceremoníos. Í se oferí un fotolíu, și Lebon se așeză grav, fără a mulțumí aplauzelor care nu voíau să înceteze.

Apoi președíntele ordonă să víe altă serie de acuzați. Intra ră cíncí călugărițe. Gaston prívea, parcă n-ar í ínțelea

nímíc. Asculta cu mare atenție și totuși nu se dumerea de loc. Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba de viața și moartea oamenilor sau se joacă doar o glumă sínistră. Se uita când la judecătorii, când la jurații, când la acuzator, căutând explicații. Îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decât o ură atât de grea, încât îi schimbă fața întreagă, dându-i o înfățișare sălbatică.

Se citea actul de acuzare a călugărițelor și Gaston auzi:

— Yvonne Collignon, optsprezece ani, necăsătorită...

Tresări. Numele i se agăța în minte ca o verigă într-un cârlig potrivit de mult. Cunoștea numele, deși era sigur că nu l-a mai auzit niciodată. Își răscolea amintirile cu o stăruință ce-l chinuía. Și în aceeași vreme se uita la grupul acuzatelor, toate în negru, să ghicească pe Yvonne. O recunoscu. Mícuță, plăpândă, cu părul castaniu-deschís, cu obraji ca varul. Se ținea ca un copil de brațul unei bătrâne, și, din când în când, se cutremura, parcă nu și-ar fi putut stăpâni o înfiorare.

Un răstimp, Gaston iar nu mai înțelese nimic. Tocmai într-un târziu îi răsună în urechi glasul președintelui:

— Alta!... Collignon... Numele tău?

— Yvonne Collignon de Gargan, auzi Gaston foarte límpede.

Președintele se înfurie, răcni că republica nu permite s-o sfídeze aristocrația fanatică, amenință pe acuzată că o va exclude de la dezbateri. Toată sala fu îndígnată. Acuzata se agăța mai înfricoșată de brațul bătrânei și se uită împrejur, parc-ar fi întrebat ce a greșit. Gaston îi urmărea mișcările, îi întâlne ochii. Făcu doi pași spre Yvonne, uluít. Privirile lor rămaseră o clipă încrucíșate. Avu și ea o tresărire ciudată, ca și când ar fi zărit un apărător căutat. Dar ínterogatoriul continuă.

— Crezi într-un *ci devant* Dumnezeu? întrebă președintele.

— Da, părinte! murmură acuzata.

Publicul izbucni într-un hohot de râs. Râseră jurații, judecătorii, până și Lebon. Yvonne își rotí privirea desperată, întâlne iar ochii lui Gaston. Președintele reluă:

— Aíací nu suntem la mănăstíre, înțelegí?.. Răspunde la întrebare!

— Da, domnule! făcu acuzata, stárnínd o nouă năvală de râsete.

Președíntele íí explică, blajín, că republíca, decretând egalítatea tuturor, nu cunoaște decât cetățení, așa că el nu e decât cetățean-președínte.

Interogatoriúl se încheíe repede și acuzatorul începu un díscurs fulgerător, sublíníat pe-alocurí de aplauzele públícului și de aprobăríle lui Lebon. Gaston stătea pe jăratíc. Ochíí lui príveau pe Yvonne și ínima íí spunea că are s-o píardă. Iar símțământul acesta îl umplea de o groază fără margíní. Se gândea că trebuíe să o scape negreșít. Míí de planurí fantastíce íí răsăreau în mínte și se stíngeau. Apoi, câte-o clípíre, uíta tot, parcă ar fí díspărut lumea și ar fí rămas numaí el cu Yvonne. Era o undă de ferícíre, ca o íspítă dín ínfnít, care se rísípea ínainte de a se putea închege. Teama că va trebuí să se despartă de Yvonne íí copleșea ínima. Índemnurile s-o salveze reveneau maí poruncítóare.

— A bas les calotíns! urlară deodată sute de glasurí în sală.

Rechízitoríul se sfârșíse. Pe fața lui Lebon se vedea un surâs de mulțumíre. O acuzată încercă să vorbească. Președíntele strígă tăíos, ímítând pe acuzatorul dín París.

— Tu n'as pas la parole!

Voturíle jurațílor străpungeau ínima lui Gaston ca níște pum-nale. Yvonne ínțoarse capul spre el. În ochíí eí era o rugăcíune plínă de taíne. Íí sorbí prívírea, píerdut. Apoi se reculese ca trezít dín vís și se repezí, príntré soldațíí de gardă, în fața președíntelui, strígând:

— Yvonne e nevínovată!

Judecătoríí ínlemníră pe scaunele ínalte. În sală se încínseră murmure. Un soldat îl înșfăcă de umăr, opríndu-l pe loc. Lebon sărí în pícióare. Íl recunoscú. Șovăí o clípă, parc-ar fí crezut că e nebun. Apoi răspunse tare, cu o prívíre pătrunzătoare:

— E o fanatică maí perículoasă ca toți ceilalți!

— Tu ești fanatic, Lebon! Și asasin!... Asasin! răcni Gaston, desperat, zvârcolindu-se să se smulgă din mâinile soldatului.

Lebon îngălbeni. În ochi i se aprinse o lucire sângeroasă. Rumoarea în sală se potoli, încât glasul lui, deși răgușit de mânie, răsună ca vâjâitul unui paloș care cade:

— În numele Republicii, una și indivizibilă...

Gaston fu judecat imediat. Lebon citi, pentru lumînarea juriului, un pasaj dintr-o scrisoare primită de curând în care însuși Robespierre îi atrăgea atenția asupra doctorului Gaston Duhem, ateist primejdios. Acuzatorul improvizează un rechizitoriu încărcat de indignare. Doi jurați se abținură, declarând patetic că acuzatul le-a redat odinioară sănătatea, îngrijindu-i frățeste. Fu condamnat la moarte considerând că a apărut o fanatică osândită de tribunal, a insultat republica în persoana reprezentantului ei inviolabil, a tulburat cu insolentă ședința, s-a dovedit a fi propagatorul unui ateism feroce care periclitează sănătatea morală a patriei.

Ședința fu ridicată. Lebon luă de o parte pe acuzatorul Darthi, îi spuse că ține mult să-și arate recunoștința față de condamnatul care a salvat, acum șase ani, de la moarte pe tatăl său, și decise să pună, pe lista de ordine a execuțiilor, întâia pe Yvonne Collignon și imediat după ea pe Gaston Duhem. Adăugă melancolic:

— Poate că se iubesc... Barem să treacă împreună în lumea cealaltă...

7

Careta cu două roți aștepta de mult la poarta catedralei. Calul alb, cu spînarea ascuțită, se apăra alene de muștele ce bâzâiau roii în jurul lui.

Apoi toți cei șaptesprezece condamnați fură scoși pe scările bisericii. Lumea se îmbulzea să-și vadă deaproape. Unii le aruncau sudălmii sau oări de care alții făceau haz. Ucenicii călăului se tocneau:

— N-au să încapă toți în caretă!

— Careta asta poate duce și treizeci de persoane... Am dus odată douăzeci și opt și mai era loc.

Se pierdu timp până se urcară toți. Careta era înaltă. Bărbații ajutau pe femei. Gaston luă în brațe pe Yvonne ca s-o poată sui, iar în caretă rămaseră alături.

Porniră. Multă lume se duse după cortegiul. Un ucenic bătea calul cu codiriștea biciului. Roțile uriau. Careta se hurduca, încât condamnații trebuiau să se sprijine unii pe alții. Yvonne se lipi lângă Gaston. Se priveau ca și când s-ar fi regăsit după o despărțire. Își citeau în ochi taie vechi pe care le simțeau din lăcăriri ascunse. Inimile lor vorbeau și se înțelegeau mai desăvârșit decât prin cuvinte. Gaston îi cuprînse mijlocul și ea îi mulțumii cu un surâs în care flutura un regret.

Careta șerpuia din stradă în stradă, agale ca un dric. Când dădură în piața ghilotinei, un carmelit începu să cânte psalmul morților, cu glas cald de credință. Ceilalți îl întovărășiră cu o însuflețire pioasă. Cântecul răsuna în văzduhul însoțit, tremura și unduia ca o chemare fierbinte. Soldații se uitau pieziș la condamnații cu ochii spre cer, parcă le-ar fi fost frică de o pedeapsă. Calul, speriat, iuți mersul.

Yvonne zări ghilotina și se cutremură. Închise ochii. Gaston îi simțea bătaie inimii. Șoptii cu buzele uscate:

— Yvonne...

Muzica militară, lângă intrarea teatrului, porni să cânte *Carmagnole*. Mulțimea se însufleți și îngroșă urletele. Văzduhul clocotea de vâltorirea glasurilor omenești cu sunetele tobelor și instrumentelor de alamă. Cântecul condamnaților se îneca întocmai ca un strigăt de ajutor în pustiu.

Careta străbătu prin cordonul dublu de soldați și se oprii.

— Jos! Jos! răcni un ucenic către condamnații care cântau mereu, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că au sosit.

Gaston sări din caretă ca să ajute pe Yvonne să coboare. Apoi același ucenic strigă, arătându-le scara, să se urce toți pe platformă. Muzica însă cânta și poporul urla, încât nu se auzea nimic. Sus, condamnații se îngrămădiră în colțul cel mai de-

părtat de ghilotina care părea pervazul unei uși spre un lăcaș tainic. Gaston de-abia acuma o văzu și îi fulgeră prin gând:

„Adineaori lîpseau satârul și sfoara...”

Yvonne era lîngă el și-i strîngea mâna atît de tare, că i se ínfîceau unghiile în carne. Substitutul Daíllet, uscat, înalt, urcă în fugă treptele platformei cu o foaie de hîrtie în mînă, se duse drept la călăul care, în cămașă, cu gulerul deschis și mânecile suflecate, cu boneta roșie în cap, potrivea al doilea coș de nuiele pentru adunarea capetelor tăiate. Substitutul îi dădu hîrtia, spunându-i ceva. Atunci Gaston, văzându-i, își aduse amînte că a plecat de acasă fără să vestească pe nimeni și se întrebă ce va face familia când va afla vestea morții. Poate c-au și aflat și acuma aleargă să-l scape, orî sunt undeva în mulțime, pe-aici, ascunzându-și durerea și neîndrăznînd măcar să se apropie? Símti mîna fierbînte a Yvonnei și ímediat se gîndi că tot ce-a fost nu mai are níci o ímportanță și că viața lui a început numai în clipa când a cunoscut pe Yvonne.

Călăul mai aruncă o privire asupra ghilotinei, apoi se apropie de grupul condamnaților și strîgă:

— Yvonne Collignon!

Ea se desprînse dîntre ceilalți, parcă níci n-ar fi știut despre ce e vorba. Dîn ochii călăului íntelese, scoase un țipăt de spaímă și se aruncă în brațele lui Gaston, murmurînd:

— Nu vreau să mor... nu vreau...

Dîmprejur auzi același cuvînt, rostít de buze tremurate:

— Curaj... curaj...

Gaston o îmbrățișă desperat. Călăul făcu semn dîn ochi ucenicilor care se repezîră să-i despartă.

I-o smulseră dîn brațe, îi legară mîinile, îi răsfrînseră gulerul, o târără pe scîndura ghilotinei. Condamnații reîncepură cîntecul morților. Muzica mílitară acoperea toate zgomotele. Călăul smuci de sfoară, satârul lucí ascuțit cîzînd. Gaston, cu ochii íeșíți dîn orbite, auzi răbufnítura cuțítului și símti o lovítură cumplită în ínimă. Nu mai avea níci o putere. Rídícă fruntea. În balconul teatrului, rezemat în coate, văzu pe Lebon, îi întâlní ochii și se

cutremură. Era întocmai privirea din noaptea ploioasă și rece. Întoarse ochii cu spaime. Un ucenic scotea capul Yvonnei din coșul mic de la căpătâiul scândurii și-l zvârlí în coșul cel mare de-alături. Alți doi luară corpul de mâini și de picioare și-l trântiră la marginea platformei, să nu încurce locul, în vreme ce călăul însuși ridica satărul însângerat.

Acuma Gaston își simțea inima atât de goală, parcă i s-ar fi scurs toată viața și ar fi rămas un cadavru fără rost în lume. Dorea să moară mai repede, să sfârșească, să ajungă din urmă pe Yvonne. Ieși din grup, făcu câțiva pași spre călăul care tocmai se apropia.

— Tu ești Gaston Duhem? auzi dânsul foarte clar.

Nu răspunse, dar își deschise haina mașinal, o lepădă. Ucenicii îi întoarseră brațele la spate. O durere îi strânse încheieturile mâinilor. Se pomeni pe scândură. Pe gâtul gol simți o umezeală caldă. Își zise că trebuie să fie sângele Yvonnei. Ochii vedeau numai un coș împletit din nuiele. Era stropit cu pete roșii, iar pe fund sângele închegat se înnegrea. Se gândea că acuma trebuie să cadă cuțitul. Așteptarea îl supăra. I se părea că aude un zgomot ciudat și-i trecu prin minte:

— Poate că totuși n-am să mor...

Gândul îl duru. Dacă a murit Yvonne, el nu mai are ce să... Simți un început de lovitură tăioasă pe gât. Apoi simțământul se curmă înainte de a se lămurii vreo durere...

* * *

Sufletul se luminează ca smuls dintr-un întunerice înăbușitor. Conștiința ușurată de cătușele spațiului și ale timpului își întindea stăpânirea peste planurile despărțitoare de lumii. Singurătatea se împletea cu razele speranțelor într-o pânză de așteptare...

CAPITOLUL VII

ILEANA

... Pânza aşteptării era străvezie. Palpitaţiile lumilor se răsfrângeau într-însa, se încrucişau în esenţa sufletului ca într-un centru mobil al înfînîtuului. Şi sufletul avea strălucirile conştiinţei atotcuprînzătoare în preajma marii mântuirii.

Apoi pânza începu să se destrame şi sufletul îşi recunoscă iar singurătatea în coborârea bruscă pe linia transformării supreme. Conştiinţa îşi pierde mereu luminile amestecându-se în şuvoiul timpului, rostogolindu-se în îmbrăţişarea spaţiului. Întunericul primii scânteia spiritală a sufletului ca o sămânţă de eternitate...

1

Petre Novac aduse trei profesori, şapte doctori şi mai multe moaşe iscusite. Plângea cu hohote văzând zvârcolirile femeii. Toate fură în zadar. Femeia se prăpădi. Cu mară greutate medicii izbutiră să salveze cel puţin copiluşul.

Durerea bărbatului nu cunoştea margini. Săptămâni de zile fu urmărit de gânduri de sinucidere. Pierderea acestei femei parcă i-ar fi înjumătăţit sufletul. Se mira lumea şi nu înţelegea. Cu doisprezece ani în urmă îi murise întâia nevastă şi oamenii îşi aduseră aminte că Petre Novac nu s-a prăpădit cu firea, deşi se ştia că trăiseră împreună foarte bine. Cu a doua nevastă a avut două fetiţe şi totuşi a alungat-o acum un an, din senin, încât mulţi spuneau că trebuie să se fi cam smîntit, mai ales când se află că se însoară a treia oară cu o servitoare. Indignată, fosta nevastă ameninţa pe unde putea că îl va pune sub interdicţie ca să nu irosească moştenirea copiilelor. Prudentă, rămase la ameninţări.

Pe urmă toată dragostea lui Petre Novac se concentrează asupra copilului. În Toma í se părea că supraviețuiește femeia iubită.

Copilul era plâpând. Îl îngrijea ca ochii din cap. Doicii, guvernante, doctor, profesori roiau în jurul micuțului. Petre Novac spunea mereu tuturor că, dacă ar pierde și pe Toma, nimeni și nimic nu l-ar mai putea oprí să-și facă seama.

Trecea drept mare bogătaș. Era aievea. În cartierul Făgădău, o stradă întregă era proprietatea lui. Moștenise de la părinți numai cârciuma din colț. A apucat vremuri bune și a avut noroc. Știa puțină carte, dar toate í-au ieșit în plin. A mărit cârciuma, a adăugat o băcănie, a cumpărat casa vecină, a dat bani cu camătă grasă. Acuma mai ținea un restaurant pe Bulevardul Carol, un hotel în apropierea Gării de Nord, o fabrică de apă gazoasă în Șoseaua Viiilor și un magazin de galanterii pe Calea Victoriei. Locuia într-un palat cumpărat de ocazie, pe strada Transilvaniei, unde ridicase, alături, o clădire specială pentru administrația centrală a „întreprinderilor Petre Novac“. Era om voinic, înalt, rumen la față și cu niște ochi de culoarea oțelului, în care sclipea o cuceritoare deșteptăciune firească.

Pentru copil ar fi fost în stare să dea foc Bucureștilor. Când Toma, ajuns de vreo cincinci ani, se rătăcea prin birourile întreprinderilor, era sărbătoare, căci Petre Novac uita toate afacerile de dragul lui.

În fiecare seară, înainte de rugăciune, îi vorbea despre maică-sa. Și, vorbind, se înduioșa și mai totdeauna plângea, bolborosind pierdut:

— A fost o sfântă!... A fost singura bucurie a vieții mele!

Când se făcu mai mărișor, îi povestí cu de-amănuntul tot. Í era frică să nu afle copilul de la străini și să se rușineze de maică-sa. A văzut-o întâia oară în curtea unei case, pe strada Toamnei. Trecea întâmplător. Ea spăla rufe, suflecată, aproape de poartă. Se oprise o clipă să-și odihnească spina. Și-a aruncat privirea spre stradă și a întâlnit ochii lui. A fost o încrucișare fulgerătoare. El a mai mers câțiva pași, apoi s-a

întors, parcă l-ar fi tras cineva înapoi, și s-a apropiat de ea — „Cum te cheamă, fetițo?” — „Florica!” — „De câți ani ești?” — „De optsprezece”. — „De unde ești?” — „Din Valea Mare, de lângă Pitești”. — „Ești la stăpân aici?” — „La stăpân...” — „Vrei să slujești la mine?” — „Vreau bucuroasă!”... Întrebând, citea în ochii ei o poruncă tainică a soartei. A plecat de-abia smulgându-se de lângă ea. Până acasă a trebuit să facă eforturi să nu se întoarcă iar, cel puțin s-o mai vadă. Era atunci de patruzeci și opt de ani, însurat cu a doua nevastă, avea doi copii. Se zbuciumă toată noaptea. Servitoarea nu-i ieșea din suflet, parcă ar fi fost acolo de când lumea. Ceva îi șoptea neîncetat că asta e perechea lui adevărată. Se împotrivi încă două zile. În a treia se hotărî. Cheltuî o avere și, în șapte săptămâni, fu divorțat, iar peste alte șapte zile Florica fu dna Novac. Inima nu l-a înșelat. Florica a fost un înger coborât pe pământ. Zece luni, cât le-a hărăzit Dumnezeu să fie împreună, au cunoscut fericierea întreagă. Au fost un singur suflet în doi oameni.

Precăuția bătrânului nu fuse de prisos. Fetele lui din a doua căsătorie, bune de măritat acuma, veneau câte o dată pe săptămână să-l întrebe de sănătate, să-i vorbească de proiectele lor și să mângâie pe frățiorul Toma care împlinea zece ani. Copilul simțea că ele nu-l iubesc și le necăjea cât putea. De față cu bătrânul se stăpâneau, zâmbeau și făceau haz de Toma. Într-o zi însă, fiind singure cu el, iar el obrăznicindu-se mai rău, cea mai mică izbucni cu ură:

— Astâmpără-te, neghiobule! adăugând disprețuitor către cealaltă: Se vede că e puî de slujnică!

Toma auzi, se repezi, îi sfășie rochia, îi zgârie brațele. Lacrimi, țipete. Trebui să vie bătrânul s-o scape de furia copilului.

În curând se măritară amândouă. Petre Novac le înzestră boierește și oftă ușurat. De-acuma îi rămânea numai Toma, grija lui cea mai dragă.

Îi luă profesorii cei mai buni. Îi împlinea toate dorințele. Căuta să i le ghicească pe cele neexprimate. Nu mai râvnea

decât să-l vadă bărbat. Atunci, își zicea, se va putea duce liniștit în lumea cealaltă, să se unească pentru totdeauna cu Florica.

Nu-i fu îngăduit să i se împlinească dorința. Căzu la pat, într-o zi, din senin. El era de șasezeci și trei de ani, Toma de cincisprezece. Îi zise îndată:

— Acum am să mor, Toma! N-am fost bolnav niciodată, se vede că mi-a sosit ceasul. Tu să n-ai grijă și să nu mă plângi! Am trăit destul și am cunoscut fericierea pământească. Ești mare și poți înfrunta viața! Înainte de a chema doctori, trimise după Costică Brebenaru, om cu stare, foarte de treabă și cel mai bun prieten al lui, deși mai tânăr cu aproape douăzeci de ani. Avea și un băiat de vârsta lui Toma. Se încuiară o întregă după-amiază, împreună, se sfătuiră. Pe seară avocatul lui Novac sosi cu un magistrat. Bătrânul își făcuse testamentul, lăsând toată averea pe seama lui Toma și dându-i, până la majorat, ca tutore, pe Brebenaru.

Pe urmă veniră medicii. Îl asigurară că nu-i nimic serios, îi prescriseră diferite prafuri și zemuri. Petre Novac surâdea necrezător.

Zăcu șapte zile. Începu agonia. Medicii se mirau. „Un caz excepțional!“ Muribundul ceru să vie Toma lângă pat, să-l vadă până va închide pe veci ochii. Copilul îi sărută mâna și rămase în picioare, privind ultimele clipe ale tatălui său. Îl podidira lacrimile. Brebenaru îi șopti să se stăpânească, altfel îi îngreuiază moartea. Petre Novac respira din ce în ce mai rar și mai horcăit, ridicând și coborând pleoapele peste bulbii în care lumina se răcea mereu. Apoi gura i se strâmbă puțin și trupul încremenii. „A murit! Dumnezeu să-l ierte!“ murmură Brebenaru apropiindu-se și închizându-i ochii. După o clipă însă muribundul mai oftă o dată prelung, deschizând larg pleoapele ca și când ar fi vrut să soarbă toată lumina lumii. În ochii lui se aprinse un briliant care strălucii îngrozitor o secundă. Strălucirea aceasta i se păru lui Toma o chemare din altă lume. Izbucni într-un hohot de plâns, căzu în genunchi și-și lípi buzele pe mâna rece a mortului.

Brebenaru îi descoperi o vagă mătușă bătrână, ca să nu rămâie Toma singur în casa părintească. Mai târziu, părăndu-și-se că totuși e cam melancolic, îi dădu de tovarăș pe fiul său Mihaí, cu care era bun prieten mai de mult. „Întreprinderile Novac“ prosperau neîntrerupt sub conducerea lui Brebenaru, ambițios să bínemerite marea încredere a răposatului și recunoștința copilului.

Când aflară cuprinsul testamentului, cele două surori vitrege ale lui Toma se revoltară. Găsiră degrabă avocați care să le ațâțe mânia. Cerură dărâmarea actului, propunând să dovedească tribunalului că tatăl lor a fost nebun și când s-a însurat a treia oară cu slujnica, dar mai ales când și-a formulat ultimele dorințe. Procesul ținu patru ani, făcu senzație în lumea judecătorească și testamentul rămase neatins.

Toma Novac era acum student. Urma filozofia, deși Brebenaru îl povățuise să învețe dreptul ca și fiul său, în interesul întreprinderilor pe care va avea să le administreze în curând. Era o fire potolită. Simțea o adevărată repulsie față de zbućiumările pătimașe ale oamenilor de drept și de afaceri. O singură dată a intrat în Palatul de Justiție și atmosfera de acolo l-a îngrozit. Iubea cărțile. Citea mult și cu plăcere. Avea o bibliotecă bogată și aleasă, pe care o sporea neîncetat. Îl urmăreau întrebări răscolitoare. Și întrebările se înmulțeau de îndată ce i se părea că a găsit un răspuns. Încerca uneori să-și deschidă sufletul cu Mihaí Brebenaru. Trebuí să renunțe. Mihaí era plin de siguranță în toate direcțiile. Necunoscutul, care trăia ca un mister în inima lui Toma, pentru Mihaí nici nu exista. O formulă sau chiar un simplu cuvânt îl mulțumeau deplin, în vreme ce Toma căuta în dosul lor certitudiní și descoperia același gol amenințător ca o prăpastie. De altfel Mihaí, gălăgios, întreprinzător, disprețuia în sinea lui sentimentalismul intelectual, cum îi zicea dânsul, care încurcă zadarnic pe om și-l abate din calea vieții adevărate.

Majoratul nu-í schimbă întru nímic traiul. Fííndcă nu se símțea în stare să se ocupe de afacerí, se ínțelese cu bătrânul Brebenaru să contínuie a conduce „întreprínderíle Novac“, ca el să se poată dedica studíílor.

Íl chínuíau atâtea ínđoíelí, că deseorí îl cupríndea dez-nădejdea. Profesorul îl líníștea, repetându-í íntruna patetic:

— Índoíala e zeíța fílozofíeí!

Profesorul era om ínre două vârste, încântat de própria-í ștííntă, mândru de catedra lui uníversitară. Se plímbla prín toate sístemele fílozofíeí ca íntr-un apartament străín cu multe odăí, ín care nu putea zăboví prea mult. Fílozofía í se părea o meserie mínunată. Índemna pe Toma să stăruíe, îl asígurá că are „cap fílozofíc“ și-í fágăduía, pentru víítor, că ar vrea să-l aíbă de urmaș la catedră. Același lucru îl spunea însă maí tuturor elevílor săí, socotínd că astfel stárnește maí mare emulație ínre dânsíí.

Avea dorurí vagí de călătoríí lungí, parcă í-ar fí fost dat să găsească negreșít ceva ín lume. Se gândea să ínconjoare pământul și să se oprească maí mult ín Indía, unde spera să afle cheía ínțelepciuníí. Luní de zíle l-a pasíonat gândul acesta, încât a ínceput să ínvețe límba sanscrită ca să poată cítı ín orígínal *Mahabharata*. Voía să vadă ímensa câmpíe de ruíne de la Delhí, să descopere urmele cetății străvechí Hastínapur și pe ale legendareí Indraprastha.

Íși luă lícența și apoi vru să trăiască tíhnít, ca toată lumea. Nu maí cítı nímic. Se ínteresă de mersul ínreprínderílor. Se plícísí repede. Íncepu o víață de petrecerí, cu príetení și femeí. Iubíríle lui nu țíneau maí mult de câteva zíle. Toate femeíle îl decepționau. Dorea o anume femeie și, fííndcă nu-í íeșea ín cale, í se părea că nu merítă s-o caute. Chefuríle îl scârbírá. După treí aní de asemenea víață, se símți sătul de lume și se ínťoarse, ca un fíu rătácít, ín míljlocul cărțiiílor părăsíte, unde se putea regási pe síne însuși.

Gândul morții í apărea dín când ín când ca o întrebare care cerea dezlegare. Moartea nu poate fí sfârșítul sfârșítului.

Ar fi o absurditate. Atunci pentru ce ne-am născut! Întâmplarea oarbă nu explică un necunoscut. Cel mult complică. Dîncolo de moarte trebuie să fie ceva, precum și înainte de naștere trebuie să fi fost ceva. Sufletul nu poate începe și nici sfârși într-o întâmplătoare viață pămîntească. Concluzia îi plăcea, dar, chîbzuiînd mai bine, o înlătură ca prea puțin științifică.

„Cîne se naște, trebuie să moară!“ își zise într-o zi, bucuros, parcă ar fi descoperit o taină mare.

De-acîi înainte, de câte ori îl cuprîndea neliniștea, își repeta fraza cu o mulțumire care izbutea să înăbușe sau să alunge îndoielile, măcar pentru un răstîmp.

În sfârșit se hotărî să plece în străinătate, să-și continue studiile, să dobîndească adevărata știință mîntuitoare.

Șapte ani petrecu în Germania. Deveni doctor în filozofie, tot atît de stăpîn pe sistemele altora, ca și profesorul său de la București. Îndoielile însă îi rămaseră, înmulțite. Dîn ele alcătuî *Filozofia necunoscutului*. Cartea fu primită cu interes, nu pentru soluția sceptică în care culmina, ci dîn pricina preciziei în fixarea semnelor de întrebare ce mărginesc rațiunea omenească.

Pe urmă se duse la Paris. Se simți mai acasă. Dîntu început avu impresia lîmpede că a mai umblat cîndva pe aici. De altfel aceeași impresie îi mai strânsese inima, cu câțiva ani în urmă, cînd se oprise în Mainz o săptămînă.

După patru ani trecu în Anglia. I se urî și, peste opt luni, se gîndi să se întoarcă în țară. În clipa cînd era mai hotărât, își schimbă planul. Are să meargă în America, să cunoască și civilizația lumii noi, iar de acolo va porni mai departe, în jurul pămîntului, să-și împlînească dorința care-i înflorise odinioară în suflet.

În New York stătu două luni și se sătură.

Își făcu itinerariul pentru călătoria de mai departe. Avea să dureze cel puțin doi ani, cu popasuri mai lungi în India, în Mezopotamia, în Egipt, în Italia. Izbucni războiul european și-i răsturnă gîndurile. În loc să meargă spre apus, se întoarse spre răsărit, acasă.

Găsi pe Mihaí Brebenaru așezat, cu trei copii, cu cliențelă mare, frunțaș al baroului. Bătrânul Brebenaru împreună cu norăsa îl luară de a doua zi să-l însoare.

— Ești de treizeci și cinci de ani, băiete! stăruí bătrânul. Trebuie să-ți faci cuib! Pe urmă îmbătrânești și nu mai găsești fată! Unde mai puí că eu am bătut șaptezeci și doi, mâine-poimâine închid ochii, și nu vreau să mă întâlnesc pe lumea cealaltă cu tatăl tău, fie iertat, până nu-í voi putea spune că are și el un nepoțel!

Toma se codí că întâi vrea să aibă o meserie serioasă.

— Ce meserie!? se înverșună Brebenaru. Se poate mai bună meserie ca „Întreprinderile Novac”? Dar în sfârșit dacă vrei și meserie neapărat, să te facem mare profesor, că doar ai destule diplome și învățătură!

Brebenaru alergă, se zbătu, își mobiliză toate cunoștințele și prietenii. În cele din urmă *Filozofia necunoscutului* dobândí catedra unversitară.

Noul profesor însă nu mai apucă să-și inaugureze cursul, cu atât mai puțin Brebenaru să-l vadă însurat. Vení războiul. Toma Novac era ofițer de rezervă. Brebenaru încercă să-l ferească de front, cum făcuse pentru Mihaí al său. Toma se împotrivi categoric. Ținea să-și împlinească datoria întreagă.

3

Toma Novac se întoarce din război cu o urmă de rană și mai multe decorații. N-a mai găsit însă pe bătrânul Brebenaru; închisese ochii pentru totdeauna în a treia lună a războiului, cu singurul regret de a nu fi apucat căsătoria lui Toma pe care îl iubișe ca pe copilul său. Mihaí, rămas în teritoriul ocupat, a îngrijit cât s-a putut averea prietenului.

Războiul reînviase în sufletul lui Toma încrederea copilăriei. Dumnezeu și îngerii, care îi înfrumusețau odinioară visurile și pe care îi spulberase cântarul științei, își reluară locul de veghe și de mângâiere din prima clipă când primejdia morții í s-a arătat întreagă. Își făcea cruce și implora ajutorul lui

Dumnezeu înaintea fiecărei băătălii, cu atâta credință, că i se stîngea în inimă teama și, în loc, se aprîndea însuflețirea.

După ce trecu primejdia, scepticismul, ca o haină de purtare, îi reveni. Îi era chiar rușine că el, cogeamite filozoful, tot în Dumnezeu a căutat mângâiere, fără măcar să se gândească la luminile științei. Se consola că aceasta s-a mai întâmplat și altora, și o explica prin legile psihologiei mulțimilor.

Nevasta lui Brebenaru socotea drept obligație pioasă față de memoria socrului ei să continue insistențele pentru însurătoarea lui Toma:

— Trebuie! Trebuie! Trebuie!

În cele din urmă își zise și el că trebuie.

Era acuma de patruzeci de ani. Părea mai tânăr. Părul negru și lîns n-avea nici urme de fire cărunte. În ochii mari, negri, obosiți, răsăreau deseori scânteii ca dintr-un foc ce mocnește de mult. Purta o mustață subțire, tunsă englezește. Înalt, zvelt, avea totuși o ușoară timiditate care-i ședea bine.

Doamna Brebenaru spera să mai aibă un copil și dorea să-l boteze Toma, dar numai dacă va fi însurat până atunci. Se oferii să-i găsească o mireasă după pofta inimii. Îl introduse în toate familiile cu fete de măritat. Toma șovăia mereu, deși era convins că trebuie. Când doamna Brebenaru își epuiză cunoștințele, Toma mărturisii că ar prefera o ardeleană. Bănuind un subterfugiu, doamna luă energic apărarea bucureștenelor, printre care se găseau destule fete, și modeste, și cinstite, și încântătoare, și bune gospodine. Pretendentul nu se lăsă convins. Atunci, din ordinul soției ambițioase, trebui să între în joc Brebenaru. Prin prietenii, prin clienții, descopereau fetele bune în diferitele colțuri ardelene. Cătreieră multe orașe, de la Sighetul Marmației până la Timișoara și de la Oradea Mare la Brașov, în zadar.

— Mai bine spune drept că nu vrei să te însori, decât să-l porți degeaba pe drumuri pe bietul Miha! zicea doamna Brebenaru după fiecare întoarcere.

— Ba vreau, dar nu mă pot lega pe viață cu cine nu-mi place! răspundea Toma invariabil, cu un zâmbet în care zeloasa doamnă nu știa dacă e ironie sau tristețe.

În sfârșit doamna Brebenaru nu mai putu aștepta. Copilul veni. Toma se oferí să-l boteze. Doamna refuză ca să-i arate cum înțelege o femeie să-și respecte cuvântul. Spre a împăca pe mama supărată, Toma Novac dăruí copilului, de botez, un loc de casă pe Bulevardul Carol. Mama se înduioșă și plânse gândindu-se că locul face aproape o jumătate de milion, cu toate că la averea lui nu înseamnă mare știrbire. Primi cadoul și, vrând să-i dovedească deplin că i-a trecut mâhnirea, îl tocmí să fie nașul întâiului copil pe care trebuie să i-l mai dea Dumnezeu.

Făcură botez cu alai. Toma iar supără pe mama fericită, venind cu mare întârziere. Și doar îi pregătise o surpriză: copilul avea să se numească Toma.

— Așa ești d-ta, îți face plăcere să mă necăjești, îi impută doamna Brebenaru de mai multe ori în cursul serbării.

Toma se scuză că a avut curs la universitate, dar nu se mai prăpădi de grija ei. Îl preocupa o cunoștință nouă ce o legase aici, Tudor Aleman. Descoperise în ochii lui strălucitori de iluminat și chiar în vorbă, cu toate că spunea numai naivități, ceva neobișnuit.

După ce se despărți de bătrânul ciudat, Toma crezu că i-a dat o importanță exagerată. Îi păru rău că s-a grăbit a-i primi invitația. Ce poate să-i spună deosebit un om care întoarce ochii pe dos, sporovăind misterios despre Dumnezeu ca un călugăr dornic de minuni? Poate să se facă și de râsul colegilor dacă s-ar afla că s-a lăsat ademenit de cine știe ce sectator nenorocit și fanatic. Mai are patru zile răgaz să se gândească, dar chiar mâine îi va scrie două rânduri politicoase, anunțându-l că nu poate merge la întâlnirea fagăduită. A doua zi îi fu lene:

— Nu-i scriu, dar nu mă duc.

Pe urmă își zise că, neducându-se, înseamnă a-și mărturisí frica sau cel puțin inferioritatea față de un om care se laudă cu înțelegerea adevărată a tainelor lumii. Omul poate să fie un simplu sectator, precum ar putea fi și un înțelept căruia experiențele vieții i-au revelat orizonturi noi. Un convins face

cât doi îndoielnici. Gânditorul n-are de ce să se sperie de o idee, oricât ar fi de curioasă.

Șovăi până în clipa din urmă, dar se duse.

Aleman îi dezvăluí o construcție în care el găsea explicate fără rost taínele necunoscutului. Toma îl ascultă cu toată atenția și nu se dumerí. Ajuns íar în stradă, í se părea c-a vísat, că Tudor Aleman e doar o născocíre a lui, deși numai adíneaori se despărțise de el.

Senzația îl enerva. Toate câte í le înșirase Aleman, parc-ar fi dormít de mult în adâncímile sufletului lui, îi răscolíseră gândurí proprií.

Merse de-a dreptul la Brebenaru. Trebuía să afle precís cine-í în defínítív acest Tudor Aleman. Avocatul suráse:

— Aleman te íntereesează? Te-am văzut la botez cum vorbeai cu el și chíar îi spusei nevesteí mele. Credeam că-l cunoști mai de mult! Íntâi și íntâi e un om foarte cumsecade, dínr-o famílie bună, cu relații multe. E bine prímít pretutíndení. A fost prieten cu tata și venea uneorí, rar de tot, pe la noi. Sunt sígur că și pe tatăl tău l-a cunoscut. Să-l întrebí numai! A fost mult tímp profesor la Líceul Lazăr. Era și pe vremea noastră, dar tu, ca partícular, n-ai prea cunoscut pe profesoríi noștrí. Nu cred totuși să nu fi auzít de Aleman. Poate că ai úitat. Era foarte íubít și stímat de toți elevíi. Se purta blând și știa multă carte. Mí se pare că a fost de filozofíe sau așa ceva. Trebuie să albă peste șasezeci de aní, da, da, negreșít... Auzísem odínioară că ar fi avut multe și grele nenorocírí de îndurat. A fost însurat de vreo trei orí și, dacã nu mă înșel, n-a avut parte de ferícíre în căsnícíe, căci níci una dínr nevestele lui n-a murít de moarte naturală. Lumea vorbește multe. Sunt chestíi delicate în care un străín n-are să se amestece. În orice caz pe Aleman suferínțele parcã l-au oșelít și í-au sporít íncrederea în víață sau în Dumnezeu, nu mai știu bine, că pe míne asemenea lucrurí încã nu mă íntereesează. Poate când voi mai ímbătrâní. Sunt multí oameni foarte seríoși, care îl consíderă un apostol și cred fanatic în ínvățăturíle lui, deși el e zgârcít și nu-și destáinuiește

înțelepciunea decât celor pe care îi găsește capabili și dornici să-l înțeleagă. Se vede că pe tine te apreciază deosebit, dacă te-a poftit și acasă la dânsul. Dar ce să mă mir! Sentimentalismul intelectual a fost și slăbiciunea ta încă din copilărie!

4

Toma Novac nu voia să se mai gândească la Aleman și la naivitățile lui grămadite într-un sistem cu aparențe serioase. Se gândea totuși neîncetat. Descoperea goluri, crăpături tot mai multe.

„E un joc de fantezie și nimic altceva!“ își zise la urmă. O clădire în vânt, de vreme ce toată construcția e fără posibilități de verificări reale.

Când credea că a terminat, îi apăreau alte obiective, numai obiective. Presupunând admisibilă existența unei lumi spirituale și a alteia materiale, admitând chiar interpenetrația bizară, de care vorbește Aleman, și geneza sufletului omenesc ca o simplă transformare a unui principiu spiritual pentru nevoile unei regenerări reclamate de esența eternității, rămâne totuși întrebarea: de ce șapte vieți pământești, tocmai șapte? De ce nu mai puține ori mai multe? Declarând pe șapte număr sfânt sau misterios, nu se rezolvă nimic.

Apoi într-o zi, înarmat cu argumente zdrobitoare, bătu iar la ușa lui Aleman pe neașteptate. Bătrânul, parc-ar fi știut pentru ce vine, îi zise îndată:

— Îndoiala e bună, dar cu măsură! Căci, să nu uităm, îndoiala e totdeauna începutul negației și negația înseamnă distrugere! Numai credința întărește sufletul și-l deschide pentru adevărurile eterne!

— Atunci fericiți cei săraci cu duhul, căci ei sunt mai plini de credință și de prostie! făcu Toma fără a-și ascunde o decepție disprețuitoare.

Aleman se înflcăcă numaidecât:

— Da, domnule profesor! Da! Fericiți! D-ta îți închipui că cel ce știe mai mult, înțelege neapărat mai mult? Sau că știința

merge de mână cu fericirea? A, cum te înșeli! Dar ce are a face progresul științelor cu sufletul omului? Toate invențiile și descoperirile din lume au fost oare în stare să netezească pentru vreun om calea fericirii adevărate, să-i dăruiască o merinde pentru clipe când trece poarta necunoscutului? Și crezi că ar fi mai multă fericire în omenire dacă toți oamenii, printr-o minune, ar deveni filozofi ca d-ta sau savanți ca, să zicem, colegii d-tale de la universitate?

Toma Novac zâmbi îngăduitor.

— Adică înapoi, la caverne!

— De ce atâta ironie? urmă Aleman, mai potolît. A nu te bîzuî pe infailibilitatea științei, poate că nu e tocmai o crimă, când știința însăși își recunoaște neputința de a pătrunde acolo unde sufletul ar avea nevoie de sprijinul ei.

Rechizitoriul bătrânului nu-l interesa. Erau lucruri rezolvate de mult pentru dânsul. Îl asculta totuși, nevroînd să-l umilească prin afișarea unei superiorități nerăbdătoare. De altfel Aleman vorbea cu atâta foc, că-i plăcea să-l asculte. Numai când încercă să treacă la altă ordine de idei, Toma îl oprî:

— D-ta ești mulțumit cu soluția pe care ai găsit-o. Se poate. Dar soluția e nefolositoare câtă vreme nu poate servi și altora aceeași mulțumire. Orice religie oferă credincioșilor măcar motivele generale care pot lămurî puțin mântuirea și care astfel devin convingătoare. Sau soluția d-tale e atâta de hermetică, încât trebuie să rămâie inaccesibilă celor mulți?

Tudor Aleman stătu câteva clipe pe gânduri, apoi vorbi cu o răceală aproape respingătoare:

— Soluția mea, cum zici d-ta mereu cam ironic, s-a născut din dureri sufletești și numai sufletului se adresează. Savanții pot s-o numească naivitate, ca d-ta, sau chiar mai rău. Cine însă vrea s-o pătrundă, poate găsi într-însa mângâiere. Viața nu mai e zadarnică. Sufletul e pregătît să îndure toate durerile, căci îi rămâne veșnic înaintea râvna și speranța de a întâlni perechea sa spirituală. Moartea însăși devine un accident în viața adevărată a sufletului și nu mai poate îngrozî pe omul

care are credința renașterii și, la sfârșitul liniei pământești, a eternității în lumea cealaltă!

Toma își dădu seama că a atins o rană în inima bătrânului. Îi păru rău. Aleman protestă. Schimbară vorba. Toma îi povestí îndoielile care au făcut dintr-însul, fiul unui mare om de afaceri, un profesor preocupat de combinații mintale condamnate să rămâie mai mult sau mai puțin sterile.

— Bietul tata știu că s-ar cruci, văzându-mă veșnic cu gânduri despre alte lumi, în loc să mă interesez de „Întreprinderile Novac“! adăugă Toma.

— Te înșelî! strigă Aleman. Eu am cunoscut puțin pe tatăl d-tale, adevărat, dar pot mărturisi că nu era tocmai așa de insensibil pentru problemele sufletului, cum îți închipui!

Ajunseră să vorbească despre moartea lui Petre Novac. Aleman ținea minte că a avut o înmormântare impozantă. Toma îi spuse cum s-a îmbolnăvit, cum și-a presimțit sfârșitul, îi zugrăvi ultimele momente și mai ales lucirea strănie ce i s-a aprins în ochi în clipa când și-a dat sufletul. Tudor Aleman se făcu deodată roșu, sări de pe scaun și, cu o solemnitate neobișnuită, declară:

— Iată o verificare, domnule profesor!

Toma Novac îl privi nedumerit. Solemnitatea bătrânului îi apăru cam ridicolă.

— Ce verificare? mormăi dânsul după o pauză.

— Nu cereai d-ta verificări? făcu Aleman grav. Eî bine, una ai avut-o d-ta însuși și n-ai priceput-o: briliantul care spui c-a strălucit în ochii părintelui d-tale în clipa morții!

Îi dădu explicații mai ample. A șaptea viață pământească e sfârșitul carierei materiale a sufletului. În viața a șaptea decî bărbatul trebuie să întâlnească pe femeia care intrupează perechea lui sufletească și să se unească negreșit cu ea. Rodul material al acestei uniri va fi animat de asemenea de un suflet care își începe a șaptea existență materială. Moartea ce încheie ultima viață pământească înseamnă însă izbăvirea cea mare a sufletului. De aceea în clipa despărțirii de învelșul

material, sufletul dobândește conștiința pură atotcuprinzătoare, prin care, rîdicându-se deasupra timpului și spațiului, poate contempla simultan toate viețile sale în afară de lumea spirituală. Contemplarea, fiind preludiul eternității, se manifestă în ochii muribundului ca o străfulgerare de lumină incomparabilă. E culminația vieții pământești în revelația fericirii veșnice.

— Toate acestea mi le-ai spus data trecută, zise Toma cu ton glumeț, dar nu știam că vrei să mi le aplici chiar mie și tatălui meu!

Necredința lui supără pe Aleman. Îi făcu imputări, adăugând la urmă:

— Am acum un mare regret: că sunt prea bătrîn și voi muri înaintea d-tale. Sunt sigur că strălucirea pe care ai văzut-o în ochii tatălui d-tale în clipa morții, se va constata și în ochii d-tale când vei muri!

— Moartea nu cere certificat de vîrstă, așa că nu se poate ști dacă n-ai să-ți poți verifica teoria și asupra mea! vorbi Toma cu același glas.

Se pregăti să plece. Era mai înviorat, parcă explicația lui Aleman, prin extravaganța ei, i-ar fi alungat gândurile serioase. Strângându-i mâna, mai întrebă totuși:

— De ce tocmai șapte, domnule Aleman?... De ce numărul sfânt?

— Crezi că numărul are o importanță atât de mare? răspunse bătrînul neclintit. Eu cred că șapte, fiindcă șapte e un număr considerat sfânt în toate timpurile, la toate popoarele și în toate ocaziile. D-tale nu-ți ajunge explicația asta? Nu te obligă nimeni s-o primești. Adoptă orice număr vrei! Nu numărul, ci principiul e totul! Numărul nu-l poate verifica decât fiecare om în clipa când s-a despărțit definitiv de ceilalți oameni. Principiul însă se poate verifica din strălucirea pe care ai văzut-o și d-ta, care ți-a tulburat sufletul, de vreme ce ai păstrat-o vie, și pe care acuma, din vanitate, vrei s-o ridiculizezi puțin. Așa, domnule profesor! Și la revedere!

Plecând, Toma Novac recunoscu în sine că are dreptate Aleman. Îi era chiar rușine că a venit cu asemenea obiecții ridicole, când ar fi putut să respingă temelia construcției fantastice pe care un filozof ca el nici n-ar trebui să-și piardă vremea s-o asculte. Pe urmă își zise că ridicol e însuși interesul ce-l arată lui Aleman și se hotărî să sfârșească și să-și vadă de ocupațiile obișnuite.

Cu toate acestea continua să combată în gând, mereu, pe bătrânul Aleman și găsi o întrebare care îl îndemna stăruitor să-î facă o nouă vizită:

— Mai este ceva, domnule Aleman... Încă nu mi-ai spus. Se vede că ți-a scăpat sau că nici d-ta nu ești lămurit. Ce se întâmplă cu sufletul omului între sfârșitul unei vieți și începutul celei noi, între moartea trecută și nașterea viitoare?

Tudor Aleman, parc-ar fi așteptat de mult întrebarea, îi servi o explicație foarte amănunțită: planul lumii materiale, planul lumii spirituale, planul intermediar... Toma își pierdu răbdarea:

— Planuri, mereu planuri! Dar de unde ieși certitudinea existenței planurilor d-tale? Un cuvânt explică alt cuvânt...

— Certitudine nu există, firește! răspunse bătrânul, liniștit. Nici chiar în planul lumii materiale în care trăim acum! Ai d-ta barem certitudinea propriei existențe? Simțurile singure le avem ca dovezi ale existenței. Dar arată oare ele realitatea, când însăși materia din care sunt alcătuite are o realitate problematică, de vreme ce esența ei e energie, adică un cuvânt, adică nimic? Mai reală existență au ideile răsărite din suflet, deci dintr-o esență spirituală. Ele nu cer dovezi palpabile, fiindcă nu poți dovedi spiritualitatea prin materialitate. Dovada realității lor o oferă ele însele prin apariția lor spontană.

— Tocmai spontană nu s-ar putea zice, întrerupse Toma Novac. Ca să apară o idee, se cere mai întâi un creier, deci tot o materie.

— Crezi d-ta că ideile n-ar putea avea o existență independentă de vreun creier oarecare? întrebă Aleman repede.

— Dar atunci ce nevoie mai ai de suflet? Atunci între suflet și idee ar fi identitate!

— Și n-ar fi oare mai realistă explicația complexului sufletesc? se bucură bătrânul. Închîpuiește-ți și judecă: celula inițială să fie temnița unei idei. Cu cât se dezvoltă trupul material, cu atât ideea crește, se complică, se ramifică, până ce redobândește conștiința existenței sale proprii independente sau până ce se ridică din nou la ideea pură ce a fost înainte de unirea cu materia. Nu se poate? Ți se par mai plauzibile explicațiile materialiste care, când dau de vreo dificultate, o lîchidează cu o strângere disprețuitoare din umeri, ca d-ta acum, sau cu o vorbă magică: subconștient, eu, transformări?

Toma nu se putu stăpîni să nu-î spuie:

— Bîne, dar d-ta nu bagî de seamă că, ironizînd știința, care lucrează cu noțiunile, nu încetezi totuși a-ți demonstra înțelepciunea tot prin cuvînte, că toată construcția d-tale nu e în realitate decât o cetate de cuvînte?

Aleman se roși, parcă l-ar fi pălmuit. Tăcu. Într-un târziu zise:

— Dacă d-ta te-ai oprît numai la cuvînte, atunci ți-am vorbit în zadar și-mi pare rău că ne-am pierdut vremea!

Se despărțiră într-o atmosferă de răceală. Toma Novac însă n-avea păreri de rău. Își zicea că nu se putea lăsa până la capăt amăgît de niște fantasmagorii de bătrîn fără ocupație. Ar fi fost și umilitor pentru un profesor de filozofie. Și nici măcar nu are să-și impute nimic, deoarece i-a arătat o îndulgență excesivă, l-a ascultat, a încercat să-l convîngă fără a-l jigni. Dar fanaticii așa sunt, egoiști!

Peste cîteva zile însă se pomeni cu Tudor Aleman. Venea ca un pocăit. Toma se înduioșă și se gândi că a fost brutal cu bătrînul.

— Să nu mai vorbim despre lucruri care!... murmură Aleman, ridicînd ochii în sus fără a sfârși gîndul.

Totuși vorbîră mereu. Se supărau, când unul, când altul, reveneau, reîncepeau. Se vedeau din ce în ce mai des. Erau prieteni. Aleman îi povestî cum a ajuns să creadă în ceea ce disprețuise totdeauna. De multe ori plîngea, socotînd că viața i-a fost zadarnică și va trebui s-o reia cine știe unde și cînd.

— Asta înseamnă că nici soluția d-tale nu fericește pe om! triumfă Toma.

— Nu fericește, dar cel puțin consolează! riposta bătrânul, înviorându-se îndată, parcă ar fi încercat să-î smulgă pământul de sub picioare. Dacă n-am putut avea parte de fericire în viața aceasta, am cel puțin siguranța că fericirea mă așteaptă negreșit într-o viață viitoare. A recunoaște și a plânge zădărnicia unei vieți întâmplătoare e tocmai încrederea în dreptatea providenței divine! În orice caz moartea nu mai are nici o putere asupra mea și o pot privi în față fără strângere de inimă!

Toma Novac îi vorbea despre zburciunile tinereții, despre călătoriile făcute și plănuite. Aleman și aici descoperea posibilități de verificare:

— Ai dorit să călătorești prin India, Mezopotamia, Egipt, Italia... E bine, ai dorit, fiindcă unele din viețile d-tale trecute le-ai trăit pe acolo! De ce îți se pare așa curios?

— D-ta în toate găsești dovezi fanteziste pentru sistemul d-tale! zâmbi Toma. Am dorit să cunosc anume țări pentru că mă interesează, și mă interesează pentru că am citit despre ele, despre trecutul lor, mai mult decât despre altele!

— Bine, bine, dar nu te gândești: de ce ai citit mai mult despre unele decât despre altele?

— Așa s-a nimerit, întâi, și pe urmă fiindcă științele noastre s-au ocupat până azi mai de aproape de piramidele din Egipt decât de cele mexicane de la Teotihuacan, de pildă!

Nu se înțeleseră, firește. De altfel Aleman, când nu răzbea cu argumentele, îi preciza tot mai des că se va convinge în clipa morții și a verificării supreme. Toma socotea cam tardivă verificarea, dar, pentru salvarea armoniei, o admitea și chiar îi făgăduia că are să-și aducă aminte neapărat atunci de sistemul Aleman. Apoi râdeau amândoi, împăcați.

Veni primăvara. Toma Novac parcă întinerea. Nu mai avea răbdare să stea în casă. Toată ziua hoînărea ca un ștregar. Și mereu i se părea că trebuie să se întâlnească cu cineva, încât uneori se gândea înveselit:

— Te pomenești că-mi găesc mîreasa și ferîcesc pe dna Brebenaru.

Într-o dîmîneață de început de mai ieși de-acasă pe jos. Era așteptat de niște colegi, la unîversitate. Pornise însă cu o oră mai devreme, să aibă răgaz să se plîmbe. Îi bătea ínîma.

— Parcă m-aș duce la o întîlnire amoroasă! Își zise, ajungând în Calea Vîctoriei. Și doar nu mă așteaptă decît niște dîscuții plîcticoase.

În piața palatului avu o tresărire ciudată. Își aruncase ochii pe celălalt trotuar și zărise o femeie necunoscută la brațul unui bărbat necunoscut. O vedea numai dîn spate și totuși simțea că o cunoaște. Luți pașii, trecu dîncolo, pe urmele perechii străine. Un val de rușine apăru și se stînsu într-însul:

— Parc-aș fi copil... Unde-î demnitatea?

În aceeași clipă, ca și când ar fi făcut-o înadîns fîîndcă îl simțise, femeia oprî pe bărbatul ei, se întoarseră înapoi spre o vitrină.

Toma Novac o văzu mai bine. Era într-o haină albă, cu pălărie albă. Sâniî rotunzi tremurau ca de o bucurie neașteptată. Cărlionți blonzi îi gâdîlau obrajii. Buzele surădeau. Prîvîrea însă îi alerga de ici-colo, îscoditoare. Toma știa că pe el îl caută. Oamenî nepăsători îi despărțeau, treceau, se îmbulzeau. Totuși prîvîrîle lor se găsîră. Ochii ei erau verzi, marî, cu o lumînă tainică, moale și învăluitoare ca o îmbrățișare. Sufletul lui se înfîioră pînă în temelii, parcă î s-ar fi lămurit deodată o lume în care pînă azi a bîjbăit ca orbul fără călăuză. Pe fața ei se îvî o umbră de uimire. Era semnul că în ínîma ei s-a petrecut aceeași revelație.

Clocnîrea prîvîrîlor țînu mai puțin de o secundă. Femeia cu bărbatul se apropiău. Toma, în neștire, se oprî la aceeași vitrină, lângă ea. Îi auzî glasul, dulce și mătăsos, tremurând. Vorbea o lîmbă străină. Bărbatul răspundea rar, gros, îndîferent. Era înalț, ras, cu fîgura tăbăcîță și blîndă. Toma îl ura.

Apoi perechea pornî înaînte. Novac mai rămase la vitrină pînă se depărtară câțiva pași. Îi urmări. Lumea era tot mai

deasă pe trotuar, încât trebuia să dea din coate ca să se poată ține după ei. Din când în când îi vedea silueta, cu șoldurile legănându-se ritmic, chemătoare. Nu îndrăznea să se apropie prea tare. Îi era frică să nu facă o prostie. Își surprindea uneori gândul de a o smulge de la brațul străinului, cu orice risc. Se stăpânea zicându-și întruna:

— Și totuși o cunosc de undeva... Am mai întâlnit-o...

Se pomeni iar lângă ei. Trebuia să-i mai soarbă privirea. Voia să-i întrecă și apoi să se întoarcă, să-i încrucizeze. Deodată însă auzi la doi pași:

— Domnule Novac!... Toma!... Ce Dumnezeu! Nici nu mai vrei să-ți cunoști prietenii de treci așa?

Era dna Brebenaru, zgomotoasă, încălzită. Tocmai ieșise dintr-un magazin. Toma trebuia să stea pe loc, mai aruncând o privire spre necunoscuta care, auzind glasul dnei Brebenaru, întoarse capul, parcă ar fi vrut să profite de un pretext. În ochii ei era aceeași lumină caldă, acum însă muțată într-o tristețe.

— Mă se pare că ești ștregar? Îl dojeni dna Brebenaru, prinzând privirea lui pierdută. Și eu care mă zbat mereu să te însor! Vasăzică, de aceea fugi dta de ofițerul stării civile ca dracul de tămâie! Îți plac mai bine ștengăriile, nu-i așa? Uite cum înșală aparențele. Eu te credeam nevinovat ca o fată mare! Dar acuma bine că te-am prins! Să poțtești să-mi faci curte și mie și să mă însoțești până...

Toma stătea pe spini. Zâmbi de nevoie, se scuză că are o conferință și chiar a întârziat.

— Atunci du-te, du-te! se milostivi doamna. O fi conferință, o fi vreo cucoană, iacă te las! Să nu zici că din pricina mea...

Îi sărută mâna parcimonios, blestemând în gând ceasul când a cunoscut-o. Alergă până în colț, uitându-se îngrijorat în toate părțile... Oamenii se îmbulzeau, râdeau gălăgioși, veselii, mereu alții și parcă mereu aceiași. În mijlocul lor, Toma Novac, cu ochii umflați de spaimă, era ca un naufragiat care pierde, clipă cu clipă, orice speranță de salvare. Se repezi pe Bulevard în sus și în jos, apoi iar pe Calea Victoriei,

revenind tot în același loc, tot mai deznădăjduit. Se învârtí acolo până târzíu. Ajunse acasă zdrobít. Izbucní în plâns zguduitor. I se părea că și-a pierdut ínima.

5

O zí întregă își măcínă durerea în taină. Încercă toate șíreteníile să-și înșele sufletul. A fost o femeie ca atâtea míi de míi. A dispărut? Íi va ieși în cale alta, cum í-a ieșít asta. Dar ca asta nu e níci una în lume! Era frumoasă? Sunt altele mult și mult mai frumoase. N-are decât să întíndă mâna. Dar taínele dín ochíi eí!

A doua zí vení Aleman, de dímineață, parcă ar fí bănuít ceva. Toma îl îmbrățișă, plânse și-í mărturísí desperarea. Íl înăbușea taína íubíríi. Bătrânul își freca mâíníle, vesel, încântat și numaídecât începu să-í explíce că poate să fíe chíar femeia pe care trebuie s-o întâlnească într-una dín cele șapte vieți.

— Domnule Aleman, ízbucní Toma îndurerat, te rog, te ímplor, nu mă mai chínuí acuma cu viețile d-tale! Lasă-mă! Crede-mă! Ce vieți!? O íubesc, înțelegí? E síngura femeie pe care am íubít-o, e...

— Asta spuneam și eu! întări Aleman, netulburat. E perechea dívínă...

— Trebuie s-o găsec, chíar de-ar fí să răscolesc toate casele dín București! jură apoi Toma.

Două zile nu făcu însă decât să se tânguíască. Aleman venea să-í ție ísonul și, profítând de ocazie, amesteca pe necunoscuta tulburătoare în rețeaua conceptíeí lui asupra lumíi, întrebúințând apariția și díspariția eí cíudată ca motive demonstratíve pentru anume amănunte complementare. Toma se ímblânzea índată ce în vorbele lui príndea speranța de a o revedea. Atunci íi punea și întrebări care pe Aleman îl umpleau de bucurie fííndcă în ele símțea în sfârșít începutul credínței.

Evídent că trebuie să fíe o evoluție a sufletului în ascensiunea celor șapte vieți terestre! se înflăcára bătrânul. Dar, fírește, nu

una conformă cu logica umană, ci potrivită legilor divine pe care mintea noastră numai în momente rare le poate simți. Astfel diferitele vieți alcătuiesc una singură, cu sușurii și coborâșurii, cu bucuriile și suferințele puse în slujba aceleiași râvne supreme. De aceea, peste secolele sau milenii ce despart în timp și spațiu viețile pământești ale aceluiași suflet, scânteii de amintiri înnoadă fire care vibrează uneori în inima omului. Reminiscențe străni răsar brusc, doruri vagi, visuri ciudate, urii inexplicabile — toate mărturiile ale existențelor vechi din noi. Experiențele grele dintr-o viață nu rămân fără efecte în alta următoare. O decepție adâncă trebuie să aibă repercusiuni în privința caracterului general al vieții viitoare...

Toma Novac își dădu seama că, stând cu mâinile în sân și văzând, n-are s-o mai găsească niciodată. Poate dacă ar fi mers a doua zi și ar fi așteptat pe același drum, ar fi și întâlnit-o!

Se înființă în Piața Sărindar și stătu la pândă, rezemat de bara unei vitrine, între tinerii spîlcuți și fără rost, care cochetau cu femeile ușoare ce-și plîmbau, neobosite, fardurile și decoltajele pe trotuarul înțesat de lume. De câte ori zărea o pălărie albă, tresărea. Pleca de-acolo cel din urmă, deși venea cel dintâi.

Erau șase zile de când o pierduse. Seara veni acasă mai abătut. Așteptarea, în același loc, i se părea că a fost o copilărie. Cum să iasă ea, ca o funcționară comercială, la aceeași oră, pe Calea Victoriei? A trecut o dată? A fost o întâmplare. Cine știe când va mai trece? Ar trebui să încremenească în fața vitrinei de dimineață până seara ca să se mai repete întâmplarea, dacă cumva n-o fi plecat undeva chiar de-atunci.

Se culcă târziu și adormi îndată. Avu visuri numai cu ea. I se arătă sub înfățișări diferite, ca o ademenire, și se pierdea mereu în clipe când era s-o dobândească. Alerga după ea prin țări necunoscute, în epoci bizare, aci păstor indian, aci mare dregător egiptean, apoi scriitor într-un templu babilonian, sau cavaler roman, călugăr medieval, revoluționar provincial... Și ea îi apărea mereu, îl chema, îl îndemna.

Iată efectele fanteziilor lui Aleman! se gândi când se deșteptă, simțind totuși în inimă mai vie icoana ei, parcă visurile l-ar fi purtat prin lumi reale.

Deși nu mai avea încredere în așteptarea înșelătoare, deocamdată până va găsi un mijloc mai bun, se duse tot acolo, chiar mai devreme ca zilele trecute. Stătu. După amiază răbdarea îl părăsi din ce în ce. Se inseră. Lumea se rărea. Se hotărî să plece și nici să nu se mai întoarcă în piața blestemată. Mai așteptă totuși un răstimp. Apoi porni într-o doară, până în colț. Și deodată îi apărură atât de aproape, că îi atinse rochia albă cu pulpana hainei. Se oprî, fulgerat. Îi întâlni ochii, în care văzu clar aprinzându-se o fâlfâire de bucurie. Era tot la brațul străinului. La marginea trotuarului își încetînîră mersul, așteptând să treacă niște mașini, pe urmă traversară Calea Victoriei, repede, și coborâră pe Bulevard. Toma Novac își reveni și se luă după ei, cuprins de o fericire care-i fierbea sângele. Se ținea la o distanță potrivită, să nu bage de seamă că-i urmărește și totuși să nu-i piardă din ochi. Intrară într-un restaurant. Toma se plimbă de câteva ori prin fața ușii. Îi veni în minte că sala poate să albe și altă ieșire, încât în vreme ce el așteaptă aici, ei vor dispărea fără să-i zărească. Năvăli înăuntru, desperat. Se uită împrejur. Îi văzu. La câțiva pași găsi o mescioură liberă. Se așeză, trăgând cu coada ochiului spre ea. Îl privea cu o uimire plină de mulțumire. Un chelner îi puse o listă dinainte.

— Dă-mi ce vrei, orice, indiferent!

Chelnerul stăruî. Îl gonî. Îi aduse mâncăruri. De-abia le atinse. O vedea numai pe ea, deși nu se uita într-acolo deloc.

Apoi deodată simți că ei s-au ridicat de la masă. Se îngrozî. Strigă răgușit:

— Plata!... lute, iute!

— Imediat vine, imediat! îl liniști chelnerul, mângâind nota.

Toma îi văzu la ieșire. Întâlni privirea ei. Se socotea pierdut. Nici măcar n-avea bani mărunți. Aruncă o bancnotă de o mie și alergă, bolborosînd:

— Oprește restul!

Chelnerul se închină până la pământ, mulțumí ferícít. Îl credea nebun.

În stradă, Toma se potolí. Pertractau cu un șofer, care níci nu catadicsea să-í prívască. Pornírá tot pe jos, pe unde veniseră. Toma Novac binecuvântă îndolența șoferului.

Dín Bulevard apucară pe Strada Batíște, apoi pe niște ulícioare scurte, tăcute. Toma, ca să nu fíe observat, mergea mereu pe celălalt trotuar, ascultând uneorí ecoul pașílor lor. Dísparură iar într-o stradă. Toma alergă până la colț. Se opríseră în fața unei case. Se apropíe típtíl. Auzí scârțâit de chei în broască și pe urmă poarta trântíndu-se cu zgomot de fier.

Peste drum era o băcănie cu cârciumă. Toma trecu într-acolo, hotărât să întrebe cíne șade în casa unde a íntrat ea. Două ferestre se lumínară deodată. O văzu scoțându-și pălăria, zâmbínd, apoi vení la geam să tragă transperantul. Brațul eí se înălța și se cobora parcă ar fí făcut semn de chemare către Toma pe care îl símțea în întunerícul noptíí. Lumína se maí fíltră gálbuie prín perdelele închíse poate o jumătate de oră. Pe urmă se stínse.

Toma Novac se gândíse să vegheze aici până a doua zí, să nu se întâmples-o píardă iar. În clípa când se întunecară ferestrele, își luă seama. De-acum í-a găsit cuíbul. N-are níci un rost să-í păzească. Maí bine să vie mâíne dís-de-dímíneață, odíhnít. Casa o cunoaște: două ferestre în stradă, poarta de fier împletít îngřádínd o curte cât palma. În colț, un felínar lumína tăblíța índicatoare: Strada Albă.

A doua zí, Toma Novac fu prímul clíent al băcănieí dín Strada Albă. Se așeză lângă fereastră să poată observa oríce míscare în casa de peste drum. Târguí lucrurí la care nu se gândíse níciódată, bău câteva pahare de vín acru și îngھیí díverse gustări rămase de íerí. Trebuía să-și justífice șederea îndelungată în prăvălíe.

În sfârșít pe la zece poarta se deschíse. Stráínel cu pălărie de paie și baston apăru. Toma îl recunoscu și se înfrícóșă. Încă

nu se hotărâse ce are să facă, deşi avusese atâta timp. Îl văzu pornind spre colţul străzii, pe unde au venit aseară. Peste drum un transperant se ridică într-o fereastră. Nu se zărea însă nimeni.

Toma se sculase în picioare. Plăti. Îi tremurau mâinile. Apoi se repezi afară, parcă ar fi întârziat de la o întâlnire. Făcu câţiva paşi pe trotuar, şovăi. În sfârşit trecu grăbit strada, intra pe poarta de fier, urcă scara şi bătu la uşă. În aceeaşi clipă uşa se deschise, parcă ar fi fost aşteptat şi nici n-ar mai fi fost nevoie să bată. Se trezi într-un vestibul puţin întunecos. Auzi în urma lui învârtindu-se chea de două ori, dar nu se uită înapoi. Simea că trebuie să fie ea şi parcă nu îndrăznea s-o privească. Fâşâit de stofă mătaşoasă alunecă pe lângă dânsul şi un parfum discret de verbină.

După singurul transperant ridicat, Toma recunoscuse odaia dinspre stradă. Apoi toate gândurile îi pieriră şi sufletul lui rămase gol în faţa ei. Numai pe ea o mai vedea, parcă ar fi dispărut lumea întreagă. Şi ea stătea, sprijinită de speteaza unui fotoliu, dreaptă, uimită, înfăşurându-se cu amândouă braţele goale în haïna uşoară, de frică să nu-i alunece. Un val de soare o încadra într-o aureolă viorie. Pieptul alb se zbugiuma.

Se priveau. Privirile lor vorbeau. Aşteptări, doruri, deznădejdi şi bucurii străvechi învîiau în sufletele lor, înseninându-le fericierea. Se cunoşteau dintru începutul începuturilor şi cunoştinţa era pentru eternitate.

— Tu! murmurau buzele ei cu un glas dulce ca un strop de miere proaspăt.

— Tu! şopti Toma, înăbuşit, ca dintr-o altă lume.

Apoi braţele ei se deschiseră într-o aşteptare mare. Haïna alunecă în jos de pe umerii ei rotunzi, mângâindu-i corpul ca o sărutare prelungă. Toma Novac îi cuprînse mijlocul. Ea, cu braţele calde, îi înfăşură gâtul.

Ileana!... Ileana!... murmură Toma îndurerat de fericiere.

Își aflaseră numele, de-abia după ce, într-o îmbrățișare vîjelioasă, sufletele lor s-au topit într-unul singur. Își povestiră trecutul și povestirea o întrerupeau prin sărutări care le spuneau mai mult decât toate cuvintele născocite de mîntea omenească.

Ileana era de douăzeci și patru de ani și de șase ani măritată cu Ștefan Aleksandrovici Poplinski. Mărturisí că l-a luat din dragoste și l-a iubit numai pe el pînă ce a zărit deunăzi pe Toma. E un om foarte bun, blînd și sentimental. A fost ofițer în garda imperială și, în vremea războiului, aghiotant al țarului. Avea mari proprietăți în Ucraina apuseană și e unicul descendent al unei familii nobile de origine poloneză. S-au căsătorit în al doilea an al războiului, la Moscova, unde Ileana, orfană, trăia în casa unor rude bogate, moldoveni. Când a izbucnit revoluția, a început calvarul lor. Poplinski fusese amenințat mereu cu moartea. În sfârșit, după ce au ajuns bolșevicii la putere, au trebuit să fugă în străinătate. S-au oprit la Berlin. Au trăit trei ani cum a vrut Dumnezeu. Din toată averea lor, rămăseseră numai cu bijuteriile. Rînd pe rînd, în așteptarea vremurilor mai bune, s-au dus colierele, inelele, brățările. Nu mai aveau nici o speranță. Atunci s-au hotărât să vie în România. Ileana se născuse în Basarabia. Moșia părintească din județul Bălți era zestrea ei. Deși tatăl său fusese funcționar superior, în casă au vorbit moldovenește. Dacă ar izbuti să salveze măcar o parte din pămînturile strămoșești, viitorul lor ar fi asigurat. Sosiră la București să se intereseze de soarta moșiei. Se gîndeau să se stabilească aici, mai ales dacă ar avea noroc să-și redobîndească averea.

Erau acum de două luni în Capitală, fără a fi ajuns să descurce lucrurile. Moșia fusese împărțită la țărani, afară de conac și cîteva zeci de hectare prîmprejur. Poplinski, prin emigranții ruși, făcuse oarecare legături, dar dificultățile păreau de neînvîns. Neștiind decât rusește și nemțește, se înțelegea anevoie, deși altfel câștiga iute simpatii. Ar fi trebuit să se

repeadă pe la Chişinău, chiar la moşie, să pornească de-acolo firul afacerii. Se ízbea de greutateşi băneşti şi níci pe Ileana nu se îndura s-o lase síngură. Aíci trăiesc foarte cumpătat. Nu au níci un servítor. Ea síngură îngrijeşte apartamentul mobilat.

Pe urmă Toma se oferí să le fie de ajutor.

Ileana íi ceru să facă întâi cunoştinţă cu Poplínskí. Toma refuză şi-í spuse că-l urăşte. Ea ínsistă:

— Aveţi să vă împrieteniţi, aí să vezí! E o ínimă de aur.

Íi făcu ea planul cum să íntre în vorbă fără să-í trezească bănuielí. Toma se încăpăţâna. I se părea o nedemnitate ceea ce í se cerea. Se gândea cum s-o smulgă dín mâiníle lui, nu să se apropie de el. În sfârşít trebui să plece. Când ajunsese acasă, íşi aduse amínte că níci cel puţin nu s-a ínţeles cu Ileana când s-o mai vadă. Despărţirea de ea îl chinuía. Íi venea să se întoarcă, să ínfrunte pe Poplínskí.

Seara nu se mai putu stăpâni. Se duse la restaurantul de pe Bulevard. Nu íntre până nu se convínse că Ileana cu Poplínskí sunt înăuntru. Íntâlní în treacăt privírea eí, care îl îndemna. Se apropie, ceru voie să se aşeze. Apoi se prezentă. Planul eí se ímplínise.

Poplínskí era într-adevăr símpatic. Vorbeau nemţeşte, dar Ileana nu ínţelegea bine. Cu ea vorbea româneşte. Râdeau. Toma íi ínvită să-í vadă casa, să prânzească o dată împreună. Poplínskí primí numaídecât, mărturisínd fără ínconjur că ar fi ferícít să scape de restaurant măcar o zí.

Se împrieteníră, precum prevestíse Ileana. Se ducea şi Toma pe la eí, veneau şi eí pe la dânsul. Cu cât se legau ínsă, cu atât Toma íşi vedea nădejdea mai íntunecată. Cu ea síngură de-abía se mai putea íntâlní. Trebuía să umble cu Poplínskí pe la mínístere, pe la avocaţi. De câte orí í se plângea, ea zâmbea şi şoptea:

— Lasă, Toma, fíi răbdător...

Avea glasul moale şi îndulcea cuvíntele moldoveneşte. Toma era ca un câine care, când se uítă în ochíi stăpânei, pierde oríce îndârjire. În sfârşít, după cínci săptămâni, íi ceru

energic să se despartă de Poplínskí. Ea se înduioșă și plânse. Îi mărturisí că n-are curajul să-l părăsească tocmai acuma când e atât de nenorocít. Poplínskí s-ar sínucide, dacă cumva n-ar omorî-o mai întâi pe ea. E blajín, dar desperarea cine știe ce-ar face díntr-însul?

Toma cunoscú iar ceasurí de chínurí, ca în zilele când o píerduse întâia oară. Îndoielí îi rodeau ínima. Dacă Ileana îl ține în cumpănă cu celălalt, înseamnă că el nu e mai mult pentru ea decât Poplínskí. Atunci toate închípuírile lui despre o íubíre extraordinară au fost deșertáciuni bolnave.

Peste câteva zile însă găsí pe Ileana veselă, zburdând ca o pasăre:

— Acuma îl las, Toma, pe Poplínskí! Acuma trebuie să-l las! Îmí pare rău că va suferí dín prícina mea, dar nu se mai poate!

Toma se zăpăcí de bucuríe. Nu mai voía să-í dea drumul. Să vie în casa lui și se însărcínează el să se descurce cu Poplínskí. Nu-í pasă níci de scandal, dacă ar fí să fíe! Ileana îl mulcomí cu o vorbă care îl făcu mai ferícít:

— Pentru copilul nostru trebuie să fíi cumínte...

Până azí Toma Novac își tănuíse íubírea chívar față de Aleman. Acuma sufletul îi era atât de plín de mândríe, că nu și-o mai putea ascunde. Bătrânul nu se míră deloc. Bănuíse că a întâlnít-o, tocmai fííndcă nu í-a mai vorbít despre ea.

— Dacă e într-adevăr perechea d-tale și v-ăți unít, înseamnă că ví s-a ímplínít destínul dívín! declară Aleman cu ochíi înlăcrímați. Ferícírea d-voastră e ferícírea adevărată!

Toma râse și-l bătu pe umăr:

— Veșnic cu sístemul d-tale! Veșnic! Ești un romantic încurabíl, domnule Aleman!

— Pe d-ta níci ferícírea nu te poate convínge? întrebă, seríos, bătrânul.

— Să mă convíngă? se mínună Toma. Adícă îți închípuí că omul ferícít trebuie să se gândească la moarte? Parc-ái fí drícar, príetene!

— Atunci, în ciuda tuturor dovezilor, nu crezi?

— Cred, cred tot ce vrei! strigă Toma Novac deodată cu o strălucire pe față. Fííndcă vreau să-ți fac plăcere, vreau să fii și d-ta ferícít, să fie toată lumea ferícítă! Iubírea e taína taínelor, domnule Aleman!

Poplínskí trebuía să plece negreșít la Chíșínău. Numai zíua urma să se hotărască. Planul lui Toma era gata. Îl făcuse Ileana. Îndată ce va porní el în Basarabía, ei vor pleca în străínătate pentru o vreme, până se va împăca Poplínskí cu situația. În sfârșít se hotărí: Poplínskí va pleca în seara de 6 iulíe. Mai erau trei zile. Toma Novac obținuse pașapoartele. Fierbea. Ileana mai avea o teamă: dacă Poplínskí se va înverșuna s-o ía și pe dânsa la Chíșínău?

În ajun ținură toți trei sfat. Poplínskí părea posomorât și avea tremurări ciudate în privírí. Se plângea că vor fí marí cheltuieí, dar arăta multă încredere. Toma, cu díscreția cuvenítă, îi oferí un împrumut până se vor aranja cu moșía. Ileana protestă, dar Poplínskí primí cu un surâs amar:

— Emígrantul poate să împrumute de la prietení. Altfel ar trebui să píară.

Se uítă la Toma, lung, scrutător. Toma plecă ochíi și spuse repede că, între prietení, nu se cuvíne să fie neîncredere orí sfíală, că e ferícít să poată face un serviciú atât de neînsemnat lui Poplínskí, un om încântător...

— Încântător, exact! mormăi Poplínskí, întunecat.

Ileana aștepta acuma întrebarea de care îi era frícă. Vení, dar atât de moale, parcă însuși Poplínskí ar fí făcut-o numai de formă. Ea începu să explíce că nu se simte tocmai bine, că o călătoríe lungă ar îmbolnăví-o de tot. Poplínskí se împăcă îndată și nu mai stăruí. Toma se înfrícóșă de bătăíle ínímíi sale, își mușca buzele să-și stăpânească bucuría.

Pe urmă Poplínskí își aduse amínțe că nu poate pleca la drum fără níci o armă. De la Chíșínău va trebui să meargă pe la Bălți, pe la moșíe. Cum să umble cu mâna goală? Toma crezu că e un pretext prin care vrea să amâne plecarea, să le

răstoarne toate planurile. Se înfioră. Îi dădu dreptate și-î spuse că el are arme acasă.

— Dacă ai vrea să-mi faci o plăcere, ți-aș aduce eu un revolver bun, urmă dânsul, frecându-și încurcat mâinile. De altfel mă gândeam să te însoțesc până la gară...

Poplínkí îi mulțumí, strângându-í mâna și îmbrățișându-l:

— Ești un prieten adevărat!

Toma n-avea níci o armă, afară de o carabină nemțească stricată pe care o păstra ca amintire din campanie. Trebuí să alerge, să cumpere un revolver. Se felícita pentru ídeea ce a avut-o. Petrecându-l la gară, va fí sígur că a plecat.

Vení maí devreme. Ileana pregătea geamantanul și plângea. Toma vru să-í arate lui Poplínkí cum se mânuiește revolverul.

— Mulțumesc... cunosc! râse emígrantul. Suntem prietení vechí!

Se apropía ora trenului. Ileana se aruncă în brațele lui Poplínkí, hohotínd, parcă í-ar fí cerut íertare. Poplínkí o strânse la píept, míșcat, bolborosínd:

— Ileana, Ileana... Fíí cumínte!... Nu plec departe... Și apoi nu maí ești síngură...

Toma se símțí obligat să murmure:

— Dacă doamna ímí dă voíe, am să mă ínteresez dín când în când...

— Te rog eu, mult! zíse Poplínkí, fără să se uíte la el, mângâínd spatele femeíi.

Apoi coborârá în curtea mică, pavată. Dín ușă, Ileana strígă blând, făcând semn cu mâna:

— Să nu stai mult, Sașa! Să te întorci numaídecât!

— Da, da... Mă întorc numaídecât! răspunse Poplínkí.

Se ínserase. Până la gară se íntunecă. Trenul era încărcat. Poplínkí de-abía găsí un loc pe corídor:

— N-are a face. Pot sta și în pícióare.

Se îmbrățișară și se sărutară. Toma rămase pe peron până ce trenul díspăru în noapte. Atunci fu cupríns de remușcări. Se símțea umílit și tícăloșít. Purtarea lui față de Poplínkí í se

părea murdară. Regreta că a ascultat pe Ileana și a legat cunoștință și prietenie cu el.

— Acuma e prea târziu! Acuma ce-mi mai pasă de Poplinski? zise apoi scuturându-se de gândurile negre. Ileana mă așteaptă!

O găsi puțin întristată, parcă și ea ar fi avut remușcările lui.

— Bietul Sașa! murmură Ileana. Ce mâhnit are să fie când se va întoarce și eu nu voi mai fi aici!

Se prívira adânc în ochi și uitară îndată pe Poplinski. Símțeau că nimic nu are ímportanță în lume afară de íubírea lor. Se vedeau, unul în ochii celuiíalt, ca în oglínda veșnicíei.

Toma îi spuse că vor pleca mâine dímíneață, deocamdată în Italia. Dar nu mai vrea să fie despărțit de ea níci noaptea aceasta. Să-și strângă ce dorește și pe urmă vor merge la el acasă. Ileana se apucă bucuroasă să-și adune nímicuríle la care íinea. El îi ajuta. Se opreau deseori și se îmbrățișau mereu, parcă s-ar fi văzut íntâia oară. Íși ímprospătau amănuntele trecutului.

— Sunt tocmai șapte săptămâni de când am íntat aici, necunoscut! zise Toma, suspínând de bucuría amíntíríi.

— Te așteptam, deși nu te cunoșteam, íngână Ileana. Iníma mea te dorea de mult, parcă de când lumea!

Ședeau pe dívánul larg care adăpostíse íntâia lor îmbrățișare. Se doreau ca și atunci. Toma îi ínlânțuí míjlocul și ea se lăsă píerdută pe spate, cu buzele ínsetate.

— Ileana, íubírea mea dívínă! șoptí Toma, sorbíndu-í respírația ínr-o sărutare dureroasă.

Odaía se umplu de suspínele íubíríi, íncât nu se mai auzí zgomotul ușí care se deschíse și se ínchíse. De-abía ínr-un târziu, Ileana văzu în pervazul dormítorului, íncremenít ca o stafíe, cu ochíi teșíți dín orbíte, pe Poplinski. Groaza îi ínăbuși glasul o clípă. Toma ínțelese dín prívírea eí prímejdía. Sărírá amândoi în pícióare. Poplinski mormăi atunci calm, parcă și-ar fi pregătít de mult vorbele:

— Bănuíam. Adică nu, ștíam!... De aceea m-am íntors.

În mâna dreaptă atârnată în jos, Toma zări revolverul pe care í-l dăduse el cu câteva ore în urmă. Și, ínr-o secundă,

prícepu că Poplínskí a símțit de mult íubírea lor, că plecarea în Basarabía a fost născocítă înadíns ca să-í surpríndă. Íntâlní prívírea luí șí acolo íși văzu osânda. N-avea putere să rostească níci un cuvânt, dar buzele í se mîșcau neputíncioase.

Când Poplínskí rídícă arma, Ileana strígă frângându-și mâiníle:

— Nu-l omorî, Sașa!... Nu-í el vínovat!... Eu sunt vínovată... Íl íubesc, Sașa!... Iartă-mă, Sașa!

Toma Novac, parcă níci n-ar fí auzít strígătul eí, se gândí cu groază că muscalul ar putea să omoare pe Ileana. Se repezí desperat înaintea eí, acoperínd-o cu corpul luí. În aceeași clípă odaía răbufnít cumplít de patru ímpușcături în care se amestecă țípătul femeíí, ascuțít de spaímă, ca șí când í s-ar fí sfâșíat sufletul.

„A lovít pe Ileana!“ íi trecu luí Toma prín mínte.

Vru să se întorcă spre ea, să vadă, dar se símțí deodată clătínându-se pe picíoare, parcă í s-ar fí îngreuíat corpul șí í-ar fí slăbít genunchíí.

„Pe míne m-a ízbít!“ se gândí atunci. Unde m-o fí ízbít, unde?

Í se tulbură înaintea ochílor. Se prăbușea. Íși dădea seama, voía să se ímpotrívească șí nu era în stare. Íși píerdu cunoștínța.

7

Se deșteptă într-o odaie străínă. Numaí când văzu sora de caritate, ínțelese că se află într-un sanatoríu. Íși símțea zdrobít tot corpul. Nu era în stare măcar să-și amíntească ce s-a íntâmplat șí cum a ajuns aici, parcă șí amíntírea í s-ar fí sfărâmat.

Pe urmă, încet-încet, se reculese. Dín haosul mínțíí í se dezvăluí íntái Ileana, apoi răbufníturíle de revolver. Odată cu gândul morțíí íi apăru șí Aleman, vorbínu-í despre sístemul luí, numaí despre sístem, ca un moment funebru.

Când se maí líníștí, auzí íntrând pe Ileana cu Aleman șí doctorul. Ascultă cu mare atenție explícațíile doctoruluí. Eí íl credeau píerdut, în vreme ce dânsul era plín de speranțe.

Glasul Ilenei îi mângâia inima. Nu se putu stăpâni. Trebuia să deschidă ochii să-și vindece durerile citindu-i în priviri iubirea. Fericierea însă îl osteni într-atât, că nu mai putu închide pleoapele. Vedea pe perete calendarul și pendula.

„Numărul sfânt!” se gândi cu înfiorare blândă în inimă.

Pe urmă Ileana și Aleman vorbiră ceva, în același timp, dar cuvintele lor i se înjumătățiră în urechi, parcă i s-ar fi smuls brusc rădăcinile auzului.

Pe urmă limba pendulei rămase suspendată în stânga, parcă în ochi i s-ar fi stins izvorul luminii.

Pe urmă se gândi că poate a venit momentul verificării supreme, despre care îi tot vorbise Aleman, dar și gândul se frânse, parcă sufletul i s-ar fi întunecat făcând loc unei conștiințe în afară de timp și spațiu...

SFÂRȘITUL

„... Și totuși nu se poate asemenea verificarea! ... Ar fi absurdă!”

Toma Novac își dădu seama că e completarea gândului care îi se frânsese. Geana de lumină îi se aprinse iar în ochii și limba pendulei coborî încet, trecu greoi în dreapta, ca și când ar fi vrut să-î demonstreze că într-adevăr timpul nu s-a oprit în loc. Apoi auzi glasul Ilenei și pe al lui Aleman sfârșind cuvintele întrerupte:

— Scapă-l, doctore, scapă-l!... Te împlor!

—... Ai văzut ce imensă fericire izvorăște din contemplarea eternității?

Cadranel pendulei, lucios de alb, arăta aceeași oră, parcă minutarele nici nu s-ar fi clintit.

„Asta ar însemna că n-a trecut nici o secundă, poate nici o miime de secundă de când...”

Gândul îl supăra. În minte îi reveneau desfășurările de vieți, despărțite între ele de secole. Le simțea și nu înțelegea. Își aduse aminte cum se zice că, în clipea morții, omul își retrăiește, într-o străfulgerare, întâmplările vieții.

„Da, ultima, da! își zise Istovit. Am fost eu, Toma Novac!... Dar Mahavira și Unamonu, și Gungunum, și Axius, și Adeodatus, și Gaston?... Tot eu? Același eu? Atunci Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne ar fi tot Ileana?... Adică precum spunea Aleman?... Și dacă toate astea sunt închipuirii care s-au smuls acum din subconștientul meu?... De ce însă tocmai acum?” întrebările roiau în creierii lui ca scânteile dintr-un cărbune peste care a căzut un strop de ulei. Îl dureau și-l oboseau. Mișcă puțin bulbii ochilor, parcă privirea ar fi căutat singură pe Ileana.

Zgomotele amuțiră împrejur ca retezate cu briciul. O tăcere rece îl înfășură, înțepată doar de tic-tacul pendulei, rar, înăbușit. Mișcarea îi risipi întrebările, dar îi aprinse o durere în inimă, ca și când un clește greu ar fi strâns-o din ce în ce mai aspru. Auzi alături plâns înfundat și recunoscă sufletul Ilenei. Plânsul era ca o chemare la care nu mai poate răspunde. Chemarea îi picura în suflet o fericire nemărginită, o merinde pentru o cale necunoscută și nesfârșit de lungă.

Ochii lui încremeniți priveau acum numai pendula și calendarul din perete. Vedea minutarele care însemnau ora șapte și foaia albă cu un șapte roșu roman și altul negru arab.

„Numărul sfânt al lui Aleman” se gândi Toma Novac.

Și îndoielile cu șiraguri de întrebări începură iar să-l chinu-iască. Limba pendulei se strâmbase în forma unui semn de întrebare.

Apoi din adâncurile sufletului îi răsări, ca o mântuire, un val de credință naivă, vrăjindu-i în minte pe Dumnezeu așa cum îl avusese în copilărie, înainte de a se fi ivit întrebările scormonitoare. Și deodată o ușurare mare îi umplu inima. Compasul minutarelor se șterse pe cadranul pendulei și în ochii lui Toma Novac rămase numai albul din ce în ce mai lucitor, ca o lumină mare, blândă, mângâietoare.

Ileana se prăbuși lângă pat, gemând desperată:

— Doctore... moare! Scapă-l, doctore!... Doctore!

Tudor Aleman strângea în palma stângă măciuca de argint a bastonului și se uita țintă în ochii lui Toma, așteptând un răspuns. Dîncolo, sora de caritate, Dafina, își ștergea mereu lacrimile, cu o privire de compătimire spre Ileana.

— Ia vezi, doctore, vezi! murmură Aleman, după o tăcere lungă.

Doctorul Filoștrat tresări încurcat. Se apropie de pat și apucă ușor mâna lui Toma. Era rece. Parcă nu i-ar fi venit a crede, se plecă și se uită adânc în ochii marii ai pacientului. Clătina din cap, nemulțumit. Apoi cu vârful degetului, încercă să coboare pleopa ochiului drept. Era rece și țeapănă.

— Ce zicí, doctore, spune? întrebă Aleman, înfrigurat.

Fílostrat rídică dín umerí în semn de nedumeríre. Țínea să arate că lucruríle nu s-au petrecut după toate bunele regulí ale știínței medícale, care ar fí prescrís luí Toma Novac să mai trăiască cel puțin câteva ceasurí. După ce astfel își îndeplíní datoriá față de știínța luí, își luá cuveníta poză de întrístare și rostí grav, aproape teatral:

— S-a sfârșít.

Aleman se cutremură, parcă ar fí primít o veste dín altă lume, și, uítându-se iar în ochíi stícloși aí luí Toma, bolborosí ceva cu buzele crípate, încât nu se înțelese decât începutul:

— Dumnezeu...

Doctorul auzí cuvântul și avu un surâs îngăduítor. Ileana cuprínse mâna rece a mortuluí, o acoperí cu sărutări, suspínând în neștíre:

— Toma...! Toma!...

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

Fuga de realitatea tipică este învederată în Adam și Eva, care nici nu este roman, ci un fel de poem metafizic. Tema este o veche predilecție a romantismului și Eminescu începuse a o trata în Avatarii Faraonului Tlă, necunoscut însă pe atunci autorului. Unii au văzut înrâuriri mai recente și e de observat că cinematograful din primii ani de după război cultiva metempsihoza spre a-și îngădui prin ea plimbarea eroilor prin mai multe decoruri. Cam acesta este și în Adam și Eva efectul literar. Toma Novac și Ileana sunt prototipurile unei perechi eterne care se vor realiza de șapte ori în seria materială a universului fenomenal, până ce uniți întru veșnicie vor trece în lumea spiritelor pure. Prilej pentru autor de a face o casă cu șapte etaje felurit decorate, cu nume sonore arhaice, cu coloratură exotică. În secțiunea India, Mahavira se îndrăgostește spontan de Navamalika. Pădurile sunt de „kesara“, tufișurile sunt de „vetaza“, pe lac se plimbă rața „ciakravaka“, în aer cântă pasărea „kokila“, focul se face cu lemn „sami“. Regele Arjuna pune stăpânire pe Navamalika, și fiindcă Mahavira a sărutat-o, îl osândește la moarte, iar scriitorul se complace în povestirea jupuirii de viu a tânărului. Spiritul trece în compartimentul arheologic Egipt. Unamonu se îndrăgostește de Isit, iubita Faraonului. Numele colorate abundă: Kufu, Nefura, Abotu, Senusret, Neftis, Dadefra. În cele din urmă o săgeată lungă intră în gâtul lui Unamonu, care înviază ca Gungunum, umblător din nostalgie structurală după fata Hamma, în perioada lui Babilu. Suntem într-o epocă strălucită și crudă, care îngăduie îmbrăcarea lui Ion și a lui Petre în veșminte asirobabilonene, căci regii ordonă să li se aducă pat lângă masa de ospăț și fetele fecioare se așază respectuos spre a fi siluite în fața curții. Gungunum e decapitat într-un lanț întreg de osândiți masacrați cu multă culoare bestială. [...]

Mulți vor găsi plăcere în citirea acestei cărți, căreia trebuie să-i recunoaștem informația harnică, sobrietatea și echilibrul narativ, la care se adaugă meritul invenției. Opera este onorabilă ...

George CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Editura Minerva, București, 1986, p. 735—736.*

Subconștientul, ca principiu metafizic, legând între ele cele șapte vieți ale unei reîncarnări succesive, este [...] resortul romanului teozofic Adam și Eva...

Tudor VIANU, *Arta prozatorilor români, Grupul editorial Litera, Chișinău, 1997, p. 280.*

Fundamentul filozofic al romanului Adam și Eva îl constituie, de fapt, tentativa de a acorda obsesiei erotice — puternică în toate cărțile scriitorului — o dimensiune metafizică, de a descoperi în atracția corporală dintre bărbat și femeie o finalitate superioară, regăsirea unității originare, a perechii ideale, mitice. Înclinarea ocultă a scriitorului — încercarea are nevoie spre a se realiza de șapte existențe succesive, în materializări diferite, a acelorași personaje — dictează structura acestui roman, compus din șapte narațiuni condensate, șapte acțiuni centrate în jurul aceleiași chemări neîmplinite, desfășurată în epoci istorice reprezentative, din antichitate până în zilele noastre.

Înclinarea traduce totodată marea tentativă resimțită de Liviu Rebreanu pentru armonia formelor, pentru construcțiile misterios și calculat ordonate, pentru perfecte corespondențe arhitectonice. Astfel că Adam și Eva constituie o mitologie a geniului epic și constructiv, o abreviere a întregii arte a lui Liviu Rebreanu — cum va fi și jocul Ciuleandra — ceea ce explică, într-o anumită măsură, de ce scriitorul o socotea între toate cărțile sale „cea mai dragă“, cea mai apropiată sufletului său. Fiecare nuvelă reprezintă un univers epic constituit și încheiat, o narațiune „pură“, impecabilă, reluând într-un stil mai concis tipul de dezvoltare epică întâlnit în fiecare din romanele lui Rebreanu.

Rațiunea alegerii poate sta și în faptul că, fiind cea mai apropiată structurii artistului epic, cartea, cel puțin în planul intenției, prin caracterul său „filozofic“, este și o mai cutezătoare tentativă de depășire

a preocupărilor tipice scriitorului, cel mai cutezător experiment. Dacă Ion este expresia firească a naturii lui Rebreanu, Adam și Eva se constituie într-un anumit plan ca o anti-natură, produs al mobilizării unor energii opuse firescului, pentru a intra, forțând nota, într-o orbită străină. Romanul aduce la proporții de mit ideea, ușor de verificat, prezentă în toate scrierile lui Rebreanu, a desfășurării ciclice, proprie existențelor omenești, ideea că în forme oricât de variate, medii și epoci oricât de îndepărtate, viața repetă aceleași trasee esențiale, dezvoltă aceleași motive primordiale, fenomenele înscriindu-se până la urmă în niște categorii tipice, unică matcă generatoare...

Lucian RAICU, Liviu Rebreanu, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 156—157.

Dar cât de canonică este analiza lui Rebreanu, se vede cel mai bine în Adam și Eva. Un pronunțat aer de convenționalism are și analiza din Pădurea spânzuraților, Ciuleandra ori Jar, unde sensurile morale sunt în permanență dirijate în sfera ideilor superioare. E o trăsătură care ne va indica întotdeauna obârșia transilvană a romancierului, în drumul pe care romanul său îl urmează invariabil de la dilema morală la idealitate socială. Romanul a fost primit de critică, tot din cauza magistralelor precedente „tărănești”, cu aceeași deferentă rezervă. În realitate, ne aflăm în fața uneia din cele mai complicate și spectaculoase întreprinderi românești din câte a încercat romanul psihologic interbelic. Toate problemele care au frământat conștiința estetică a romancierului, binele și răul, adâncul și suprafața sufletului, fantasticul și aventura, naturalismul și demonicul, carnalul și seraficul, le găsim topite în această expediție horoscopică, țesută în stil de erudit medieval.

Circumspecți cu natura artificioasă a scrierii. toți comentatorii ei, de la Lovinescu și Perpessicius la Tudor Vianu și G. Călinescu, au stăruit cu soluții diferite în jurul unei observații comune: arbitrarul romanului. Problema arbitrarului la Rebreanu este mult mai complexă și am văzut că ea se pune și în legătură cu psihologia „anexată” a lui Apostol Bologa, ori a lui Puiu Faranga. Convertirea arbitrarului în realitate sufletească este adevărata preocupare a analizei sale, chiar și atunci când ajunge să propună examinarea lichidului rahidian. Fiindcă arbitrarul nu-i decât pseudonismul artistic al subconștientului subversiv care emite la suprafața

vești indescifrabile și-și mână personajele în ispite tulburi. Nesatisfăcut parcă de uneltille „moderate” ale hăului din cărțile anterioare, Rebreanu se hotărăște în Adam și Eva la o desconspirare totală, ce face din scrierea sa o Halima a genurilor omenesți.

Operă autentică de psihanaliză, această exhibare prin mit a fost pe drept și la timp așezată între reflexele evaziunii metafizice care leagă Sărmanul Dionis și Avatarii Faraonului Tlă ai lui Eminescu de Domnișoara Christina a lui Mircea Eliade. Ca punct extrem de înrudire Tudor Vianu indica precis poemul maghiarului Madách. Se pare însă că cel puțin virtualitățile teoretice ale romanului sunt mult mai profunde și mai vechi. Reținem în acest sens constatarea din 1936 a lui Șerban Cioculescu, care așază la originea romanului metafizica platoniană. O adiere platoniană trece peste toate romanele lui Rebreanu, îndârjit să rezolve veșnica neînțelegere între „virtute” și ideal. Adam și Eva ne îndrumă însă cu insistență spre lămuririle lui Socrate către Kebes privind nemurirea sufletului.

Cum a ajuns Rebreanu aici ? Nu e însă prima oară când „subterana” încearcă să spulbere întunericul peșterii cu feștila lui Platon. Vorbind despre structurile „dialogale” ale romanelor lui Dostoievski, M. Bahtin susține că dezvoltarea romanului și a prozei artistice a suferit influența decisivă a două genuri din domeniul serios-ilarului: a dialogului socratic și a satirei menippee. Se pare că trăsătura care distinge dialogul platonian de toate formele similare ale antichității, propunându-l unei moderne cariere literare, constă în faptul că vorbitorul se găsește întotdeauna într-o situație-limită. Efortul lui duce direct la acea înnobilitate a victimei (cazul condamnatului Socrate) care i-a pasionat nu numai pe Dostoievski, Camus ori Sartre, ci și pe romancierul român. Prin această vamă antică trece firul care îl leagă pe Rebreanu de marele prozator rus, mai mult decât prin bolgiile sânelui.

Să ne gândim la Apostol Bologna. El este în sensul cel mai strict o conștiință „dialogizată”. Nu numai prin zigzagul confruntărilor cu sine însuși, ci și cu „vocile” cu care se află asociat. Dar, ca și Puiu Faranga, el este în esență un personaj socratic prin seninătatea finală cu care ia locul victimei, conștient de prestigiul (divin) al morții. Această superioară erijare din romane duce, ca și în cazul personajului platonian, la o totală discreditare a lumii concrete care dă sentințe. Duce implicit la o minimalizare a atrocității înfăptuite de un Rascolnikov ori un Puiu Faranga.

Profunzimea cu care vinovatul își asumă pedeapsa în Pădurea spânzuraților ori Ciuleandra „discretează“ în parte și victima inițială, Svoboda ori Madeleine, preluându-le destinul într-o interpretare superioară.

Întorcându-ne la Adam și Eva, ne aflăm în plină „maieutică“ a morții și a traiectelor pe care le urmează sufletul după moarte. Dostoievski însuși are, în privința „dialogurilor morților“ și a metamorfozelor, precursori iluștri în Seneca (Prefacerca în dovleac), Apuleius (Magarul de aur), în Fénelon, Fontenelle ori Cyrano de Bergerac, la care însă gluma însoțește masca tragică. Ceea ce își propune Rebreanu în Adam și Eva nu este câtuși de puțin o excavare masivă de subconștient și cu atât mai puțin o întruchipare frumoasă a adevărului care este moartea. Negreșit, în marele carnaval metapsihic al lui Toma Novac se pune la încercare un adevăr fundamental, o „problemă finală“, dar în numele unei convingeri foarte simple a lui Rebreanu, care rezumă întreaga substanță a roma-nelor sale. Și anume, că imperfecțiunea și iadul carnal profanează orice existență. De aici mulțimea crimelor și schingiuirilor care abundă în zborul sufletului prin lumile succesive. Mobilurile care declanșează masacrul sunt, în fiecare din cele șapte existențe, aceleași care îl duc la moarte pe Apostol și îl zdruncină pe Faranga: condiția socială a ființei și iubirea, ambele dirijate din străfunduri. Consecințele lor se fac văzute încă din prima reîncarnare a lui Toma Novac. După ce împlinește pe scurt tot ritualul brahman, eroul ajunge la curtea „eroto-manului“ rege Arjuna, unde cere de lucru. Suveranul se îndură și îi dă muncă destul de ușoară. Mahariva — căci așa se numește în prima versiune transexistențială eroul lui Rebreanu — urmează să usuce, dimineața și seara, hainele ucenicilor. Dar, sfidând „condiția socială“ cerească, Mahariva se apucă s-o râvnească pe fecioara Navamalika, selecționată în haremul stăpânului, ceea ce-l aduce cam în situația lui Apostol și Faranga. Aflându-ne însă pe tărâmul basmului, Rebreanu își îngăduie să înfățișeze astfel stricarea cărnii: „O mână își înfipse degetele în pletele lui Mahariva și-i dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase îi frământau încheieturile fălcilor, silindu-l să caște gura. Un clește rece îi apucă limba pitită în dosul dinților de jos și, cu o smucitură scurtă i-o rupse din rădăcină. Valuri de sânge bolboceau în gura lui Mahariva, zvârcolindu-se într-un horcăit înfundat. După care urmează jupuirea de viu. La capătul carnagiului, sufletul, bucuros de cele întâmplare trupului, își ia tâlpășița ușurat: „Sufletul avu senzația unei ușurări

înălțătoare. [...] Conștiința pură de-acuma parcă plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca și când ar fi încercat să ocolească un destin.” E transfigurată (și strămutată în simbol) voluptatea suferinței lui Cervenco, frenezia horeanului nebun din Ciuleandra, ori pacea lascivă cu care Liana își contemplă trupul în oglindă, înainte de a se sinucide.

Nu exagerăm dacă spunem că în Adam și Eva Rebreanu aproape epuizează domeniile psihanalizei. Fiecare capitol se deschide cu parfum de pastorală pentru a sfârși în căscăturile subconștientului. Romancierul lucrează mai puțin cu principiile metapsihice, cât cu temele psihologiei infernale, rafinate prin credința socrateană că în Hades cutreieră sufletele „care au părăsit trupurile fără să fie pe deplin curățate”. Sufletul muribundului Toma Novac, înainte de a se desprinde definitiv, rătăcește, datorită resturilor care îl însoțesc, pe meleaguri sumbre spre a se izbăvi. Cum ar spune Socrate, în tot acest purgatoriu, el se întruchipează în caractere cu aceleași moravuri ca în viața lui de mai înainte. Moravurile sunt chiar temele psihicului care duc la dezechilibrul necesar purificării. O lungă și zbuciumată carantină etică, aceeași care formează și timpul celorlalte romane amintite.

Vămuirea începe, cum am văzut, cu lecuirea lui Mahariva de gelozie. Urmează întruparea egipteană în Unamonu care, unit prin fașă cu sora sa Neferura, se îndrăgostește de Isit, femeia faraonului: „Femeia asta mi-e străină, deși e sora și soția mea, iar Isit, deși mi-e străină, parc-ar fi adevărata mea soră și soție !” Problema este a incestului și a adulterului, ca păcate necesare pentru a primi răsplata morții. Unamonu moare săgetat și din nou „sufletul izbucni ca dintr-o încheștare purificatoare”. Un Apostol Bologna din toate punctele de vedere este al treilea reîncarnat, Gungunum care ezită între vocația înaltă de scrib al Babilonului și obsesia erotică, amplificată în scene lubrice de-a lungul capitolului Hanema. Izbucnind războiul el speră în îngăduința regelui Iluma-Ilum (ca Apostol în generalul Karg), însă acesta, după ce îl obligă să asiste la toate crimele și torturile la care sunt supuși prizonierii, îl înjunghie, lăsând neîmplinită dragostea „intelectualului” pentru Hamma. Tema capitolului, replică băsnită la Pădurea spânzuraților, o formează complexul lucidității. Nu vom mai conspecta în continuare. Romanul merită însă o cercetare aparte, cu instrumente specializate, fiind una din cele mai interesante cărți din literatura noastră.

Alcătuirea canonică a analizei ne obligă la câteva considerații generale asupra modului în care aceasta se realizează. Mai exact spus, e de examinat codul literar sub care se propune psihanaliza. Prima întrebare ține de genul scrierii. Este Adam și Eva o carte fantastică? A nega înseamnă a da loc la confuzii. Dar și a accepta că intenția lui Rebreanu a fost doar de a realiza un apolog fantast cum e O mie și una de nopți ar fi insuficient. Chiar dacă este dovedit că toate formele fantasticului își au sediul în subsolul freudian al psihicului. Un lucru e foarte important aici și anume poziția cititorului. Cum sintetizează Țzvetan Todorov, fantasticul nu este în cele din urmă decât o chestiune de ezitare a cititorului. Cu cât complicitatea imaginativă a cititorului față cu personajele și întâmplările e mai perfectă, cu atât distincția real-fantastic este mai imposibil de realizat. Fantasticul se dezvoltă în funcție de prezumțiozitatea lectorului. Intuind procesul, Rebreanu s-a îngrijit ca el să fie cel care supraveghează distanța dintre cititor și întâmplări. A preconizat în acest sens un soi de prozodie romanescă, ale cărei etape și artificii sunt de natură diversă, mergând de la pitagoreismul metapsihic al numerelor; până la geometria fixă a capitolelor. Între un prolog și un epilog eseistic se cuprinde basmul propriu-zis. Romanul în întregime respectă schema metrică a părților; printr-un început și un sfârșit în care Toma Novac evoluează cu identitate concretă. E, desigur, în arhitectonica romancierului o propunere fățișă adresată lectorului. de a participa precaut la arbitrarul fantastic de care vorbeam.

Adam și Eva nu intră apoi în categoria tradițională a literaturii fantastice, fiindcă, în vreme ce specia presupune în primul rând capriciu, libertate și utopie imaginativă, romanul lui Rebreanu este o construcție riguros guvernată de „teza” psihologistă. Strict orientate în funcție de temele demonstrației, peripețiile onirice prin care trece fantoma sufletului lui Toma Novac nu se explică prin așa-numitul „pandeterminism” fantastic. Convenționalismul lor era tocmai această funcție de a înlesni și de a dirija traducerea fenomenului psihic în conformitate cu principiul psihanalitic propus. E o modalitate de a descifra psihologia prin simboluri, ca în cazul complexității incestuale a lui Unamonus, în vederea căruia se desfășoară ritualul însoțirii imature cu sora Neferura.

Firește că o altă mulțime de trăsături pledează pentru contingenta romanului cu fantasticul. Cea mai importantă se referă la dezvoltările

și variantele monstruoase prin care se exprimă noptaticul libido freudian („le diable amoureux”), în vederea „fericitului” dezastru fizic care este moartea.

Suntem în fața temei predilecte a lui Rebreanu, care am văzut că nu pretinde întotdeauna travestiul miraculos. În acest sens, nici plămăsierea din Adam și Eva nu are acea ambiguitate și semnificație informă pe care o capătă nălucile venite din sferele suprarealității. În virtutea unei precize expertize psihice, analiza se rezumă la o intensificare, simbolic-statutată a evenimentului și reacțiilor.

Concluzia e că ceea ce lipsește deformărilor aparent fantastice din roman este chiar supranaturalul. Altfel nu s-ar explica de ce, în plină irealitate temporală, Toma Novac reîntruchipat în Axius cugetă ca un personaj foarte cunoscut nouă: „«Gloria militară nu se cucerește privind triumfurile altora, ci luptând» își zise Axius.... Nu simțea însă nici o chemare pentru viața ostășească. Vru să se apuce de altceva și își dădu seama, curând, că nici o activitate nu-l ispitește. Avea dorințe vagi, nelămurite. Îi lipsea parcă mereu ceva și întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.” Boala care se profilează este, în versiune modernă, prestigioasa „angoasă”, iar mobilul ei aceeași tulburare fixație erotică, provizoriu numită Servilia. Axius este de fapt anxiosul tipic, plasat în latinătate. Prin epuizarea spațiilor și timpului, prin experiențe succesive la care este supus sufletul volant al eroului, Rebreanu realizează o adevărată sociologie a libido-ului. Demonstrația constă în degradarea fatală a materiei existențiale prin propriile ei dorințe, degradare ce anunță superioritatea sufletului în stare pură.

Reîntâlnim, în plurală confruntare a psihicului cu mediul, concepția fundamentală a lui Rebreanu. Anticipând rolul de furnizor al subconștientului, romancierul îi recunoaște atotputernicia printr-o exhaustivă examinare a efectelor în planul social. Ceea ce părea decor fantast în Adam și Eva e de fapt flexiune concret-istorică, pe parcursul căreia ființa se ratează (se dezvinovățește?) prin una și aceeași ordonată lucrare a subconștientului.

Alexandru PROTOPESCU, Romanul psihologic românesc, București, Editura Eminescu, 1978, p. 96-102.

Istoria unei cărți începe cu geneza ei, cu atât mai mult în cazul lui Liviu Rebreanu, care a făcut confesiuni frecvente asupra procesului îndelungat de configurare a operelor sale. Scriitorul a stăruit, de asemenea, și asupra nașterii romanului Adam și Eva, prima sa carte care a ridicat problema germenilor declinului [...], dar despre care avea să declare, în 1932, cu prețuire îndeosebi afectivă: „În orice caz, mie, din tot ce am scris până acum, Adam și Eva mi-e cartea cea mai dragă“.

Ca punct de plecare pentru geneza romanului a fost întotdeauna citată confesiunea lui Liviu Rebreanu, republicată de mai multe ori de el însuși. Scriitorul dezvăluie într-o întâmplare autobiografică sursa tiparului eroinei și fenomenului de déjà vu, pe care în roman avea să-l trateze, ca romanticii, prin metempsihoză: „Pretextul romanului Adam și Eva e o scenă trăită prin septembrie 1918 la Iași. Pe strada Lăpușneanu, pe o răpăială de ploaie, am întâlnit o femeie cu umbrelă. Din depărtare m-au uimit ochii ei verzi, mari, parcă speriați, care mă priveau cu o mirare ce simțeam că trebuie să fie și în ochii mei. Femeia mi se părea cunoscută, deși îmi dădeam perfect seama că n-am mai văzut-o niciodată. Din toată înfățișarea ei înțelegeam că și ea avea această impresie. Am trecut privindu-ne cu bucurie și curiozitate, ca și când ne-am fi revăzut după vreme îndelungată. Nu ne-am oprit însă, deși am dorit amândoi. Umbrela îi alunecase într-o parte. Din figura ei totuși n-am reținut decât ochii și mai mult privirea. După ce am trecut câțiva pași, mi-a părut rău că nu m-am oprit și am întors capul. Făcuse și ea aceeași mișcare, îndemnată desigur de același imbold. Pe urmă a dispărut pentru totdeauna...“

Așadar, scriitorul vorbește despre „pretextul“ romanului: întâlnirea de pe strada Lăpușneanu este numai pretextul, și nu cauza unei ficțiuni, care constituie în fond expresia unor necesități de evoluție a gândirii creatorului, evadarea fertilă din formula sa fundamentală. Episodul întâlnirii de pe strada Lăpușneanu a devenit — odată cu cartea pe care o inspirase — cunoscut, prin reeditările lui de către scriitor, prin reluarea lui de către criticii care i-au intuit importanța documentară în privința procesului de creație rebrenian [...]

Evadare într-o ficțiune eliberată de opreliștile realității imediate, experiența Adam și Eva este un basm pentru oamenii mari, pregătit de lecturile din copilărie ale scriitorului. Din perioada 1891-1895, când

urma școala elementară din Maieru, Liviu Rebreanu își amintește ca eveniment esențial pentru biografia viitorului scriitor: „Cele dintâi plăceri ale slovei tipărite și ale științei de carte, tot în Maieru le-am avut, în forma primelor lecturi care m-au pasionat, Poveștile ardelenesti ale lui Ion Pop Reteganul, vreo cinci volume, pe care le-am recitat cu dragoste înfiorată de vechi amintiri chiar și acum câțiva ani“. Și tot atât de important ni se pare faptul că în perioada precedentă scrierii romanului, în 1922, Rebreanu traduce *O mie și una de nopți*, două volume, după Max Hennig și Sir Richard Burton-Leonard C. Smithers.

Scriitorul caută bucuria fabulației, pe care avea s-o împlinescă, mai mult decât în oricare carte a sa, în *Adam și Eva* [...]

Premisa analizei cărții s-a constituit, în general, ca răspuns la întrebarea asupra genului: roman sau ciclu de nuvele cu ramă? Și s-a optat, în parte cu îndreptățire, pentru a doua categorie, deși analiza a continuat să fie situată în contextul aceleia a romanelor rebreniene [...]

Liviu Rebreanu își considera scrierea un „roman“ [...]

Concepția scriitorului prevede cartea ca pe un roman cu două personaje centrale [...]

În *Adam și Eva* motivul metempsihozei, despre care s-a spus că are funcția ramei nuvelilor, constituie mai mult decât atât, și anume fundamentul menținerii constantelor de-a lungul celor șapte capitole. Așadar, susținând „firul roșu care leagă cele șapte capitole“, motivul metempsihozei justifică repetițiile și simetriile de la un capitol la altul, instituie cauza lor. Astfel, interesul lecturii ni se pare a fi întreținut deopotrivă de planul supraviețuirii constantei și de acela al realizării variantei de la un capitol la altul.

Constantelor le revine funcția de a asigura unitatea ficțiunii în măsura depășirii genului povestitor cu ramă ca *Decameronul* și *Hanu-Ancuței*. Ele sunt implicate în realizarea celor două elemente fundamentale ale ficțiunii: personajul și trama epică.

Prin funcția constantei la nivelul personajului, cartea lui Liviu Rebreanu se constituie pe niște nuclee nuvelistice. În planul personajului descoperim un trio de constante principale: pe de o parte, bărbatul și femeia perechii eterne, Adam și Eva, pe de altă parte — personajul handicap în unirea celor doi sortiți „iubirii adevărate“. În *Adam și Eva* — „roman de dragoste prin secole“ — personajele cuplului etern își schimbă de la un capitol la altul identitatea, dar păstrează configurația

psihică. Bărbatul perechii eterne — indianul Mahavira, sau egipteanul Unamonu, babilonianul Gungunum, romanul Axius, călugărul german Adeodatus, doctorul francez Gaston Duhem, românul Toma Novac — este eroul tragic care are revelația iubirii ca desăvârșire și suferă prin neîmplinirea ei, sfârșind printr-o moarte violentă. La continuitatea funcției personajului de la un capitol la altul contribuie și sugestia memoriei vieților anterioare. Axius „recunoaște“ spațiile în care se petrecuseră existențele sale anterioare, astfel încât revederea lor, în loc să-l îndepărteze, îl leagă și mai mult de Servilia. Toma Novac are nostalgia Indiei, vrea s-o viziteze, ca „să descopere urmele cetății străvechi Hastinapur“, adică este atras de locul primei existențe a personajului, aceea a ipostazei indiene, a lui Mahavira. În Germania și la Paris „se simți ca acasă. Dintru început avu impresia că a mai umblat cândva pe aici“. Personajul deține o meta-memorie aburită, trădată de sentimentul de déjà-vu, de predilecții și aversiuni neînțelese [...] Personajul feminin — Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne, Ileana — se realizează mai mult ca aspirație a bărbatului din cuplul etern decât ca prezență în universul capitolelor, fapt pentru care ni se pare bine inspirată opțiunea scriitorului în alegerea titlurilor: Aceste două constante la nivelul funcției personajului ar justifica, în primul rând, ideea de roman. Aventura personajelor este mai degrabă meta-fizică decât erotică, adică în planul ei esențial se petrece dincolo de erotică; prin memoria iubirii omul supraviețuiește existenței terestre, frângând astfel bariera cunoscută a timpului acordat condiției umane. Utopia rebreniană, ca orice utopie privind condiția umană, deformează convenția cronologică: scriitorul proiectează, prin iubirea cuplului etern, eterna iluzie a dezmarginirii cronologice a omului, himera ce supraviețuiește prin ficțiune de la epoca lui Ghilgameș și până azi [...]

Frumusețea celor două personaje — ele sunt niște aleși, distinși de restul lumii în care hălăduiesc, — susține caracterul utopic al cărții. Bărbatul este un intelectual, în măsura în care etapa istorică și situația socială i-o permit: Mahavira are acces în poiana înțeleptului, Unamonu este înclinat către studiu, scribul Gungunum își împarte deopotrivă sufletul între dorința de a copia tăblițele vechi și aceea de a o căuta pe frumoasa Isit, Axius se dedică studiului, ca și doctorul Duhem, în dauna afirmării în viața publică, Toma Novac, strălucit profesor de filozofie, atinge apogeul. Femeia are o frumusețe misterioasă și în figura ei se

sugerează acel „nu știu ce“ irezistibil, circumscris comunicării afective a cuplului etern. Scriitorul caută să trezească simpatia lectorului pentru personajele care traversează o utopie tristă în fond [...]

Factorul handicapant în împlinirea iubirii cuplului etern se realizează ca un multiplu în care elementul principal îl constituie personajul handicap. Pentru ascuțirea dramei personajului handicap este în general soțul sau soția unuia din cele două personaje sortite cuplului etern. Funcția personajului handicap se remarcă îndeosebi în capitolele în care el se opune violent unirii cuplului etern, decidând uciderea unuia din cei doi predestinați: în Navamalika regele Arjuna ordonă schinguirea și moartea lui Mahavira; în Servilia soția lui Axius, orgolioasa și geloasa Chrysilla, o înjunghie cu propria ei mână pe frumoasa sclavă; în Ileana soțul eroinei, Poplinski, îl împușcă pe Toma Novac. Alături de personajul handicap, în factorul handicapant se mai includ încă diverse variabile, cum ar fi circumstanța istorică, socială etc.

Constanta epică se fundamentează pe similitudinea relației dintre personajele centrale în cele șapte capitole. În rezumat, constanta epică se reduce la întâlnirea personajelor cuplului etern și interzicerea tragică a împlinirii iubirii.

„Carte a iluziilor eterne“, cum o gândește autorul ei, Adam și Eva este cartea utopică a izbăvirii condiției umane prin iubire, fiindcă, traversând cele șapte vieți, omul păstrează ca pașaport pentru eternitate memoria iubirii. Rebreanu investeste afecțiunea umană cu funcția obiectului magic în care omul înfrânge implacabilitatea scurgerii timpului și își dobândește dăinuirea. Soluția „iluziilor eterne“, în măsura jocului artei, este găsită în meta-fizic: omul este supus la eshibiția depășirii duratei existenței prin amintirea (platonice) a iubirii. În acest sens revelația mare a vieții ar consta în recunoașterea cuplului etern...

Mariana IONESCU, Postfață, în: Liviu Rebreanu, Adam și Eva, Editura Minerva, București, 1989 (seria „Arcade“), p. 233-235, 236-237, 238-240, 241.

Romanul fantastic Adam și Eva (1925), cu antecedente în proza eminesciană, nu beneficiază de fastul imaginației romantice a unui Gautier, este în schimb viabil în fiecare din cele șapte nuvele constitutive de evocare

istorică (cuplul e purtat din India în Egipt, Chaldeea, Italia antică, Germania medievală, Franța mării Revoluții, România contemporană).

Al. PIRU, *Istoria literaturii române*, Editura „Grai și suflet — Cultura Națională“, București, 1994, p. 199.

Adam și Eva nu are, evident, adâncimile metafizice și gradoarea fantasticului din proza eminesciană (Sărmanul Dionis) și, în general, din marea literatură, însă derularea ca în *Memento mori*, ca în *La légende de siècles*, ca în *Az ember* tragediaja a lui *Madács Imre*, deși nu cu aceeași forță vizionară, de tablouri evocatoare a șapte civilizații începând cu cea indiană veche, nu rămâne fără efect asupra sensibilității receptoa-re. Monotonia procedului poate deveni agasantă, dar, în sine considerat, nici un episod nu e fad. În primele, mai cu seamă, arta rebreniană a fixării de momente încordate, de scene tari își demonstrează întreaga eficacitate.

Dacă tentativa saltului dincolo de realism (de ceea ce se înțelege prin realism îndeobște) se înfăptuiește mai mult în intenție, dacă nu se realizează ceea ce unui numeau, în epocă, „realismul integral“ („realism“ incluzând toate experiențele sufletești posibile, inclusiv pe aceea a fantasticului și a extazului), Adam și Eva posedă, totuși, calitățile unei scrieri în măsură a redeștepta interesul pentru extraordinar, pentru fabulos, pentru metafizică.

Dumitru MICU, *Scurtă istorie a literaturii române, vol II*, Editura Iriana, București, 1995, p. 114.

Cu *Adam și Eva* (1925), romancierul anticipează o altă linie a prozei moderne, evidențiată mai cu seamă în anii de după al doilea război mondial: transfigurarea mitului, structura romanului-parabolă. Ca în cazul altor opere, și aici avem de-a face cu un proces complex al genezei, ale carei rădăcini coboară — după mărturisirile autorului — până în 1918, într-o întâmplare aparent anodină, complicată cu drama conjugală a poetului Șt. O. Iosif, coleg și prieten cu Liviu Rebreanu. De la schema primitivă a unui roman nescris, Șarpele, ideea fatalității erotice își încorporează două alte motive, al „cuplului etern” și al „veșnicei reînțoarceri”. Sau, așa cum unul dintre personaje, Tudor Aleman, explică din preambul: „Bărbatul și femeia se caută în vâlmășagul imens al vieții

omenești. Un bărbat din milioane de bărbați dorește pe o singură femeie, din milioane de femei. Unul singur și una singură! Adam și Eva! Căutarea reciprocă, inconștientă și irezistibilă e însuși rostul vieții omului". Nostalgia cuplului primordial (nu fără legături cu mitul platonician al androgenului) e încadrată în succesiunea a șapte vieți retrăite de protagonistul Toma Novac — în ultima clipă a celei din urmă existențe. Astfel romanul însuși e o suită de șapte „biografii”, în care eroul apare în ipostaze quasiidentice, dar proiectat de fiecare dată într-un alt decor istoric: păstor indian (Mahavira), mare dregător egiptean (Unamonu), scrib într-un templu babilonian (Gungunum), cavaler roman (Axius), călugăr medieval (Adeodatus), revoluționar și medic în Franța anilor Teroarei (Gaston) și, în fine, filozof român (Toma Novac). Speculația revelației ultime e atribuită în roman unui personaj bizar, demonic și deoniar totodată, Tudor Aleman, după cum fiecare „viață” a cuplului Toma — Ileana e pândită de un „al treilea personaj” premonitoriu. Un comentariu discursiv deschide și închide fiecare episod în parte, menit a sugera continuitatea existenței dincolo de barierele terestre. Rebreanu nu are însă darul prozei speculative și nu evită, în asemenea pasaje, oarecare artificialitate. Forța lui se afirmă plenar în tensiunea interioară a fiecărui capitol, dar mai cu seamă în analiza obsesiei erotice și în descrierea, uneori cu o concretețe halucinantă a detaliului atroce, a morții eroilor. Scenele de violență, inedite în proza românească a momentului, sunt intim înrudite cu o tehnică cinematografică proprie filmului suprarealist din anii '20. Excelente „nuvele”, cu o valoare estetică autonomă, Navamalika, Servilia, Yvonne (cele mai izbutite) se disting nu doar printr-o virtuozitate flaubertiană în reconstituirea unui cadru erotic, istoric, încărcat cromatic și vizual, dar mai ales prin forța tragică a situațiilor, psihologilor și prin fiorul unor scene de tensiune exasperată. Făcând abstracție de latura pur speculativă, care poate apărea cititorului de azi datată și chiar naivă, avem în schimb, așa cum observa unul din comentatorii cei mai avizati ai timpului (criticul Perpessicius), „șapte povestiri despre călătoria sufletului, cu șapte oboluri spre vămile neființei. Ele se desfășoară cu un tempo vertiginos și într-un stil adecvat basmului”. Ceea ce dăinuie și impresionează în continuare în romanul lui Liviu Rebreanu este capacitatea evocării unui „ciclone de dragoste care se consumă autodistrugându-se”. S-au făcut felurite apropieri între Adam și Eva și opere străine, de la Pelerinul Kamanita al danezului Gjellerup,

la Sienkiewici, V. Hugo, Meyrink, Flaubert. Poe și, firește, la The Star Rover a lui J. London. Dincolo de unele similitudini (cadru, motive, tipologii), asemenea raportări nu vizează totuși ideea fundamentală a romanului, nici construcția sa. Mai convingătoare e ascendența autohtonă a acestei proze, cu modelul în nuvela lui Eminescu, Sărmanul Dionis. Dacă Rebreanu n-a putut însă atinge scripitoarele considerații din proza filozofică eminesciană, Adam și Eva le compensează prin ideea erosului ca principiu vital unic, ca și prin alternanța halucinantă eros/thanatos. În primul aspect, Rebreanu pare să anticipeze ceea ce mult mai târziu, în plan pur teoretic, Pierre Teilhard de Chardin va numi „l'amour énergie”: „L'amour 'hominisé' se distingue de tout autre amour parce que le «spectre» de sa chaude et pénétrante lumière s'est merveilleusement enrichi. Non plus seulement l'attrait unique et périodique, en vue de la fécondité matérielle; mais une possibilité sans limite et sans repos, de contact par l'esprit beaucoup plus que par le corps: antennes infiniment nombreuses et subtiles, qui se cherchent parmi les délicates nuances de l'âme; attrait de sensibilisation et d'achèvement réciproque, où la préoccupation de sauver l'espèce se fond graduellement dans l'ivresse plus vaste de consommer à deux un Monde. Vers l'Homme, à travers la Femme, c'est en réalité l'Univers qui s'avance. Toute la question (la question vitale pour la Terre...) c'est qu'ils se reconnaissent”. Pasajul din filozoful francez își găsește, în multe privințe, o ilustrare avant la date în romanul rebrenian. Cititorul va recunoaște în rostogolirea filmică a celor șapte existențe ale cuplului etern aceeași dorință de „recunoaștere” și completitudine, nu o dată împinsă până la paroxismul tragic. Așa cum lui Axius (în episodul Servilia) oracolul îi avansează formula-verdict „Eros e zeul zeilor”, romanul se vrea — dincolo de orice artificio teoretic — un elogiu reînnoit adus puterii atotbiruitoare a dragostei.

Liviu Rebreanu a fost continu preocupat de analiza fenomenologică a erosului, înfățișat atât de divers și unitar totodată în fiecare din romanele sale. Adam și Eva intenționa să fie însă exclusiv închinat acestei problematici eterne, de unde și generalitatea ostentativă a titlului, ca și prospecțiunea pe verticală a mitului în diverse momente isrorice. Autorul și-a mărturisit, dintr-o atare perspectivă, atașamentul sentimental pentru acest roman, înaintea celorlalte, chiar dacă acelea (și nu acesta) au fost apreciate de critică drept „capodopere”: „Mie, din tot ce am scris până acum, Adam și Eva mi-e cartea cea mai dragă. Poate pentru că într-însa

e mai multă speranță dacă nu chiar o mângâiere, pentru că într-însa viața omului e deasupra începutului și sfârșitului pământesc, în sfârșit pentru că Adam și Eva e cartea iluziilor eterne”...

Dincolo de rezervele criticii, posteritatea cărții a fost neașteptat de fecundă. Mai mult decât în alte cazuri, o filiație rebreniană poate fi urmărită aici, de la motivul „veșnicei întoarceri”, preluat de Mircea Eliade în proza (nu numai în filozofia) sa, la mitul cuplului etern, prezent în varii ipostaze epice în romanele lui Laurențiu Fulga și, în fine, la una din temele fundamentale ale ultimei creații a lui Marin Preda (Cel mai iubit dintre pământeni), reînnoind, deși în alt context istoric și speculativ, credința lui Liviu Rebreanu în energiile mistuitoare ale iubirii, singurele capabile să justifice existența umană — căci „dacă dragoste nu e, nimic nu e...”

Mircea ZACIU, *Ca o imensa scenă, Transilvania...*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p.312-315.